

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

*Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції*

(м. Дніпро, 8 грудня 2023 р.)

Дніпро
2024

УДК 343
А 43

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
(протокол № 8 від 20.03.2024)*

Оргкомітет:

Моргунов О.А. – д.ю.н., проф., Засл. тренер України (голова), **Луговий І.О.** – к.ю.н., доц. (заст. голови); **Обшалов С.В.** – д.ю.н., доц. (заст. голови); **Лазарєв В.О.** – к.ю.н. (заст. голови); **Коваленко-Марченкова Є.В.** – к.е.н., доц.; **Чумаченко Т.М.** – к.х.н., доц.; **Щербина О.В.** – к.ю.н.; **Шаблистий В.В.** – д.ю.н., проф.; **Березняк В.С.** – д.ю.н., с.н.с.; **Пиріг І.В.** – д.ю.н., проф.; **Санакоев Д.Б.** – к.ю.н., доц.; **Недря К.М.** – к.і.н., доц.; **Чаплинський К.О.** – к.ю.н., проф.; **Рогальська В.В.** – к.ю.н., доц.; **Прошин Д.В.** – к.і.н., доц.; **Корогод С.В.** – д.ф.; **Долженкова Д.Р.**

А43 Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (08 груд. 2023 р., м. Дніпро). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 368 с.

ISBN 978-617-8035-76-1

Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, тощо відповідають автори публікацій.

Упорядник:

Корогод С.В., д-р філос. (право), старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

У збірник міжнародної науково-практичної конференції увійшли матеріали з актуальних проблем кримінально-правового та кримінологічного забезпечення протидії злочинності, розкриті питання кримінального процесуального забезпечення протидії злочинності, психологічного забезпечення в умовах воєнного стану, використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві в умовах воєнного стану тощо.

Для науковців, здобувачів вищої освіти та фахівців-юристів.

ISBN 978-617-8035-76-1

© ДДУВС, 2024

© Автори, 2023

ЗМІСТ

Аббасов С.С. Порядок повідомлення про підозру та його особливості в умовах воєнного стану	14
Ананченко Д.В. Кримінальна відповідальність співучасників: зарубіжний досвід	17
Барабаш Г. В., Крюк А. А. Особливості криміналістичного дослідження слідів злочинів, вчинених із застосуванням зброї, в аспекті протидії організованих злочинності	20
Барабаш Г. В., Мільяченко М.Р. Політика держави щодо боротьби з організованою злочинністю	22
Барабаш Г. В. Основні аспекти протидії правоохоронних органів злочинним спільнотам	25
Барабаш Г. В., Хойна Д. С. Деякі проблеми правоохоронних органів в протидії злочинним спільнотам під час воєнного стану.....	27
Батура Д.В. Роль соціальних мереж у розслідуванні злочину	31
Belgibayev B. E. Topical issues on the organization of investigations related to the illegal invoice statement	33
Білий І. М. Кримінальне правопорушення та склад кримінального правопорушення	35
Білянкін А. В. Організована група та злочинна організація, їх ознаки та відмінності	37
Бобошко Б. Г. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення	39

Бовт А.І.

Окремі особливості психології поліцейського під час застосування
вогнепальної зброї 41

Бовт А.І.

Language aspects of police interaction with the public:
transparency and trust 43

Болгаренко В.М., Бідняк Г.С.

Аналіз даних, отриманих з електронних пристроїв під час
розслідування економічних кримінальних правопорушень 45

Бондар В.С.

Судово-балістичне дослідження 5,45-мм
автомата Калашникова ак-12 (6п70) 48

Борисенко Т.В.

Розміщення статті 2012 в розділі VII Кримінального кодексу України
«Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»:
законодавча помилка чи зважене рішення 56

Братішко Н.А.

Конституційно-правовні аспекти забезпечення
гендерної рівності в Україні 60

Буряк А. В.

Покарання та його види 63

Бут Д. Д.

Мовний і мовленнєвий аспект поліцейстики 65

Viciunas G.

Involvement of children in a criminal activity 68

Варич В.Ю.

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні
в умовах воєнного стану 72

Вербицька Ю.М.

Злочинність та її основні характеристики 75

Висоцький Ю. В. Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні, її об'єктивні та суб'єктивні ознаки	77
Воліков Т.А. Значення криміналістичної характеристики для розслідування кримінальних правопорушень проти власності	79
Воляннюк Д. В. Державна мова як складник ідентичності	82
Ворона Д. С. Особливості кримінально-правового регулювання в Україні під час воєнного стану	84
Гаркуша А.Г., Санакоєв С.Д. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану	87
Генкул Д. В. Стадії вчинення кримінального правопорушення	90
Глян Т.Д. Дотримання прав постраждалих від насильства під час їх допиту	92
Горпинич Д. С. Співучасть у кримінальному правопорушенні в Україні	95
Горпинич М. С. Низький рівень розкриття кримінальних правопорушень в Україні	97
Гриб Б.В. Окремі питання щодо збирання доказів у кримінальному провадженні	100
Данильченко Ю.Б., Орлов Ю.В. Виконання обов'язку щодо захисту вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (ст. 43-1 КК України): проблеми забезпечення ефективності кримінально-правового регулювання	103
Диба О.Д. Особливості продовження строку досудового розслідування у кримінальних провадженнях, досудове розслідування, в яких здійснюється детективами НАБУ	106

Дишльова А. О.

Особливості допиту свідків за фактами незаконного набуття
права на землю державної або комунальної власності 108

Дідковський О. Є.

Призначення покарання за кримінальні правопорушення,
вчинені в умовах воєнного стану 111

Єфімов М.М.

Certain aspects of the implementation of preventive measures when
investigating frauds on the internet during marital state in Ukraine 113

Заєць І. С., Доценко І. В.

Слідчі (розшукові) дії під час провадження дізнання 115

Зайцев Д.А.

Окремі аспекти проведення обшуку житла
чи іншого володіння особи в умовах воєнного стану 117

Заритова А.В.

Питання застосування запобіжних заходів, не пов'язаних
із триманням під вартою, в умовах воєнного стану 120

Захарова Н. Т.

Звільнення від кримінальної відповідальності 124

Зейкан В. В., Єфімов В. В.

Проведення слідчої дії у вигляді допиту 126

Зиков Б.

Суб'єкт та суб'єктивна сторона кримінального правопорушення
у кримінальному праві 128

Зінченко Д. А.

Сучасні виклики і рішення для підвищення ефективності детективної
роботи у правоохоронних органах під час пошуку неповнолітніх 131

Зінченко Д. А.

Психологічні аспекти в роботі правоохоронців
зі злочинними спільнотами 134

Івоніна А.О.

Особливості розслідування злочинів у сфері економічної безпеки 136

Ігнатов В.

Множинність кримінальних правопорушень:
проблеми теорії та практики 140

Ігнат'єв Д.П.

Забезпечення судом першої інстанції права
на справедливий суд у кримінальному провадженні
під час закриття кримінального провадження 143

Кадірова А.О.

Кримінальні правопорушення проти власності:
особливості кваліфікації в умовах воєнного стану 148

Карпець Т. І.

Правове забезпечення обміну військовополонених 150

Карпець Т.І.

Криміналістичні аспекти здійснення робіт
із розмінування територій та будівель 152

Kassimova M.O.

About preventive activities at the stage of preliminary investigation 154

Кисельова Є.Ю.

Можливості використання кризової кімнати, дружньої до дитини,
в проведенні допиту неповнолітніх 158

Кільова С.С.

The role and importance of language and speech in modern policing 161

Клюкач В. А.

Кримінальне правопорушення та склад кримінального правопорушення ... 162

Кобиляцький О. Ю.

Деякі теоретичні аспекти норм Кримінального кодексу України
про колабораційну діяльність 165

Корінь Д.К.

Особливості застосування тимчасового доступу до речей і документів
в умовах воєнного стану 167

Корінь Д.К.

Обшук: загальні положення та особливості проведення
в умовах правового режиму воєнного стану 170

Козирь В.І.

Злочинність в умовах воєнного стану 173

Коробкова О. С.

Співучасть у кримінальному правопорушенні 175

Коцуренко В.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення:
поняття та значення 177

Кривопис О.Г.

Криміналістична профілактика під час розслідування
злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою,
щодо якої встановлена опіка чи піклування 179

Кутіщев С. В.

Бюро економічної безпеки на захисті державної безпеки
та прав громадян: питання юридичної визначеності 182

Лаврик С. А.

Стадії вчинення кримінального правопорушення 185

Лазарєв В.О.

Особливості звільнення від відбування покарання у зв'язку
з обміном засудженого як військовополоненого 187

Лисенко В.В.

Проблеми доказування збуту наркотичних засобів,
психотропних речовин 190

Лозова С. М., Рудакова М. А.

Особливості підробки документів під час війни 194

Макаров Д. Д.

Державна мова у сфері медіа 196

Максименко О.В.

Мова ворожнечі як складник інформаційної війни 198

Малахова К., Федченко В.

Доказування у кримінальних провадженнях
щодо привласнення, розтрати майна або заволодіння
ним шляхом зловживання службовим становищем 201

Мельник А. М.

Суперечності, які можуть свідчити про інсценування самогубства 204

Мінєєв А. С.

Дотримання засади верховенства права при розгляді
справи у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків 206

Мірзасєв Р. Р.

Сучасні тенденції злочинності неповнолітніх 209

Міщенко О. Л.

Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення,
вчинені у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння
або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу
та швидкість реакції 212

Мороз В.

Допит на місці події: сутність та функції 214

Москаленко Р. Е., Чорна А. Г.

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи 216

Обшалов А.С.

Правові та організаційні основи оперативно-розшукового
супроводження кримінального провадження в умовах воєнного стану 218

Осіпчук Ж.В.

Статус слідчого та гарантії його діяльності 221

Павленко М. А.

Державна мова у сфері культури в Україні 225

Патретний Д. Р.

Правове регулювання державної мови в науковій сфері 227

Пиріг І.В.

Окремі питання формування криміналістичних обліків
оперативно-розшукового призначення 229

Покраса К.В.

Особливості початку досудового розслідування умисного знищення
або пошкодження чужого майна, вчиненого шляхом підпалу233

Правда М. В.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення 235

Пристинський Б.О.

Шахрайство у сфері соціальної допомоги від держави: судова практика ... 238

Проворова К. Д.

Стратегії та ефективні методи тактико-спеціальної в сучасних умовах
глобальної загрози безпеці 241

Розумний С.М.

Залучення спеціаліста для проведення слідчих (розшукових) дій
при розслідуванні кіберзлочинів 244

Рукіна Д. О.

Окремі питання кримінально-правової кваліфікації екоциду 248

Салуха Р.

Вікові та психологічні аспекти звільнення від кримінальної
відповідальності: критичний аналіз правових норм 251

Санакоев Д.Б.

Окремі питання законодавчого забезпечення протидії
організованій злочинності та корупції в сучасних умовах254

Сидорова Е.О.

До питання інституційної спроможності правоохоронних
органів протидіяти злочинним спільнотам 257

Сітковський Є. А.

Кримінальні правопорушення проти власності 261

Сич О.В.

Кримінально-правова характеристика притягнення
завідомо невинного до кримінальної відповідальності 263

Сімора Д. С.

Мовні трансформації в медіа 265

Снитко В.В. Measures to ensure international and national security	267
Солдатенко О.А. Трансформація кримінального процесу в епоху цифрових технологій: виклики та перспективи	269
Степаненко А. В. Державна мова у сфері обслуговування	272
Таус М.М. Зміна обвинувачення на підставі угоди про визнання винуватості як перспективний напрям вдосконалення кримінального процесу	275
Тилик О. Протидія ядерному тероризму в системі захисту прав і свобод людини	277
Тимашова А.А. Деякі аспекти судового провадження з перегляду судових рішень	280
Тимощенко В.О. Amendments in criminal procedure legislation under martial law	283
Ткач Ю. О. Деякі проблемні питання правової культури донорства в Україні	285
Толмачова Ю. М. Генезис творчості у життєдіяльності особистості	289
Устименко В.В. Formation of conflict-free communication with citizens	291
Устименко В.В. Кримінальна відповідальність за катування в умовах воєнного стану	294
Федоренко Т. Ю. Кримінальна відповідальність співучасників у кримінальному праві України	297
Федоренко С. Ю. Language and speech aspect of polyceistics: rhetorical approach	299

Хлівна М. А. Правові аспекти «питання Криму»	301
Царегородцев В. А. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності	305
Царьова І. В. Лінгвокогнітивний аспект сучасного дискурсу інформаційної війни	309
Чаплинський К.О. Актуальні питання досудового розслідування в умовах надзвичайних правових режимів	311
Черкасова О.М. Особливості застосування криміналістичних засобів і методів при розслідуванні злочинів в умовах воєнного стану	315
Черненко А.П. Про повноваження слідчого щодо давання доручення оперативним підрозділам на проведення обшуку	317
Чернишова С. Протидія інформаційному тероризму в системі захисту прав і свобод людини	320
Чипурін Д. А. Cyber protection and national security ukrainian experience	323
Чорна А.Г. Система правових актів, які забезпечують регулювання діяльності національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням на деокупованих територіях	325
Чорна А. Г., Шеремет К. В. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	327
Чорненький О. А. Екстрадиція	330
Чорноус Ю. М. Особливості техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні за умов воєнного стану	332

Шаповалова І.С., Шаповалова О.І.

Оцінка юрисдикційного імунітету держави в практиці міжнародних судових інституцій в питаннях відшкодування шкоди, яка завдана збройними конфліктами 336

Шаровський Д.А.

Psychological assistance and socio-pedagogical support for the participants of the educational process under martial law 340

Шевченко В.М.

Деякі аспекти судово-експертного дослідження глинистих ґрунтів 342

Шевченко Д. В.

Співучасть у кримінальному правопорушенні 345

Шендрик Ю.В.

Деякі аспекти призначення судової економічної експертизи в умовах воєнного стану 348

Шепеленко Д.К., Бідняк Г.С.

Окремі питання кадрового забезпечення спеціалістами-криміналістами у відділах Національної поліції України 350

Шестопалов Р.М., Мурчич Д.М.

Доцільність законодавчого перегляду окремих положень статті 436-2 КК України 353

Шиян А. Г.

Деякі питання присутності обвинуваченого під час проголошення вироку в умовах воєнного стану 356

Юрчук М. І.

Співучасть у кримінальному правопорушенні 360

Юсупов В.В.

Використання спеціальних одорологічних знань під час розслідування кримінальних правопорушень на сучасному етапі 362

Яровий П. С.

Актуальні питання щодо формування судових експертиз нових родів і видів 365

Аббасов С. С.

студент ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

Шиян А. Г.

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОРЯДОК ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день повідомлення особи про підозру є важливим елементом сучасної правової системи, який своєю чергою визначає права та обов'язки громадян у ході кримінального провадження. Ця процедура регламентується законодавчо, а тому має велике значення для забезпечення справедливості та захисту прав і свобод осіб, які стають об'єктом досудового розслідування. Повідомлення про підозру виступає юридичним засобом, який визначає момент, з якого особу офіційно оголошують підозрюваною у вчиненні кримінального правопорушення, що надалі може стати підставою її притягнення до кримінальної відповідальності. При цьому порушення, які допускають слідчі, дізнавачі, прокурори під час застосування норм зазначеного правового інституту, можуть призвести до доволі негативних наслідків: ставляться під загрозу інтереси держави та суспільства, порушуються права та свободи людини тощо.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) не містить визначення поняття «повідомлення про підозру», що вносить певні складнощі під час характеристики зазначеного процесуального рішення. Думки правників, які надали своє розуміння повідомлення про підозру, різняться. Наприклад, Гринюк В.О. визначає повідомлення про підозру як процесуальне рішення прокурора, слідчого (за погодженням з прокурором), яке ґрунтується на зібраних доказах під час досудового розслідування, та у якому формується припущення про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення з повідомленням про це такій людині та роз'ясненням її прав і обов'язків [1, с. 664]. Водночас О. Гладун й О. Зелінський доходять висновку, що повідомлення про підозру залежно від конкретного контексту може виступати або процесуальним рішенням, або ж процесуальною дією, а не водночас одним й іншим. На основі наведеної гіпотези науковці надають таке визначення: «Повідомлення про підозру може розглядатися як процесуальна дія, за

допомогою якої особу повідомляють про прийняте стосовно неї процесуальне рішення, – письмове повідомлення про підозру» [2, с. 58].

Незважаючи на такий різнобій у визначенні цього поняття, є зрозумілим, що сама по собі підозра є припущенням, думкою про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, сумнівом у чесності та порядності такої людини. Юридичний аспект у визначенні поняття «підозра» полягає в тому, що повідомлення особи про підозру є одним із важливих процесуальних рішень, яке приймається слідчим, дізнавачем за погодженням з прокурором або самостійно прокурором до закінчення розслідування в кримінальному провадженні.

КПК України визначає конкретні випадки повідомлення про підозру, а також зміст письмового повідомлення про підозру (відповідно до ст.ст. 276, 277) [3]. Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим, дізнавачем за погодженням з прокурором. У передбачених законом випадках слідчий, дізнавач, прокурор або інша уповноважена особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені статтею 42 КПК України, а після повідомлення про права, на прохання підозрюваного, детально роз'яснити кожне із зазначених прав.

Кримінальний процесуальний закон також регулює порядок та основні правила вручення особі письмового повідомлення про підозру. Згідно з частиною 1 ст. 278 КПК України письмове повідомлення про підозру повинно бути вручене підозрюваній особі в день його складання слідчим, дізнавачем або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, що передбачений КПК для вручення повідомлень. При цьому слід мати на увазі, що зазначений процесуальний документ повинен вручатися вказаними посадовими особами безпосередньо; делегування ними своїх повноважень іншим особам є недопустимим. Якщо слідчий, дізнавач, прокурор не можуть безпосередньо вручити особі повідомлення про підозру, то в такому разі використовуються інші передбачені законом можливості для його вручення: виклик повісткою, надіслання її поштою, електронною поштою, нарочним, здійснення виклику по телефону. Якщо особа відсутня за місцем проживання, то повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, що з нею проживає, адміністрації житлово-експлуатаційної організації, членам правління ОСББ за місцем проживання особи. Таке вручення повістки можна здійснити за місцем навчання або роботи особи.

У цьому взаємозв'язку варто звернути увагу на назву ст. 278 КПК України – «Вручення письмового повідомлення про підозру». Як вважають деякі науковці, сама ця назва прямо визначає спосіб ознайомлення особи з підозрою, що міститься в повідомленні, тому в практичній діяльності він повинен превалювати над іншими. На підтвердження цієї тези вони посилаються на вимоги п. 5.1 Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, згідно з якими облік осіб, яким повідомлено

про підозру у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення, здійснюється прокурором або слідчим шляхом внесення відомостей до Реєстру після: складання повідомлення про підозру на основі ст. 277 Кримінального процесуального кодексу та безпосереднього його вручення (дата та час) повідомлення про підозру, спираючись на положення ст. 278. Враховуючи, що законодавець визначив пріоритетність безпосереднього вручення письмового повідомлення про підозру, даний спосіб є найбільш оптимальним з точки зору дотримання вимог Кримінального процесуального кодексу України [4, с. 52]. На наш погляд, позиція вказаних правників у цьому питанні є доречною і слушною.

Кримінальне процесуальне законодавство України визначає деякий відмінний від звичайного порядок вручення повідомлення про підозру особі, яка затримана в порядку ст. 208 КПК і поміщена в ізолятор тимчасового тримання. Так, ч. 2 ст. 278 КПК визначено, що письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з цього моменту. Якщо після закінчення цього строку особі не вручено повідомлення про підозру, то вона підлягає негайному звільненню. В разі існування об'єктивних обставин, що унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру в зазначені строки, то ця дія в умовах воєнного стану може бути продовжена до сорока восьми годин. Порухення цього строку тягне за собою негайне звільнення затриманої особи.

Низка представників науково-практичної спільноти вважають за необхідне доповнити ст. 278 КПК України, що визначає порядок вручення особі письмового повідомлення про підозру, новим положенням. Так, Фараон В.О. звернула увагу на те, що чинний КПК сьогодні не включає допит підозрюваного до обов'язкової процесуальної дії інституту повідомлення про підозру, на відміну від КПК 1960 року, коли слідчий повинен був допитати обвинуваченого негайно після його явки або приводу і в усякому разі не пізніше доби після пред'явлення йому обвинувачення. На її думку, негайний допит підозрюваного після повідомлення особи про підозру повинен бути включений до обов'язкових елементів структури інституту повідомлення про підозру. Завдяки проведеному допиту підозрюваного слідчий отримує можливість одержати відомості про відношення підозрюваного до здійсненого повідомлення про підозру, про ступінь його участі у вчиненні кримінального правопорушення, про участь у ньому інших осіб, про обставини, що спростовують або підтверджують підозру тощо. Саме тому вона вважає доречним внести певні зміни та доповнити ст. 278 частиною 5, яку слід викласти в такому формулюванні: «Слідчий, прокурор після повідомлення особі про підозру зобов'язаний допитати її в якості підозрюваного не пізніше доби з моменту вручення письмового повідомлення про підозру» [5, с. 117-118]. Повністю підтримуючи цю пропозицію, вважаємо за необхідне наділити такими ж повноваженнями ще й дізнавача.

Отже, як підсумок слід зазначити, що повідомлення особи про підозру

є одним із важливих процесуальних рішень в кримінальному провадженні під час здійснення досудового розслідування. Дотримання визначеного КПК України порядку повідомлення особи про підозру, у тому числі в умовах воєнного стану, забезпечує належний захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного.

Список використаних джерел:

1. Гринюк В.О. Правова регламентація процесуального порядку повідомлення особі про підозру / В.О. Гринюк // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса: Фенікс, 2014. Т. 1. С. 663-666.
2. Повідомлення про підозру: кримінальна процесуальна дихотомія / О. Гладун, О. Зелінський // *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. № 2. С. 58–72.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, №11-12, № 13. Ст. 88.
4. Божко Н.І., Чича Р.П. Питання процесуального порядку повідомлення про підозру. Шляхи удосконалення досудового розслідування: організаційно-правові аспекти: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу. м. Харків. 2019. С. 51-54.
5. Фараон О.В. Вручення повідомлення про підозру / О.В. Фараон // *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2014. С. 114–118.

Ананченко Д. В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СПІВУЧАСНИКІВ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Згідно з чинним кримінальним законодавством (ст. 26 Кримінального кодексу України) співучасть є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення [1]. Таке тлумачення є здобутком поступового розвитку держави та права. Однак для того, аби зрозуміти певне явище, спочатку потрібно збагнути його сутність. Вивчення підстав та обсягів відповідальності співучасників за кримінальним законодавством іноземних держав, а також

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
удосконалення підходів до меж відповідальності співучасників зумовлює актуальність нашого дослідження.

Для початку вважаємо за потрібне зазначити, що цікавий підхід до визначення кримінальної відповідальності співучасників має кримінальне законодавство Фінляндії та Литовської Республіки. Зокрема, в Литовській Республіці всі співучасники, незалежно від їх ролі у вчиненні кримінального правопорушення, підлягають кримінальній відповідальності як виконавці. А ось у Фінляндії співучасники теж відповідають за вчинене умисне кримінально-протиправне діяння як виконавці, проте при визначенні виду та міри покарання береться до уваги ступінь участі кожного співучасника та певна вчинена саме ним дія [2].

Хочемо також зацентувати увагу на таких формах співучасті, як організована група та злочинна організація. Слід сказати, що такі форми співучасті виділяються окремо у кримінальному законодавстві України, Литовської Республіки, Республіки Молдова. Незважаючи на те, що визначення понять «організована група» та «злочинна організація» за законодавством цих країн не є однаковим (за кількістю учасників, за ознаками та розподілом дій тощо), підходи до притягнення до кримінальної відповідальності та призначення покарання в узагальненому виді є доволі схожими, оскільки організована група та злочинна організація є найбільш небезпечними формами співучасті.

Цікавим чином врегульоване питання форм співучасті у кримінальному законі Латвії, який передбачає участь (співвиконавство) та співучасть як таку. При цьому участь (співвиконавство) є синонімом поняття групи. У якості другої форми співучасті виділено організовану групу, під якою слід розуміти утворене більше ніж двома особами стійке об'єднання, створене з метою спільного вчинення кримінально-протиправних діянь або тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення, учасники якого відповідно розподілили обов'язки за попередньою змовою [3].

Доречним буде проаналізувати й підхід до співучасті в англійському кримінальному праві. Тут під співучастью розуміють дії двох і більше осіб зі здійснення кримінально-протиправного наміру. Термін «співучасник» теж застосовується, однак одні фахівці відносять до нього будь-яких учасників кримінального правопорушення, а інші – лише другорядних учасників, тобто тільки пособників і підбурювачів. В нормативно-правових актах акцентується увага на тому, що особа, котра надає підтримку правопорушнику після вчинення ним кримінально-караного діяння, не може бути визнана співучасником, адже вона не брала участі у такому посяганні [4]. Стосовно причинно-наслідкового зв'язку при співучасті законодавство Англії затверджує, що учасником кримінального правопорушення може бути визнана як особа, чії дії безпосередньо пов'язані зі суспільно небезпечним результатом, так і така, чії дії з огляду «розумної людини» сприяли вчиненню діяння. За певних обставин особа може бути визнана співучасником за

вчинення найнезначнішого діяння, яке важко вважати пособництвом чи підбурюванням. До того ж співучасть є можливою й у необережному кримінальному правопорушенні. Суттєве значення має той факт, аби дії, що спричинили необережне заподіяння негативного результату, охоплювалися первинним наміром учасників. В Англії за загальним правом притягнення другорядних співучасників до відповідальності можливе тільки після вчинення кримінального правопорушення безпосереднім виконавцем.

Пізнавальним є підхід до визначення кримінальної відповідальності співучасників в Кримінальному кодексі Австрії, Федеративної Республіки Німеччини та деяких інших країн. За законодавством Федеративної Республіки Німеччини співучасники несуть відповідальність так само, як і виконавець кримінального правопорушення, адже в кримінальному законодавстві загального поняття співучасті взагалі немає. Проте при призначенні покарання пособнику, на відміну від виконавця, воно має бути нижчим. У кримінальному законодавстві Австрії кожен зі співучасників повинен нести покарання «в межах своєї вини». Вважаємо такий підхід цілком розумним.

На основі дослідження норм законодавства деяких інших країн, таких як Австрія та Іспанія, можемо констатувати, що у деяких державах, як і в Україні не визначено диференціацію кримінальної відповідальності співучасників, однак, як і в нашій державі, закріплено положення про те, що при призначенні покарання враховується вина кожного із співучасників.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за потрібне зазначити, що попри вищевикладені відмінності, з'ясування особливостей кримінальної відповідальності співучасників на прикладі співставлення відповідних положень кримінального законодавства інших країн дозволяє глибше пізнати правову природу співучасті як різновиду кримінально-протиправної діяльності, запозичити позитивний досвід європейських країн у боротьбі із цим інститутом, що є корисним для подальшого розвитку концепції про суспільно небезпечне кримінально каране діяння і співучасть у ньому.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 №2431-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n976> (дата звернення: 25.11.2023).
2. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text (дата звернення 20.11.2023 р.).
3. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення 20.11.2023 р.)
4. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS № 73) URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text (дата звернення 20.11.2023 р.).

Барабаш Г. В.

викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Крюк А. А.

студентка ННІ права

та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗБРОЇ, В АСПЕКТІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Організована злочинність є серйозною загрозою для суспільства, оскільки вона становить собою кооперацію кількох осіб, які систематично вчиняють злочини з метою отримання незаконного прибутку. Злочинці, які входять до складу організованих злочинних груп, часто використовують вогнепальну зброю для вчинення своїх злочинів.

Використання вогнепальної зброї організованими злочинцями має ряд особливостей, які необхідно враховувати при криміналістичному дослідженні слідів злочинів, вчинених із застосуванням зброї.

В умовах протидії організованим злочинності зростаюча кількість протиправних вчинків тепер пов'язана із застосуванням вогнепальної зброї, особливо через розширення ліберальних тенденцій на ринку цієї зброї та збільшення можливостей незаконного її отримання. Зокрема, злочинці віддають перевагу вчиненню правопорушень, використовуючи вогнепальну зброю, оскільки це надає їм більше привабливих можливостей.

Використання зброї полегшує вчинення злочинних дій, а злочини, пов'язані з вогнепальною зброєю, несуть велику загрозу суспільству, оскільки ставлять під загрозу життя та здоров'я людей. Розвиток судової балістики як науки дозволяє використовувати нові знання у проведенні судово-балістичних експертиз та при розслідуванні злочинів.

Відтак важливо продовжувати розвивати цю галузь, впроваджуючи нові технології у судово-балістичну експертизу, що сприятиме швидкому та точному збиранню доказового матеріалу, спрощуючи роботу слідчих.

Найбільш визначні сліди вогнепальної зброї залишаються на гільзах, снарядах, перешкодах та тілі особи, що стріляла. Огляд цих джерел інформації вимагає особливої уваги та участі фахівців. Характер слідів та їх розташування можуть вирішити головні питання для слідчого [1, с.22].

Місце події, де використовувалася вогнепальна зброя, завжди містить матеріальні сліди, які слід ретельно вивчати для отримання важливої

інформації. При необхідності важливе значення має виклик фахівця з судової балістики для допомоги у розгадуванні загадок, які можуть виникнути в ході огляду місця події.

Значення правильного огляду слідів досить велике, оскільки це може виявити та зафіксувати боєприпаси, зброю та сліди пострілу. Вивчення цих слідів дозволяє встановити різноманітні характеристики вогнепальної зброї, такі як її вид, напрямок пострілу, відстань та місце використання.

При проведенні огляду місця події слід оцінювати навколишню територію, звертаючи увагу на можливі сліди удару зброї чи її падіння. Слід також дбати про дотримання принципів безпеки та правильної обробки зброї, щоб зберегти недоторканність доказів.

Дослідження слідів пострілу визначає напрямок кулі шляхом візування через канал пробоїни. Для точності визначення напрямку польоту кулі застосовують трубку з паперу або протягують шнур через пробоїни. При стрільбі з великої відстані слід враховувати траєкторію польоту кулі, що може бути важливим при визначенні місця стрільби [2].

Фіксація зброї на місці події включає фотозйомку та детальний опис в протоколі огляду. Зброю фотографують з масштабною лінійкою, фіксуючи не лише саму зброю, але й окремі її частини. Це важливо для подальшого вивчення деталей та створення повної картини.

Сліди на кулях мають велике значення для вирішення практичних завдань, і їх збереження є критичним для проведення слідчих експериментів та судово-балістичних досліджень. Розслідування злочинів, пов'язаних із вогнепальною зброєю, вимагає високого рівня знань і досвіду в області криміналістики та судової балістики. Такий комплексний підхід полегшує розкриття та розслідування цих злочинів, надаючи слідчому можливість відтворити події та створити повну картину [3, с.8].

Тож криміналістичне дослідження вогнепальних злочинів надзвичайно важливе для встановлення фактів і виявлення злочинців. Сліди, які залишає за собою вогнепальна зброя, є основними джерелами інформації для розкриття злочинів. У процесі огляду місця події слід звертати особливу увагу на гільзи, снаряди, перешкоди та тіла осіб, які стріляли. Вивчення цих слідів допомагає вирішити важливі питання, такі, як вид зброї, напрямок пострілу, відстань та інші ключові характеристики.

Огляд місця події, де була використана вогнепальна зброя, вимагає високого рівня професіоналізму та співпраці з фахівцями з судової балістики. Відомості, отримані в результаті правильного огляду та аналізу слідів, можуть слугувати важливою інформацією для судово-балістичної експертизи та розслідування злочинів. Такий підхід дозволяє точно та оперативно накопичувати доказовий матеріал і полегшує роботу слідчих та правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. Монографія. – К.: Видавництво «КІЙ», 2005. 192 с.
2. Тищенко В.І., Троценко А.М., Мезенцев М.О. Особливості огляду місця події за злочинами, що вчинені з застосуванням вогнепальної зброї.
3. Новак Я. В. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного дослідження вогнепальної зброї : автореф. Дис. ... канд. Юрид. Наук : 12.00.09. Я. В. Новак ; Київ. Нац. Ун-т внутр. Справ. Київ, 2007. 20 с.

Барабаш Г. В.

викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Мільяченко М. Р.

студентка ННІ права

та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЩОДО БОРотьБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННОСТЮ

У наш час особливу увагу треба приділити боротьбі зі злочинністю. Адже поширення злочинності завдає великої шкоди належному функціонуванню та розвитку держави. Тому подолання цього явища перетворюється у надзвичайно складну проблему, яка становить загрозу розвитку держави, стабільності і безпеці суспільства, сприяє підризу демократичних інститутів і цінностей [1]. Особливо зараз, коли в Україні йде війна і введено воєнний стан, рівень злочинності значно підвищився.

Організована злочинність – це форма злочинності, яка характеризується діями групи осіб, які спільно вчиняють серйозні кримінальні правопорушення з метою особистого збагачення чи незаконного отримання контролю над певною сферою діяльності. Організовані злочинні групи можуть включати в себе різні типи злочинності, такі як наркоторгівля, контрабанда, афери, викрадення, розбій, корупція тощо. Групи організованої злочинності зазвичай мають чітку ієрархію та структуру, що дозволяє ефективно керувати їхньою діяльністю. Члени групи спільно працюють для досягнення конкретної мети, яка часто пов'язана зі злочинною діяльністю. Для них характерне використання організованих методів та технік для вчинення кримінальних правопорушень. Організована злочинність може охоплювати різні види кримінальних правопорушень та використовувати різні методи для

досягнення своїх цілей. Деякі організовані злочинні групи діють на міжнародному рівні, перетинаючи кордони та використовуючи глобальні мережі для здійснення своїх дій. Боротьба з організованою злочинністю вимагає комплексного підходу, включаючи законодавчі заходи, розвиток правоохоронної системи, співпрацю міжнародної спільноти та впровадження превентивних заходів. Правоохоронні органи повинні вести ефективну розвідку, координацію дій для припинення діяльності організованих злочинних груп. З початком війни злочинність значно зросла, тому необхідність в ефективних заходах боротьби зі злочинністю є надважливою темою.

Формується поняття політики в сфері боротьби зі злочинністю як генеральної лінії внутрішньої політики Української держави, що визначає основні напрями, цілі, способи впливу на злочинність шляхом формування кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, регулювання практики їх застосування, а також розробки і реалізації заходів, спрямованих на попередження злочинів [2, с. 26]. Політика держави щодо боротьби з організованою злочинністю може включати широкий спектр заходів та стратегій, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення діяльності злочинних угруповань. Така політика зазвичай базується на законодавчому регулюванні, удосконаленні правоохоронної системи та співпраці з іншими країнами у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Удосконалення кримінального законодавства для більш ефективної боротьби з організованою злочинністю може включати ряд заходів, спрямованих на запобігання та припинення діяльності організованих злочинних груп. Одним із заходів є посилення відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені організованими групами. Створення програм для захисту свідків, які виступають проти організованої злочинності, встановлення систем винагороди за інформацію, що призводить до розкриття та припинення злочинних дій. Далі потрібно зазначити про такий захід протидії організованій злочинності як удосконалення правоохоронної системи, сюди ж входить і кадровий апарат правоохоронців. Для повноцінної боротьби із організованою злочинністю в першу чергу варто удосконалювати саме кадровий апарат правоохоронців, задля уникнення випадків корупційних проявів покращувати їх фінансування, матеріально-технічну базу тощо [3, с. 102]. Розвиток та модернізація правоохоронних органів для ефективного виявлення та реагування на кримінальні правопорушення. Навчання та підвищення кваліфікації правоохоронців, спеціалізованих на боротьбі з організованою злочинністю. Щодо співпраці з іншими країнами у сфері боротьби з організованою злочинністю – це участь у міжнародних програмах та обмін інформацією для більш ефективної боротьби з транснаціональною злочинністю, підписання та ратифікація міжнародних конвенцій та угод про боротьбу з організованою злочинністю.

Також важливо визначити передусім проблемні питання в діяльності підрозділів Національної поліції України, які протидіють організованій злочинності, надані О.Ю. Бусолом. До таких науковець відносить: неможливість доступу до онлайн ресурсів, месенджерів (Viber, Whatsapp, Telegram), що використовують особи, які є учасниками ОГ і ЗО й причетні до вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Інформація, яку може бути отримано завдяки доступу до зазначених ресурсів, може слугувати доказом у кримінальному провадженні [4, с.66].

Категорія осіб, які мають найвищий статус у злочинній ієрархії – «злочинці в законі». Маючи авторитет і впливовість у кримінальному середовищі, на території України створюють підконтрольні їм організації, які вчиняють тяжкі й особливо тяжкі кримінальні правопорушення. Причиною цього є лояльне законодавство, яке дає змогу безперешкодно отримувати іноземцям, членам ОГ і ОЗГ, громадянство України, інші документи, які надають право перебувати на території нашої держави. Цьому безпосередньо сприяє корупція в органах державної влади [4, с.66].

Брак доступу до низки інформаційно-аналітичних і пошукових систем державних органів, унеможлиблює ефективне виконання спеціальних завдань й аналіз отриманої інформації [4, с.66].

Підсумовуючи, можна сказати, що в умовах воєнного стану проблема протидії організованій злочинності не зникла, а навпаки, значно зросла, і тому одним з важливих напрямів є визначення заходів протидії організованій злочинності. Політика держави щодо боротьби з організованою злочинністю повинна складатись з наступних аспектів: законодавче регулювання, удосконалення правоохоронної системи та співпраця з іншими країнами у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Кулаковський Р.В. Міністерство юстиції. Сучасні проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_5179
2. Фріс П.Л. Політика у сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правова політика у системі суспільних наук. Питання боротьби зі злочинністю. 2016. № 31. С. 3-27. URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/77359>
3. Литвиненко О. Г., Єськова К.Р. Політика держави щодо боротьби з організованою злочинністю. Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків. «Юрайт». 2023. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2023/03/_17.02.23.pdf
4. Бусол О. Ю. Організована злочинність в Україні: стан і проблеми реалізації державної політики у сфері протидії цьому явищу. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2 (18). С.60-71. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/15121/1/9.pdf>

Барабаш Г. В.

викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЗЛОЧИННИМ СПІЛЬНОТАМ

Відповідно до положень статей 3 і 27 Конституції України особисті права та безпека людини, її життя і здоров'я є найвищими соціальними цінностями. Це визначає орієнтацію та зміст діяльності правоохоронців, спрямованої на виконання державними органами своїх обов'язків перед громадянами. З урахуванням створення правової держави, гуманізації суспільства та перетворень у правовій системі важливо переосмислити функції правоохоронних органів, спрямованих на розкриття та розслідування правопорушень.

В сучасному контексті правоохоронні органи грають чільну роль серед інших суб'єктів, які займаються протидією організованій злочинності. Вони мають різноманітні повноваження у сферах оперативно-розшукової, адміністративно-юрисдикційної та кримінально-процесуальної діяльності, спрямованої на боротьбу з різноманітними видами злочинів. З урахуванням цього різні служби та підрозділи, які спеціалізуються на запобіганні правопорушень, активно залучаються до дій протидії тероризму та екстремізму, в залежності від конкретної ситуації.

Важливо наголосити, що ця участь різних служб та підрозділів у протидії тероризму та екстремізму свідчить про гнучкість та дієвість правоохоронних органів у вирішенні сучасних викликів.

Прийнятий 4 червня 2020 року та набравши чинності 27 червня 2020 року новий Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою" [1], відзначає початок нового етапу у протидії організованій злочинності в Україні. Зокрема, в рамках цього Закону внесено зміни до статті 255 "Створення злочинної організації" Кримінального кодексу України з метою вдосконалення механізму притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинені злочини.

Прийняття нового Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою" є значущим кроком у боротьбі з організованою злочинністю в Україні. Проте, крім заходів, передбачених у заключних положеннях цього законодавчого акту, що включають в себе завдання для Кабінету Міністрів України щодо приведення своїх нормативно-правових

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ актив у відповідність із новим Законом, доречним вважається надання доручення відповідним органам та установам для забезпечення успішної реалізації цього законодавчого акту.

Зокрема, Міністерству внутрішніх справ України слід разом із зацікавленими сторонами після схвалення Стратегії протидії організованій злочинності, розробити та ухвалити План заходів з її реалізації протягом трьох місяців. Важливо в цьому плані визначити шляхи формування та виконання державної політики з протидії не лише організованій злочинності загалом, а й її лідерам та так званим "злодіям у законі", встановивши ефективні механізми боротьби з ними.

Ю. М. Крамаренко у своєму дослідженні щодо спроможності правоохоронних органів у протидії організованій злочинності визначає ряд ключових ознак, які характеризують цю категорію [3, с.88]:

Характеристика організованої злочинності: сутність, тенденції та цілі, які злочинна організація переслідує.

Характеристика суб'єктів правоохоронної діяльності: можливості та обмеження правоохоронців, які залежать від їхніх можливостей та обмежень.

Характеристика соціальних, державних та міжнародних процесів: вивчення та розуміння подій, що відбуваються, та можливих тенденцій у соціумі національного та міжнародного рівня.

Для успішної протидії організованій злочинності необхідно розуміти поточний стан та прогнозувати майбутні дії ключових гравців та соціальних змін. Деякі автори визначають інші ознаки, які також характеризують інституційну спроможність правоохоронних органів України у протидії діяльності злочинних спільнот та осіб із підвищеним злочинним впливом: стан та тенденції організованої злочинності, функціонування спеціальних державних інститутів (правоохоронних органів); забезпечення норм права; поточні і прогнозовані соціальні, державні та міжнародні процеси; досконалість політичної системи [2, с.170].

Об'єднуючи різні підходи до цієї проблематики, важливо враховувати різноманітність ознак та їх взаємозв'язок для повноцінного аналізу та розвитку стратегій протидії організованій злочинності в Україні.

З огляду на вищезазначене, слід зазначити, що інституційна спроможність правоохоронних органів України у протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, повинна розглядатися як їх здатність виконувати функції через забезпечення належного рівня нормативно-правового регулювання, системно-структурної і функціональної організації, а також організації фінансування та залучення ресурсів для ефективної протидії організованій злочинності.

Враховуючи ці аспекти, важливо забезпечити високий ступінь координації та співпраці між різними суб'єктами системи правоохоронних органів для оптимізації їхньої інституційної спроможності в протидії складним викликам організованої злочинності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 4 червня 2020 року № 671-IX- Відомості Верховної Ради України від 05.06.2020р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#Text>
2. Тундаєв С. М. Окремі аспекти протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу. Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення : матер. II Міжнар. наук.-практ. конференції, 17 черв. 2022 р. Дніпро : ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. С. 168-171.
3. Крамаренко Ю. М., Скок О. С., Шевченко Т. В. Інституційна спроможність правоохоронних органів у боротьбі із злочинною спільнотою, а також особами, які перебувають у статусах підвищеного злочинного впливу : метод. рекомендації. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. 104 с.

Барабаш Г. В.

викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Хойна Д. С.

студентка ННІ права

та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В ПРОТИДІЇ
ЗЛОЧИННИМ СПІЛЬНОТАМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

Збройна агресія рф проти України, новий етап якої розпочався 24 лютого 2022 року, поставила перед українським суспільством низку проблем, пов'язаних з цією подією. Серед них важливою стала необхідність вирішення питань, пов'язаних із адаптацією національного кримінального законодавства до умов і викликів воєнного стану. У контексті протистояння військовій агресії росії актуальним є завдання своєчасного та ефективного протистояння кримінальним правопорушенням за допомогою структурних підрозділів Національної поліції.

Наразі в нашій країні погіршується криміногенна обстановка, оскільки одним з основних чинників впливу на неї є саме те, що наша країна перебуває у воєнному стані. В Україні починають виникати нові злочинні організації, котрі в подальшому перетворюються на злочинні спільноти. Правоохоронні органи своєю чергою звітують про успішну боротьбу з такими спільнотами, проте дане питання і досі болюче для нашої держави. Відповідно до ч. 4 ст.

255 КК України злочинна спільнота являє собою об'єднання двох чи більше злочинних організацій. Але ми можемо спостерігати у диспозиції даної правової норми, що інші форми співучасті законодавцем не зазначено [1].

Околіт О.В. у своїй науковій праці дійшла висновку, що з огляду на зазначене можна зробити два висновки:

злочинна спільнота виникає в результаті об'єднання принаймні двох злочинних організацій, а не будь-яких інших злочинних об'єднань, наприклад, злочинної організації та організованої групи;

водночас це не означає, що до злочинної спільноти не можуть входити інші злочинні об'єднання, наприклад, організовані групи (тобто злочинною спільнотою може бути визнано об'єднання двох злочинних організацій і однієї чи декількох організованих груп) [2, с.89].

За даними Департаменту інформаційних технологій МВС України, правоохоронні органи країни, впроваджуючи положення Кримінального кодексу України щодо організованої злочинності, досягли значних досягнень у протидії загально-кримінальній організованій злочинності, що призвело до помітного зменшення кількості організованих злочинів з плином часу.

У своїй монографії Водько М.П. та Подобний О.О. вказують, що можна припустити, що в країні була сформована потужна система правоохоронних органів, які займаються оперативно-розшуковою та слідчою діяльністю і здатні проводити активну та наступальну боротьбу з організованою злочинністю. Однак реальність може виявитися не такою простою. Автори здійснюють системний аналіз результатів заходів з протидії організованій злочинності. Вони розглядають результати боротьби з організованою злочинністю протягом двох історичних періодів: перший – з 2002 по 2008 роки, другий – з 2014 по 2020 роки [3, с.164].

Враховуючи статистику, котра зазначена у монографії Водько М.П. та Подобного О.О., також можна дійти висновку, що правоохоронні органи хоч і звітують про високий рівень виявлення злочинів, вчинених злочинними спільнотами та успішну протидію їм, але вони поширюються лише на деякі категорії, при цьому в інших категоріях, наприклад, показник у злочинах, пов'язаних з економічною злочинністю, рівний майже нулю. Отже, правоохоронні органи штучно створюють видимість позитивної динаміки, пов'язаної з боротьбою проти злочинних спільнот, оскільки правоохоронці оприлюднюють інформацію у більшості випадках загальну, проте не розглядають окремо кожен показник.

Однак, окрім вищезазначеного, проблемним питанням є доведення наявності злочинної спільноти. Оскільки правоохоронні органи не тільки повинні виявити таку спільноту, але й довести факт її існування. Цьому питанню приділили увагу вчені Дудоров О.О. та Мовчан Р.О. у своїй науковій праці. Вони визначили, що для підтвердження існування злочинної спільноти необхідно визначити кримінально-правові ознаки двох чи більше злочинних організацій, розглядаючи кожен з них окремо, і після цього визначити

додатковий елемент – факт їхнього об'єднання. Об'єднання злочинних організацій може свідчити про встановлення єдиного керівництва злочинною спільнотою, яке може здійснювати одна або кілька осіб, а також спільне планування злочинів або їхнє вчинення може свідчити про тісну співпрацю та взаємодію між учасниками різних злочинних організацій, що входять до спільноти. Аналіз способу, яким ці організації об'єднуються, дозволяє розкрити їхні цілі, стратегії та мотивації. Подальше визначення причин та обставин об'єднання сприяє глибшому розумінню динаміки злочинної спільноти та формуванню більш ефективних стратегій протидії [4].

Так, аналізуючи наукову працю Дудорова О.О. та Мовчан Р.О., можна висвітлити наступну проблематику: при виявленні злочинів, вчинених злочинною організацією, важливо приділяти більше уваги саме дослідженню цієї організації. Це обумовлено тим, що у процесі розслідування може виявитися, що правоохоронці спочатку визначили злочинну спільноту, але через брак доказів чи інші обставини кваліфікували дане угруповання за формою співучасті, як злочинну організацію.

Однією з важливих складових вивчення проблеми організаційно-тактичних засад оперативно-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб із підвищеним кримінальним впливом є аналіз наукових досягнень у цьому напрямі. І саме ад'юнт кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ДДУВС, провівши детальний науковий аналіз, дійшов таких висновків, що на даний момент існує багато невивчених аспектів, а саме: впровадження оптимальних методів та стратегій в роботі відділів Департаменту стратегічних розслідувань для боротьби з діяльністю злочинних груп та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу; оптимальні стратегії здійснення операційного контролю та підкреслення оперативних аспектів у протидії злочинним спільнотам та особам, які володіють підвищеним кримінальним впливом; ведення документації, яка може служити основою для аналізу та прийняття стратегічних рішень у справі протидії злочинним спільнотам та особам, що володіють підвищеним кримінальним впливом; визначення ключових аспектів та принципів оперативно-розшукового процесу, спрямованих на ефективну протидію діяльності злочинних спільнот та осіб із підвищеним кримінальним впливом; розробка системи контролю та оцінки результативності стратегічних рішень, спрямованих на подолання впливу злочинних груп і осіб із підвищеним кримінальним впливом; координація та спільна діяльність правоохоронних органів України у межах оперативно-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що володіють підвищеним кримінальним впливом, а також співпраця з іноземними партнерами для нейтралізації впливу злочинних спільнот та використання міжнародного досвіду [5].

В сучасних реаліях додатково виникають проблеми, котрі пов'язані зі злочинними спільнотами, адже, як раніше було зазначено, наша країна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ перебуває у стані війни, і через це у ній відкрився доступ у багатьох осіб до вогнепальної зброї та інших предметів, що можуть нести загрозу життю і здоров'ю громадян. Адже саме це впливає на створення злочинних спільнот, котрі можуть здійснювати торгівлю зброєю. Також через те, що всі державні правоохоронні органи в першу чергу сконцентровані на пошуку окремих громадян, котрі наразі надають будь-яку стратегічну інформацію противнику, яка може вплинути на хід війни, вони приділяють менше уваги злочинним спільнотам, котрі продовжують вчинювати кримінальні злочини, які не пов'язані з воєнним станом у нашій країні та не впливають на хід війни. Також правоохоронцями досліджені не в повній мірі факти надання важливої стратегічної інформації ворогу, адже за весь час війни не було викрито злочинних спільнот, котрі своїми діями ставили під загрозу територіальну цілісність України.

Таким чином можна зробити висновок, що війна негативно впливає на боротьбу зі злочинними спільнотами, оскільки у більшості випадках правоохоронні органи сконцентрували свою увагу на злочинах, пов'язаних з посяганнями на територіальну цілісність нашої держави. Через це у злочинних спільнот більше можливостей реалізації своїх планів у таких видах злочинів, як торгівля зброєю, наркотиками, рейдерські захоплення та ін.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Околіт О. (2022). Злочинна спільнота як форма співучасті. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*, (3), 85-99 <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2021.3.06>
3. Правові та організаційні засади боротьби з організованою злочинністю в Україні: монографія / М. П. Водько, О. О. Подобний.–Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 164 с.
4. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Кримінально-правова протидія діяльності організованих злочинних об'єднань: аналіз законодавчих новел, визначення перспектив. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. № 2. 2022. С. 152–167. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2022.2.15>.
5. Піцик В.С. Стан наукової розробки проблем організаційно-тактичних засад оперативно-розшукової протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»* № 11, 2022 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/163>

Батура Д.В.

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Кривопуск О.Г.

викладач кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНУ

Сучасний світ став свідком революційних змін у способі спілкування та обміну інформацією завдяки зростанню популярності соціальних мереж. Використання цих платформ розповсюджується на всі сфери життя, включаючи правоохоронну діяльність.

По-перше, соціальні мережі стали важливим засобом збору інформації для правоохоронних органів. Профілі користувачів, їх публікації та взаємодії можуть надати важливі відомості, які допомагають в ідентифікації потенційних злочинців чи свідків. Наприклад, фотографії, геотеги та збережені повідомлення можуть стати ключовими доказами в розслідуванні.

По-друге, соціальні мережі розширюють можливості виявлення злочинів. Вони стають платформою для виявлення незаконних дій, таких, як кіберзлочини, кібербулінг, організована злочинність. Групи та сторінки стосовно злочинної діяльності можуть бути виявлені та відстежені правоохоронними органами, дозволяючи їм діяти передчасно та ефективно.

Інформацію, яка розміщена в соціальних мережах, можна розглядати з позиції віртуальних (інформаційних) слідів, які відображають картину події злочину, поведінку злочинця, потерпілого та інших осіб як на місці вчинення злочину, так і поза його межами, що дозволяє висунути найбільш обґрунтовані версії щодо його вчинення та приймати найбільш раціональні процесуальні рішення під час проведення досудового розслідування [1, с.451].

Одним з методів використання соціальних мереж є створення спеціальних сторінок для оперативного збору інформації. Такі сторінки можуть містити дані від громадян про вчинені злочини, можливих осіб, які стали злочинцями, та можливих співучасників. Під час виконання своїх обов'язків працівники правоохоронних органів можуть користуватися інформацією, розміщеною на інтернет-сторінках, що містять відомості про обставини вчинення злочину, можливих свідків, фотоматеріали та особисті дані правопорушника (місце роботи, місце навчання, особи, з якими взаємодіє,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ інтереси) [2, с.209].

Моніторинг інформації в соціальних мережах відіграє суттєву роль у безпосередній професійній діяльності слідчого. Це проявляється у виявленні кримінальних правопорушень, які можуть бути вчинені або вже вчиняються, а також у встановленні обставин, які сприяли скоєнню та прихованню злочинів. Аналіз сторінок користувачів в соціальних мережах та різноманітних спільнот може надати цінну криміналістичну інформацію, зокрема щодо кримінальних правопорушень, таких, як торгівля наркотиками, шахрайство через розміщення оголошень про продаж товарів чи послуг із подальшим недотриманням умов угоди, поширення порнографічного матеріалу, заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, вчинення дій, спрямованих на зміну меж території України, а також публічні заклики до терористичних актів, порушення авторських прав, розповсюдження матеріалів, що пропагують насильство, расову, національну чи релігійну нетерпимість, дискримінацію та інші аспекти [3, с.195].

Основним методом ідентифікації особи злочинця є встановлення його особистості шляхом визначення IP-адреси домену сайту, де розміщена важлива інформація, а також IP-адреси комп'ютера, що використовується для виходу в Інтернет. Отримання цієї інформації проводиться за допомогою відкритих ресурсів Інтернету та слідчих заходів, спрямованих на отримання доступу до матеріалів та документів відповідних інтернет-провайдерів.

У процесі встановлення особистості злочинця слідчий використовує облікові дані, які особа залишила в мережі. Пошукові системи, відкриті бази даних та соціальні мережі стають ключовими джерелами криміналістичної інформації, яка дозволяє визначити особистість злочинця, його психофізіологічні характеристики, соціальний статус, місцезнаходження тощо [3, с.218]. Однак разом з усією своєю корисністю, використання соціальних мереж у розслідуванні злочинів має свої виклики та проблеми. Забезпечення конфіденційності, врахування прав та етичних аспектів, а також фільтрація неперевіреної інформації є важливими аспектами в роботі правоохоронців.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що соціальні мережі стали не лише місцем для спілкування та розваг, але й важливим інструментом для правоохоронних органів. Їхня роль у розслідуванні злочинів стає все більш суттєвою, викликаючи необхідність постійного вдосконалення та адаптації методик правопорядку до сучасних викликів і можливостей цифрового віку. Також соціальні мережі роблять співпрацю та обмін інформацією між правоохоронними органами більш швидкими та ефективними. Вони дозволяють органам влади легко обмінюватися даними, аналізувати тренди та координувати дії у реальному часі. Це особливо важливо в сучасному світі, де злочинці можуть оперативіно змінювати свої методи та місце перебування.

Список використаних джерел:

1. Кривопис О.Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 450-453 (DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/106>).
2. Мудра І. Соціальні мережі в інтернеті як інструмент просування «зараженої» інформації / І. Мудра // Теле- та радіожурналістика. - 2015.— Випуск 14. - С. 208-212.
3. Лисенко О.В. Використання інформаційних технологій для розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду / О.В. Лисенко // Науковий вісник Національного університету ДІС України (економіка, право). - 2014.№ 2(65). - С. 194-201.
4. Двойніков О.О. Кримінально-процесуальні особливості встановлення особи, яка вчинила злочин за допомогою Інтернет-сайту / О.О. Двойніков // Актуальні питання розслідування кіберзлочинів. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Х., 2013 р. – С. 218 – 222.

Belgibayev Baglan Esenbaevich

Leading Researcher

of the Interdepartmental Research Institute
of the Academy of Law Enforcement
Agencies under the Prosecutor General's
Office of the Republic of Kazakhstan,
Senior Adviser of Justice, Master of Law

**TOPICAL ISSUES ON THE ORGANIZATION OF INVESTIGATIONS
RELATED TO THE ILLEGAL INVOICE STATEMENT**

The need to develop new forms of countering economic crimes is caused by the growing damage to the state, the escalation of the symbiosis of organized economic crime associated with corruption, and the destructive and total impact on the country's economy.

President Tokayev's Address to the people of Kazakhstan focused on the need to strengthen counteraction to the shadow economy, toughen the fight against capital withdrawal and tax evasion[1, 5].

Today, one of the most common methods of money laundering and tax evasion is issuing fictitious invoices by private business entities (Article 216 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan).

Over the past 5 years (from 2018-2022), the dynamics of offenses under Article 216 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan showed a 1.6-fold increase in the number of detected offenses), while the damage caused to the state

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ tripled (from 6 million to 17 million)¹.

At the same time, judicial and investigative practice shows that this act is a means of committing other criminal offenses, such as tax evasion (Article 245 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan) and embezzlement of budget funds (Articles 189-190 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan) [2, 190].

Analysis of criminal cases has shown that the main part of criminal offenses committed is made up of facts of tax evasion.

A characteristic feature of the pre-trial investigation of criminal offenses involving the issuance of fictitious invoices and tax evasion is the application of is not only the procedural norms of criminal legislation, but also the requirements in the field of taxation.

According to paragraph 16 Normative Resolution of the Supreme Court No. 3 of January 24, 2020 "On certain issues of application by courts of legislation in cases of criminal offenses in the field of economic activity" additional accrual of the corresponding amounts of taxes is carried out by the tax authority on the basis of a conviction that has entered into legal force or a decision to terminate the proceedings on a non-rehabilitating basis, which gives a legal assessment of the person's illegal actions in issuing invoices without actually performing work, rendering services, or shipping goods[3, 3].

Such "integration" of criminal and tax legislation creates certain problematic issues in the implementation of pre-trial investigations in cases of this category. Criminal cases are investigated for a long time, as a result of which the tasks of the criminal process for the rapid and complete disclosure and investigation of criminal offenses are leveled.

In this regard, the criminal prosecution body against persons who evaded paying taxes by issuing fictitious invoices is carried out after a guilty verdict under Article 216 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan or their termination on non-rehabilitating grounds[3, 5].

As a rule, business entities are checked by investigative bodies for signs of a criminal offense under Article 216 of the Criminal Code, which leads to a violation of the financial and economic activities of the entrepreneur (conducting searches, seizing documentation, multiple interrogations and confrontations, as well as the appointment of accounting and economic examinations, etc.). After conducting lengthy investigative actions, cases are sent to the Prosecutor's Office, to the court for consideration of their merits, or they are terminated on rehabilitating and non-rehabilitating grounds.

During the investigation of such criminal cases, in order to collect and consolidate evidence, the investigative body conducts a lot of investigative and operational actions to search for contractors, seize documentation, search, inspect, examine, tax checks, search, detentions, etc. As a result, the volume of investigative actions in cases of this category is significantly higher than in similar structures of

¹ Statistical report of form No. 1M - (on registered criminal offenses)

other criminal offenses.

Accordingly, this affects the timing and quality of the investigation, and the long-term involvement of business entities in the orbit of the criminal process.

In this connection, these and other circumstances indicate the need to study the problems of pre-trial investigation of criminal cases under Article 216 of the Criminal Code from a scientific, practical and regulatory perspective, which will identify subjective and objective factors affecting the investigation process, as well as the protection of business entities and ensuring the principle of inevitability of punishment.

References:

1. Address of the Head of State to the people of Kazakhstan "Constructive public dialogue - the basis of stability and prosperity of Kazakhstan" dated September 2, 2019 [Electronic resource] // URL: <url> https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana (Date of visit: November 10, 2023).

2. Criminal Code of the Republic of Kazakhstan dated July 3, 2014 No. 226VSAM [Electronic resource] // URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (Date of visit: November 10, 2023).

3. Normative Resolution of the Supreme Court No. 3 of January 24, 2020 "On certain issues of application by Courts of Legislation in cases of criminal offenses in the sphere of economic activity" [Electronic resource] // URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P200000003S> (Date of visit: November 10, 2023)

Білий І.М.

здобувач 2 курсу (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності
262 Правоохоронна діяльність

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА СКЛАД
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Насамперед варто зауважити, що у статті 2 чинного Кримінального кодексу України вперше закріплено положення про те, що єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ДІЯННЯ, ЯКЕ МІСТИТЬ СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ЦИМ ЖЕ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ.

Функціями складу кримінального правопорушення є: статична, динамічна, розмежувальна, інформаційна, гарантійна.

Так, статичний аспект складу кримінального правопорушення полягає в тому, що склад кримінального правопорушення виступає як інструмент криміналізації або декриміналізації суспільно небезпечних дій; визначає межі кримінальної відповідальності за конкретні суспільно небезпечні дії через склад кримінального правопорушення; становить один із засобів установлення обсягу кримінально-правового регулювання; сприяє фіксації рівня правової культури через складання кримінальних правопорушень [1, с.45].

Своєю чергою динамічна функція проявляється в тому, що склад кримінального правопорушення відіграє першорядну роль у застосуванні кримінального закону, оскільки визначає об'єктивну і суб'єктивну сторони кримінальної відповідальності, межі розслідування та кваліфікації кримінального правопорушення.

Розмежувальна функція складу кримінального правопорушення означає те, що склад кримінального правопорушення служить як критерій для відмежування кримінальних правопорушень від інших видів правопорушень та критерієм розмежування між окремими кримінальними правопорушеннями.

Інформаційна функція – склад кримінального правопорушення, який містить інформацію про зміст і межі кримінально-правового обмеження, що є важливим для правоохоронних органів, фізичних і юридичних осіб, а також для науковців [2, с.55]. А от гарантійна функція полягає в тому, що склад кримінального правопорушення визначає межі кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні дії і служить гарантією прав людини в Україні.

Необхідно провести відокремлення між самим актом кримінального правопорушення і поняттям "склад" цього конкретного виду кримінального правопорушення [4, с.39].

Ці два поняття не ідентичні, але вони взаємопов'язані, оскільки одне визначає конкретну суспільну небезпеку, що відбувається, а інше – юридичну концепцію цього правопорушення певного типу (наприклад, крадіжка, вбивство, зґвалтування, грабіж і т. д.), в якому об'єднані основні, типові і загальні ознаки [3, с.77].

Тож кримінальне правопорушення – це конкретна суспільно небезпечна подія, яка відбувається в певних обставинах, у певний час і місці, і відрізняється безліччю особливостей від всіх інших подібних кримінальних правопорушень даного виду. Наприклад, перше вчинення крадіжки, виконане шляхом обману, при відсутності охорони та відсутності знищення засувів, буде відрізнитися від інших крадіжок.

З іншого боку, склад кримінального правопорушення представляє собою юридичне поняття конкретного виду кримінального правопорушення, в якому об'єднані найбільш суттєві, типові і загальні його характеристики.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право. Загальна частина (у таблицях і схемах) : навчальний посібник. О. С. Бондаренко, М. О. Думчиков. – Суми : Сумський державний університет, 2022. 114 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / за ред.: В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов. 6-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2020. 584 с.
3. Орловський Р. С., Валовина М. А. Суспільно небезпечні наслідки злочину. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2017. Вип. 6, т. 3. С. 76–80.
4. Кримінальне право України : Загальна частина: підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.

Білянкін А. В.

курсант 2 курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОРГАНІЗОВАНА ГРУПА ТА ЗЛОЧИННА ОРГАНІЗАЦІЯ,
ЇХ ОЗНАКИ ТА ВІДМІННОСТІ**

Законодавець визначив поняття організованої злочинності, пов'язуючи його з економічною нестабільністю суспільства. Згідно зі статтею 18 Кримінального кодексу України злочин визнається організованим, якщо в його вчиненні брали участь три чи більше осіб, що зорганізувалися в стійке об'єднання для вчинення злочинів, спрямованих на досягнення єдиного плану [1].

Практика судових проваджень вказує на ознаки організованості та стійкості злочинної групи, такі, як стабільний склад, швидка заміна учасників, систематичні зустрічі та контакти між злочинцями, існування ієрархії, сувора дисципліна, підкорення лідеру, система заохочення та покарання, постійна злочинна діяльність, розширення масштабів та покращення технічного забезпечення, наявність зброї, транспорту та планування.

Злочинні групи відрізняються вузькою спеціалізацією та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
концентрацією діяльності у певній сфері, тоді як інші можуть мати розповсюдженість у кількох галузях та характеризуватися універсальністю [2, с.90].

Згідно з Кримінальним кодексом України, злочинна організація – це стійке ієрархічне об'єднання п'яти і більше осіб або двох і більше організованих груп. Метою її діяльності може бути вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої організації, так і інших злочинних груп.

Можна виділити наступні ознаки злочинної організації:

- Ієрархічність (злочинна організація характеризується стійкою ієрархією, що свідчить про визначений порядок та контроль в межах об'єднання).

- Кількість учасників (має п'ять і більше осіб, що відрізняється від організованої групи, де мінімальна кількість – три особи).

- Мета діяльності (основною метою злочинної організації може бути вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, керівництво чи координація діяльності інших осіб або забезпечення функціонування самої організації).

- Стійкість і тривалість (злочинна організація має стійке і тривале існування, що відрізняється від тимчасових об'єднань).

Ознаки організованої злочинної групи [3, с.70]:

- Кількість учасників (організована злочинна група включає трьох і більше осіб, які зорганізовано співпрацюють для вчинення злочинів).

- Стійкість об'єднання (характеризується стійкістю складу, але може не мати такого вираженого ієрархічного порядку, як у випадку злочинної організації).

- Спільний план і розподіл функцій (учасники мають спільний план вчинення злочину та розподіл функцій для його здійснення).

- Існування певних правил поведінки (учасники можуть дотримуватися певних правил поведінки або кодексу).

Таким чином, основна відмінність між організованою групою та злочинною організацією полягає в їхній ієрархічності, спрямованості на вчинення тяжких злочинів, кількості учасників (трьох для організованої групи і п'ять і більше для злочинної організації), а також у можливості злочинної організації включати кілька організованих груп.

Злочинна організація може виникати на базі кількох організованих груп. При вчиненні злочину такими об'єднаннями слід враховувати ознаки їхньої стійкої організованості, мети, тривалості існування, структури та ієрархії, функціонального призначення, а також змін, які можуть відбуватися в їхньому складі і характері після вчинення ряду злочинів.

Отже, організована злочинність є деструктивним явищем, що важливо враховувати в умовах реформування суспільства та нестабільності державно-

правової системи. Вивчення її ознак та відмінностей між групою та організацією дозволяє ефективніше боротися із цим негативним явищем.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. С. 131.
2. Сербін Р.А. Групова злочинність в Україні: поняття та особливості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2014. Вип. 1. Т. 3. С. 88–92.
3. Міняйло Н. Співвідношення понять організованої та групової злочинності. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 2. Ч. 2. С. 66–73.

Бобошко Б. Г.,
курсант II курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

У теорії кримінального права загальновизнаним є той факт, що під суб'єктивною стороною кримінального правопорушення варто розуміти психічне ставлення особи щодо вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків, зокрема, це є внутрішня сторона суспільно небезпечного діяння [1, с. 21]. Важливість та актуальність дослідження суб'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення полягає в такому: а) вирішальному значенні ознак суб'єктивної сторони для правильної оцінки суспільної небезпечності діяння; б) відмежуванні невинного заподіяння шкоди від кримінально протиправної вини; в) кваліфікації кримінального правопорушення і призначенні покарання; г) виключенні об'єктивного інкримінування. В теорії кримінального права є непорозуміння стосовно того, як визначити суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, оскільки в чинному законодавстві цей аспект відсутній.

Зокрема, психологічний зміст (усвідомлення особою фактичного характеру та суспільного значення скоєного ним діяння або відсутність даного

усвідомлення, передбачення чи непередбачення суспільно небезпечних наслідків своїх дій, а також певне вольове до них ставлення; мотиви, якими керувався суб'єкт, вчиняючи кримінальне правопорушення; цілі, що він перед собою ставив; емоції, які він при цьому відчував) становлять суб'єктивну (внутрішню, психологічну) сторону кримінального правопорушення.

Стаття 23 Кримінального кодексу України (далі – КК) визначено, що під поняттям «вина» варто розуміти «психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності», натомість зміст її форм розкривається у статтях 24 та 25 КК України [2]. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення є вина, зокрема складові елементи вини саме як психічного ставлення – це свідомість та воля, що у поєднанні й утворюють форму вини, тобто «зміст вини характеризується сукупністю інтелекту, волі та їхнім співвідношенням».

Натомість факультативними ознаками суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є мотив, мета й емоційний стан. Також діяння не може бути розкрито поза зв'язком із психічним ставленням особи до нього, так і зміст психічного ставлення (вини) не може бути визначено поза зв'язком із характером діяння: об'єктом, на який особа посягає, способом, наслідками й іншими його об'єктивними ознаками. Специфіка формальних складів кримінальних правопорушень полягає в тому, що відсутня необхідність з'ясовувати психічне ставлення суб'єкта до наслідків, встановлюється лише ставлення винного щодо діяння, яке у кримінальних правопорушеннях із формальним складом буде характеризуватись тільки прямим умислом.

Інтелектуальний момент характеризується : – усвідомленням того факту, що потерпілий перебуває у фізіологічному або/та патологічному процесі, який є небезпечним або/та критичним для його життя і здоров'я, та що останній потребує надання медичної допомоги; – усвідомленням того факту, що своєю дією чи бездіяльністю винна особа не ліквідує небезпеку для життя і здоров'я потерпілого; – усвідомленням винним покладеного на нього професійного обов'язку надавати медичну допомогу, відповідно до чинного законодавства, будь-якій особі, що її потребує; – усвідомленням винним того факту, що своїм діянням він порушує покладений на нього обов'язок щодо надання медичної допомоги; – усвідомленням винною особою факультативних ознак об'єктивної сторони, за яких вчиняється кримінальне правопорушення (наприклад, місце, час, спосіб, обстановка тощо). Вольовий момент характеризується бажанням винної особи (медичний працівник) не надати допомогу особі, яка перебуває у патологічному або/та фізіологічному процесі, що є небезпечним або/та критичним для її життя й здоров'я та потребує надання медичної допомоги.

Отже, мотив, мета та емоційний стан мають важливе кримінально-правове значення, оскільки вони входять до структури суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Ці аспекти обов'язково підлягають

доведенню під час досудового розслідування та судового слідства у кримінальній справі і мають враховуватися при винесенні обвинувального вироку. В окремих ситуаціях, коли вказані характеристики мають важливе значення для визначення незаконності дії та вини особи, законодавець використовує їх для створення кваліфікованих (в тому числі особливо кваліфікованих) або привілейованих варіантів кримінальних правопорушень. Крім того, ці характеристики розглядаються як фактори, які можуть пом'якшити або обтяжити вирок при визначенні покарання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / Л.В. Левицька та ін. Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2005. 206 с. (дата звернення: 06.12.2023).
2. Кримінальний кодекс України / – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2023. 312 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 06.12.2023).

Бовт А.І.

курсант 2 курсу ННІ права
та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Бодирєв Д. А.

старший викладач кафедри
тактико- спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Вогнепальна зброя – найбільш суворий захід примусу. Поліцейські використовують вогнепальну зброю для виконання різних функцій і завдань, пов'язаних із забезпеченням громадського порядку, збереження безпеки громадян і боротьби зі злочинністю.

Психологія поліцейського під час застосування зброї є важливою складовою їхньої професійної підготовки та діяльності. Декілька основних аспектів психології поліцейського в контексті застосування зброї включають таке:

1. Стрес і тривога. Застосування зброї в ситуаціях загрози часто супроводжується стресом та тривогою. Поліцейські повинні бути підготовлені до реагування на стресові ситуації та зберігати холоднокровність під час

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗБРОЇ.

2. Тренування та автоматизм. Поліцейські проводять багато часу на тренуваннях та симуляціях, щоб розвивати автоматизм та навички збройового обслуговування. Це допомагає їм реагувати швидко та ефективно в критичних ситуаціях.

3. Відповідальність. За використання зброї пов'язана велика відповідальність. Поліцейські повинні бути усвідомлені цієї відповідальності та дотримуватися встановлених процедур і правил, щоб мінімізувати ризики для всіх сторін.

4. Емоційний контроль. Поліцейські повинні зберігати емоційний контроль під час застосування зброї. Емоції, такі як гнів або страх, можуть вплинути на рішення та виконання завдань.

Застосування вогнепальної зброї має значний вплив на психологію людей, незалежно від того, чи вони є власниками зброї, чи потенційними жертвами.

Дуже часто зброю застосовують при почутті небезпеки, багато людей володіють зброєю з метою захисту себе та своїх близьких. Наявність зброї може збільшувати їх почуття безпеки.

Також дуже важливим фактом є відповідальність. Власники зброї повинні нести відповідальність за безпечне зберігання та використання зброї. Не всі люди готові адекватно виконувати цю відповідальність.

Водночас структура психологічної готовності до професійної діяльності в умовах ризику залежить від таких чинників: життєвий досвід працівника; особиста уява про ризик та індивідуальна здатність до його подолання; якості особистості; мотивація до такого виду діяльності; оцінка впливу небезпечних умов на особисте здоров'я та життя; прийняття рішення про дії та поведінку в конкретних умовах; психологічна підготовка до діяльності в небезпечних умовах [3].

Метою застосування поліцейськими вогнепальної зброї як примусового заходу є забезпечення подолання спротиву проведенню превентивного поліцейського заходу, відновлення громадського порядку та громадської безпеки, локалізація соціальної напруги або забезпечення особистої безпеки поліцейського.

Застосування вогнепальної зброї на ураження є складним психологічним процесом для працівника поліції, оскільки діяльність працівника поліції в кожній окремій ситуації формується на мотиваційних та ціннісних характеристиках особистості поліцейського, його культурних і релігійних орієнтаціях і, зрештою, на індивідуальних особливостях соціальної перцепції.

Як стверджує ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю: якщо існує безпосередня загроза життю особам (поліцейському, членам його сім'ї, жертві нападника, заручнику тощо) або для

затримання особи, що чинить збройний опір (що теж створює загрозу життю працівника поліції) [1].

Психологічна підготовка застосування вогнепальної зброї до дії повинна ґрунтуватися саме на цих елементах, які організують та інтегрують в єдину цілісність професійні знання, навички та досвід працівника правоохоронних органів. Сприйняття закономірностей суспільного життя, особливою частиною якого є застосування вогнепальної зброї, не залежить від того, на якому рівні воно здійснюється на основі образу конкретної ситуації в свідомості конкретного індивідуума[2].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію», Положення про патрульну службу МВС, Положення про Національну поліцію : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 верес. 2017 р.: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2017. 104 с. – (Закони України).

2. Психологічні аспекти застосування вогнепальної зброї поліцейськими на ураження. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1798/1/20.pdf> (Дата звернення 05.10.2023).

3. Психологічне забезпечення правоохоронної діяльності. URL: [file:///C:/Users/Nozyain/Downloads/6.%20%20%20%20%20%20%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Nozyain/Downloads/6.%20%20%20%20%20%20%20(2).pdf) (Дата звернення 05.10.2023).

Бовт А. І.

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Галенко Ю. П.

старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**LANGUAGE ASPECTS OF POLICE INTERACTION
WITH THE PUBLIC: TRANSPARENCY AND TRUST**

Communication and interaction between the police and the public determine the quality and effectiveness of law enforcement in any social system. Transparency and trust are key concepts in this context, and language aspects play an important role in ensuring them. Information openness, quality of communication, and the language strategy of the police all affect the perception

and interaction of law enforcement with the public. Language aspects in this interaction play an important role in building trust and ensuring transparency.

Art. 11 of the Law of Ukraine “On the National Police” provides for police interaction with the public on the basis of partnership. Specifically, Part 1 of this Article states that police activity is carried out in close cooperation and interaction with the population, territorial communities and public associations on the basis of partnership and is aimed at meeting their needs [1].

Among the mechanisms to improve public trust in the police, first of all, the National Police should strictly adhere to the principles of transparency and openness. These principles are enshrined in Art. 9 of the Law of Ukraine “On the National Police” [1].

In order to achieve such partnerships, the police should strengthen the legitimacy of its activities through concerted actions and improve the quality of services provided to society. The police should be recognizable and accessible to the public; know the population at the subordinate territory and respond to their needs; listen to the problems of citizens; involve and mobilize the population; report on their actions and results to the public [2].

Communication and interaction between the police and the public are of great importance for the effectiveness of law enforcement in any social system. Transparency and trust become key aspects in this context, and language aspects play an important role in ensuring them. Information openness, quality of communication and language strategy of the police affect the perception and interaction of law enforcement officers with the public.

The Law of Ukraine “On the National Police” establishes the principles of partnership and interaction between the police and the public. The principles of transparency and openness are enshrined in this law, and they serve as a basis for strengthening public trust in the police.

In order to create a partnership between the police and the public, the police must ensure the legitimacy of its activities, be accessible and open to the public, listen and respond to the needs of citizens, engage them in joint actions and be accountable to the public.

In practical terms, this requires the police to carefully develop communication strategies that take into account language aspects and promote mutual understanding with the public. It is only through high quality interaction and open communication between the police and the community that effective law enforcement can be ensured and public trust in them can be increased.

References

1. The Law of Ukraine “On the National Police” dated 02.07.2015 No. 580-VIII // Database “Legislation of Ukraine” / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Trust as a Fundamental Principle of Interaction between the National Police of Ukraine and the Community. Legal Psychology. 2017. No. 2. P. 179-180.

Болгаренко В. М.

курсант III курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Бідняк Г. С.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ ДАНИХ, ОТРИМАНИХ З ЕЛЕКТРОННИХ ПРИСТРОЇВ, ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В сучасному діджиталізованому світі, де використання електронних пристроїв стало необхідною частиною побуту та професійної діяльності, аналіз даних, отриманих з цих пристроїв, набуває великого значення в сфері розслідування економічних злочинів. За допомогою сучасних технологій та методів аналізу, що еволюціонували разом із швидким розвитком цифрових технологій, правоохоронці отримують унікальну можливість вивчення електронних слідів, які часто є важливими доказами у справах економічних правопорушень [1].

У роботі ми намагались розглянути сучасні методи та підходи до обробки та аналізу інформації, яку можна витягти з комп'ютерів, смартфонів та інших цифрових пристроїв у контексті економічних злочинів. Заглиблюючись у проблематику використання цифрових слідів у кримінальних розслідуваннях, робота висвітлює важливі аспекти та виклики, що стоять перед правоохоронними органами у цьому напрямі.

Електронні докази, які можуть використовуватися у розслідуванні економічних злочинів, охоплюють широкий спектр цифрових інформаційних слідів, збережених на електронних пристроях. Дослідники цієї категорії кримінальних правопорушень зазначають, що такі сліди залишаються в комп'ютерній техніці у вигляді проєктів документів, електронній переписці, в електронних гаджетах, сайтах відкритої інформації про закупівлі («Prozorro», «Держзакупівлі Online», «Zakupki UA» «Tender Online»). Використовуються для спілкування між співучасниками за допомогою месенджерів, IP-телефонії тощо [4].

Основні категорії електронних доказів включають:

- Електронну пошту: аналіз електронної пошти може розкрити комунікації між особами, угоди, фінансові транзакції та інші важливі деталі.
- Файли та документи: електронні пристрої містять файли та документи, які можуть свідчити про фінансові транзакції, контракти, звіти,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
рахунки та інші економічні відносини.

- Інтернет-сліди: вивчення історії веб-перегляду, соціальних мереж, форумів та інших онлайн-активностей може розкрити зв'язки, інтереси та інші аспекти поведінки осіб.

- Метадані: інформація про час, місце та умови створення файлів, фотографій та відео може бути важливою у встановленні фактів і подій.

- Банківські дані: аналіз транзакцій на банківських рахунках, електронних платіжних системах та інших фінансових джерелах надає уявлення про фінансовий стан та операції осіб.

- Мобільні додатки: вміст та інформація з мобільних додатків, таких як банківські застосунки чи месенджери, може стати важливими доказами.

- Системні журнали: аналіз системних журналів комп'ютерів може допомогти встановити час та обставини роботи пристроїв, а також виявити потенційні атаки чи вторгнення [2].

Якщо під час обшуку виявлено увімкнений комп'ютер чи інші електронні пристрої, необхідно негайно провести огляд та вилучення комп'ютерних даних у реальному часі з метою запобігання можливості їх блокування, вимкнення чи зашифрування. В увімкнених пристроях містяться енергозалежні дані, які є нестійкими, їхнє незбереження може призвести до їх втрати. Зокрема, в оперативній пам'яті сучасних комп'ютерів може міститися значна кількість інформації, включаючи дані про процеси, сервіси, користувачів, відкриті порти, кеш ARP та DNS, інформація про автоматично завантажені додатки, незбережені документи та інші. Важливо враховувати, що доступ до таких даних регулюється законодавством країни, де фізично знаходиться пристрій. У деяких країнах може існувати заборона на виїмку такої інформації, навіть у режимі реального часу.

З метою збереження енергозалежних даних під час обшуку слід провести огляд та документування кожного пристрою, визначити, вилучити та фотографувати їх, а також ізолювати підозрюваних та інших осіб від комп'ютерного обладнання для запобігання можливих змін чи знищенню доказів. Отримання електронних доказів у увімкнених пристроях повинно виконуватися кваліфікованим фахівцем, таким як працівник кіберполіції, з використанням спеціальних знань, засобів та програм. Проведений огляд та отримана інформація обов'язково реєструються у протоколі [2].

Отримання електронних доказів може бути спрощено за допомогою чіткої та систематизованої процедури. Пропонуємо алгоритм, який може полегшити цей процес:

1. Визначення цілей розслідування – сформулювати основні завдання та мету розслідування економічних злочинів.

2. Оцінка ризиків та підготовка – визначити можливі ризики та труднощі. Розробити план підготовки, включаючи ресурси та інструменти.

3. Одержання санкцій та дозволів – забезпечити юридичну легітимність, отримавши необхідні санкції та дозволи.

4. Ідентифікація джерел даних – визначити електронні пристрої для обстеження та ідентифікувати джерела цифрової інформації.

5. Захист інтегритету даних – зберегти цілісність існуючих даних та застосувати технічні засоби для їхнього захисту.

6. Здійснення копіювання та аналізу даних – копіювати дані з електронних пристроїв, використовуючи спеціальні програми. Використовувати аналітичні інструменти для ефективного аналізу інформації.

7. Збір метаданих – фіксувати метадані для встановлення обставин та доказової бази.

8. Документування та складання протоколу – систематизувати отримані докази та створити чіткий протокол проведених дій та результатів.

9. Експертна оцінка – залучити фахівців для проведення експертизи отриманих електронних доказів.

10. Підготовка для судового захисту – забезпечити юридичну валідність та придатність отриманих доказів для судового захисту.

Використання технологій отримання електронних доказів, зокрема, в контексті розслідування економічних злочинів, є вкрай корисним та ефективним підходом у сучасному правоохоронному процесі. Застосування алгоритму, який охоплює всі етапи отримання та аналізу цифрової інформації, дозволяє забезпечити систематичний та логічний підхід до збору електронних доказів. Зокрема, визначення цілей та оцінка ризиків розслідування, правильне отримання санкцій та дозволів, а також ефективна ідентифікація та захист джерел даних стають провідними факторами успішного проведення розслідувань. Систематичний аналіз метаданих та документування отриманих результатів забезпечують якість та достовірність електронних доказів [3]. Залучення фахівців для проведення досліджень та підготовка отриманих доказів для судового захисту підкреслюють важливість глибокого розуміння та високої кваліфікації в цій області. Використання цих технологій дозволяє зробити розслідування економічних злочинів більш ефективним, точним та відповідним до сучасних викликів у сфері правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Романюк Б.В. Сучасні криміналістичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: Автореф. дис.... к.ю.н.: 12.00.09 // Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2002. – 20 с.

2. Стацак М. В. Особливості взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України з органами досудового розслідування під час протидії злочинам у сфері економіки. *Право і безпека*. 2012. № 5 (47). С.186–189.

3. Алексеева О. О. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. / О. О. Алексеев, В. В. Веселовський, В. В. Пясецький. – К.: Центр навчальної літератури, 2014. – 320 с.

4. Бідняк В. А., Бідняк Г. С., Чаплинський К. О. Теоретичні, правові та праксеологічні засади використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я: монографія. Одеса: Видавничий дім Гельветика, 2021, 260 с.

Бондар В.С.,

декан факультету підготовки фахівців
для підрозділів поліції

Луганського навчально-наукового
інституту імені Е.О. Дідоренка

Донецького державного
університету внутрішніх справ

СУДОВО-БАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ 5,45-мм АВТОМАТА КАЛАШНИКОВА АК-12 (6П70)

Використання спеціальних знань у галузі судової експертизи зброї в кримінальній процесуальній формі судової експертизи (ст. 242 КПК України) під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, скоєних військовослужбовцями країни-агресора, зумовлене, зокрема, особливостями безпосередніх об'єктів судової експертизи зброї, котра проводиться судовими експертами за спеціальностями 3.1 «Балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї», 3.2 «Балістичне дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу».

У практиці судово-балістичних досліджень вогнепальної зброї, слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу, які проводяться в рамках даних проваджень, певне розповсюдження в якості об'єкта дослідження отримав 5,45-мм автомат Калашникова (АК-12).

Проте у спеціальній літературі практично відсутні детальні описання конструктивних особливостей даного автомата, що обмежує можливості судового експерта при розв'язанні ідентифікаційних, класифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань..

Метою тез є аналіз конструктивних особливостей та проблемних питань ідентифікації 5,45-мм автомата АК-12 та визначення шляхів підвищення ефективності ідентифікації за слідами на кулях та гільзах.

5,45-мм автомат Калашникова АК-12 є індивідуальною бойовою зброєю та призначений для знищення живої сили противника. Для стрільби з автомата застосовується 5,45-мм проміжний патрон з кулею «ПС» зр. 1974 р. зі сталевим осердям (7Н6, 7Н6М).

Досвід сучасних війн та військових конфліктів (повномасштабне вторгнення РФ в Україну, конфлікти в Іраку, Афганістані, Сирії та ін.) свідчить про те, що вогневі контакти з використанням стрілецької вогнепальної зброї відбуваються на все більших дистанціях, тому підвищення дальності, точності та убійної сили зброї та боеприпасів до неї є вимогою часу.

Сьогодні патрони 5,56x45 та 5,45x39 мм є занадто малими та «слабкими» для сучасного «дальнього бою». Мала маса скорочує їх дальність до 400 метрів. Відповідно автомати Калашникова не можуть вести ефективний вогонь з дистанції, більшої як 300-500 метрів.

Російський 5,45-мм автомат Калашникова є індивідуальною зброєю та призначений для знищення живої сили противника. Він є розвитком радянської концепції кінця 70-х років (конкурс «Абакан», 1978 рік), що передбачає збільшення купчастості та точності стрільби, а у випадку з АЕК-971 та АН-94 – збалансованої автоматики на основі «газового двигуна» та додаткового режиму вогню по 2 патрони з високим темпом, і не передбачала створення концептуальної нової стрілецької вогнепальної зброї.

Ідея модульної особистої стрілецької зброї, яка з'явилася в США на початку 60-х, отримала новий імпульс до розвитку в 00-х роках. АК-12, як чергова глибоко модернізована версія автомата Калашникова, отримала «складений телескопічний приклад», шарнірно закріплену кришку ствольної коробки з планкою Пікатіні (англ. Picatinny rail), яка дозволяє обладнати автомат коліматорним прицілом, на верхній накладці та на самій цівці також змонтовані планки Пікатіні, які дають можливість обладнати АК-12 додатковим руків'ям або ліхтарем. Для ураження противника в рукопашному бою до автомата може приєднуватись багнет-ніж. Водночас конструкція цього автомата не забезпечує модульність².

Принцип дії автоматики базується на використанні енергії порохових газів, що відводяться з каналу ствола, замикання ствола здійснюється бойовими упорами. Ударно-спусковий механізм курково-ударникового типу із закритим розміщенням курка. Ступінь автоматизації – автоматична. Режими ведення вогню: спусковий механізм для ведення безперервного і одиночного вогню. Запобіжник неавтоматичний. Відбиття гільз здійснюється праворуч.

5,45-мм автомат АК-12 складається з наступних частин та механізмів (рис. 1): ствольної коробки в зборі зі стволом, кришки ствольної коробки з планкою та прицілом, прикладу, пістолетного руків'я, затворної рами, затвора, зворотного механізму, ударно-спускового механізму, дульного гальма-компенсатора, заглушки газової трубки, накладки ствольної, цівки та магазина.

Рис 1. 5,45-мм автомат Калашникова АК-12 та його основні частини

² Завданням програми Adaptive Combat Rifle (англ. Адаптивна Бойова Гвинтівка) було створення стрілецької зброї «підвищеної гнучкості», тобто з можливістю швидкої заміни (15 хв.) в умовах, «наближених до польових», використовуваного патрона, а разом із ним і призначення даної зброї.

Ствол автомата циліндричної форми. Довжина ствола – 415 мм, зовнішній діаметр ствола – 14,5 мм, діаметр каналу ствола – 5,45 мм. Канал ствола має чотири прямокутні (традиційні) нарізи, направлені зліва догори праворуч. Зовні на стволі встановлені газова камера та втулка гальма, на якій змонтоване дульне гальмо. Над стволом встановлена газова трубка, один із кінців якої надітий на газову камеру. Замикання каналу стволу здійснюється поворотом затвора.

Ствольна коробка автомата фігурної форми довжиною 260 мм, слугує для з'єднання частин та механізмів автомата, для забезпечення закриття каналу ствола затвором та запирання затвора. В ствольній коробці розташований ударно-спусковий механізм. Зверху ствольна коробка закрита кришкою. З правого боку ствольної коробки розташований перемикач вогню, який має чотири положення: верхнє положення – запобігання пострілам; друге положення – «АВ» – автоматична стрільба; третє положення «2» – стрільба чергою по 2 патрони, нижнє положення – «ОД» – одиночна стрільба (рис. 2).

Рис. 2. Зображення перемикача вогню на ствольній коробці 5,45-мм автомата Калашникова АК-12

Механізм подачі патронів розміщується в ствольній коробці і складається із затворної рами з газовим поршнем, затвора.

Ударно-спусковий механізм курково-ударникового типу із закритим розміщенням курка, із перемикачем вогню на автоматичну стрільбу та стрільбу одиночними пострілами. Ударно-спусковий механізм складається з курка, бойової пружини, шептала одиночного вогню, пружини шептала, пружини автоспуску та перемикача режимів вогню. Принцип дії автоматики заснований на відведенні частини порохових газів через отвір в стінці каналу ствола (рис. 3).

Рис. 3. Частина ударно-спускового механізму автомата АК-12

Прицільні пристосування відкриті та складаються із регульованої мушки, розташованої на газовій камері та діоптричного прицілу, розташованого на кришці ствольної коробки. Дальність стрільби 800 метрів (рис. 4).

Рис. 4. Прицільні пристосування 5,45-мм автомата АК-12

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Цівка та ствольна накладка виготовлені з полімерного матеріалу чорного кольору. Приклад складний, регульованої довжини, виготовлений з полімерного матеріалу чорного кольору. Приклад складається в лівий бік. Руків'я автомата пістолетної форми, виготовлене з полімерного матеріалу чорного кольору.

На муфті та ствольній коробці автомата з лівого боку, ствольній коробці, затворі, затворній рамі та дульному гальмі-компенсаторі наявні маркувальні позначення (рис. 5).

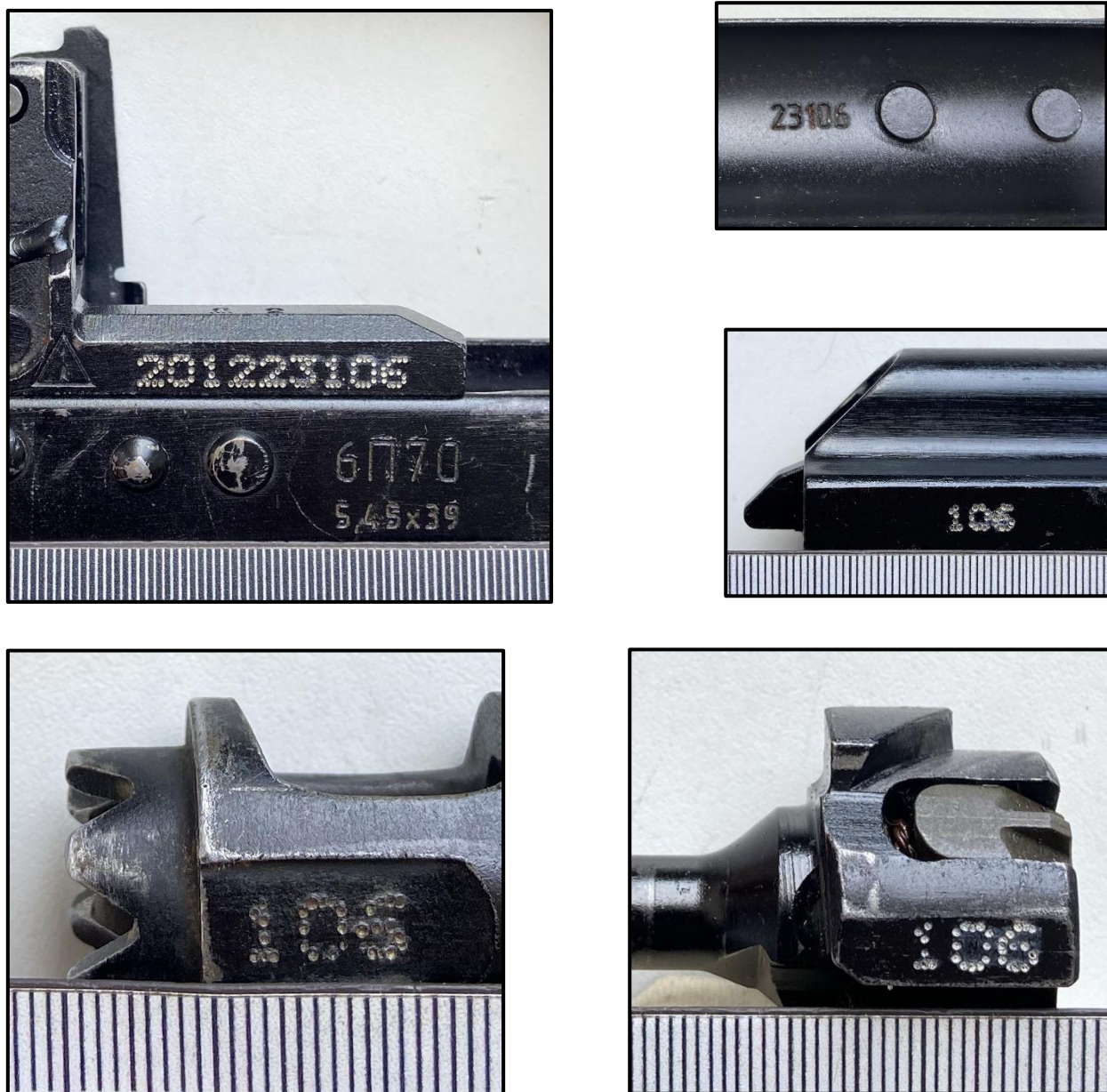

Рис. 5. Маркувальні позначення на автоматі

З метою отримання експериментальних гільз та куль для вивчення слідів від частин 5,45-мм автомата АК-12 та 5,45-мм автомата АК-74 здійснювалась експериментальна стрільба у водний кулеуловлювач.

Найбільш важливими деталями, які утворюють сліди на кулях та гільзах патронів, стріляних в 5,45-мм автоматі АК-12, та дозволяють провести ідентифікацію, є: бійок ударника; зачеп викидача; виступ відбивача; патронний упор; нарізи каналу ствола (рис. 6-7).

Рис. 6. Збільшене зображення переднього зрізу чашки затвору 5,45-мм автомата АК-12 зі слідоутворюючими частинами

Рис. 7. Кульний вхід у ствол 5,45-мм автомата Калашникова АК-12

Сліди на частинах патронів, утворені іншими деталями зброї, слабо виражені та є малоінформативними.

Розташування слідів на гільзі зумовлено конструктивними особливостями затвора (ілюстр. № 8). Нижче подаються розмірні характеристики слідів на гільзах, стріляних з 5,45-мм автомата АК-12.

Слід бійка ударника

Форма	Кругла
Висота, мм	Не задано
Ширина, мм	1,75
Особливості	Не задано

Слід виступу відбивача

Форма	Трикутної форми
Висота, мм	1,15
Ширина, мм	1,75
Особливості	Не задано
Кут між зачепом викидача та відбивачем, град	162,5

Слід зачепа викидача

Форма	Зіскоби та вм'ятини
Висота, мм	Не задано
Ширина, мм	5,4
Особливості	Не задано

Слід вікна кожуха затвора

Форма	Не задано
Висота, мм	Не задано
Ширина, мм	Не задано
Особливості	Не задано
Відстань між слідом та нижнім краєм гільзи, мм	20,5

Рис. 8. Збільшене зображення слідів на гільзах патронів, стріляних з 5,45-мм автомата АК-12.

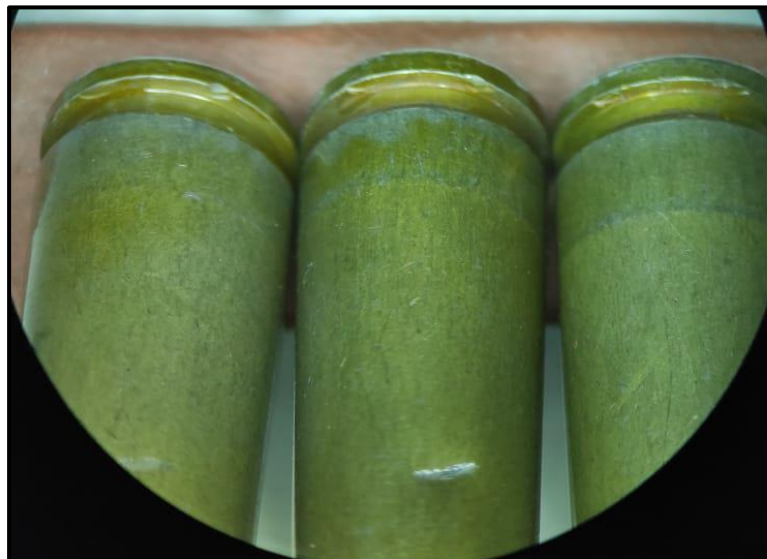

Рис. 9. Слід вікна кожуха затвора

На кулях, стріляних з 5,45-мм автомата АК-12 є такі сліди (рис. 10-11):
- чотири «первинні» сліди (утворені при поступальному проходженні кулі в каналі ствола), розташовані паралельно поздовжньої осі кулі під кутом

2,561⁰ шириною 0,174 мм;

- чотири нахилених праворуч «вторинних» слідів полів нарізів (утворені при поступально-обертальному проходженні кулі в каналі ствола), середньою шириною: 1-й – 4,853 мм; 2-й – 5,077 мм; 3-й – 4,824 мм; 4-й – 4,587 мм, розташовані під кутами, відповідно: 1-й – 1,438; 2-й – 1,361; 3-й – 1,387; 4-й – 1,353⁰ до поздовжньої осі кулі.

На кулях, стріляних з 5,45-мм автомата АК-74, є такі сліди (рис. 10-11):

- чотири «первинні» сліди (утворені при поступальному проходженні кулі в каналі ствола), розташовані паралельно поздовжньої осі кулі;

- чотири нахилених праворуч «вторинних» слідів полів нарізів (утворені при поступально-обертальному проходженні кулі в каналі ствола), середньою шириною: 1-й – 5,003 мм; 2-й – 5,534 мм; 3-й – 5,016 мм; 4-й – 5,549 мм, розташовані під кутами, відповідно: 1-й – 1,364; 2-й – 1,429; 3-й – 1,373; 4-й – 1,375⁰ до поздовжньої осі кулі.

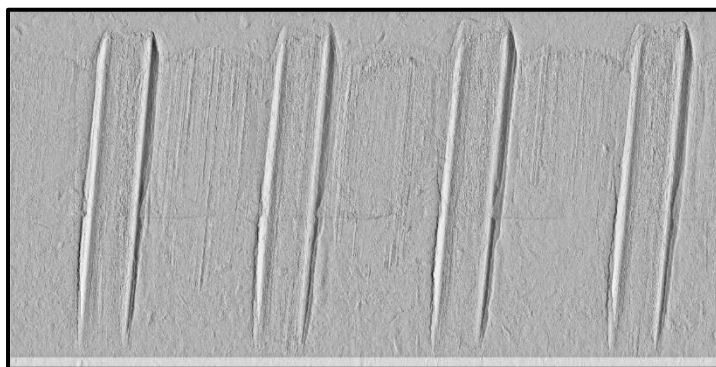

Рис. 10. Фоторозгортка слідів полів нарізів на кулях, стріляних з автоматів АК-12 (зверху) та АК-74 (знизу)

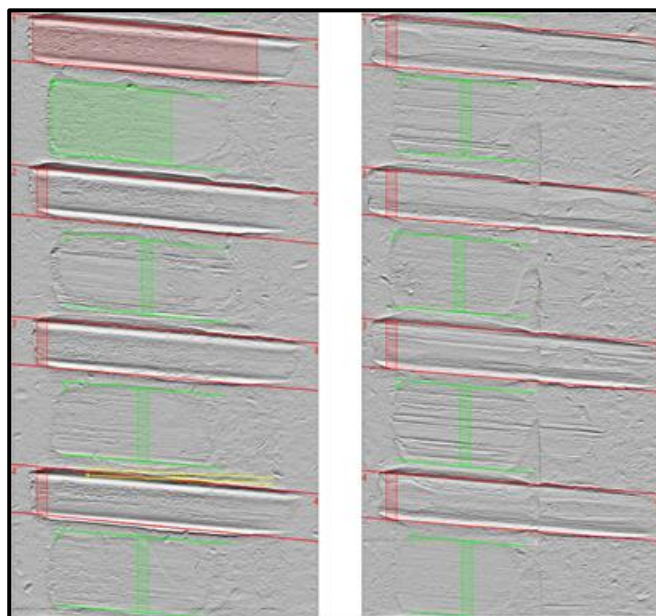

Рис. 11. Збільшене зображення слідів полів нарізів на кулях, стріляних з автоматів АК-12 (ліворуч) та АК-74 (праворуч)

Підсумки проведеного дослідження свідчать про те, що при проведенні пострілів з 5,45-мм автомата АК-12 утворюється сукупність ознак, котра дозволяє проводити балістичне експертне дослідження та вирішувати поставлені сторонами кримінального провадження чи судом експертні завдання – за слідами на кулях і гільзах.

Список використаних джерел:

1. Бондар В.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення проведення судово-балістичних експертиз. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб. Київський НДІСЕ. 2017. Вип. 62. С. 280-289.*
2. Бондар В.С. Шляхи оптимізації інформаційно-аналітичного забезпечення проведення судово-балістичних експертиз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція. 2015. № 14. Т. 2. С. 110-113.*
3. Матвієнко С.А. Про помилки у проведенні ідентифікаційних судово-балістичних досліджень нарізної вогнепальної зброї. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування: Сб. мат. наук.-практ. конф. 2019. Т. 1. С. 108-111.*
4. Матвієнко С.А. Про проблемні питання ідентифікаційних судово-балістичних досліджень. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2019. № 3 (87). С. 290-300.*

Борисенко Т. В.

ад'юнкт кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**РОЗМІЩЕННЯ СТАТТІ 201² В РОЗДІЛІ VII КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ «КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»: ЗАКОНОДАВЧА
ПОМИЛКА ЧИ ЗВАЖЕНЕ РІШЕННЯ**

Жахливі події, які відбуваються в Україні з 2014 року (анексія Криму та утворення невизнаних республік так званих ЛНР та ДНР), а також повномасштабне вторгнення на нашу територію сусідньої держави 24 лютого 2022 року призвели до певних змін як у самому суспільстві, так і в українському законодавстві. В нових і незвичних для країни умовах, а саме під час дії воєнного стану, Верховною Радою України прийнято низку законів щодо удосконалення кримінально-правового регулювання суспільних відносин. Одним із таких законів є Закон України від 24 березня 2022 року № 2155- IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги», який набрав чинності 03 квітня 2022 року.

Вказаним Законом Кримінальний кодекс України доповнено статтею 201² «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Стаття 201² КК України міститься у розділі VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності».

Тобто родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, виступають суспільні відносини у сфері господарської діяльності.

У межах родових об'єктів виділяються безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень – суспільні відносини, що є об'єктом кожного окремого виду одиничного кримінального правопорушення, передбаченого окремою статтею Особливої частини КК. Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення підлягає встановленню у правозастосовній діяльності і впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення.³

Безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, виступають суспільні відносини, пов'язані з продажем товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном.

На думку таких вчених, як Дудоров О.О., Мовчан Р.О. та інших, основним безпосереднім об'єктом аналізованого злочину є підстави визнати відносини власності.

На їх думку, якщо б у вчиненому не вбачались ознаки цього кримінального правопорушення (зокрема, через відсутність спеціального суб'єкта), то чи не всі дії, зазначені в чинній редакції ст. 201² КК, за умови встановлення ознак протиправності і безоплатності, діставали б оцінку на підставі інших статей КК про відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності. Причому це були б як норми про «розкрадання» (ст. 191 КК) – корисливі кримінальні правопорушення, пов'язані з оберненням чужого майна на свою користь чи користь інших осіб, так і ст. 192 КК «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою». Вчені роблять висновок щодо неправильного вирішення вітчизняним законодавцем питання про антисуспільну спрямованість аналізованого посягання.⁴

Не можу погодитися з вказаною думкою.

По перше, предметом цього кримінального правопорушення виступає гуманітарна допомога, благодійні пожертви та безоплатна допомога,

³ Тацій В.Я., Пономаренко Ю.А. Об'єкт кримінального правопорушення. Вісник Асоціації кримінального права України, 2022, № 2(18). URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/issue/view/16096>

⁴ Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент. / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан, С.С. Чернявський та ін.; за ред. А.А. Вознюка, Р.О. Мовчана, В.В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ визначення яких містяться в ЗУ «Про гуманітарну допомогу» і ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Надання такої допомоги та пожертв пов'язане з благодійною діяльністю благодійних організацій.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (далі – Закон) благодійною діяльністю є добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара.⁵

Пункт 3 ч. 1 ст. 1 Закону дає визначення благодійної організації, відповідно до якого, нею є юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності.⁶

Метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій (частина перша ст. 11 Закону № 5073).⁷

Згідно з п. 133.4.6 ст. 133 Податкового кодексу України благодійні організації віднесено до неприбуткових організацій, які не є платниками податку на прибуток підприємств.⁸

Разом з тим, в частині 4 ст. 16 Закону вказано, що благодійні організації мають право здійснювати господарську діяльність без мети одержання прибутку, що сприяє досягненню їх статутних цілей.⁹

У частині 5 ст. 131 Господарського кодексу України також зазначено, що благодійна організація має право здійснювати неприбуткову господарську діяльність, спрямовану на виконання її цілей, визначених установчими документами. Здійснення благодійними організаціями діяльності у вигляді надання певних послуг (виконання робіт), що підлягають обов'язковій сертифікації або ліцензуванню, допускається після такої сертифікації або ліцензування в установленому законом порядку [5].

Отже, благодійна організація може здійснювати господарську діяльність, проте лише на некомерційній основі (без мети одержання прибутку) для досягнення статутних цілей.

На мою думку, такі дії представників благодійних організацій,

⁵ Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

⁶ Там само.

⁷ Там само.

⁸ Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

⁹ Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

пов'язані з незаконним продажем товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, будуть порушенням норми здійснення ними неприбуткової господарської діяльності.

Саме тому є цілком логічним та доцільним розміщення ст. 201² КК України у розділі VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності».

За цих обставин не можу не погодитися з тією думкою, що склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, схожий з кримінальними правопорушеннями проти власності.

Разом з цим, ст. 201² КК України має власний спеціальний предмет – товари (предмети) гуманітарної допомоги, благодійні пожертви та безоплатна допомога.

В тому випадку, якщо незаконний продаж (укладання інших правочинів) не пов'язаний з вищезазначеними предметами, то відповідальність за ст. 201² КК України не настає. Особа буде нести відповідальність, при встановленні всіх обставин, за скоєне кримінальне правопорушення проти власності.

Список використаних джерел:

1. Тацій В.Я., Пономаренко Ю.А. Об'єкт кримінального правопорушення. Вісник Асоціації кримінального права України, 2022, № 2(18). URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/issue/view/16096> (дата звернення 14.12.2023).
2. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент. / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан, С.С. Чернявський та ін.; за ред. А.А. Вознюка, Р.О. Мовчана, В.В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.
3. Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення 14.12.2023).
4. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 14.12.2023).
5. Господарський кодекс України. Закон України від 16.01.2003 №436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B9%D0%BD#w1_1 (дата звернення 14.12.2023).

Братішко Н. А.

старший лаборант кафедри

криміналістики

та домедичної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасна демократія скасувала середньовічну суспільну ієрархічну систему та привілеї, пов'язані з суспільним становищем та статевою незалежністю, й проголосила принцип рівності усіх перед законом. Раніше для суспільства були характерними такі явища, як пригнічення та дискримінація жінок, але останнім часом популярності набув рух за емансипацію, який пропагує надання рівних прав і можливостей жінкам поряд з чоловіками.

Становлення громадянського суспільства – складний і багатогранний процес. Він передбачає, серед інших демократичних перетворень, створення рівних можливостей як для жінок, так і для чоловіків. За останні десятиліття світова та національна юриспруденція поповнилася низкою нових документів у сфері прав людини. Значна кількість цих документів стосується статусу жінок [1, с. 146].

Гендер – це соціальна стать, на відміну від біологічної розвивається в процесі соціальної, культурної та мовної практики. Гендерний фактор, який враховує природну стать людини та її соціальні "наслідки", є історичною характеристикою людини і впливає на її відчуття ідентичності протягом усього життя. Гендерна система виступає соціально сформованою системою нерівності за статтю. Гендер – це спосіб соціальної диференціації в суспільстві, який разом із соціально-демографічними факторами, такими як раса, етнічна приналежність, вік, формує соціальну ієрархію в суспільстві. Гендерна рівність означає справедливе ставлення з жінками і чоловіками з урахуванням їх потреб. Це може припускати рівне або неоднакове поводження з ними, яке, проте, вважається рівноцінним з погляду прав, пільг, зобов'язань та можливостей.

Існують різні підходи до розуміння гендерної рівності: природна і зумовлена – це функціональне значення чоловічої і жіночої ролі; як відмінність, сконструйована у формі нерівності можливостей та життєвих шансів чоловіків та жінок; нерівність класового статусу чоловіків і жінок, їх позицій в системі соціальної стратифікації; конфлікт між статями; пригнічення жінок і чоловіків: все зумовлено традиційними ролями; гендерна нерівність як пригнічення жінок, насильство над ними [2, с. 142-144].

Концепція та практичне застосування гендерної рівності є центральним

елементом сталого розвитку суспільства. Гендерна рівність – це не про жіночі проблеми. Це рівна участь чоловіків і жінок у покращенні умов як особистого життя, так і життя суспільства. Метою політики гендерної рівності та її практичного застосування є: підтримка рівної участі жінок і чоловіків у процесах прийняття рішень для забезпечення сталого розвитку суспільства; підтримка жінок і дівчат у реалізації їхніх прав людини; зменшення гендерної нерівності у доступі до ресурсів і результатів розвитку, а також у здійсненні контролю над ними.

В Основному Законі України особливістю є проголошення пріоритету прав людини, а також визнаного міжнародним співтовариством принципу рівності чоловіка та жінки, який є одним із визначальних принципів правового статусу людини і громадянина. Він являє собою універсальну форму вираження юридичної рівності, поєднання інтересів різних людей, окремих соціальних верств і груп населення. У Конституції України, як і в конституціях більшості держав світу, закріплені такі складові принципу рівності: рівність громадян перед законом, рівність незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними ознаками тощо.

Зупинимось на принципах більш детально. Наприклад, рівність перед законом означає, що дія закону поширена на всіх, незалежно від будь-яких обставин та якостей особи. Ідентичність незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, майнового стану означає, що права громадян не залежать від будь-яких вищезазначених ознак. Рівність чоловіка та жінки передбачає однакові можливості статей для участі в усіх сферах суспільного життя.

Паритет чоловіків і жінок належить до основних прав людини, тому закріплення цього принципу є важливим для забезпечення прав і свобод людини і громадянина в цілому. У концептуальному плані цей принцип пронизує всі конституційні права та свободи. Для забезпечення рівності статей велике значення має стаття 21 Конституції України: «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» [3].

Аналізуючи це положення, О.О. Уварова вважає, що воно є концептуальним для рівності статей, відображає ідеали свободи, рівності та людської гідності. Конституція України розглядає рівність людей з позицій природних прав, які має людина з народження, а тому їх захист є важливим обов'язком держави [4, с. 18].

А.А. Грибовська поділяє попереднє твердження та додає, що захист і гарантування прав і свобод як чоловіка, так і жінки є показником рівня демократичності держави. Поняття невідчужуваності визначається через самі природні права людини незалежно від форми політичного устрою, де держава не має права їх позбавляти. Формально держава може, з одного боку, поважати і гарантувати права людини, а з іншого – навпаки, порушувати й обмежувати

їх, проте відібрати основоположні від народження права людини вона фактично не в змозі. Природні права існують незалежно від державного визнання, належать кожному від народження [5, с. 10]. Велике значення щодо рівностей в правах статей має стаття 23 Конституції України, де наголошується, що «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей», а тому і жінка, і чоловік на конституційному рівні захищені від будь-яких незаконних повинностей [3].

Відповідно до визначених тверджень, жінка та чоловік мають в Україні рівні права і свободи в усіх галузях економічного, політичного, соціального і культурного життя. Зокрема, правовідносини в галузі майнових і немайнових свобод жінок регулюються головним чином кодифікаційними актами. Серед них: Цивільний і Цивільно-процесуальний кодекс України.

Варто зазначити, що на даний час міжнародний механізм поточного контролю за виконанням Україною міжнародних зобов'язань у сфері забезпечення принципу гендерної рівності відсутній, що призводить до імітування національними інституціями реальної діяльності у цій сфері [6, с. 202].

Принципи рівності є підґрунтям усіх статей Конституції України, які регулюють політичні, соціально-економічні та інші права людини. Можна стверджувати, що принципово всі конституційні права ґрунтуються на принципі гендерної рівності, оскільки дискримінація з боку держави заборонена, відсутні будь-які обмеження чи привілеї щодо прав і свобод однієї зі статей. Визначення в Конституції України принципу рівноправності жінок і чоловіків свідчить про вихід Української держави на європейський і світовий рівень розв'язання гендерних проблем, правового регулювання відносин між жінками та чоловіками. Якщо оцінити систему гендерного законодавства, то серед позитивних рис можна відмітити: наявність спеціального гендерного закону, конституційне закріплення принципу рівності та відповідність європейським стандартам. Однак не можна заперечувати, що існуюча система неприпустимості дискримінації жінок та чоловіків на практиці в окремих сферах все ж залишається малоефективною. Наприклад, це стосується рівності жінок та чоловіків на оплату праці, дискримінації жінок при прийнятті на роботу, обмеженні права чоловіків на захист батьківства. У зв'язку з цим держава повинна створити систему гарантій, що забезпечать виконання проголошених законодавством конституційних принципів гендерної рівності. Тому, допоки ідея гендерної рівності не буде усвідомлена всією спільнотою, усі кроки на її утвердження матимуть характер тимчасових компаній та формальних реакцій на вимоги міжнародних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Фрицький О.Ф., Романюк І.І. Конституційно-правові аспекти забезпечення гендерної рівності в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1. С. 146-148.
2. Пищуліна О. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської

стратегії України. Центр Разумкова. Київ: Заповіт, 2016. 244 с.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Уварова О.О. Права жінок та гендерна рівність: навчальний посібник. Київ, 2018. 204 с.

5. Грибовська А.А. Конституційні засади гендерної рівності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 18 с.

6. Грицай І.О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.

Буряк А. В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ

Покарання є одним із найсуворіших засобів державного примусу. Для досягнення цілей частини 2 статті 50 Кримінального кодексу України покарання має бути законним, справедливим, обґрунтованим та індивідуальним. Водночас питання призначення відповідного покарання є одним із найскладніших і недостатньо розроблених у теорії кримінального права. Питання призначення покарання за порушення обов'язку щодо збереження або охорони чужого майна не є винятком, і комплексні праці, присвячені цьому правопорушенню, відсутні. Водночас, як свідчить аналіз судової практики (2003-2013 рр.), суди досить часто припускаються певних помилок при призначенні покарання за статтею 197 Кримінального кодексу України [1].

Відповідно до статті 65 Кримінального кодексу України суд призначає покарання:

- 1) у межах, встановлених у санкції статті Особливої частини Кримінального кодексу, що передбачає кримінальну відповідальність (у частині санкції статті), крім випадків, передбачених ч. 2 ст. 53 Кримінального кодексу;
- 2) відповідно до положень Загальної частини Кримінального кодексу;

3) з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, що пом'якшують або посилюють покарання [2].

Стаття 197 Кримінального процесуального кодексу передбачає такі види та розміри санкцій:

- 1) неоподатковуваний мінімум доходів громадян (НМДГ);
- 2) громадські роботи від 120 до 240 годин;
- 3) виправні роботи на строк до двох років;
- 4) обмеження волі на строк до двох років [3].

Штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і в межах, передбачених Особливою частиною Кримінального кодексу України; на думку Е.А. Саркісової, штраф є перспективним інструментом кримінального покарання, що застосовується до ненасильницьких злочинів [4, с. 139]. Тому чи не найпоширенішим покаранням за кримінальні правопорушення, передбачені статтею 197 Кримінального кодексу України, є штраф (63,89%). При цьому мінімально можливий розмір штрафу, що накладається на підставі частини другої статті 53 Кримінального кодексу, становить 30 510 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а максимальний (відповідно до санкції статті 197 Кримінального кодексу) – 50 850 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Громадські роботи є основним видом покарання, при якому засуджений безоплатно виконує суспільно корисні роботи у вільний від роботи чи навчання час протягом строку, визначеного вироком суду [1, с. 331-332]. Як зазначає О.В. Ткачова, покарання у виді громадських робіт: 1) як і будь-яке інше покарання, існує в самому факті засудження; 2) робота, яка виконується під час відбування цього виду покарання, є обов'язковою (засуджений зобов'язаний виконувати роботу, визначену органом місцевого самоврядування за погодженням з інспекцією кримінально-виконавчої інспекції); 3) час відбування цього виду покарання не зараховується до трудового стажу засудженого, що дає право на пенсію; 4) непрямий каральний вплив на засуджених зумовлений тим, що громадські роботи виконуються на підприємствах, визначених органом місцевого самоврядування, і засуджений не має права відмовитися від дорученої йому роботи [5, с. 100-103].

Виправні роботи є основним видом покарання, який не тільки обмежує право засудженого на працю шляхом покладення на нього обов'язку працювати в певному місці, а й його майнові права шляхом відрахування частини заробітку в дохід держави [6, с. 112]. Іншими словами, згідно зі статтею 57 Кримінального кодексу виправні роботи не можуть бути застосовані до безробітних осіб. Крім того, відповідно до частини 1 статті 57 Кримінального кодексу, з доходу засудженого відраховується від 10 до 20 відсотків.

Обмеження волі – основний вид покарання, який обмежує особисту свободу засудженого шляхом часткової ізоляції його від суспільства в кримінально-виконавчій установі відкритого типу, а також обмежує його

право на працю та примушує займатися трудовою діяльністю [6, с. 170]. Відповідно до ч. 5 ст. 61 Кримінального кодексу мінімальний строк обмеження волі становить один рік, а максимальний – 5 років. У санкції ст. 197 Кримінального кодексу його максимум дорівнює двом рокам. Частина 3 статті 61 Кримінального кодексу встановлює перелік шести категорій осіб, до яких це покарання не може бути застосоване, зокрема: 1) неповнолітні; 2) вагітні жінки; 3) жінки, які мають дітей віком до 14 років; 4) особи, які досягли пенсійного віку; 5) військовослужбовці строкової служби; 6) інваліди 1 і 2 груп.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-е вид., перероб. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с (дата звернення: 03.12.2023)
2. Кримінальний кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.12.2023)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.12.2023)
4. Саркісова Э.А. Роль наказания в предупреждении преступлений / Э.А. Саркісова. – Минск : Наука и техника, 1990. – 160 с (дата звернення: 03.12.2023)
5. Ткачова О.В. Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт : монографія / О.В. Ткачова. – Х. : Право, 2010. – 192 с (дата звернення: 03.12.2023)
6. Пономаренко Ю.А. Види наказаний по уголовному праву Украины : монографія / Ю.А. Пономаренко. – Х. : ФИНН, 2009. – 344 с (дата звернення: 03.12.2023)

Бут Д. Д.

Курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Царьова І. В.

професор кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор філологічних наук, доцент

МОВНИЙ І МОВЛЕННЄВИЙ АСПЕКТ ПОЛІЦЕЇСТИКИ

Невід’ємною складовою професійної діяльності працівників правоохоронних органів, незалежно від їх спеціалізації, виступає професійне спілкування. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1].

Під час виконання службових обов'язків працівник поліції повинен спілкуватися з різними верствами населення. Отже, виникає об'єктивна необхідність психологічно, тактично та технічно правильного спілкування працівника поліції з особами. Треба зазначити, що при цьому велику роль відіграє культура мови – від вміння чітко сформулювати власну думку як у мовленні, так і на папері до граматичної та синтаксичної грамотності.

Вільне володіння державною мовою в її усній і писемній формах, готовність до продуктивного ділового спілкування з різними категоріями громадян, колегами, керівниками й підлеглими є не лише показником загальної культури особистості поліцейського, а й запорукою його успіху в професії.

Зауважимо, що одним із засобів спілкування є мова – система слів, виразів і правил їх з'єднання в обдумані вирази, що використовуються для спілкування.

У професійній діяльності поліцейського важливою є комунікативна компетентність, що означає здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Рівень володіння мовою є однією із ознак комунікативної компетенції. Загальноприйнятими жанрами ділової комунікації у роботі поліцейського є ділові бесіди, наради, переговори, виступи, промови, розмови, інструктажі, інтерв'ю, інтерв'ювання тощо. Причинами поганої комунікації можуть бути помилки у побудові речень: неправильний вибір слів, складність спілкування, слабка переконливість, нелогічність.

Відомо, що українська мова має свій етикет (правила поведінки й спілкування людей у суспільстві; зовнішній прояв відносин між людьми, культури особистості), що складався та шліфувався впродовж століть, закріплювався у свідомості, регулюючи взаємини між людьми в різних життєвих ситуаціях.

Під мовленнєвим етикетом розуміють мікросистему національно специфічних стійких формул спілкування, прийнятих і приписаних суспільством для встановлення контакту співбесідників, підтримання спілкування у певній тональності [2, с.16].

Мовленнєвий службовий етикет – це правила мовленнєвої поведінки на роботі. Він тісно пов'язаний із культурою мовлення і є виразником загальної культури людини [2, с.16].

Кожен професійно підготовлений працівник повинен володіти мовною майстерністю (здатністю, використовуючи мовні норми, вибирати із можливих варіантів найбільш вдалий для викладення у мовленні чи на письмі своїх думок та відношень). Особливо треба контролювати вживання етикетних мовних формул (фразеологічних речень, готових до вжитку стандартизованих мовних конструкцій, за допомогою яких висловлюють взаємовідношення при

зустрічі й розлученні, дякуванні або вибаченні, у ситуації знайомства й у багатьох інших випадках). Їх арсенал в українській мові надзвичайно багатий [2, с.17].

Таким чином, ми вважаємо, що кожен професійно підготовлений співробітник поліції повинен мати розвинуті мовні навички (здатність, використовуючи мовні стандарти, обирати кращий з можливих варіантів як для вивчення мови, так і для висловлення власних думок та поглядів).

Особливо важливо контролювати використання формул мовного етикету, а саме фразеологічні вирази – готові до використання стандартизовані мовні конструкції, які виражають ставлення, подяку або вибачення в різних ситуаціях спілкування. Тому варто сказати, що комунікативна підготовка поліцейського є одним з найважливіших компонентів формування справжнього професіонала, який здатен впоратися з будь-якою життєвою та практичною ситуацією.

Отже, досконале володіння мовою – необхідний складник професійної компетентності правника, один із невід’ємних засобів професійної діяльності. Цим і обумовлюється актуальність підвищення рівня комунікативної компетентності в закладах вищої освіти України шляхом вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

Мета навчання – сформувати мовну особистість, обізнану з культурою усного й писемного мовлення, яка вміє в повному обсязі використовувати набуті знання, уміння і навички для оптимальної мовної поведінки в професійній сфері.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379 (з наступними змінами та доповненнями).
2. Крашеніннікова Т.В. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції: Навчальний посібник. – Дніпро: Адверта, 2017. – 107 с.

Dr. Gediminas Buciuнас

Assoc. prof. of Law Faculty
of Vytautas Magnus University,
Kaunas, Lithuania;

Assoc. prof. of Department of Law
of Mykolas Romeris University
Academy of Public Security,
Kaunas, Lithuania

INVOLVEMENT OF CHILDREN IN A CRIMINAL ACTIVITY

*Human trafficking is an open wound on the body of contemporary society, a scourge upon the body of Christ. It is a crime against humanity*¹⁰

Pope Francis

The purpose of this research paper is to present the current situation on trafficking in human beings in the European Union, forms of involvement children in a criminal activity and possible solutions to prevent organized crime groups in Ukraine from recruitment a child for criminal activity.

Trafficking in human beings is among top money makers for organized crime groups. This category involves the exploitation of human beings, from migrant trading and exploiting people for commercial sex trafficking, commission the crimes to forced labor (adults and children), or what experts call “*modern slavery*”. According to the Council of the European Union (hereinafter referred to as - “*EU*”) social phenomena as Organized Crime is a major threat to European citizens, business, and institutions, as well as to the European economy. In 2019, criminal revenues in the main criminal markets amounted to 1 % of the EU's GDP, i. e. €139 billion. Crime groups are present in all EU countries and often operate across borders. 70 % of criminal groups are, in fact, active in more than three member states. The top criminal activities in Europe are drugs trafficking, cybercrime, excise fraud, migrant smuggling, and trafficking in human beings. In May 2021, the EU adopted its priorities for the fight against serious and organised crime for the next four years. The priorities will be implemented between 2022 and 2025 within the ‘*European multi-disciplinary platform against criminal threats*’ (EMPACT).¹¹ On the basis of the 2021 the European Union Serious and Organized Crime threat assessment, presented by the EUROPOL, Member States have identified 10 crime priorities, one of priority is trafficking in human beings to disrupt criminal networks engaged in trafficking in human beings, with special focus on those who exploit

¹⁰ 11 Inspiring Quotes on Human Trafficking, Slavery, and Justice. <https://theexodusroad.com/eleven-inspiring-quotes-on-human-trafficking-slavery-and-justice/>

¹¹ The EU's fight against organised crime. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-fight-against-crime/>

minors, those who use or threaten with violence against victims and their families and those who recruit and advertise victims online.¹²

On 28 November 2023, the Special Representative of the Secretary-General on Violence Against Children and the United Nations Office on Drugs and Crime (hereinafter referred to as –“UNODC”) officially launched a joint ‘Strategy to End Violence Against Children’ in Vienna, Austria. “Our goal with the Strategy is not only to stop violence when it occurs, but also to create mechanisms to prevent children’s involvement in crime and violence,” said UNODC Executive Director Ghada Waly. Executive Director Waly said that the involvement of young people would be a key factor in the success of the Strategy. “Their insights and experiences are crucial to our efforts and empower them to take control of their own protection,” said Ms. Waly.¹³

On 28 March 2022, EU home affairs ministers supported the mobilization of the EU platform for fighting organized and serious crime (EMPACT) to help EU member states tackle criminal networks and individuals who are exploiting the war in Ukraine. Some emergency actions were introduced in the EU crime priorities, such as trafficking in human being, criminal finance, money laundering and asset recovery, new psychoactive substances, and synthetic drugs and high- risk criminal networks.¹⁴ The most common form of human trafficking is commercial sexual exploitation. Other forms of human trafficking are labor exploitation, forced criminality, organ harvesting etc.

According to the United Nations Office on Drugs and Crime (hereinafter referred to as the “UNDOC”), world’s most lucrative criminal activities are drug trafficking and human trafficking. Victims of human trafficking have been found in at least 137 countries.¹⁵ According to the article 1 of the Convention on the rights of the child of the United Nations “a child means every human being below the age of eighteen years unless under the law applicable to the child, majority is attained earlier”.¹⁶ On September 27, 1991, the norms of the United Nations Convention on the Rights of the Child came into force after its ratification at the Verkhovna Rada (Parliament) of Ukraine and according to Article 9 of the Constitution of Ukraine «International treaties that are in force, agreed to be binding by the Verkhovna Rada

¹²EMPACT. 10 crime priorities. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-07/2022_112_EMPACT%20handbook.pdf

¹³ New strategy to end violence against children launched to break the cycle of crime and violence. <https://www.unodc.org/unodc/en/news/2023/November/new-strategy-to-end-violence-against-children-launched-to-break-the-cycle-of-crime-and-violence.html>

¹⁴ The EU's fight against organised crime. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-fight-against-crime/>

¹⁵ Organized crime: World’s most lucrative criminal activities. <https://www.cnn.com/2013/08/09/Organized-crime:-Worlds-most-lucrative-criminal-activities.html>

¹⁶ The Convention on the rights of the child of the United Nations. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ of Ukraine, are part of the national legislation of Ukraine.as part of the legislation of Ukraine.¹⁷

According to the UN Refugee Agency (hereinafter referred to as the “UNHCR”), some 7.7 million Ukrainians remain displaced inside of their home country, while another 13 million are estimated to be stranded in affected areas and unable to leave because of security risks. Of those who have been forced to flee their homes, 90% are women and children.¹⁸

The factors which push children, young people for joining into organized crime activity may be divided into categories of: individual, family, social and environmental factors. The individual risk factors include learning difficulties and exclusion from school/education institution, mental health issues, low self-esteem, aggressive behavior, emotional distress, and involvement with alcohol and/or drugs. Family risk factors involve problems at home such as neglect or abuse, drug or alcohol abuse, prevailing criminal culture inside the family, economic problems etc. The social risk factors include friends that are connected to a criminal environment, lifestyle the leaders of organized crime, possibility to be rich in very short period, lack of being involved in any activities in the spare time etc. And the last but not the least the environment, namely living in an area with high rate of poverty, unemployment, social inequality, high rate of criminality in the area of living.¹⁹ Children, young people experience a significant drop in income due to their parents becoming unemployed. Russian aggression against Ukraine is the additional factor that affects population of Ukraine including children. As poverty is a risk factor, this means that more and more children, young people, and women could become vulnerable to being targeted by an organized crime group. Negative thoughts, losses of family members during Russian aggression, feeling being unsecure bring uncertainty about the future amongst some part of Ukrainians. All above mentioned factors make easier for leaders of organized crime groups to recruit and exploit children or in other words to involve children in a criminal activity, namely the trafficking of drugs, weapons, explosives material, other military equipment, also arrange groups of children for commission property crimes inside and outside country. For example, shoplifting. Criminal organizations looking for the children for implementation their criminal plans, intentions for many reasons. For example, to decrease risk to be detected, avoid punishments for crime. Calculations of organized crime are based on a provision of criminal liability. In accordance with part 1 of article 18 of the Criminal Code of Ukraine, the subject of the crime is

¹⁷ Constitution of Ukraine. <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b>

¹⁸ The U.N. now projects more than 8 million people will flee Ukraine as refugees. <https://www.npr.org/2022/04/26/1094796253/ukraine-russia-refugees>

¹⁹ Buciuнас, G. Trafficking in human beings: reality, challenges and prevention. Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану. Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції. 3 червня 2022 року. Львівський державний університет внутрішніх справ. р. 41-49.

natural person who committed the crime at the age from which criminal liability can arise. According to the Criminal Code of Ukraine children till 14 ages do not bear criminal responsibility. Even if they committed crime, the court could apply coercive educational measures to reaching the age of criminal responsibility.

Each form of criminal activity has many common features and at the same time it has its own peculiarities and the same time it (peculiarities, common characteristic of involvement into criminal activity for trafficking weapons, drugs, or commission property crimes.) could be entry points, cornerstones in construction of a concept, a strategy and action plans aiming at counteracting organized crime activities. Firstly, identification of the areas with the highest level of probability to obtain/acquire weapons. Explosive material other military ammunition. For example, Kyiv, Sumy, Luhansk, Kharkiv etc. regions are mostly affected by the Russian aggression where a lot of weapons, explosive materials, and other military equipment are abandoned on the fields of fights and the mentioned stuff is much more accessible than in the regions which were not battlefields. For example, Zakarpattia region. So, based on rate of possibility to access to weapons, different tools and measures, legal status of some territories should be in place. It allows for police and military to allocate sufficient material, financial and human resources in given areas based on the concentration of abandoned weapons, distribute allocated the resources properly and efficiently for the detection and collection of weapons and other military ammunition and effectively control movement of persons, vehicles, trucks within some areas of the region or in the entire region. Based on collected, analyzed and systemized data from different sources and different players on vulnerable persons, the highest priority should be granted to children from the families with low income, drug and alcohol abusing families, homeless children, etc. Based on the collected data, state institutions, private businesses, and charity organizations should take actions to support vulnerable social groups by providing them with financial, psychological, and medical support, also in obtaining new profession, in offering jobs, for children – financing activities after school. For example, box club for free.

References

1. 11 Inspiring Quotes on Human Trafficking, Slavery, and Justice. <https://theexodusroad.com/eleven-inspiring-quotes-on-human-trafficking-slavery-and-justice>
2. All EU-27 level data on victims in the document concerns years 2017 and 2018. Source: Data Collection on Trafficking in Human beings in the EU (2020); COM (2020) 661 final, 20.10.2020.
3. Buciunas, G. Trafficking in human beings: reality, challenges and prevention. Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 3 червня 2022 року. Львівський державний університет внутрішніх справ. р. 41-49.
4. Convention on the rights of the child. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
5. Constitution of Ukraine. <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b>
6. The criminal Code of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2341->

7. The EU's fight against organised crime.
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-fight-against-crime/>

8. ЕМРАСТ. 10 crime priorities. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-07/2022_112_EMPACT%20handbook.pdf

9. Exploited and criminalized. <https://www.barnardos.org.uk/sites/default/files/2021-10/Exploited%20and%20Criminalised%20report.pdf>

10. Europol warns of dangers to Europe's security from Russia-Ukraine war.
<https://www.aa.com.tr/en/europe/europol-warns-of-dangers-to-europe-s-security-from-russia-ukraine-war/2580554>

11. Organized crime: World's most lucrative criminal activities.
<https://www.cnn.com/2013/08/09/Organized-crime:-Worlds-most-lucrative-criminal-activities.html>

12. The U.N. now projects more than 8 million people will flee Ukraine as refugees.
<https://www.npr.org/2022/04/26/1094796253/ukraine-russia-refugees>

Варич В. Ю.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Шендрик Ю. В.

викладач кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У сучасному світі, охопленому різноманітними викликами та загрозами, питання міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні набуває особливої важливості, особливо в умовах воєнного стану. Виклики, пов'язані із злочинністю в контексті сучасних умов, вимагають не лише національних, а й міжнародних зусиль для ефективної протидії та забезпечення правосуддя.

Міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану стає основним чинником в розкритті та припиненні злочинів, а також в забезпеченні прав людини та гуманітарних стандартів в умовах конфлікту. Так, основою міжнародного співробітництва компетентних органів на всіх етапах розслідування злочинів є норми міжнародного та національного права. Варто зауважити, що нормативне регулювання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження має декілька рівнів,

зокрема:

- по-перше, це норми національного законодавства;
- по-друге, двосторонні та багатосторонні договори, учасниками яких є Україна (на цьому також наголошено в дослідженні В. М. Федченко [1, с. 264]).

Звернемося до окремих законодавчих положень національного законодавства України, які регулюють питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Загальні принципи міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та особливості надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій визначаються главами 42, 43 розділу IX КПК України [2, с. 101; 3].

Аналіз літературних джерел та нормативно-правових актів із питань співробітництва держав дає змогу виділити такі основні напрями вказаної діяльності:

- співробітництво з питань криміналізації окремих протиправних діянь міжнародних та транснаціональних злочинів;
- співробітництво з питань створення та функціонування міжнародних судових органів з юрисдикцією щодо міжнародних злочинів;
- співробітництво у процесі кримінального провадження між державами щодо попередження кримінальних правопорушень, співробітництво у пенітенціарній сфері [9, с. 206].

Варто відзначити, що дедалі частіше у процесі досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень національні уповноважені органи однієї країни запитують допомогу в іншій щодо надання, зокрема, речових доказів, забезпечення показань експертів та свідків, здійснення екстрадиції обвинувачених або видачі засуджених. Так, на сьогодні серед усіх міжнародних договорів України у сфері взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях найчастіше використовуються: 1) Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року; 2) Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року; 3) Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року; 4) Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року (Мінська конвенція) [4, с. 117; 5; 6; 7; 8].

Слід наголосити, що формами міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є міжнародна правова допомога під час проведення процесуальних дій, видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), кримінальне провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. На сучасному етапі поширення інтернаціональної злочинності необхідна розвинута система міжнародного співробітництва, яка забезпечить швидке, повне та неупереджене досудове розслідування і судовий розгляд та виконання інших завдань кримінального провадження [9, с. 207].

Отже, аналізуючи тему міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану, стає очевидним, що взаємодія між країнами та міжнародними організаціями в цій сфері має важливе значення для забезпечення справедливості, відновлення порядку і захисту прав людини. Співпраця в галузі кримінального процесу в умовах воєнного стану є необхідною для забезпечення безпеки, захисту прав громадян і відновлення порушеного правопорядку. Розвиток і вдосконалення інструментів міжнародного співробітництва є важливим завданням для міжнародного співтовариства, спрямованим на створення більш безпечного та стабільного світу.

Список використаних джерел:

1. Федченко В.М. Окремі питання з передання та перейняття кримінального провадження у рамках міжнародного співробітництва. *Актуальні проблеми забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід*. Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 264-267.
2. Ступін В.О., Полуніна Л.В. Міжнародне співробітництво під час розслідування злочинів щодо ухилення від сплати податку на додану вартість. *Міжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань*. Ірпінь. 2019. С. 100-102.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 24.08.2023 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 20.11.2023 р.)
4. Федченко В. М. Переклад у кримінальному провадженні в рамках міжнародного співробітництва: деякі проблемні питання. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування*. Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 116-122.
5. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text (дата звернення 20.11.2023 р.).
6. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення 20.11.2023 р.).
7. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS № 73) URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text (дата звернення 20.11.2023 р.).
8. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text (дата звернення 20.11.2023 р.).
9. Семенишина-Фіголь Б.М., Миколюк В.В. Міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1(30), 2020. С. 205-208.

Вербицька Ю. М.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Злочинність – це явище, що постійно змінюється, переходить через історичні етапи та є соціально-правовим явищем, яке визначається якісними та кількісними показниками всіх правопорушень, вчинених на певній території (державі, регіоні) за певний період часу.

Злочинність може бути розділена на дві основні підструктури: стійка злочинність та ситуативна злочинність. Стійка злочинність, зокрема, включає в себе побутові злочини, такі як побутові вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, хуліганство та згвалтування. Ситуативна злочинність, натомість, визначається сильнішим впливом середовища та складнішою ситуацією злочинної поведінки, охоплюючи такі види, як економічна злочинність, наркозлочинність, професійна злочинність (вбивства на замовлення) та терористична злочинність [1, с. 72].

Необхідно також відзначити питання організованої злочинності, що представляє собою складну систему злочинних об'єднань. Ці організації здійснюють широкомасштабну злочинну діяльність, створюючи для цього найбільш сприятливі умови. Вони використовують власні структури для управлінських та інших функцій, обслуговуючи ці формування, а також взаємодію з державними структурами, такими як органи влади, правоохоронні органи та інші інститути громадянського суспільства, включаючи політичні партії, об'єднання, громадські рухи та релігійні організації [4, с. 28].

Злочинність, аналогічно будь-якому явищу суспільного життя, має свої визначені риси.

Злочинність є правовим явищем та представляє собою найбільш небезпечний вид соціального відхилення. Ця основна характеристика випливає з об'єктивно необхідної основи існування суспільства, якою є стандартизація людської поведінки та встановлення соціальних норм. Суспільство визначає корисні для нього види поведінки, які отримують загальне схвалення, а також ті, що пов'язані із заподіянням шкоди та підлягають засудженню, включаючи застосування покарань [2, с. 11].

Незважаючи на намагання стандартизувати поведінку, антисуспільні дії, такі як аморальні вчинки, порушення правил співжиття та злочини залишаються невід'ємною частиною соціально-правового порядку. Злочин представляє собою акт, який порушує встановлені суспільні норми, завдаючи шкоду суспільним відносинам та руйнуючи єдність суспільства [2, с. 27].

Злочинність – це соціальне явище.

Злочинність передусім виявляється в діях частини суспільства, що завдають шкоди його інтересам. Ці дії вважаються найбільш небезпечними серед усіх видів людської поведінки. Характеризувати злочинність як соціальне явище притаманне будь-якому суспільству, виправдано з огляду на походження, чинники, сутність та наслідки цього явища. Важливо відзначити, що кримінологія досліджує не лише біологічні аспекти злочинності, але і комплексні фактори, які сприяють її виникненню та розвитку в суспільному середовищі [3, с. 61].

Злочинність є відносно масовим явищем, що розкриває глибини соціальних відхилень у сучасному українському суспільстві. Незважаючи на те, що абсолютна більшість актів поведінки є соціально-позитивними або нейтральними, соціальні відхилення від позитивного характеру та, зокрема, злочини, є неодноразовими виявами відносно масового явища [4, с. 30]. Героїчні вчинки та самопожертви рідко виходять за рамки загальноприйнятих соціальних норм, але їхнє існування істотно впливає на динаміку суспільства.

Отже, злочинність є складним та динамічним явищем, що визначається його мінливістю, історичною перехідністю та соціально-правовим контекстом. Це відносно масове явище суспільного життя, яке охоплює сукупність усіх злочинів, вчинених на конкретній території, чи то держава чи регіон, протягом відповідного періоду часу. Визначається це явище якісними та кількісними показниками, які відображають його характер та розповсюдженість. Злочинність, наділена рядом характеристик, є найбільш небезпечним видом відхилення у соціальній поведінці особи. Це явище взаємодіє з соціально-правовим контекстом, маючи визначені негативні наслідки для обох сторін – жертви та злочинця. Його історичне зумовлення та перехідність вказують на еволюцію та адаптацію до змін в суспільстві з часом. Злочинність виявляється як масове явище, яке має свою часову та територіальну поширеність, що робить його важливим об'єктом дослідження для кримінології та соціології.

Список використаних джерел:

1. Гусева В. О. Криміналістична класифікація злочинів: наукове та практичне значення. 2019. С. 96.
2. Попельнюк Т.В. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2021. С. 20.
3. Самойленко О. А. Основи методики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі. 2020. С. 85.
4. Сокурєнко В. В. Системний аналіз протидії злочинності. 2022. С. 57.

Висоцький Ю. В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ПОНЯТТЯ СПІВУЧАСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВОПОРУШЕННІ, ЇЇ ОБ'ЄКТИВНІ
ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ**

Спільна участь у кримінальному правопорушенні є активною участю двох чи більше осіб у вчиненні умисного кримінального правопорушення. Ця форма злочинної діяльності визначається конкретними особливостями.

По-перше, участь двох чи більше осіб, що підвищує суспільну небезпеку вчиненого правопорушення. По-друге, виконання складу кримінального правопорушення внаслідок спільної діяльності всіх співучасників. Дії окремих осіб можуть не мати всіх ознак кримінального правопорушення, зазначених у відповідній статті Особливої частини Кримінального кодексу України. По-третє, вчинення певних видів кримінальних правопорушень можливе тільки в умовах співучасті, наприклад, участь у банді чи нападі, вчиненням бандою, або керівництво злочинною організацією [1].

Законодавче визначення терміну "співучасть" включає такі характеристики:

- Наявність двох чи більше суб'єктів кримінального правопорушення, які активно беруть участь у вчиненні одного умисного кримінального правопорушення.
- Спільність їхньої участі у кримінальному правопорушенні.
- Умисливий характер діяльності співучасників, який вказує на суб'єктивну сторону співучасті в правопорушенні.

Перші дві ознаки визначають об'єктивний аспект співучасті, тобто активну спільність у вчиненні кримінального правопорушення, тоді як третя ознака вказує на суб'єктивний бік, а саме на наявність умислу при вчиненні дій [2, с.22].

При аналізі законодавчого визначення співучасті як особливої форми

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

злочинної діяльності можна виокремити ключові аспекти:

- Спільна участь суб'єктів у вчиненні такого злочину;
- Участь кількох суб'єктів злочину у скоєнні умисного злочину;
- Наявність умислу.

Суб'єктивні ознаки співучасті у кримінальних правопорушеннях визначаються наступним чином:

- Співучасть можлива лише в умисних кримінальних правопорушеннях.

- Усі особи, що беруть участь у кримінальному правопорушенні (всі співучасники), діють умисно.

- Під формою співучасті розуміється тип спільної діяльності декількох осіб у процесі вчинення кримінального правопорушення, що відрізняється за способом взаємодії та ступенем узгодженості.

Об'єктивний критерій – спосіб взаємозв'язку співучасників, що дозволяє виділити дві форми співучасті [3]:

- Проста співучасть (співвиконавство): декілька осіб, діючи спільно, є безпосередніми виконавцями кримінального правопорушення, виконують його. Вони можуть мати різний характер, але всі безпосередньо виконують дії, що описані в диспозиції статті Особливої частини Кримінального кодексу. Ролі в цьому випадку не розподіляються на виконавців, організаторів, підбурювачів і пособників, і дії кожного співвиконавця кваліфікуються тільки за статтею Кримінального кодексу, без посилання на статтю 27 КК.

- Складна співучасть (власне співучасть): об'єктивний розподіл ролей між співучасниками, де крім виконавця, який безпосередньо вчиняє кримінальне правопорушення, є організатор, підмовник або підбурювач.

Таким чином, об'єктивні ознаки співучасті в кримінальному правопорушенні включають кількість суб'єктів та спільність їхніх дій. Важливо зауважити, що науковий підхід до об'єктивності спільності дій співучасників може виявити відмінності. Суб'єктивні ознаки співучасті включають умисну спільну участь у вчиненні умисного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Співучасть у кримінальному правопорушенні. 2023. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Співучасть_у_кримінальному_правопорушенні.
2. Коржанський М. Й. Кримінальне право України. Частина загальна: курс лекцій. Київ : Наукова думка, 2017. С. 259.
3. Співучасть у кримінальному правопорушенні. 2020. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/10/P-31-32-Kry-m-pravo-Lektsiya-4.pdf>

Воліков Т. А.

докторант кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЛЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень є науковою категорією, що містить комплекс криміналістичних рекомендацій практичного характеру щодо проведення ефективного, швидкого та повного розслідування. Криміналістична методика як розділ криміналістики має певну структуру. Її складові науковці трактують по-різному, але майже всі вчені неодмінною частиною методики визначають криміналістичну характеристику. При розробці цієї наукової категорії виникало багато дискусійних питань. Висловлювались навіть окремі думки щодо відсутності потреби у її розробці, оскільки вона не має практичного застосування при розслідуванні злочинів. На сьогодні більшість науковців схильні до думки щодо важливості розробки криміналістичної характеристики, як складової криміналістичної методики та як практичного інструменту для використання її елементів на початковому етапі розслідування.

Одними з перших вчених-криміналістів визначили поняття криміналістичної характеристики О. Н. Колесниченко та В. О. Коновалова як системи відомостей щодо криміналістично значущих ознак кримінальних правопорушень даного виду, що відображають закономірні зв'язки між ними та слугують побудові і перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування [1, с. 16]. При цьому автори спирались на чотири складові: відомості про криміналістично значущі ознаки злочинів певного виду; спирається на структуру складу злочину (кримінальне право) та структуру предмету доказування (кримінальне процесуальне право); включає дані про закономірні статистичні зв'язки між ознаками злочинів певного виду; слугує побудові і перевірці слідчих версій. Як інформаційну модель, що являє собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів, розглядає криміналістичну характеристику М. В. Салтевський [2, с. 419]. Викладені думки науковців підтримують автори підручників з криміналістики та зазначають, що криміналістична характеристика є сукупністю взаємозалежних відомостей щодо криміналістично вагомих ознак кримінальних правопорушень певної групи (виду), що сприяють розслідуванню через діяльність з побудови та перевірки

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
версій шляхом проведення запланованих слідчих (розшукових) дій та інших заходів [3, с. 349; 4, с. 16].

Висловлені науковцями визначення криміналістичної характеристики різняться за побудовою та стилістикою, але єдині у тому, що дана категорія є системою відомостей про кримінальне правопорушення. З'ясуємо, які саме криміналістичні ознаки складають її зміст. В. С. Кузьмічов і Г. І. Прокопенко до складових криміналістичної характеристики відносять: предмет злочинного посягання: різноманітні об'єкти органічного та неорганічного походження; спосіб вчинення у його широкому розумінні: обставини підготовки, вчинення та приховування слідів, характер дій суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети; типову «слідову» картину в її широкому розумінні: сукупність джерел ідеальних та матеріальних відображень у навколишній матеріальній обстановці; особу злочинця – характеристики людини як соціально-біологічної системи, властивості та ознаки якої відображуються у матеріальному середовищі; особу потерпілого: демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки і стосунки, ознаки віктимності тощо [5, с. 253]. Всі елементи криміналістичної характеристики взаємозалежні та пов'язані між собою. Взаємозв'язок елементів розглядуваної наукової категорії Г. А. Матусовський розглядає джерело відомостей щодо певних видів злочинів, що, виконуючи інформаційну функцію, становить собою єдину інформаційну систему. Використання її можливо шляхом одержання й аналізу окремих елементів і встановлення зв'язків між ними. У цьому розумінні всі елементи системи теоретично є рівнозначними, і поділяти їх на основні та другорядні недоцільно. В той же час застосування такої інформаційної системи вимагає у кожному конкретному випадку виокремлення основного елемента, через який можна увійти в систему з метою одержання необхідної інформації. Відокремлення ключового елемента у конкретному випадку залежить від слідчої ситуації, що склалася на даному етапі розслідування, а також від вихідних даних, що має слідчий, і які дані потрібно ще встановити [6, с. 149].

Зосередимо увагу на значенні, яке має криміналістична характеристика для розслідування, зокрема злочинів проти власності. Методика розслідування кримінальних правопорушень проти власності, як зазначалось нами раніше, є комплексною міжвидовою методикою [7, с. 115-118]. На думку І. Пирого та М. Єфімова, значення криміналістичної характеристики можна розділити на практичне й теоретичне. Для працівників правоохоронних органів, які безпосередньо проводять розслідування, найбільш важливим є практичне використання того чи іншого засобу, що допомагає у процесі розслідування. «Дійсна цінність криміналістичної характеристики того чи іншого виду протиправного діяння – це можливість її практичного застосування, можливість вирішити певні питання з огляду на неї і, звичайно, можливість, спираючись на неї, зробити розслідування певної категорії кримінальних правопорушень більш швидким та ефективним», – зазначають науковці [4,

с. 15]. Працюючи за конкретним кримінальним провадженням, слідчий часто стикається з труднощами при з'ясуванні особливостей тієї чи іншої групи чи виду злочину, виборі оптимальних підходів до їх розкриття та розслідування. Іншими словами, слідчому необхідна так звана «криміналістична матриця», наклавши яку на існуючу на даний момент розслідування слідчу ситуацію, він зміг би чітко зорієнтуватися, що й як йому слід зробити для встановлення та викриття винних осіб і виправдання невинних, якщо вони через обставини, що склалися, виявилися під підозрою. Тобто, зазначена наукова категорія повинна групувати за своєю природою найбільш загальні та криміналістично значимі ознаки кримінального правопорушення з подальшим їх використанням при розслідуванні.

На нашу думку, криміналістична характеристика злочинів проти власності включає в себе інформацію про найбільш значущі характеристики окремого виду кримінального правопорушення чи їх сукупності (предмет посягання, способи вчинення, обстановку та сліди правопорушення, характеристику особи потерпілого та правопорушника), що відіграє ключову роль на початковому етапі розслідування, коли слідчий відчуває дефіцит інформації щодо події злочину та осіб, які його скоїли. На основі аналізу елементів криміналістичної характеристики слідчий висовує версії, перевіряючи які визначає найбільш перспективний напрям розслідування, організовує цілеспрямований пошук злочинця, зниклого майна, вирішуються інші окремі завдання розслідування. Отже, основними напрямками застосування криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти власності можна вважати наступні: виявлення ознак злочину; висунення версій про: злочинний характер тієї чи іншої події, особу злочинця, вчинення злочину групою осіб; виявлення місця приховання та реалізації викраденого, розшук предметів посягання; визначення кола можливих джерел інформації про злочин; для покращення діяльності з виявлення, фіксації та вилучення матеріальних слідів злочину в ході проведення початкових слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Колесниченко О. Н., Коновалова В. О. Криміналістична характеристика злочинів. Харків : Юрид. ін-т, 1985. 92 с.
2. Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. Київ: Кондор, 2005. 588 с.
3. Криміналістика: підручн. для студ. вищ. навч. закл. [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид. перероб. і доп. ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
4. Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень: підруч. Дніпро: Видавець Біла К. О. 2022. 271 с.
5. Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. Криміналістика: навч. посіб. / за заг. ред. В.Г. Гончаренка та Є.М. Моїсеєва. К.: Юрінком Інтер, 2001. 368 с.
6. Матусовський Г.А. Структура криміналістичної характеристики злочинів. *Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів* / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 1998.

7. Волюков Т. А. Основи формування міжвидової методики розслідування злочинів проти власності. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 115-118.

Воляннюк Д. В.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Царьова І. В.,

професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, доцент

ДЕРЖАВНА МОВА ЯК СКЛАДНИК ІДЕНТИЧНОСТІ

У розвитку української освіти на початку ХХІ століття ключове значення має чітке визначення стратегічних пріоритетів та послідовна їх реалізація. Один із таких пріоритетів – мовні стратегії, які зараз мають важливе значення в українському освітньому просторі. Однак розглядати мовні стратегії тільки як засоби вивчення та використання іноземних мов у багатомовному середовищі є занадто обмеженим підходом. Зосереджуючи акцент на багатокультурності сучасного суспільства, такий підхід не відображає ще одну важливу рису мовних стратегій – необхідність глибшого вивчення рідної мови.

Державна мова відображає особливості політичної культури суспільства, що змінюється разом із поколіннями та трансформується через систему ідеологічних уявлень, норм і цінностей, що визначають політичний досвід. Вона має вагомий вплив на соціально-політичні процеси та має значний потенціал у регулюванні цих процесів. Поза економічними та політичними впливами мова є визначальним елементом національної єдності та нормального функціонування держави. Шляхом об'єднання суспільства, загальна мова сприяє розвитку стійких політичних, економічних і культурних зв'язків на міжнародному рівні [1, с. 134].

Очевидно, що освіта – найбільш сприятливе середовище для формування ідентичностей та проведення процесу ідентифікації, особливо в контексті сфери освіти. Її мета полягає у формуванні цивілізаційної

ідентичності, усвідомлення людини як частини природи, яка має своє особливе місце та відповідальність перед глобальними цілями існування. Освіта також забезпечує соціалізацію нових поколінь в межах конкретного соціуму. Тому мовна доступність в освіті визначається як один із найважливіших чинників процесу ідентифікації, оскільки вона надає можливість не лише представникам меншин або особам інших етносів, а й представникам титульного автохтонного етносу здійснювати співвіднесення зі своїми соціальними, культурними та мовними спільнотами [2, с. 130-140].

При аналізі викладання мовних предметів у закладах вищої освіти України стає очевидним, що підручники та методичні матеріали, які використовуються в навчальному процесі, недостатньо уважно враховують важливість мотивації студентів, зміну їхніх цінностей під час навчання, а також способи, якими вони мотивуються для засвоєння знань і використання конкретних методів навчання. Тому актуальною проблемою стає дослідження мотиваційних аспектів у студентській сфері, розробка методів та прийомів для корекції та підвищення рівня мотивації [3]. Інакше кажучи, введення державної мови до системи освіти України може стати на заваді через байдужість частини студентів або навіть їхнього нерозуміння необхідності такого предмету.

У той же час, закріплення мови у нормативному статусі, яке відбувається через її правову регламентацію та визнання як державної мови у конституційному праві, є однією з підстав для розгляду мови як складника конституційної ідентичності, її маркера розвитку та формування. За висновками О. Бориславської, конституційна ідентичність вибудовується на відчутті спільності особистостей на основі загального прийняття конституційних принципів, утворення загальних конституційних цінностей. Тож конституційна ідентичність має своїм фундаментом чітко визначені цінності, які базуються на досягненні унікальності через формування, розуміння та покращення основних принципів, ідеалів і цінностей суспільства, де державна мова завдяки своєму аксіологічному потенціалу займає своє визначене місце [4, с. 54].

Отже, державна мова є одним з ключових символів країни, що законодавчо забезпечує розвиток та удосконалення обов'язкового засобу спілкування і визначає сфери її використання. Згідно з Конституцією України українська мова є державною, проте відсутність ефективних контрольно-регулятивних механізмів уповільнює виконання законодавчих норм, які стосуються її функціонування. На наш погляд, подальше впровадження та розвиток української мови у сфері освіти є важливою запорукою національного розвитку нашої держави, а також сприяє збільшенню авторитету нації та української державності.

Список використаних джерел:

1. Бориславська О. М. Загальноєвропейські конституційні цінності як основа європейської моделі конституціоналізму. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 54–58.
2. Ковальова Т. В. Державне регулювання мовних відносин в умовах глобалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 2 (11). С. 132–138.
3. Пономаренко Л. Проект «українська мова онлайн» в інформаційно-ресурсному забезпеченні сфери освіти. Рекомендовано до оприлюднення вченою радою Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (протокол № 9 від 28.09. 2023 року). 2023. С. 128.
4. Филипець Є. Ю. Значення державної мови як чинника впливу на формування конституційної ідентичності: погляд крізь сферу освіти України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 1. № 78. С. 133-140.
5. Царьова І. В. Юрислінгвістичні ознаки понять честі та гідності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33. № 2. С. 45–49.

Ворона Д. С.,

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.,

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. №64/2022 в Україні був введений воєнний стан. Указ був затверджений Законом України від 24 лютого 2022 р. №2102-ІХ. У таких умовах відразу важливого значення набуло питання про зміст кримінально-правових норм, пов'язаних з воєнним станом, про їх відповідність чи невідповідність фактичним умовам воєнного стану. Основним в цій кримінально-правовій проблематиці, як вбачається, є питання про особливості кримінального права України, обумовлені воєнним станом, та їх відображення в Кримінальному кодексі України (далі – КК) в реальності та в майбутньому. У чинному КК про особливості змісту кримінально-правових норм, обумовленого воєнним станом, йдеться у Загальній і Особливій

частинах КК. У теоретичному аналізі таких норм вбачається правильною така логічна послідовність розгляду питань: 1) про який фактичний зв'язок кримінально протиправного діяння з воєнним станом йдеться; 2) яке кримінально-правове значення має такий зв'язок; 3) наскільки таке правове значення обумовлено саме фактичним зв'язком діяння з воєнним станом. У КК відображений різний фактичний зв'язок діяння з воєнним станом, що дозволяє виділити і проаналізувати наступні його основні види [1, с.35] .

Кримінально-правове регулювання (далі КПР) – це упорядкування юридичними засобами діяльності держави щодо осіб, які вчиняють кримінальне правопорушення, або інакше – врегулювання юридичними засобами суспільних кримінально-правових відносин між державою і особами, які вчиняють кримінальні правопорушення. Таке врегулювання здійснюється за допомогою механізму КПР, елементами якого є: нормативна основа, юридичні факти, кримінально-правові відносини, акти застосування кримінально-правових норм. Такий механізм, як відомо, має два рівні – нормативний та індивідуальний (правозастосовний). Нормативний рівень КПР або нормативна основа механізму КПР являє собою систему кримінально-правових норм, які упорядковують (врегулюють) юридичними засобами кримінально-правові суспільні (деперсоніфіковані) відносини в Україні, що виникають між державою та особами, які вчиняють кримінальні правопорушення. Предметом цих суспільних відносин є кримінальна відповідальність осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, а змістом (відповідно до ч. 2 ст.19 Конституції України) підстави, межі повноважень та способи, при яких держава: 1) визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями, і 2) яким засобам кримінальної відповідальності підлягають або не підлягають особи, які вчиняють такі кримінальні правопорушення, та обов'язок таких осіб перетерпіти обмеження їх прав і свобод, а також право вимагати від держави такого поведження з ними, яке передбачене кримінальним законом [2, с.12].

Індивідуальний рівень КПР являє собою діяльність органів кримінальної юстиції України із врегулювання конкретних, індивідуалізованих кримінально-правових відносин, що виникають між державою Україною і певною особою, яка реально скоїла визначене заздалегідь державою кримінальне правопорушення. На цьому рівні кримінально-правове відношення між державою і конкретною особою врегулюються шляхом: 1) застосування до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, засобів кримінальної відповідальності (засудження, покарання, судимість) – Розділи X-XIII Загальної частини КК України (далі – КК), ч.2 ст.373 КПК України; 2) звільнення такої особи від кримінальної відповідальності – Розділ IX Загальної частини КК та окремі положення Особливої частини КК (ч.5 ст.110- 2, ч.3 ст.111, ч.2 ст.114 тощо), п.1 ч.2 ст.284 КПК України; 3) виключення кримінальної відповідальності особи, яка правомірно або за відсутності ознак кримінального правопорушення в її діянні

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
спричинила шкоду об'єкту кримінально-правової охорони – Розділ УПІ Загальної частини та окремі положення Загальної та Особливої частин КК (ч.2 ст.11, ч.2 ст.19, ч.3 ст.263, ч.6 ст.361, ч.2 ст.396 тощо), п.п.1, 2 ч.1 ст.284 КПК України [3].

Реалізація правових норм, передбачених КК, здійснюється спеціально уповноваженими органами кримінальної юстиції України шляхом ухвалення індивідуальних актів їх застосування. Ці органи розкривають вчинені кримінальні правопорушення, встановлюють осіб, які їх вчинили, здійснюють дізнання та досудове розслідування, підтримують державне обвинувачення в суді, а також виконують рішення суду. Вочевидь, що першорядним органом на індивідуальному рівні КПК є суд, який відповідно до цілей КПК здійснює правосуддя щодо особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення.

Отже, реальне врегулювання суспільних кримінально-правових відносин між державою і кримінальними правопорушниками відповідно до цілей КПК відбувається в результаті численних актів застосування кримінально-правових норм, які ухвалюють і виконують органи кримінальної юстиції при виникненні кримінально-правового конфлікту між державою та конкретною особою, яка вчинила кримінальне правопорушення. Звідси така особлива увага як до законотворчої процедури підготовки і ухвалення законів про кримінальну відповідальність та оцінки діяльності Верховної Ради України щодо внесення змін та доповнень до чинного КК України, так і до тлумачення ухвалених законів в частині визначення ознак певних видів кримінальних правопорушень та відмежування складів одних кримінальних правопорушень від суміжних, визначення кримінально-правових наслідків кримінального правопорушення, справедливого застосування кримінально-правових засобів та до багатьох інших питань, що виникають при КПК.

Список використаних джерел:

1.Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Нац. шк. суддів України ; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права» ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. – Харків : Право, 2022. – 310 с.

2.«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія».Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

3.Кримінальний кодекс України, редакція від 05.10.2023 підстава- 3380-IX URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 29.10.2023).

Гаркуша А. Г.

доцент кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань,
кандидат юридичних наук, доцент

Санакосв С. Д.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ)
ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Система кримінальної юстиції зазнала значних змін у зв'язку з початком повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації на територію нашої держави. Відповідні зміни відобразились, зокрема, в кримінально- процесуальному законодавстві шляхом внесення відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), що віднайшло своє відображення у прийнятті Законів України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» від 15.03.2022 року, Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14.04.2022 року та Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану». Норми вказаних Законів певним чином змінили порядок здійснення низки слідчих (розшукових) дій, але варто відмітити, що система слідчих (розшукових) дій змін не зазнала.

Досудове розслідування як етап кримінального судочинства є початковим та найбільш містким в контексті встановлення всіх обставин кримінально-протиправної дії. Слідчі дії – процесуальні дії дослідницького характеру, за допомогою яких орган досудового розслідування чи прокурор вирішують завдання, пов'язані з виявленням, закріпленням і дослідженням доказів під час досудового провадження [1, с.242]. Відмітимо, що особливості здійснення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану відображені як в контексті зміни порядку отримання дозволу на проведення певної слідчої дії, так й щодо загальних правил проведення вказаних дій. Так, через оцінку глобальних державних процесів ми спробували відтворити модель оновлення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ І ДОПОВНЕННЯ КПК України та причинно-наслідковий зв'язок всередині неї [4, с.242].

Аналізуючи особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, варто відмітити внесені зміни до загальних правил проведення слідчих дій, серед яких, відповідно до ч.4 ст.223 КПК проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу [2]. Отже, можемо відмітити відповідні зміни, яких зазнав кримінально-процесуальний закон, якими наразі дозволено проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час, але варто зазначити, що вказана норма може бути застосована за умови здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Абзацем 3 п. 1 ст. 615 КПК визначено, що при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язане з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих [2], але додатково законодавцем у цій же нормі викладений імператив, який покладає обов'язок здійснення безперервної відеофіксації доступними технічними засобами. Варто зазначити, що у вказаному випадку обов'язковими умовами проведення таких слідчих (розшукових) дій без залучення понятих є:

- об'єктивна неможливість залучення понятих, тобто відсутність (поза волею особи, яка проводить відповідну слідчу (розшукову) дію) внаслідок певних обставин, умов проведення процесуальної дії можливості залучити зазначених суб'єктів;

- потенційна небезпека для життя чи здоров'я понятих (така небезпека логічно пов'язана із обстановкою та обставинами за яких проводиться відповідна процесуальна дія, оцінка яких вказує на реальну можливість впливу, виникнення певних умов, факторів, які можуть ставити під загрозу життя чи здоров'я понятих) [3, с.15-16].

Зауважимо, що існування двох вищевказаних умов є безумовними та обов'язковими для того, щоб застосування норми, визначеної в абзаці 3 п.1 ч.1 ст. 615 КПК, було законним, а докази, отримані в процесі проведення цих слідчих (розшукових) дій, визнавались допустимими.

Абзацем 2 ч. 11 ст. 615 КПК визначено, що показання, отримані під час допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації [2]. Тобто законодавець дозволив певним чином відхилитись від

вимог однієї з засад кримінального процесу, такої як безпосередність дослідження показань, яка унормована в ст. 23 КПК та покладає на суд обов'язок безпосереднього дослідження доказів. Тому для того, щоб надані підозрюваним показання були визнані судом як доказ, потрібно врахувати наступні умови:

- дія правового режиму воєнного стану на території України;
- участь у допиті захисника;
- фіксування наданих показань за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Отже, обмежуючись змістом дослідження та вищевикладеного в нашій роботі можемо зауважити, що вітчизняний кримінально-процесуальний закон зазнав змін у зв'язку з дією правового режиму воєнного стану на території України та потреб впровадження відповідних змін щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в таких умовах, осторонь не залишилось питання проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, основні положення яких і були викладені у змісті нашого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. В.М. Федченко. – 3-є вид., доп. і перероб. У 2-х ч. Ч. 1. Досудове провадження. – Дніпро : ДДУВС, 2022. – 544 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 6 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.11.2023).
3. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: наук.-практ. коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України (станом на 25 серпня 2022 року) / І.В. Гловюк, О.М. Дроздова, Г.К. Тетерятник та ін.; 3-є вид., допов. і перероб. – Дніпро: ДДУВС, 2022. – 100 с.
4. Гаркуша А. Г. Скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в умовах воєнного стану в контексті ст. 616 КПК України. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86). С. 37–47. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.03>.

Генкул Д. В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.,

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ

Стадії скоєння кримінального правопорушення є конкретні етапи, що суттєво відрізняються між собою за ступенем реалізації наміру, тобто характером дій (або бездіяльності) та моментом їх припинення.

Оскільки кримінальним правопорушенням вважається лише суспільно небезпечне, протиправне і винне діяння (чи то дія, чи бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину (згідно з ч.1 ст. 11), кожна стадія скоєння кримінального правопорушення повинна являти собою саме таке діяння. Стан свідомості, думки, наміри та їх формування та виявлення не можуть вважатися стадіями скоєння кримінального правопорушення, оскільки це не є об'єктивним виявленням наміру [1, с.55].

Тільки суспільно небезпечні дії можуть бути заборонені кримінальним законом під загрозою покарання, тільки вони розглядаються як стадія кримінального правопорушення. Стадії скоєння кримінального правопорушення є формами цілеспрямованої діяльності, етапами реалізації злочинного наміру, вкладеними у досягнення певних цілей і можуть існувати лише у рамках кримінальних правопорушень, скоєних із прямим наміром.

Ступінь реалізації наміру відбивається через різні дії, що характеризують кожну стадію з чітко визначеними об'єктивними межами. Чим більше намір реалізований, тим вірогідніше може бути скоєно кримінальне правопорушення та завдати шкоди потерпілому. Наприклад, ступінь реалізації наміру у разі вбивці, що вже націлив зброю на потерпілого (незакінчений замах на вбивство), значно вищий, ніж у випадку, коли він лише придбав зброю для вбивства (готування до злочину).

Стадії скоєння кримінального правопорушення різняться між собою, визначаючи момент завершення злочинного діяння. Вчинення може завершитися винним, але може і не відбутися, зупинитися на попередніх етапах, таких, як приготування або безпосереднє вчинення злочину [2, с.103].

Різновиди стадій вчинення кримінального правопорушення, визнані

Кримінальним кодексом як злочинні та які підлягають покаранню, включають такі три фази:

- Готування до кримінального правопорушення. Ця стадія включає процеси ухвалення рішення та конкретних дій, спрямованих на скоєння злочину. Сюди входять мотивація, планування та вибір коштів для реалізації намірів.

- Замах на кримінальне правопорушення. На цьому етапі особа вживає конкретних дій з метою скоєння злочину. Спроби завершення злочину можуть бути включені сюди, хоча є можливість, що злочин залишиться незакінченим з різних обставин.

- Закінчено кримінальне правопорушення. Фактичне скоєння злочину, коли етапи підготовки та спроб завершення призводять до реалізації злочинного умислу[3].

Наприклад, при визначенні покарання за незавершене кримінальне правопорушення суд враховує рівень тяжкості дій, вчинених особою, ступінь реалізації його злочинного наміру та причини, через які злочин залишився незавершеним. Таким чином, вважається, що строк чи ступінь покарання за приготування до вчинення кримінального правопорушення не повинні перевищувати половини максимального строку чи розміру найсуворішого виду покарання, передбаченого відповідною статтею Особливої частини Кримінального кодексу України за закінчене кримінальне правопорушення. Строк і розмір покарання за спробу скоєння кримінального правопорушення не повинні перевищувати трьох чвертей максимального строку або розміру найсуворішого покарання, визначеного Кримінальним кодексом за закінчене кримінальне правопорушення.

Наявність конкретної стадії скоєння злочину вимагає індивідуальної юридичної кваліфікації, що дозволяє точно й конкретно визначити характер дій винного та його суспільну небезпеку.

Готування як стадія скоєння кримінального правопорушення полягає у навмисному, свідомому та цілеспрямованому створенні конкретних умов скоєння кримінального правопорушення. Це самостійна стадія вчинення кримінального правопорушення, що охоплює мотивацію злочину, його планування, вибір мети та об'єкта, підшукування або адаптацію засобів чи інструментів, пошук співучасників або участь у змові для вчинення злочину, подолання перешкод та інші навмисні дії, спрямовані на створення умов для злочину. вчинення кримінального правопорушення.

Отже, поняття стадій злочинної діяльності у кримінальному праві відповідає етапам розвитку злочину у реальному житті, відбиваючи цей об'єктивний процес. Описуючи етапи скоєння злочину, ми розглядаємо їх як сукупність фаз злочину, які мають самостійне юридичне значення та прогресують поетапно від моменту задуму чи підготовчих дій до моменту реалізації злочинного наміру, тобто до скоєння злочину з формальним складом чи виникнення суспільно небезпечних наслідків, визначених законом.

Список використаних джерел:

1. Крикливець Д. Є. Стадії вчинення злочину за Кримінальним кодексом України та Кримінальним кодексом Республіки Польща: порівняльний аналіз. III Львівський форум кримінальної юстиції «Кримінальна юстиція в очікуванні змін» (м. Львів, 22–23 вересня 2017 року) : збірка тез міжнародної науково-практичної конференції. Київ. ВАІТЕ. 2017. С. 54–57.
2. Большаков Д. О. Відмежування готування до вчинення злочину від виявлення наміру. Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 15 груд. 2020 р.). Луцьк, 2020. С. 102-104.
3. Зінченко І.О. Стадії вчинення злочину за кримінальним правом України та Англії: порівняльно-правовий аспект. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 2 (13) 2013. С. 240-250.

Глян Т. Д.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Плетенець В. М.

професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС ЇХ ДОПИТУ

Допит постраждалих від насильства є важливою складовою правового процесу, яка спрямована на забезпечення справедливості та захисту прав тих, хто став жертвами насильства. Цей процес відіграє вирішальну роль у розслідуванні кримінальних правопорушень, призначенні покарання винних, а також у наданні підтримки і відшкодуванні постраждалим. Водночас зазначена діяльність має бути підпорядкована забезпеченню гарантованих Конституцією України прав людини. Особливого значення в застосуванні цих положень мають знаходити своєї реалізації під час проведення слідчих (розшукових) дій з постраждалими від дій насильницького характеру,

Допит постраждалих від насильства включає в себе обговорення та документування деталей інциденту з метою збору об'єктивних доказів та встановлення відповідальності. Важливою особливістю цього процесу є спеціальний підхід до жертв насильства, з урахуванням їхнього фізичного та

психологічного стану, а також забезпечення конфіденційності та безпеки [1, с.98].

У цьому контексті допит постраждалих від насильства виступає як інструмент для захисту прав людини, який сприяє викриттю злочинців та забезпеченню справедливості.

Один з найважливіших аспектів при допиті постраждалих від насильства – це психологічний підхід. Працівники правоохоронних органів повинні бути навчені розуміти психологічну травму, яку пережили постраждалі. Допит повинен відбуватися в емпатичному та підтримуючому середовищі, де жертва може відчувати, що її слухають і розуміють [2, с.132].

Психологічний підхід у допиті постраждалих від насильства виявляється у використанні психологічних принципів та методів для забезпечення психологічного комфорту та ефективності допиту. Психологічний підхід включає в себе такі ключові аспекти:

1. Емпатія. Слідчий або інший фахівець повинен проявляти емпатію до постраждалих. Це означає, що вони повинні бути спроможні поставити себе на місце жертви і сприймати її почуття та переживання. Емпатія створює атмосферу довіри та допомагає постраждалим відчувати, що їхні емоції і досвід важливі.

2. Забезпечення безпеки. Слідчий повинен створити безпечне середовище для допиту, де жертва може відчувати захищеність. Це включає в себе фізичну та психологічну безпеку, а також захист від подальшого насильства чи залякування.

3. Активне слухання. Слідчий повинен бути активним слухачем, який відверто слухає жертву і сприймає її повідомлення без засудження чи впливу. Це сприяє встановленню довіри та співпраці.

4. Психологічна підтримка. Слідчий може надавати психологічну підтримку під час допиту, допомагаючи постраждалій особі впоратися з емоційною напругою і травмою. Це може включати в себе техніки релаксації, розмови та вираження емоцій.

5. Культурна та гендерна чутливість. Слідчий повинен бути чутливим до культурних та гендерних особливостей постраждалих. Це важливо для забезпечення різних потреб і комфорту жертв різних культур та статей.

Психологічний підхід до допиту постраждалих від насильства допомагає створити сприятливі умови для отримання достовірної інформації та підтримки жертв. Він сприяє психологічному зціленню та сприяє забезпеченню справедливості в судових процесах [3, с.157].

Під час допиту постраждалих важливо використовувати ефективні техніки, які сприяють отриманню достовірної інформації та одночасно не завдають додаткової травми жертві. Деякі з цих технік включають:

- Відкрите запитання. Замість запитань, які можуть бути відповіддю «так» або «ні», варто використовувати запитання, які допускають розгорнуту

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
відповідь, щоб отримати більше інформації.

- Емоційна підтримка. Треба надати можливість постраждалому висловити свої емоції та переживання, щоб допомогти їм впоратися з травмою.

- Використання альтернативних засобів комунікації. У випадках, коли постраждала особа не може чи не бажає говорити, допит можна проводити за допомогою письмового матеріалу або жестів.

Також зазначимо, що безпека постраждалих – це найвищий пріоритет під час допиту. Потрібно вжити заходів для запобігання подальшому насильству чи залякуванню жертви після допиту. Також важливо забезпечити конфіденційність інформації, що надається під час допиту [4, с.95].

Отже, допит постраждалих від насильства – це важливий інструмент в судових розслідуваннях і забезпеченні правосуддя. Правильний психологічний підхід та використання ефективних технік допиту допомагають забезпечити безпеку та психологічний комфорт жертв, сприяючи справедливості і правопорядку. Дослідження та вдосконалення методів допиту є важливим завданням для науковців та практиків у галузі правосуддя. При цьому дотримання гарантованих вищим законом України прав і свобод людини має знаходити своє логічне відображення в діях уповноважених осіб під час допиту постраждалих від насильства.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: навчально-методичний посібник. Тіщенко В. В., Подобний О. О. Одеса: Видавництво «Юридика», 2022. 236 с.

2. Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 164 с.

3. Плетенець В.М. Особливості допиту свідків та потерпілих під час досудового розслідування: психологічні аспекти. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7 червня 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 156-158.

4. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство : метод. посіб. / авт.- упоряд. Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман ; за заг. ред. Т. Цюман. Київ : ФОП КЛИМЕНКО, 2015. 114 с.

Горпинич Д. С.

курсант факультет підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ В УКРАЇНІ

Сучасний стан суспільства в Україні визначає актуальність та важливість розгляду питання про співучасть у кримінальних правопорушеннях. Поняття співучасті вимагає глибокого аналізу, спираючись на законодавчі акти та наукові джерела для забезпечення чіткого та справедливого правового регулювання цього явища.

Конституція України визначає основні принципи захисту прав і свобод осіб, звинувачених у скоєнні кримінальних правопорушень. «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням» [1, ст. 62]. Це включає гарантії на справедливий суд та право на захист, що є фундаментальними у контексті обґрунтування та визначення співучасті в кримінальних правопорушеннях.

Кримінальний кодекс України є ключовим джерелом, яке визначає поняття та відповідальність за співучасть у кримінальних правопорушеннях [2, ст. 27]. Відповідно до вищевказаної статті «співучасниками кримінального правопорушення, поряд із виконавцем, є організатор, підбурювач та пособник». Ця стаття закріплює правовий статус осіб, які беруть участь у вчиненні злочину, та передбачає відповідальність за таку участь.

Наукові джерела, такі як праця Коваленка В.М. "Кримінальне право України: загальна частина" [3], розглядають важливі аспекти розрізнення форм співучасті та їхніх правових наслідків. Автор вказує на необхідність докладного визначення та регулювання цих аспектів у законодавстві.

Враховуючи глобальний характер деяких злочинів, міжнародні

стандарту, такі як Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [4], надають уявлення про те, як співучасть регулюється на міжнародному рівні та як країни можуть співпрацювати у вирішенні цього питання.

Аналіз конституційних принципів, законодавчих актів та наукових джерел дозволяє узагальнити, що розгляд та визначення поняття співучасті у кримінальних правопорушеннях важливий для забезпечення справедливості та ефективності правового захисту. Законодавче визначення, яке базується на конституційних принципах, визначає правові межі та наслідки співучасті, створюючи основу для судового процесу та кримінальної відповідальності [2, ст. 27].

Міжнародна кооперація та взаємодія, враховуючи міжнародні стандарти [4], є необхідною для ефективної протидії транснаціональним формам злочинності та співучасті в них. Такий підхід дозволяє країнам спільно працювати для забезпечення правопорядку та правосуддя.

Ми вважаємо, що визначення форм та видів співучасті, як це розглядається в наукових джерелах [3], допомагає уникнути невизначеності в законодавстві та забезпечити чітке розмежування між різними ступенями участі у злочині. Це стає основою для судового розгляду та визначення відповідальності в конкретних ситуаціях.

Додатковий вагомий аспект вивчення співучасті у кримінальних правопорушеннях полягає в розгляді практичних викликів та недоліків існуючої системи. Засвідчена судова практика, яка виокремлюється як п'яте джерело [5], надає можливість оцінити ефективність застосування законодавства та визначити можливі шляхи його вдосконалення.

Важливим елементом є не лише сам факт участі осіб у кримінальних правопорушеннях, а й розуміння їхнього мотиваційного фону, важливо зрозуміти фактори, що спонукають осіб до співучасті у злочині, що важливо для розробки комплексних заходів з протидії кримінальній активності.

На нашу думку, загальний підхід до розгляду співучасті в кримінальних правопорушеннях, заснований на глибокому аналізі конституційних принципів, законодавчих актів, наукових досліджень та практики судового застосування, створить надійний фундамент для розвитку правової системи. Важливо підкреслити, що врахування різних аспектів співучасті сприяє розбудові комплексного підходу до вирішення проблем кримінальної відповідальності та забезпеченню правосуддя.

У підсумку можна визначити, що більш ретельний аналіз конституційних принципів, законодавчих актів та наукових джерел дозволить більш чітко зрозуміти та визначити співучасть у кримінальних правопорушеннях як складову частину правового поля. Вироблення чітких визначень, врахування міжнародних стандартів та наукових рекомендацій є ключовим етапом у побудові ефективної системи правосуддя та протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України- 164 с. (дата звернення: 29 листопада 2023 року).
URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
2. Кримінальний кодекс України- 252с. (дата звернення: 29 листопада 2023 року).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Коваленко В.М. "Кримінальне право України: загальна частина" навчальний посібник - 248с. URL:https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3881/1/02-%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.pdf (дата звернення: 30 листопада 2019 року).
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності- 30с. (дата звернення: 1 грудня)
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 4 лютого 2004 року).
5. Рішення суду від 15.04.2022 у справі №123/456- 3с. (дата звернення: 1 грудня 2023 року).
URL:<https://verdictum.ligazakon.net/document/103973084>

Горпинич М. С.

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ РОЗКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УКРАЇНІ

Україна як суверенна держава розвивається та стрімко адаптується до викликів сучасного світу. Проте однією з серйозних загроз для суспільства є кримінально-протиправна бездіяльність, яка, на жаль, залишається важливим соціальним явищем. Ця теза-доповідь присвячена аналізу стану кримінально-протиправної бездіяльності в Україні та шляхам її подолання. Злочин та покарання історично є «основним питанням» кримінального права. Теорія злочину відмінно відпрацьована в науці, витончено втілена в законодавстві, і в цілому залишає нам не так багато дискусійних питань. З огляду на статтю 50

КК України, кримінальне покарання має досягати таких цілей, як кара, попередження вчинення злочинів та виправлення засудженого [4,с.131]. В ідеалі кожне призначене покарання має досягнути кожної з поставлених цілей. Втім це неможливо, перш за все з технічних причин [3].

Протиправну бездіяльність суб'єкта владних повноважень необхідно розуміти як зовнішню форму поведінки (діяння) цього органу, що полягає (проявляється) у неприйнятті рішення чи в нездійсненні юридично значимих й обов'язкових дій на користь заінтересованих осіб, які на підставі закону та/або іншого нормативно-правового регулювання віднесені до компетенції суб'єкта владних повноважень, були об'єктивно необхідними і реально можливими для реалізації, але фактично не були здійснені.

Для визнання бездіяльності протиправною недостатньо одного лише факту несвоечасного виконання обов'язкових дій, важливими є також конкретні причини, умови та обставини, через які дії, що підлягали обов'язковому виконанню відповідно до закону, фактично не були виконані чи були виконані з порушенням строків [1].

Ми вважаємо, що в системі розкриття кримінальних правопорушень в Україні існують такі проблеми:

- найбільш суттєвою проблемою у сфері кримінально-правової безпеки є недостатньо високий рівень розкриття злочинів.

- недостатнє залучення громадськості також є однією з чималих проблем розкриття кримінальних правопорушень.

- наявність корупції в органах виконавчої влади.

Вирішення цих завдань передбачає озброєння працівників оперативних та слідчих підрозділів дієвими, науково обґрунтованими криміналістичними рекомендаціями з проведення окремих слідчих (розшукових) дій, в тому числі й допиту, без якого не відбувається жодне розслідування [2, с.172]. Одним із ефективних способів подолання кримінально-протиправної бездіяльності є залучення громадськості. Активна роль громадських організацій, журналістів та активних громадян може значно підвищити рівень контролю за владою та зменшити безкарність. Ефективна система покарань та реабілітації також визначає успішність боротьби з кримінально-протиправною бездіяльністю. Важливо забезпечити, щоб покарання було не лише покаранням за вчинений злочин, а й спрямовувалося на уникнення повторення подібних дій.

В цілому за 2020 рік частка розкритих тяжких злочинів склала 45% [5].

Ми вважаємо, що зменшити кількість злочинів можна шляхом посилення юридичної відповідальності. Адже якщо збільшити відповідальність людини за її злочини, то вони не будуть мати бажання в подальшому їх скоювати.

Людство не в силах викоринити злочинність, однак воно може утримувати її на більш-менш соціально терпимому рівні. Кількість злочинів можна зменшити шляхом запобігання та попередження злочинів. Це одна із функцій правоохоронних органів.

Кабінетом Міністрів України має бути посилено реформу, змістом якої є створення дієвої антикорупційної системи, принципи реалізації якої спрямовуються на вирішення глобальних питань забезпечення правопорядку, невідчужуваності, чесності, справедливого та прозорого управління. Запропонована реформа передбачає впровадження системи електронного декларування, системну роботу над підвищенням рівня доброчесності публічних службовців та громадськості, якісне функціонування Державного бюро розслідувань та Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, забезпечення ефективної комунікаційної підтримки реформ, удосконалення системи контролю за партійними фінансами[6, с.112].

Незважаючи на законодавчий та інституційний базис, кримінально-протиправна бездіяльність залишається важливою проблемою в Україні. Зміцнення правової системи, підвищення рівня викриття злочинів, розробка ефективної системи покарань та активна участь громадськості є ключовими напрямками подолання цієї проблеми.

Конституція України визначає основні права та свободи громадян, а Кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за порушення законів. Проте важливо підкреслити, що ефективне використання цих норм вимагає систематичного підходу та співпраці всіх суб'єктів правовідносин.

Отже, можна зробити висновок, що проблема розкриття кримінальних правопорушень в Україні – це серйозна проблема, яка потребує комплексного та системного підходу для вирішення. Для подолання цієї проблеми необхідно вдосконалити законодавчий фундамент, провести реформи в системі правоохоронних органів, підвищити їх ефективність через забезпечення професійного розвитку та сучасне обладнання. Також важливим є залучення громадськості та активізація громадянського контролю, що сприятиме підвищенню довіри до правоохоронних органів, зміцнення фінансування та увага до попередження злочинів

Список використаних джерел:

1. URL:<https://yvu.com.ua/protypravna-bezdiyalnist-sub-yekta-vladnyh-povnovazhen-tse-zovnishnya-forma-povedinky-diyannya-organu-shho-polyagaye-proyavlyayetsya-u-nerpyjnyatti-rishennya-chy-v-nezdijsnenni-yurydychno-znachymyh-j/> (15.11.2023)
2. Львівський державний університет внутрішніх справ Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції 5 листопада 2021 року URL:<https://www.lvduvs.edu.ua/uk/karta-dokumentiv/category/152-conference-2021-magazine.html?download=995:teoriya-ta-praktyka-protydyiyi-zlochynnosti-u-suchasnykh-umovakh-zbirnyk-tez-mizhnarodnoi-naukovo-praktychnoi-konferentsii5-lystopada-2021-roku> (15.11.2023)
3. URL:<https://vseosvita.ua/library/chy-mozhna-zmenshyty-kilkist-zlochyniv-shliakhom-posylennia-iurydychnoi-vidpovidalnosti-653653.html> (15.11.2023)
4. Кримінальний кодекс України станом на 1 вересня 2023 р. (с.131)
5. URL:<https://suspilne.media/100372-za-2020-rik-riven-zlocinnosti-v-ukraini-znizivsa-na-17-klimenko/>
6. Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції (28 жовтня 2021 р.) (с.112).

Гриб Б.В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Федченко В. М.,

професор кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Згідно з пунктом 2 статті 93 Кримінального процесуального кодексу, сторона, що виступає у ролі обвинувачення, здійснює збір доказів шляхом: а) проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій; б) витребування та отримання речей, документів, інформації від органів влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, фізичних та службових осіб; в) отримання експертних висновків, ревізійних висновків та актів перевірок; г) проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК [1].

На нашу думку, вагомий недолік у збиранні доказів полягає у відсутності фіксації об'єкта витребування чи отримання в його природному оточенні, що може призвести до втрати цінної інформації, яка міститься в зв'язку цього об'єкта з оточенням. Прикладом може служити ситуація, коли особа знаходить предмет на місці злочину та відносить його до слідчого, але не зафіксує його місцезнаходження чи інше оточення.

У процесі проведення слідчих (розшукових) дій, наприклад, огляду чи обшуку, фіксування зв'язку об'єкта з його навколишнім середовищем має важливе значення. Розумним вирішенням цього недоліку може бути рекомендація щодо необхідності збереження такого зв'язку всіма особами, які представляють докази, якщо це можливо у конкретних обставинах. Якщо такий зв'язок не фіксується, це виключає можливість використання отриманих даних, як доказів, оскільки доказами можуть бути не будь-які фактичні дані, а лише ті, які відповідають вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності. А тому вказана ситуація завжди вимагає додаткової та більш прискіпливої перевірки таких фактів для визначення їх належності та допустимості, у тому числі відповідності та достовірності.

Відповідно до частини 3 статті 93 Кримінального процесуального кодексу сторона захисту або потерпілий здійснює збір доказів шляхом: а) витребування та отримання від органів влади, місцевого самоврядування,

підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, експертних висновків, ревізійних висновків, актів перевірок; б) ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій (СРД), негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д) та інших процесуальних дій; в) виконання інших дій, спрямованих на забезпечення представлення суду належних та допустимих доказів [1]. Водночас не слід забувати, що комп'ютерні інноваційні технології дуже стрімко розвиваються в сучасному світі, а відповідно обсяг, якість та різноманіття інформації, що отримується в процесі кримінального провадження за результатами дослідження інноваційних джерел доказів, може з часом змінитись або збільшитись залежно від розвитку комп'ютерних (цифрових) технологій та вдосконалення способів, методів і засобів їх дослідження [2, с. 113].

Щодо способу ініціювання проведення СРД та НС(Р)Д, то хочемо виокремити декілька міркувань. По-перше, ми приймаємо погляд науковців, які висловлюють сумніви щодо можливості розглядати ініціювання як спосіб збирання доказів [1, с. 244; 3, с. 190]. Згідно з абзацом 2 частини 3 статті 93 КПК, таке ініціювання здійснюється через подання відповідних клопотань слідчому або прокурору, які розглядаються у встановленому порядку за статтю 220 КПК. Тому ініціювання проведення процесуальних дій полягає у використанні права певного суб'єкта на подання клопотань. При цьому, згідно з висновком Т. М. Мирошніченко, рішення про проведення таких дій приймають слідчий або прокурор, які їх реалізують, утворюючи, таким чином, доказову базу провадження, тому недостатніх підстав для визнання ініціювання способом збирання доказів немає [4, с.136]. За Т. В. Лукашкіною, "ініціювання" проведення слідчих (розшукових) дій не може вважатися способом збирання доказів стороною захисту, але може бути розглянуте як один із варіантів участі сторони захисту в процесі доказування, що здійснюється стороною обвинувачення.

Підтвердженням цього розуміння сутності ініціювання є саме положення абзацу 1 частини 3 статті 93 КПК, яке передбачає можливість збирання доказів "шляхом ініціювання...", а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів". Це свідчить про те, що законодавець визнає ініціювання як складову забезпечувальних заходів зі збирання доказів [1].

Іншим дискусійним правовим аспектом з питань збирання доказів у кримінальному провадженні є низка проблемних питань, пов'язаних з процесуальним порядком витребування певних документів, відомостей, речей, актів перевірок від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій їх службових осіб, та фізичних осіб, оскільки на сьогодні відсутній чіткий правовий механізм щодо швидкої реалізації настання юридичних наслідків за невиконання законної вимоги дізнавача, слідчого, прокурора у випадку безпідставного невиконання запитів та ненадання таких документів, речей, актів тощо за їх зверненням. Факти,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

коли керівник або посадова особа відмовляє дізнавачеві, слідчому, прокурору в наданні запитуваних ними документів, речей тощо, посилаючись на відсутність у них відповідних підстав чи повноважень на таке витребування, або аргументуючи своє небажання виконати законну вимогу іншими надуманими відмовками, допускаючи при цьому безпідставні, або за надуманими причинами ігнорування таких звернень і запитів, породжує у суспільстві в цілому правовий нігілізм, у тому числі й низький рівень правосвідомості та правової культури. Особливо такі дії неприпустимі в сучасних умовах, коли Україна знаходиться у воєнному протистоянні щодо збройної російської агресії, перебуваючи в умовах воєнного стану. А тому існує необхідність, з одного боку, передбачити чіткі законодавчі норми стосовно змісту нормативних положень щодо порядку, підстав, форми та змісту вимоги від органів досудового розслідування та прокуратури щодо витребування вказаних матеріалів, порядку і строків їх виконання. А з іншого боку – юридичну відповідальність службових осіб, розцінюючи таку відмову як існуючу наявність у них потенційного чи реального конфлікту інтересів, або ж невиконання запиту з інших корупційних мотивів [5].

Вказаний правовий механізм дозволить суттєво зменшити випадки безпідставних чи за надуманими підставами відмов, які на сьогодні є причиною виникнення суттєвих недоліків щодо порядку реалізації наданих органам досудового розслідування та прокурору повноважень та гарантій щодо їх реалізації і виконання.

Крім цього, важливо наголосити, що наявність чіткого правового механізму та системи методів збору доказів, як і створення підґрунтя для правової позиції конкретного суб'єкта у справі, згідно з чинним КПК, є позитивним та правильним кроком законодавця. Однак з урахуванням висловлених вище зауважень щодо особливостей окремого порядку збирання доказів існує необхідність подальшого вдосконалення їх нормативного регулювання, теоретичного аналізу та практичного застосування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за ред.: С. В. Ківалова, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченка. Харків : Одиссей, 2013. 1098 с.
2. Сезонов В.С., Піддубна А.В. Проблемні питання збирання і використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 32 (71) № 1 2021. С. 111-119. URL: http://juris.vernadskijournals.in.ua/journals/2021/1_2021/22.pdf (дата звернення 29.11.2023)
3. Лукашкіна Т.В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. N2. С. 189-195.
4. Мирошниченко Т. М. Щодо питання реалізації нормативного змісту засад забезпечення обвинуваченому права на захист у ході збирання доказів. *Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. Сер. Право*. 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 132-137. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 29.11.2023).

Данильченко Ю.Б.

доктор юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу
кримінологічних досліджень
НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
НАПрН України

Орлов Ю.В.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ

**ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКУ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ,
НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ
(ст. 43-1 КК УКРАЇНИ): ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

15.03.2022 р. Кримінальний кодекс (далі – КК) України було доповнено статтею 43-1, що встановлювало нову обставину, яка виключає кримінальну протиправність діяння – виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Цією нормою законодавець передбачив право (обов'язок?) вчинення дій в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, спрямованих «..на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [1]. Таким чином, будь-яка особа наділяється законним правом на спричинення шкоди життю і здоров'ю певним категоріям осіб, які, як вказано у законі, «здійснюють агресію». У зв'язку з такою конструкцією та змістом відповідної кримінально-правової норми слід висловити деякі зауваги.

По-перше, передбачене ст. 43-1 КК України право не корелюється з положеннями міжнародного гуманітарного права щодо законних учасників збройного конфлікту та відповідні законні військові цілі. В цьому контексті варто звернути увагу на положення ч. 2 ст. 43 Додаткового протоколу (І) до Женевських конвенцій 1949 р., згідно з яким особи, які входять до складу

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного і духовного персоналу), є комбатантами, тобто *вони мають право брати безпосередню участь у воєнних діях* [2] (*курсив наш*). Женевські конвенції та протоколи до неї ратифіковані Верховною Радою України, а тому є чинними в нашій державі джерелами права, які, більше того, мають пріоритет над національними законами та підзаконними нормативно-правовими актами у випадку протиріч між ними. Таким чином, військовослужбовці збройних сил країни-агресора є законними учасниками війни, збройного конфлікту. Власне, комбатанти (і прирівняні до них особи, учасники народних ополчень) є єдиними законними учасниками збройного конфлікту, які можуть правомірно (у розумінні міжнародного гуманітарного права) застосовувати зброю, загалом силу у збройному конфлікті. Решта осіб, зокрема цивільних, є так званими захищеними категоріями: щодо них заборонено застосовувати зброю, піддавати їх насильству тощо. Але на них, з іншого боку, покладається й обов'язок утримуватись від участі у збройному конфлікті. Відтак маємо протиріччя між наданим КК України всім, в тому числі й цивільним особам, правом заподіювати шкоду життю і здоров'ю комбатантам країни-агресора, а з іншого – заборону на такі дії за міжнародним гуманітарним правом. Можливий вихід з цієї ситуації вбачається у внесенні змін і доповнень до Закону України «Про застереження щодо ратифікації Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 12 серпня 1949 року».

По-друге, слід констатувати юридичну неможливість дотримання однієї з необхідних умов, викладеної в ст. 43-1 КК України обставини, що виключає кримінальну протиправність, а саме забезпечити спрямованість дій щодо спричинення шкоди *«особі, яка здійснює агресію»*. Підкреслимо: використання у ч. 1 ст. 43-1 КК України категорії «особи, які здійснюють агресію» є таким, що не забезпечує можливість досягнення цілей кримінально-правового регулювання, які найвірогідніше переслідував законодавець, створюючи цю норму. Оперування в тексті закону цією нормою зі всією очевидністю відсилає, у першу чергу, до ст. 437 КК України, а у другу – до ст. 1 Закону України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ [3] задля визначення суб'єктів здійснення агресії, тобто власне тих суб'єктів, яким можна у контексті ст. 43-1 КК України правомірно спричиняти шкоду, аж до позбавлення життя. При цьому не складе надмірних труднощів з'ясувати, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 437 КК України, тобто тим, хто здійснює агресію, є виключно вище військово-політичне керівництво країни-агресора, тобто особи, які здатні приймати рішення про використання збройних сил держави, здійснювати ефективний контроль за його виконанням. Відповідно ж до положень міжнародного гуманітарного права, комбатанти мають міжнародно-правовий імунітет щодо діянь, які входять у зміст агресії, відповідаючи лише за супутні злочини (воєнні, проти людяності – у категоріях Римського статуту МКС). Відтак ст. 43-1 КК України відкрила можливість заподіювати шкоду аж до спричинення смерті вищому військово-політичному

керівництву країни-агресора, а не її комбатантам і іншим дотичним до них особам (службовцям так званих «ДНР», «ЛНР», приватних військових компаній, колаборантів і т. д.). Вочевидь, не це лежало в основі законодавчого задуму [4, с. 44].

Виправити цю ситуацію можливо, звернувши свою увагу на положення Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Збройних Сил під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 р. № 828) [5], п. 2 якого оперує категорією «особи, причетні до збройної агресії». Під ними розуміється особовий склад регулярних з'єднань і підрозділів іноземних держав, підрозділів та спеціальних формувань, підпорядкованих іншим силовим відомствам іноземних держав, іррегулярних незаконних збройних формувань, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих іноземною державою, їх радники та інструктори, а також персонал окупаційної адміністрації іноземної держави (яку становлять її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та підконтрольні іноземній державі самопроголошені органи, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України) [5]. Аналогічне розуміння цього терміну викладене і у Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 488) [6], що «розв'язує руки» найбільш широкому колу осіб, зокрема цивільним, задля активної та ефективної участі у відсічі збройної агресії.

Отже, найпростішим шляхом підвищення ефективності норми, передбаченої ст. 43-1 КК України, є внесення до неї змін, спрямованих на заміну категорії «особи, які здійснюють агресію» на «особи, які причетні до агресії» та запровадження нового виду причетності за кримінальним законодавством нашої країни. В тому числі це легітимізує партизанський рух на тимчасово окупованих територіях, зокрема їх дії щодо «ліквідації» найбільш небезпечних колаборантів, які підпадатимуть під категорію «особи, причетні до агресії» [4, с. 43].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.11.2023).
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів : Міжнародний документ ООН від 08.06.1977 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення : 07.11.2022).
3. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
4. Орлов Ю. В., Прібиткова Н. О. Війна та кримінально-правова політика України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ : виклики та відповіді. *Право і безпека*. 2022. № 2 (85). С. 39–47.

5. Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Збройних Сил під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України : постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 р. № 828. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/828-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

6. Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 488. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

Дибя О.Д.

старший детектив Головного
підрозділу детективів НАБУ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ В ЯКИХ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ДЕТЕКТИВАМИ НАБУ

Порядок продовження строку досудового розслідування у кримінальному провадженні встановлений вимогами статей 294-295¹ Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Проаналізувавши зазначені норми, можна дійти висновку, що існує два шляхи продовження строку досудового розслідування у кримінальних провадженнях – це продовження строку досудового розслідування прокурором та продовження строку досудового розслідування слідчим суддею.

Однак ці два шляхи продовження строку досудового розслідування вимагають погодження прокурором, в першому випадку цього достатньо, в іншому – потрібен подальший судовий розгляд слідчим суддею клопотання, погодженого прокурором.

Процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, які розслідуються детективами Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ), здійснюється прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про прокуратуру» Спеціалізована антикорупційна прокуратура є самостійним структурним підрозділом в системі прокуратури України, причому керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП) одночасно за посадою є заступником Генерального прокурора.

Таким чином, положеннями ч. 3 ст. 294 КПК України щодо продовження строку досудового розслідування визначено, що відповідне клопотання про

продовження строку досудового розслідування у кримінальних провадженнях, досудове розслідування яких здійснюють детективи НАБУ, має бути погоджене заступником Генерального прокурора у разі продовження строку до трьох та до шести місяців, а в разі продовження до дванадцяти місяців – Генеральним прокурором чи його заступниками.

Після звільнення за власним бажанням керівника САП у 2020 році до призначення нового керівника у 2022 році обов'язки керівника САП покладено на заступника керівника цієї прокуратури, який, виконуючи обов'язки керівника САП, не був заступником Генерального прокурора.

Таким чином, протягом тривалого часу через специфіку кримінальних проваджень детективи НАБУ мали погоджувати клопотання про продовження строку досудового розслідування з Генеральним прокурором, а у випадках його відсутності – з особою, виконуючою обов'язки Генерального прокурора на час відсутності останнього.

У подальшому під час розгляду слідчим суддею відповідного клопотання, погодженого виконуючим обов'язки Генерального прокурора, останнє поверталось слідчому, прокурору відповідно до вимог ч. 2 ст. 295¹ КПК України через встановлення слідчим суддею факту подання клопотання стороною обвинувачення без додержання вимог цієї статті КПК України. Зазначене недодержання вимог кримінального процесуального законодавства полягало у погодженні клопотання особою, виконуючою обов'язки Генерального прокурора, а не самим Генеральним прокурором.

Вказані обставини могли негативно вплинути на здійснення досудового розслідування кримінального провадження, адже повернення клопотання та подальші дії з усунення недоліків, у вигляді повторного погодження та подання відповідного клопотання до суду потребували відповідного тривалого часу. Не-здійснення зазначених дій у строки досудового розслідування кримінального провадження відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України могли стати підставою у подальшому для закриття кримінального провадження через закінчення строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру.

Згідно з ч. 5 ст. 294 КПК України строк досудового розслідування, що закінчився, поновленню не підлягає.

Крім того, варто відмітити, що положення Закону України «Про прокуратуру» не містять такого поняття як виконувач обов'язків Генерального прокурора.

Враховуючи викладене, вбачається, що чинна редакція частини третьої статті 294 КПК України потребує змін шляхом доповнення до осіб, які уповноважені погоджувати клопотання про продовження строку досудового розслідування осіб, що виконують повноваження Генерального прокурора. Крім того, доцільним є внесення такого поняття як виконувач обов'язків Генерального прокурора до Закону України «Про прокуратуру».

Дишльова А. О.,
ад'юнкт кафедри криміналістики
та домедичної підготовки

Науковий керівник:
Плетенець В. М.,
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВІДКІВ ЗА ФАКТАМИ НЕЗАКОННОГО НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗЕМЛЮ ДЕРЖАВНОЇ АБО КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Показання, у відповідності до ст. 95 КПК України, це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження. Допит є однією із найбільш ефективних і поширених слідчих (розшукових) дій, що виступає джерелом формування доказів у кримінальному провадженні, – показань. Незважаючи на це, допит водночас являє собою і одну з найскладніших слідчих (розшукових) дій з точки зору тактики її реалізації, бо для ефективного проведення допиту слідчому, крім фундаментальних теоретичних знань, потрібно знати чинне законодавство. З метою підвищення ефективності своєї професійної діяльності необхідні знання в галузі психології. Як зазначає В. М. Плетенець, допит залишається складною, у кожному конкретному випадку індивідуальною, а іноді – неповторною слідчою (розшуковою) дією. Проведення допиту передбачає вербальну комунікацію між слідчим та допитуваним [1, с. 244].

При розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності, слід добре розуміти, що свідками найчастіше є не просто пересічні громадяни, а представники Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, представники об'єднаних територіальних громад, міських або обласних рад, районних державних адміністрацій та інші посадові особи, які згідно із законодавством задіяні при виділенні земельних ділянок з державної або комунальної власності. Тобто, як слушно зазначає В. О. Коновалова, допитувані особи мають різний соціальний і професійний статус, різні особливості психіки й мотивацію своєї поведінки, що зумовлює різний характер спілкування [2, с. 3]. Тому на результативність допиту свідка

значною мірою впливають встановлені в процесі проведення слідчої (розшукової) дії сприятливі взаємовідносини між слідчим та допитуваним, створення відповідної атмосфери, тобто встановлення належного психологічного контакту з допитуваною особою.

А встановлення психологічного контакту відбувається за рахунок знання кримінального провадження, отримання документів доказів, отримання інформації про саму особу свідка, а також достатній рівень знань слідчих у галузі психології. Оскільки однією з істотних властивостей осіб, які допитуються в якості свідків по вказаній категорії правопорушень, є те, що вони винахідливі, психологічно стійкі та володіють прийомами й методами впливу на людину – переконанням та навіюванням. Зазначене вимагає від слідчого прояву рішучості у встановленні тих або інших обставин провадження, критичного ставлення до поведінки допитуваного та змісту його показань, і залучення при допиті досягнень психології.

При допиті свідків у вказаній категорії кримінальних проваджень немає загальноприйнятих тактичних прийомів, які використовуються або можуть використовуватись під час кожного допиту. Бо в одному кримінальному провадженні вказаної категорії можуть застосовуватись зовсім різні тактичні прийоми допиту.

Найбільш ефективними тактичними прийомами допиту, що сприяють одержанню повних і об'єктивних показань, на думку В.Ю. Шепітько, є: постановка тих чи інших запитань, пред'явлення речових і письмових доказів, оголошення показань інших осіб, допит на місці події, роз'яснення суті наслідків вчиненого злочину, переконання у необхідності надання допомоги органам розслідування тощо [3, с. 194].

У свою чергу К.О. Чаплинський значно розширює список тактичних прийомів, запропонованих В.Ю. Шепітько, та формує наступні тактичні прийоми допиту:

- встановлення психологічного контакту;
- викладання показань у формі вільної розповіді;
- постановка запитань;
- створення напруги;
- використання різних темпів допиту;
- спостереження за поведінкою допитуваного;
- пред'явлення доказів;
- використання фактора раптовості;
- актуалізація забутого у пам'яті допитуваних;
- створення уявлення про інформованість слідчого;
- розповідь слідчим версій про ймовірний розвиток злочинної події;
- приховування меж інформованості слідчого;
- використання конфліктів у злочинній групі;
- застосування науково-технічних засобів [4, с. 315].

Аналізуючи запропоновані тактичні прийоми допиту К. О.

Чаплинським, В.Ю. Шепітько, практику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним набуттям права на землю державної або комунальної власності, можна дійти висновку, що всі запропоновані тактичні прийоми можуть застосовуватись і обиратись лише після встановлення психологічного контакту з допитуваною особою.

Виходячи з цього, при встановленому психологічному контакті з допитуваною особою найчастіше можна застосувати наступні поширені тактичні прийоми допиту свідка:

1. бесіда з допитуваним на сторонню тему або на тему, що цікавить, але не стосується предмета допиту;
2. викладення показань у формі «питання – відповідь»;
3. використання різних темпів допиту;
4. спостереження за поведінкою допитуваного та його психофізичними реакціями під час допиту;
5. пред'явлення доказів та документів;
6. використання фактора раптовості;
7. створення уявлення про інформованість слідчого;
8. приховання поінформованості слідчого від допитуваного;
9. відволікання уваги від теми допиту;
10. використання деталізуючих та конкретизуючих запитань з посиланнями на норми законодавства.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що правильне обрання тактичних прийомів для допиту свідка має відбуватися із залученням досягнень психології, що є живильним джерелом розвитку криміналістичного наукового знання та знаходить конкретне практичне відображення під час виконання практичних завдань. А успішне використання обраних тактичних прийомів та застосування їх комбінацій можливе тільки завдяки достатньому обсягу інформації щодо матеріалів кримінального провадження та наявності ряду доказів.

Список використаних джерел:

1. Плетенець В. М. Особливості встановлення психологічного контакту під час допиту. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 2. С. 244-247.
2. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология : монография. Харьков: Изд-во СПД ФЛ Вапнярчук, 2006. 176 с.
3. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.
4. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. /. [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. – 2-е вид., перероб. і доп. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. – 480 с.

Дідковський О. Є.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.,

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройний конфлікт між Україною та російською федерацією триває з 2014 року, але 24 лютого 2022 року почалася нова фаза, коли російська армія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. Того ж дня Указом Президента України № 64/2022 було введено правовий режим воєнного стану, який був неодноразово продовжений [1].

У випадках, коли Кримінальний кодекс України (КК України) не містить деталізації щодо складу кримінального правопорушення, суд, визнавши особу винною, встановлює покарання в межах, визначених загальною статтею КК України – від мінімальної до максимальної межі покарання, які ця стаття передбачає. Проте у таких випадках суд враховує принципи накладення покарання, зазначені в Загальній частині КК (розділ XI). Суд враховує ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винуватого та обставини, які пом'якшують чи обтяжують покарання.

Стаття 66 Кримінального кодексу України містить обставини, які можуть пом'якшити покарання, але цей перелік не є вичерпним. Суд може врахувати й інші обставини, що також сприяють зменшенню покарання [2].

Стаття 67 КК України перераховує обставини, які можуть обтяжувати покарання, і цей перелік є вичерпним. Суд не може вважати жодні інші обставини за обтяжуючі, які не передбачені цією статтею. Однак, враховуючи конкретні обставини справи, суд має можливість не визнати певну обставину, передбачену законом, як обтяжуючу [2].

Обтяжуючі обставини, викладені у частині 1 статті 67 Кримінального кодексу, включають 13 пунктів. Однак наразі основний акцент припадає на обставини, визначені у пункті 11 – вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану та інших надзвичайних ситуацій. Під час воєнного конфлікту увага спрямовується й на інші обтяжуючі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
обставини, зазначені у частині 1 статті 67, такі як: вчинення злочину повторно (пункт 1), у складі групи осіб за попередньою змовою (пункт 2), тяжкі наслідки від кримінального правопорушення (пункт 5) та інші.

При використанні положень Кримінального кодексу України у випадках, коли є обтяжуючі обставини, застосовується важливе правило. Якщо кримінальне правопорушення було вчинене з певною обставиною, яка визначена в конкретній статті КК як кваліфікований склад, тоді саме цей кваліфікований склад враховується (наприклад, не перша, а друга, третя або четверта частина статті КК). У випадку, коли така обставина не є кваліфікованим складом, але є обтяжуючою за статтею 67 КК, кримінальне правопорушення кваліфікується за загальним складом. Однак навіть якщо суд визнає особу винною, він ураховує ці обтяжуючі обставини як такі, що підсилюють вину, але не змінюють кваліфікацію злочину.

З 7 березня 2022 року Законом № 2117-IX були внесені зміни до Кримінального кодексу, які розширюють відповідальність за кримінальні правопорушення, передбачені статтями 185, 186, 187, 189, 191 КК, які вчинені під час дії воєнного стану. Ці зміни стосуються основних майнових злочинів, таких як крадіжка, грабїж, розбій та інші, які завжди становили значну частину кримінальної статистики в Україні [3].

Наведемо приклад. До внесення змін крадіжка, згідно з частиною 1 статті 185 Кримінального кодексу, не вважалася злочином, а визнавалася кримінальним проступком. За цей проступок передбачалося покарання від штрафу у розмірі до 17 тисяч гривень до обмеження волі до 5 років. Однак лише у випадку, якщо крадіжку вчинено повторно або за попередньою змовою групою осіб (згідно з частиною 2 статті 185), з проникненням у житло або інше володіння (згідно з частиною 3 статті 185) чи у великому, особливо великому розмірі (згідно з частинами 4 та 5 статті 185), передбачалося позбавлення волі.

За сучасними змінами, крадіжка, скоєна під час воєнного або надзвичайного стану, тепер є особливо кваліфікованим складом злочину. У такому контексті вчинення крадіжки під час воєнного стану автоматично кваліфікується за частиною 4 статті 185 Кримінального кодексу. За цим складом злочину передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років.

Хочемо наголосити, що держава має зобов'язання створити умови, в яких люди можуть жити в безпеці і захищено, забезпечуючи їх життєві потреби та інтереси [4].

Отже кримінальні правопорушення, скоєні під час воєнного стану, вважаються обтяжуючою обставиною через декілька причин. По-перше, такі правопорушення створюють надзвичайно високий рівень загрози для суспільства. Саме тепер, в умовах війни, скоєння кримінального правопорушення ще більше підриває громадську безпеку. По-друге, злочинці використовують складні обставини, що присутні в умовах війни, щоб здійснити свої злочинні наміри, а це сприяє ще більшій дестабілізації ситуації

в країні. У воєнний період винні особи вчиняють порушення, використовуючи обмеження, які впливають на нормальне функціонування цивільного населення. Суд ураховує цю обставину при призначенні покарання за такі кримінальні правопорушення, приближаючи його розмір до максимального, встановленого Кримінальним кодексом України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 29.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.11.2023).
3. Пономаренко Ю.А. Кримінально-правові наслідки запровадження в Україні воєнного стану. Проблеми законності. 2019. Вип. 145. С. 179-192. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.145.156668>.
4. Мілохіна, Д. Є., Коваль, А. Д., & Чорна, А. Г. (2023). Проблемні питання кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я. *Молодий вчений*. URL: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/58-Chapter%20Manuscript-1941-1-10-20230925%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/58-Chapter%20Manuscript-1941-1-10-20230925%20(1).pdf).

Єфімов М.М.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**CERTAIN ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION
OF PREVENTIVE MEASURES WHEN INVESTIGATING FRAUDS
ON THE INTERNET DURING MARITAL STATE IN UKRAINE**

Cybercrime continues to develop during the martial law in Ukraine. This is due to various factors. Firstly, it is the military aggression of our eastern «neighbor», secondly, the continuous development of computer technology, thirdly, the constant improvement of professional skills by hackers. Internet fraud should definitely be singled out among the most widespread illegal acts committed by cybercriminals of various levels. The specified criminal offense can be committed in many ways and with the help of various means. It should be emphasized that one of the important areas of activity of law enforcement agencies is the prevention of criminal offenses. The implementation of preventive measures in the investigation of frauds on the Internet also takes place among others.

Regarding the general principles and characteristics of crime prevention, we support the opinion of O. M. Makarenko, who defined it as «... a methodologically

complex social phenomenon, which is explained by the following. First, prevention of offenses is a multi-level system of measures carried out by state, non-state bodies and institutions, public organizations and individual citizens to minimize the action or neutralize the causes that generate offenses or contribute to their commission. Secondly, the prevention of offenses is a special type of social management aimed at reducing the intensity of the processes of determining offenses, neutralizing the effects of its causes and conditions in order to limit offenses to a socially acceptable level. Thirdly, crime prevention is a diverse activity aimed at finding ways, means and other opportunities to effectively influence crime.» [1, с. 119].

In the context of the researched question, it is necessary to mention the Cyber Police Department of the National Police of Ukraine, which is responsible for both the investigation of cybercrimes and their prevention. For example, among the responsibilities of the employees of the specified unit is the investigation of offenses against the confidentiality, integrity and availability of computer data and systems, as well as offenses committed with the help of computer technologies [2]. In other words, this category of illegal acts can also include fraud, provided for in Part 3 of Art. 190 of the Criminal Code of Ukraine, and seizure of citizens' funds through Internet auctions, Internet stores, websites and telecommunications means of communication [3, с. 134].

In turn, S. V. Samoilov substantiates the opinion that the effectiveness of prevention of fraud committed using the Internet can be significantly increased only with a comprehensive approach to the specified problem involving not only the capabilities of law enforcement agencies, but also other sub- objects of influence. The researcher arranged preventive measures in the following structure: «...measures used by the state at the legislative level (development, approval and adoption of laws and by-laws that regulate relations in the Internet network and contribute to the creation of such conditions under which the commission of the analyzed frauds will be impossible or extremely complicated); measures applied by service providers (within their own initiative); measures used by law enforcement agencies (explanatory and preventive measures); measures applied by network users (the active position of the average user of the «Internet» network, which consists in: lawful behavior directly in the network; defending their rights and legitimate interests through the mechanisms established by law); measures used by the joint efforts of various subjects» [4, с. 11-12].

We also support the position of A. E. Zhilin, who singled out the following among the preventive measures that must be taken by authorized persons of law enforcement agencies when investigating fraud in the field of using bank electronic payments: «... notification to citizens through mass media about legal responsibility for fraudulent activity in the sphere of use of bank electronic payments; identification of persons prone to anti-social behavior in the field of computer activity (hackers, phishers) and their further registration in Cyber Police units; informing the population through mass media, messengers and social networks about cases of fraudulent actions in the field of using bank electronic payments

(phishing, carding, sniffing)» [5, с. 214].

Summing up, we note that the implementation of preventive measures in the investigation of fraud on the Internet during the martial law in Ukraine is a rather important aspect of the activities of law enforcement agencies. After all, without effective prevention of illegal acts, the number of cases of their commission will only increase.

Список використаних джерел:

1. Макаренко О. М. Щодо з'ясування терміну «профілактика правопорушень» та суміжних з ним понять. *Право і безпека*. 2004. № 3. Ч. 1. С. 118–120.
2. Кіберполіція. Кібербезпека України. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Кіберполіція._Кібербезпека_України (дата звернення – 12.09.2023).
3. Єфімов М. М., Павлова Н. В., Чучко С. В. Методика розслідування шахрайств, пов'язаних із купівлею-продажем товарів через мережу Інтернет: теоретичні та праксеологічні засади : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 200 с.
4. Самойлов С. В. Розслідування шахрайств, учинених із використанням мережі «Інтернет» : автореф. дис. ... к-та юр. наук : 12.00.09. Донецький юридичний інститут. Донецьк, 2014. 18 с.
5. Жилін А. Е. Актуальні питання реалізації профілактичних заходів працівниками правоохоронних органів при розслідуванні шахрайства у сфері використання банківських електронних платежів. *Юридична наука*. 2020. № 2. Том 2. С. 209–215.

Заєць І. С.

Доценко І. В.

курсанти факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Науковий керівник:

Некlesa О. В.

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СЛІДЧИ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ

Характерною відмінністю слідчих (розшукових) дій від інших процесуальних дій є те, що вони мають пізнавальний та пошуковий аспекти. Значимість слідчих (розшукових) дій визначається не тільки уповноваженням

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
суб'єктом їх провадження, а й метою виявлення, збирання і перевіркою доказів.

Враховуючи те, що всі слідчі дії проводяться виключно за наявності вже початого кримінального провадження, слід зазначити їхню процесуальну важливість і значущість при провадженні слідства або дізнання у кримінальних справах. Слідчі (розшукові) дії роблять значний внесок у розслідування всіх видів кримінальних правопорушень. Разом з цим вони виконують належну функцію відповідно до свого призначення. Слідчі (розшукові) служать єдиній меті – об'єктивного, всебічного, масштабного розкриття кримінальних правопорушень, причому у повному обсязі, доповнюючи одне одного. Таким чином, всі слідчі дії виступають як індивідуальний, специфічний комплекс когнітивних прийомів виявлення та відображення доказової інформації певного виду [1].

Значимість слідчих дій обумовлюється тим, що вони є засобом забезпечення доказової бази у кримінальних справах, виходячи з якої приймаються важливі процесуальні рішення, проте докази можуть стати неприпустимими, якщо слідчі дії будуть зроблені з відступами від положень КПК України, що буде порушенням. Їх застосування вимагає граничної уваги та обережності, щоб не спричинити порушення конституційних прав, свобод та законних інтересів різних категорій учасників кримінального судочинства [1].

Також слід зазначити, що слідчі дії знаходяться один з одним у взаємозв'язку, тому що найчастіше при провадженні однієї слідчої дії впливає необхідність провадження іншої.

Загалом можемо говорити, що законодавець розглядає слідчі (розшукові) дії як різновид процесуальних дій, поряд з діями судовими. Тим самим, здавалося б, підкреслено, що слідчі (розшукові) дії проводяться лише під час досудового розслідування кримінального провадження. Однак в інших положеннях КПК України законодавець відмовляється від такого розмежування параграфу 3 Гл. 28 КПК України стосовно процедури судового розгляду. Мова йде про проведення слідчих (розшукових) дій судом (наприклад, допит обвинуваченого (ст. 351 КПК України), допит свідка (ст. 352 КПК України), допит потерпілого (ст. 353 КПК України), пред'явлення для впізнання (ст. 355 КПК України), огляд на місці (ст. 361 КПК України)). Більше того, огляд на місці здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК України для огляду під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 361 КПК) [2].

Щодо правових підстав проведення слідчих (розшукових) дій, то деякі дослідники включають в них ряд умов, які визначають можливість здійснення таких дій. Ці умови охоплюють мету, яку законодавець встановлює для проведення кожної слідчої (розшукової) дії, наявність повноважень у суб'єкта, що здійснює ці дії, та видачу процесуального акта (постанови). Багато авторів підтримують цю точку зору, але розходяться відносно визначення елементів, які входять до правових підстав для проведення слідчих (розшукових) дій, уточнюючи та змінюючи їх [3].

Здавалося б, правові та фактичні підстави проведення слідчих

(розшукових) дій взаємодіють і утворюють систему поетапного розвитку кримінально-процесуальних правовідносин, під час яких виконуються повноваження органу розслідування для встановлення обставин скоєного кримінального правопорушення. Обидві підстави визначають, чи має бути слідча (розшукова) дія визнана законною та обґрунтованою, а також чи можуть її результати бути прийняті як докази. Важливо відрізнити ці підстави, оскільки перші відображають лише дотримання процедур здійснення кримінальної процесуальної діяльності, тоді як другі передбачають «їх належну перевірку з точки зору змісту і відображення дійсності».

Отже, слідчі (розшукові) дії, це – регламентовані КПК України процесуальні, формалізовані дії уповноваженого суб'єкта, що забезпечується силою державного примусу, спрямовані на збирання, перевірку, закріплення доказової інформації у кримінальній справі. Проведення слідчих (розшукових) дій визначено конкретними нормами КПК України та включає різноманітні процедурні етапи, що дозволяють здійснювати їх відповідно до встановлених правил і обмежень.

Список використаних джерел:

1. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні : навч. посібник у схемах і табл. / О. А. Осауленко, А. В. Самодін, Г. М. Степанова та ін. Київ : «ЦУЛ», 2015. 140 с.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
3. Літвінова І. Ф. Підстави проведення слідчих (розшукових) дій та їх доказування у процесуальній діяльності прокурора. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 3. Том 2. С. 146–150.

Зайцев Д.А.

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Шендрик Ю.В.

викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військові конфлікти та введення воєнного стану є складними ситуаціями, які вимагають уважного та обґрунтованого підходу до забезпечення безпеки і прав людини в умовах надзвичайних обставин.

Україна, як країна, яка декілька разів у своїй історії стикалася і стикається з воєнними конфліктами та введенням воєнного стану, має розглядати ці питання з особливою увагою та відповідальністю.

24 лютого 2022 року Указом Президента України, який був затверджений Законом України № 2102-ІХ від 24.02.2022, по всій території України введено воєнний стан [1]. Цей Указ вніс свої корективи до всіх сфер життя громадян, ці зміни не обійшли й Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК).

Отже, із початком дії в Україні воєнного стану для спрощення досудового розслідування в КПК України був актуалізований розділ ІХ¹ “Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану”. Він запроваджує перелік спрощених вимог щодо проведення окремих дій або прийняття окремих рішень під час воєнного стану [2].

Одним із ключових аспектів в контексті воєнного стану є проведення обшуків житла та інших місць перебування осіб. Це процедура, яка може значно вплинути на права та свободи громадян, а також на їхню безпеку та добробут. Обшуки під час воєнного стану стають необхідні для забезпечення національної безпеки та боротьби зі злочинністю, але вони також потенційно створюють загрозу для прав людини, які потребують відповідного регулювання та контролю.

Обшук є одним із видів слідчої (розшукової) дії, яка проводиться в процесі кримінального розслідування для здобуття доказів, вилучення речей або документів, які можуть бути важливими для розкриття злочину та встановлення обставин справи. Обшук є процедурою, під час якої слідчі органи мають право входити в певні приміщення, території чи транспортні засоби з метою пошуку та вилучення матеріалів, які мають важливе значення для розслідування [3, с. 208].

Першою і найцікавішою особливістю, яка з'явилася під час дії воєнного стану на території України, є проведення обшуку житла чи іншого володіння особи без надання ухвали слідчого судді. Таким чином, ч. 1 статті 615 КПК України передбачає, що якщо у слідчого судді відсутня можливість розглянути клопотання слідчого про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, то його повноваження в такому випадку може здійснити прокурор, тобто обшук може проводитися на підставі постанови керівника відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [2].

Не менш цікавим є і той факт, що відповідно до внесених змін до ч. 6 ст. 110 КПК України, які були внесені вже в умовах воєнного стану, саме в абзаці другому вищезазначеної статті зазначено, що у разі необхідності постановою слідчого, прокурора може виготовлятися в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису службової особи, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, тобто прокурором [4, с. 347].

Вказана норма дійсно полегшує отримання дозволу на проведення

обшуку під час воєнного стану. Але постає питання щодо роботи вказаної норми у деяких містах України, адже, наприклад, не в усіх прифронтових містах або у містах, де на день лунає по 8-10 повітряних тривог, слідчі можуть узаконити проведення такого обшуку. Адже такий обшук буде вважатися незаконним, а всі докази, які були вилучені під час його проведення, суд буде вважати неналежними, а оскільки обшук може бути джерелом для будь-якого кримінального провадження, слідчі не можуть ризикувати. Тому ця норма може не використовуватись.

Наступними особливостями є проведення обшуку без участі понятих, але за обов'язкової та безперервної відеофіксації, подолання систем логічного захисту, у випадку, якщо особа відмовляється деактивувати паролі. Останньою особливістю є фіксування такої слідчої (розшукової) дії як обшук. Воно обов'язково повинно здійснюватися фіксуванням у протоколі, але законодавець надав можливість фіксувати всі відомості не у процесі проведення обшуку, а не пізніше 72 годин з моменту закінчення проведення обшуку. Це досить цікава норма, яка досі викликає суперечності у науковій спільноті [3, с. 210-211].

Як зазначає Шендрик Ю.В., вказані зміни є доцільними і позитивним чином впливають на розслідування кримінальних правопорушень, оскільки в теперішній час чи не кожен обшук несе потенційну небезпеку для тих, хто його проводить. Однак необхідно зауважити, що з урахуванням існуючої загрози енергетичної кризи питання щодо здійснення безперервного відеозапису також потребує подальшого уточнення, оскільки можуть виникнути такі обставини, через які здійснити такий відеозапис буде об'єктивно неможливо [5, с. 311].

Звертає на себе увагу і той факт, що складений таким чином протокол відповідно до вищезазначеного порядку може бути з певними процесуальними недоліками, адже він на даному етапі буде засвідчений підписами лише тієї особи, яка проводила обшук, тобто слідчим або прокурором. При цьому, не завжди буде можливість засвідчити хід та результати його проведення, поставити в ньому підписи осіб, які були присутніми [4, с. 348].

Узагальнюючи сказане, ми можемо вказати на те, що після введення воєнного стану на території нашої держави порядок здійснення досудового розслідування зазнав деяких змін, пов'язаних із спрощенням процедури проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема проведення обшуку. Але через наявність певних недоліків у законодавстві може постати питання щодо визнання недопустимими отриманих таким чином доказів.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>. (дата звернення - 20.11.2023)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>. (дата звернення - 23.11.2023)
3. Тарасюк С. М. Кримінальний процесуальний механізм забезпечення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ конституційних прав особи при проведенні в її житлі чи іншому володінні слідчих (розшукових) дій : дис. ... д-ра філософії. Одеса, 2021. 255 с.

4. М. Кулик, Ю. Терещенко, А. Симчук. Процесуальний аналіз особливостей проведення обшуку в умовах воєнного стану. *Актуальні питання у сучасній науці*, (10 (16)), 2023 рік. с. 351.

5. Шендрик Ю.В. Деякі аспекти проведення обшуку в умовах воєнного стану. Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення): матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф. (м. Дніпро, 2 груд. 2022 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2023. – 380 с. С.310-313. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10875/1/%d0%97%d0%91%d0%86%d0%a0%d0%9d%d0%98%d0%9a%20%d0%9c%d0%9d%d0%9f%d0%9a%20%28%d0%9a%d0%86%d0%9d%d0%a6%d0%95%d0%92%d0%98%d0%99%2013.02.2023%29.pdf>.

Заритова А.В.,
студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:
Шиян А.Г.,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТРИМАННЯМ ПІД ВАРТОЮ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 24 лютого 2022 року на території нашої держави було введено особливий правовий режим – воєнний стан, викликаний повномасштабним вторгненням російської федерації. Однак незважаючи на воєнний стан і те, що в деяких районах почалися активні бойові дії, Україна змушена була залишатися правовою державою, де громадянин, його права та свободи визнаються найвищою цінністю.

Внаслідок запровадження воєнного стану всі сфери суспільного життя зазнали змін, а перед судовими та правоохоронними органами постало завдання здійснювати закріплені за ними функції в нових реаліях. З цією метою законодавцем у чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) була внесена низка змін, які спрямовані на удосконалення механізму кримінального провадження за умов воєнного стану.

Новітні законодавчі положення торкнулися також підстав і

процесуального порядку скасування та зміни деяких застосованих до підозрюваного чи обвинуваченого запобіжних заходів.

Положеннями ст. 616 КПК України передбачена можливість скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації на особливий період або зміну запобіжного заходу з інших підстав [3].

Аналіз цих положень свідчить, що підозрюваний, обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, має право звернутися до прокурора з клопотанням про скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період. Своєю чергою прокурор, розглянувши це клопотання, може звернутися до слідчого судді або суду, який розглядає кримінальне провадження, з клопотанням про скасування обраного запобіжного заходу. Однак при цьому слід мати на увазі, що питання про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не може ставитися в кримінальних провадженнях стосовно підозрюваних, обвинувачених у разі вчинення ними злочинів проти основ національної безпеки України, а також злочинів, передбачених статтями 115, 146-147, 152-156, 186, 187, 189, 255, 255-1, 257, 258-262, 305-321, 330, 335-337, 401-414, 426-433, 436, 437-442 Кримінального кодексу України. Завершальним етапом по вирішенню заявленого клопотання прокурора є його невідкладний розгляд слідчим суддею або судом, який розглядає кримінальне провадження. За наявності достатніх підстав слідчий суддя або суд має право скасувати обраний стосовно підозрюваного або обвинуваченого запобіжний захід у вигляді тримання під вартою для подальшого проходження ними військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

КПК України передбачає можливість не тільки скасування запобіжного заходу, а й його зміну. Так, положення частин 5 і 6 ст. 616 КПК дозволяють змінити такі запобіжні заходи як застава та домашній арешт на особисте зобов'язання. Порядок зміни цих двох запобіжних заходів на особисте зобов'язання значно різниться від порядку скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, що викладений вище.

Так, зміна запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання може статися лише тоді, коли до слідчого судді або суду звернеться з відповідним клопотанням підозрюваний, обвинувачений, і якщо це клопотання буде обґрунтоване бажанням використати кошти, передані в заставу (в повному обсязі або частково), для внесення на спеціальні рахунки Національного банку України для оборони України. Необхідності звернення ще й прокурора з відповідним клопотанням про зміну запобіжного заходу кримінальний процесуальний закон не передбачає.

Як зазначалося вище, грошові кошти, які були передані на заставу, можуть бути перераховані на спеціальний рахунок як у повному обсязі, так і частково. До прикладу, у Сихівському районному суді м. Львова судом було

задоволено клопотання сторони захисту щодо зміни запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання. Клопотання адвоката-захисника обґрунтовувалося тим, що обвинувачений виявив бажання використати грошові кошти, які було внесено в якості застави, для перерахування на спеціальний рахунок на потреби ЗСУ. Таким чином, на потреби армії було перераховано грошові кошти в сумі 148 860 грн [2].

Окрім цього, на практиці має місце і часткове перерахування коштів на спеціальний рахунок. Так, ухвалою Шевченківського районного суду м. Чернівці від 18 липня 2022 року було задоволено клопотання адвоката-захисника про зменшення розміру застави через те, що підозрюваний виявив бажання внесени ним грошові кошти перерахувати на потреби армії, тому судом було зменшено розмір застави із 650 000 грн до 450 000 грн. На спеціальний рахунок було перераховано 200 000 грн [3].

З практичного погляду виникає питання: чи може бути змінено запобіжний захід, якщо застава внесена не самим підозрюваним чи обвинуваченим, а іншою особою – заставаодавцем. Хоча статтею 616 КПК України передбачається, що саме підозрюваний, обвинувачений виступає належним суб'єктом звернення з клопотанням щодо зміни запобіжного заходу, а заставаодавець до цього переліку не входить, то є всі підстави вважати, що за згодою заставаодавця внесені ним кошти можуть бути перераховані на спеціальні рахунки Національного банку України для оборони України. Це може стосуватися ситуації, коли, наприклад, підозрюваний, обвинувачений висловлює бажання проходити військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Зміна запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на особисте зобов'язання за умов воєнного стану також вирішує слідчий суддя, суд за клопотанням сторони захисту. Проте зміна цього запобіжного заходу на особисте зобов'язання можлива не на всій території України, а лише у місцях ведення активних бойових дій. Знову ж таки для такої зміни клопотання прокурора не потребується.

Зміна запобіжних заходів у вигляді застави та домашнього арешту на особисте зобов'язання може бути здійснена як щодо підозрюваних, обвинувачених, які виявили бажання проходити військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, так і тих, хто такого бажання не висловлює.

Законом чітко не встановлені та не регламентовані вимоги щодо змісту клопотання про зміну запобіжного заходу. Вважаємо, що в даному питанні слід взяти до уваги позицію судді Вищого антикорупційного суду Михайленко В., яка полягає в тому, що подане клопотання про зміну запобіжного заходу повинно містити належне обґрунтування тих обставин, наявність яких дозволить змінити запобіжний захід (наприклад, у підозрюваного з'явився намір нести військову службу в ЗСУ, він виявляє бажання надати допомогу ЗСУ тими грошовими коштами, які використовувалися для внесення застави,

тощо). Наразі вже з'явилася відповідна судова практика про зміну запобіжного заходу (Ухвала ВАКС від 28.02.2022 у справі № 991/1277/22, Ухвала ВАКС від 04.03.2022 у справі № 991/5538/21) [4].

Отже в умовах воєнного стану чинне кримінальне процесуальне законодавство України передбачає можливість зміни запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання. Це питання вирішується слідчим суддею, судом на підставі клопотання сторони захисту; клопотання прокурора при цьому не потребується. Зміна зазначеного запобіжного заходу на особисте зобов'язання може бути здійснено як щодо підозрюваних, обвинувачених, які виявили бажання проходити військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, так і тих, хто такого бажання не висловлює. Що стосується зміни запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на особисте зобов'язання, то вона можлива не на всій території України, а лише у місцях ведення активних бойових дій. Знову ж таки для такої зміни достатньо звернення представників сторони захисту до слідчого судді, суду з належно обґрунтованим клопотанням.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Ухвала Сихівського районного суду м. Львова від 20. 07. 2022 р. Справа № 464/1344/22. Провадження № 1-кп/464/320/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105340830>.
3. Ухвала Шевченківського районного суду м. Чернівці від 18. 07. 2022 р. Справа № 727/5912/22. Провадження № 1-кк/727/1763/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105340434>
4. Михайленко В. Повернення раніше внесеної застави на спеціальний рахунок Збройних Сил України. Рекомендації щодо обґрунтування. URL: justtalk.com.ua/post/povernennya-ranishe-vnesenoj-zastavi-naspetsialnij-rahunok-zbrojnih-sil-ukraini-rekomendatsii-schodoobgruntuvannya.

Захарова Н. Т.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.,

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Звільнення від кримінальної відповідальності не означає виправдання. У цьому випадку Кримінальний кодекс (далі – КК) виходить із встановлення факту вчинення особою кримінального правопорушення, тому підстави звільнення від кримінальної відповідальності, встановлені КК, не вважаються множинними. Вирішенню питання про звільнення від кримінальної відповідальності має передувати повне і достовірне встановлення фактичних обставин справи та точне визначення вчиненого кримінального правопорушення 2].

З моменту набрання чинності Кримінальним кодексом України були внесені зміни до глави ІХ Загальної частини: Законом України від 2 червня 2011 року "Про застосування амністії та інших законодавчих актів України" внесено зміни до ч. 1 ст. 44 Кримінального кодексу, відповідно до яких "особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом" [1].

Іншими словами, з цієї ж статті виключено положення про визнання звільнення від кримінальної відповідальності на підставі закону про амністію або акта амністії. На нашу думку, внесення змін до ч. 1 ст. 44 КК України є цілком виправданим з наступних причин. По-перше, звільнення від кримінальної відповідальності може бути надано лише на підставах, передбачених Кримінальним кодексом України, а частина перша статті 44 передбачає такі підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Частина 3 статті 3 Кримінального кодексу України встановлює, що злочинність, караність та інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються виключно цим Кодексом. По-друге, зміст ч. 1 ст. 44 КК України суперечить змісту ч. 2 ст. 87 КК України в частині визначення амністії як підстави звільнення від кримінальної відповідальності, в якій передбачено, що помилування може бути здійснено шляхом заміни засудженому призначеного судом покарання у вигляді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років. Іншими словами, амністія не звільняє

особу від кримінальної відповідальності, а лише замінює більш сувору кримінальну відповідальність більш м'якою.

Таким чином, скасування кримінальної відповідальності – це відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, певних прав та обмежень свободи, передбачених законом, і здійснюється шляхом закриття кримінального провадження [4]. Звільнення від покарання та його виконання – це сукупність правових норм, відповідно до яких особа звільняється від відбування покарання на підставі відсутності об'єктивної можливості досягнення мети покарання, можливості досягнення мети покарання без реального відбування покарання, а також неможливості відбування покарання. Особа, яка вчинила злочин і була засуджена судом, звільняється від реального відбування покарання або подальшого відбування невідбутої частини покарання, або їй замінюється покарання більш м'яким, або призначається більш м'яке покарання, або вирок замінюється більш м'яким [5, с. 12-13].

Ю.В.Баулін вважає, що звільнення від покарання – це відмова держави від фактичного застосування кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом, тобто від призначення покарання особі, яка вчинила злочин, або від звільнення особи від покарання, або від подальшого звільнення особи від покарання. Іншими словами, цей науковець розрізняє потенційну кримінальну відповідальність, яка звільняється до набрання обвинувальним вирокком законної сили, і реальну кримінальну відповідальність, яка звільняє від покарання. Реальна кримінальна відповідальність – це та, яка звільняється, якщо застосовується система звільнення від покарання, і особа підпадає під дію цієї системи. За його словами, дата набрання законної сили обвинувальним вирокком є межею між звільненням від кримінальної відповідальності та звільненням від покарання [3, с. 60].

Список використаних джерел:

1. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар кримінального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://all-books.biz/pravo-ugolovnoe/naukovo-praktichniy-komentar-kriminalnogo.html>
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія / Ю.В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.
4. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 23.12.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>
5. Письменський Є.О. Звільнення від покарання та його відбування : коментар до кримінального законодавства та практики його застосування / Є.О. Письменський. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Дідоренко, 2012. – 216 с.

Зейкан В. В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Єфімов В. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОЇ ДІЇ У ВИГЛЯДІ ДОПИТУ

Не можна уявити розслідування розкрадання, яке можна провести без допиту потерпілого. Слідчий при повідомленні про таємне розкрадання особистого майна з квартир громадян повинен невідкладно допитати потерпілого, оскільки він може пояснити, яке майно викрадено з квартири, де знаходилося викрадене майно, його особисті ознаки. Допитавши потерпілого, слідчий з'ясовує низку обставин, які дозволяють йому висувати версії щодо особи, яка вчинила злочин, та про можливі ринки збуту викраденого майна.

Невід'ємною частиною розслідування квартирних крадіжок є допит постраждалої сторони. Мета заходу – уточнити деталі інциденту, обсяг та список викраденого. Для цього слідчий вживає заходи, які можуть допомогти потерпілому згадати те, що сталося [1, с. 67].

Одним з важливих моментів, на які звертають особливу увагу під час проведення допиту, – уточнення списку всього, що було вкрадено. У тих випадках, коли потерпілий перебуває у стані шоку, або не може згадати все викрадене через великий обсяг крадіжки, використовуються додаткові матеріали. До них відносяться плани, різні схеми, фотографії, протокол огляду крадіжки. Зазвичай допит проводиться у приміщенні відділення поліції, проте для відтворення найповнішої картини інциденту можлива організація його на місці події.

В обов'язковому порядку прояснюється час, коли могла статися крадіжка. Для потерпілого це найчастіше той період, коли його не було дома. У разі виникнення труднощів відновлюється також передісторія. Передбачається, що деякі події, що передують злочину, можуть нагадати йому хронологію. Для прояснення картини, у тому числі часу злочину, ефективним може бути показ елементів показань свідків – родичів, частих гостей [2, с. 48].

Зазвичай процедура допиту відбувається у спокійній обстановці, не супроводжується конфліктами, яскравими чи негативними емоціями. Однак у низці ситуацій процедура може отримати конфліктну розв'язку. Пов'язано це

найчастіше з тим, що потерпілий схильний повідомляти недостовірну інформацію про обсяг викраденого як у бік зменшення, так і збільшення. Відбувається це зазвичай, коли є достовірні відомості у тому, хто є винуватцем злочину. Відповідно постраждалий або применшує завдані йому матеріальні збитки, або перебільшує їх. У разі виникнення підозр щодо точності відомостей рекомендується проводити детальний аналіз показань, надавати докази, що суперечать показанням.

Особливу увагу під час допиту потерпілого необхідно приділяти опису характерних ознак викраденого майна. Усі отримані слідчим дані про відмітні прикмети викраденого повинні негайно передаватися слідчим оперативному співробітнику, якому доручено відпрацювання можливих місць збуту викраденого. У протоколі допиту потерпілого мають бути відображені загальні прикмети викраденого, такі як найменування, розмір, форма, фасон, матеріал та ознаки, що індивідуалізують викрадене (наприклад, сліди ремонту, подряпини, інші ушкодження) [3, с. 15].

Якщо потерпілий не може на словах описати викрадене, то слідчий має запропонувати йому його намалювати, а малюнок долучити до протоколу допиту. Якщо потерпілий пояснює, що викрадене майно знаходилося в потайному місці, то необхідно під час допиту з'ясувати, хто знав про наявність цього майна та про місце його зберігання, хто з осіб, які приходять у квартиру, міг бачити це майно. У ході допиту потерпілого також необхідно з'ясувати, хто з осіб, які проживають у квартирі, йшов останнім, як і чим замикав вхідні двері, чи закривав вікна та кватирки, хто зустрічався йому на сходовому майданчику або на вулиці, як поводитися ці особи, як вони виглядали.

У ході допиту необхідно з'ясувати, хто перший виявив крадіжку, за яких обставин, які ознаки крадіжки (зламані двері, замок, зникли речі, безладдя); яке майно викрадене з квартири та її індивідуальні ознаки; де було викрадене майно; чи є документи на викрадене майно тощо [4, с. 51].

Слідчий, зіставляючи свідчення потерпілого з фактами, отриманими під час огляду місця події, наявними оперативними даними будує версію про особу, яка вчинила злочин. Потерпілому завжди необхідно ставити питання про те, кого він підозрює у скоєнні злочину, і навіть якщо потерпілий каже, що у скоєнні злочину нікого не підозрює, необхідно встановити коло його знайомих та знайомих його сім'ї та перевірити дані осіб на причетність до скоєння цього злочину. Також необхідно встановити, чи не знає потерпілий від сусідів чи знайомих, щоб ним хтось цікавився, питав, хто проживає у його квартирі, о котрій вони приходять, чим займаються.

Допит підозрюваного під час розслідування квартирних крадіжок є одним із найскладніших слідчих дій, що пояснюється його процесуальним статусом. Показання підозрюваного є не лише джерелом доказів у кримінальній справі, а також засобом його захисту від пред'явлених підозр. Дача показань – це право підозрюваного, але не його обов'язок, і тому він не несе відповідальності за відмову від дачі показань та за дачу хибних показань.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Оцінюючи показання підозрюваного, слідчий піддає їх ретельній перевірці за допомогою проведення допитів свідків, очних ставок, перевірки показань на місці, слідчого експерименту та призначення експертиз.

Список використаних джерел:

1. Фунікова О.В. Теоретичні основи класифікації запитань у криміналістиці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика» Х.: Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, 2007. – 20 с.
2. Войтович І.І. Процесуальні і тактичні особливості провадження невідкладних слідчих дій: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09 / І.І. Войтович. - Одеса, 2012. - 19 с.
3. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія / К.О. Чаплинський. - Д.: Дніпроп. держ. унів-т внут. справ, 2006. - 308 с.
4. Бахін В. П. Тактика допиту : навчальний посібник / Бахін В. П. Весельський В. К. Ё Київ : НВТ -Правник», 1997, 64 с.

Зиков Б.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**СУБ'ЄКТ ТА СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВопорушення у кримінальному праві**

Розглядаючи актуальну тему, яка стосується вчинення кримінального правопорушення, тобто злочину або проступку, треба приділити увагу саме суб'єкту вчинення цього правопорушення та на його суб'єктивну сторону.

Суб'єктом будь-якого правопорушення, в нашому випадку кримінального, є фізична (осудна) особа, яка досягла віку, з якого відповідно до Кримінального кодексу України (далі – ККУ) може наставати кримінальна відповідальність [1, ст.18].

Згідно з ст. 22 Кримінального кодексу України до кримінальної відповідальності можуть підлягати особи, які досягли 16-річного віку, та особи, що вчинили кримінальні правопорушення у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років. Але розібравши детально кримінальну відповідальність

осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, треба вказати, що вони підлягають лише за умисне вбивство (статті 115-117), посягання на життя державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, представника іноземної держави (статті 112, 348, 379, 400, 443), умисне тяжке тілесне ушкодження (стаття 121, частина третя статей 345, 346, 350, 377, 398), жорстоке поводження з тваринами (стаття 299), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (стаття 122, частина друга статей 345, 346, 350, 377, 398), диверсію (стаття 113), бандитизм (стаття 257), терористичний акт (стаття 258), захоплення заручників (статті 147 і 349), згвалтування (стаття 152), сексуальне насильство (стаття 153), крадіжку (стаття 185, частина перша статей 262, 308), грабіж (статті 186, 262, 308), розбій (стаття 187, частина третя статей 262, 308), вимагання (статті 189, 262, 308), умисне знищення або пошкодження майна (частина друга статей 194, 347, 352, 378, частини друга та третя статті 399), пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (стаття 277), угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (стаття 278), незаконне заволодіння транспортним засобом (частини друга, третя статті 289), хуліганство (стаття 296) [2 , ст. 22].

Незважаючи на те, що особа з вищевказаного вчинила, вона буде притягнута до кримінальної відповідальності та відносно неї буде прийнято рішення в межах чинного законодавства.

Так, під час вчинення кримінального правопорушення особа керувалася своєю суб'єктивною стороною.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, як вказує закон, – це внутрішнє психічне ставлення особи до вчиненого нею злочину, що характеризується виною, мотивом і метою.

Таким чином, з визначення випливає, що суб'єктивна сторона характеризується такими ознаками, як:

1. Вина.
2. Мотив.
3. Мета кримінального правопорушення.

При цьому вина є обов'язковою, необхідною ознакою суб'єктивної сторони будь-якого злочинного діяння. Без вини не може бути суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Таким чином, кримінальне право, що знаходить своє відображення в ст. 62 Конституції України, базується на принципі суб'єктивного ставлення до вини, тобто відповідальності за скоєне діяння і його наслідки лише при наявності винного до них ставлення.

Тепер коротко, що стосується мотиву й мети.

Мотив представляє собою внутрішнє спонукання, рушійну силу вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого діяння.

Мета – це уявлення про бажаний результат, якого прагне досягти особа, і що визначає спрямованість її діяння.

Мотив, таким чином, дає можливість визначити, чому особа вчиняє кримінальне правопорушення, а мета, в свою чергу, заради чого, тобто до якого результату спрямована її суспільно небезпечна поведінка. Звідси очевидно, що про юридичне значення мотиву та мети кримінального правопорушення можна ставити питання лише у разі вчинення умисних правопорушень.

З погляду загального вчення про склад злочину, то ці дві ознаки (мета та мотив) є факультативними, тобто вони не обов'язкові для суб'єктивної сторони всіх без винятку складів злочинів і вимагають свого встановлення лише там, де про них прямо вказано в законі (диспозиції статті КК) або, якщо це однозначно впливає зі змісту складу кримінального правопорушення.

Так, наприклад, відповідно до диспозиції ст. 113 КК України, мова йде про «диверсію». Вона може мати місце тільки тоді, коли особа вчинює вибухи, підпали й інші дії, метою яких є послаблення держави. Тобто, для кваліфікації за ст.113 КК дії – «диверсія», ми повинні констатувати наявність спеціальної мети винного – послаблення держави. І навпаки, у такому, наприклад, складі, як «умисне знищення або пошкодження чужого майна» ст. 194 КК мета цього діяння не передбачена, і тому вона може бути будь-якою. Таким чином, якщо особа вчинює ті ж вибухи, підпали, але без мети послаблення держави, то вчинене буде підлягати кваліфікації, наприклад, за відповідною частиною ст.194 КК, як кваліфікований вид умисного знищення або пошкодження чужого майна, а не як диверсія [3, ст. 113, 194].

Отже для точної та якісної, справедливої оцінки протиправної поведінки, як кримінального правопорушення, необхідно визначити стан і спрямованість волі правопорушника, а не тільки зібрати джерела доказу.

Список використаних джерел:

1. Електронне посилання : Кримінальний кодекс України | від 05.04.2001 № 2341-III (rada.gov.ua) – ст. 18. (дата звернення 01.12.2023)
2. Електронне посилання : Кримінальний кодекс України | від 05.04.2001 № 2341-III (rada.gov.ua) – ст. 22. (дата звернення 01.12.2023)
3. Електронне посилання : Кримінальний кодекс України | від 05.04.2001 № 2341-III (rada.gov.ua) – ст. 113, 194. (дата звернення 01.12.2023)
4. Електронне посилання : 22.pdf (stateandregions.zp.ua) – наукова стаття УДК 343 DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.3.20> - суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених статтями 3662 -3663 КК УКРАЇНИ - Д. Ф. Волонець, здобувач Науково-дослідного інституту публічного права м. Київ.

Зінченко Д. А.

слухач магістратури факультету № 3

Науковий керівник:

Звірянський Г. В.

декан факультету № 3

Харківського національного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕТЕКТИВНОЇ РОБОТИ У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ ПІД ЧАС ПОШУКУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Пошук неповнолітніх, що зникли безвісти, є одним із найскладніших та найвідповідальніших завдань для правоохоронних органів по всьому світі. Ефективність розшукової діяльності визначається широким спектром факторів: від швидкості реагування до застосування передових науково-технічних досягнень.

Сучасний світ стикається зі складними викликами у сфері розшуку неповнолітніх, серед яких кіберзлочинність, глобалізація торгівлі людьми та міжнародне викрадення дітей, які вимагають розробки та впровадження інноваційних технологічних та методологічних рішень від правоохоронних органів. Швидкий розвиток інтернету та соціальних мереж породжує нові платформи для вчинення злочинів проти неповнолітніх, зокрема онлайн-експлуатацію та булінг, що робить критично важливим зосередження уваги на цифровій грамотності та кібербезпеці в контексті захисту дітей. Водночас вдосконалення законодавчої бази, посилення міжвідомчої кооперації та міжнародної юридичної взаємодії виступають як необхідні умови для формування ефективної відповіді на виклики, пов'язані з міждержавним пошуком зниклих дітей[1]. Значна роль в цьому процесі належить застосуванню таких технологій як штучний інтелект і аналітика великих даних, що дозволяють оперативно обробляти інформацію про потенційні загрози та локації неповнолітніх, а також розробці алгоритмів прогнозування та превентивних програм, спрямованих на недопущення злочинів проти дітей.

На мою думку, цілісний підхід до розробки і реалізації стратегій пошуку неповнолітніх має враховувати і соціально-економічні фактори, і зміни у поведінці суспільства, і нові технічні можливості, об'єднуючи зусилля всіх сторін – від органів державної влади до міжнародних організацій та громадськості.

Технологічні інновації революціонізують поточну парадигму в розшуку неповнолітніх, надаючи нові інструменти та підходи для боротьби із

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ злочинністю. Використання геолокаційних технологій та систем моніторингу дозволяє слідчим отримувати точні дані про місцезнаходження дітей у режимі реального часу [2]. Розширення можливостей мобільних додатків, що використовують звичайні громадяни, для залучення свідків і очевидців зникнень, сприяє швидшому збору важливих свідчень і підказок. Аналітика великих даних з різноманітних джерел, включно з телекомунікаційними мережами та інтернетом речей, відкриває нові горизонти для встановлення шаблонів поведінки та можливих маршрутів, які можуть прояснити обставини зникнення дитини. Інтеграція біометричних технологій, таких як відеоаналіз облич та розпізнавання відбитків пальців, у розшукову роботу вносить великий вклад у точність та швидкість ідентифікації осіб. Вдосконалення методів криміналістичної науки, зокрема ДНК-аналізу, надає слідчим більш точні інструменти для визначення особи та відновлення подій, пов'язаних зі зникненням. Так, сучасні технологічні інновації відкривають нові перспективи для посилення безпеки неповнолітніх та покращення результативності пошукових операцій, що обумовлюється поглибленням інтеграції новітніх технологій у стандартні процедури правоохоронної діяльності [1].

Методологічні підходи у детективній роботі з пошуку неповнолітніх зазнають трансформації, спрямованої на підвищення ефективності правоохоронних операцій через інтеграцію міждисциплінарних знань та практик. Вивчення соціальних мереж і спільнот, де діти витрачають час, стає ключовим для розуміння ризиків та мотивацій їхньої поведінки, що може привести до зникнення. Прийоми системного аналізу, які оцінюють як індивідуальні, так і соціальні фактори, використовуються для встановлення можливих причин і обставин зникнення, а також для визначення оптимальних шляхів пошуку та врятування. Передові методи профайлінгу, базуючись на історичних та статистичних даних про попередні випадки, допомагають виявляти потенційних злочинців та їх методи. Розвиток та застосування науково-обґрунтованих моделей ризиків, зокрема теорії ігор та поведінкового аналізу, сприяє розробці стратегій запобігання та негайного реагування на випадки викрадення дітей [3].

Я вважаю, що сучасні методологічні підходи забезпечують вишукану основу для розуміння широкого спектру чинників, що впливають на безпеку неповнолітніх, і вказують на потребу гнучкого застосування знань з різних галузей для формування ефективних реакцій на постійно змінювані виклики в контексті їх пошуку та повернення.

Міжвідомче та міжнародне співробітництво відіграє вирішальну роль у вдосконаленні механізмів пошуку неповнолітніх, які потребують негайного та ефективного реагування на виклики, пов'язані з дитячою злочинністю та викраденнями. Стратегічна інтеграція зусиль правоохоронних, соціальних служб, навчальних закладів та громадських організацій забезпечує широке покриття потенційних джерел інформації та ресурсів для пошуку та попередження випадків зникнення дітей. На міжнародному рівні взаємодія

через угоди, конвенції та робочі групи, такі як Інтерпол та програми Європейського Союзу, сприяє обміну даними та найкращими практиками, що підсилює можливості слідства та розшукових дій без врахування кордонів. Крім того, створення спеціалізованих баз даних та алерт-систем, таких як система "Amber Alert" у США, підсилює здатність швидко поширювати інформацію про зниклих дітей. Практика спільних тренінгів, семінарів та воркшопів для представників різних країн та спеціалізацій сприяє не лише підвищенню кваліфікації фахівців, а й формуванню спільного бачення в розробці ефективних підходів до пошуку неповнолітніх. Завдяки такій взаємодії правоохоронні органи можуть оперативно реагувати на загрози та вдосконалювати процедури, що мають значення для забезпечення безпеки дітей на національному та міжнародному рівнях [4].

Отже сучасні виклики в детективній роботі пошуку неповнолітніх вимагають комплексного підходу до інтеграції ресурсів, знань та технологій. Розвиток комунікативних мереж між відомствами на національному та міжнародному рівнях засвідчує ефективність колективних зусиль у виявленні та реагуванні на інциденти із зникненням дітей. Впровадження передових методик розслідування, а також удосконалення законодавчих і процедурних баз забезпечують більш швидке та цілеспрямоване пошукове реагування. Основною передумовою підвищення ефективності є створення уніфікованих дата-центрів і систем сповіщення, що дозволяє оперативно обмінюватися інформацією про зниклих дітей та потенційні загрози. Незважаючи на використання новітніх технологій та методів розслідування, необхідно також звертати увагу на постійне навчання та розвиток фахівців, оскільки людський фактор залишається вирішальним у виявленні зникнення та оперативному розшуку неповнолітніх. Впровадження інтердисциплінарних навчальних програм, психологічна підготовка і розвиток аналітичних навичок співробітників відіграють ключову роль у зміцненні потенціалу детективних підрозділів. Завдяки цьому можливо досягти балансу між традиційними слідчими методами та інноваціями, що є фундаментом для адаптації до мінливих викликів сучасності та забезпечення безпеки молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Зінченко Д. А., Макарова О.П. Аналіз ризиків і стратегій захисту від кібератак у сучасному цифровому світі. *Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми. зб. матеріалів міжнар. наук. практ. конф. МВС України. Вінниця. ХНУВС. 2023. С. 118-121.*

2. Зінченко Д. А. Психологічна підготовка фахівців правоохоронних органів України в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фіз. підгот. ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС. 2023. С. 242-244.*

3. Зінченко Д. А. Психологічна складова оперативно-розшукової діяльності під час пошуку неповнолітнього. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану, матеріали міжвідом.*

4. Макарова О. П. Сутність стресу та його вплив на організм людини в екстремальних умовах. *Габітус. 2023. Вип. 46. С. 222-226. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.46.36>.*

Зінченко Д. А.,
слухач магістратури факультету № 3

Науковий керівник:
Макарова О. П.,
старший викладач кафедри
педагогіки та психології
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В РОБОТІ ПРАВООХОРОНЦІВ ЗІ ЗЛОЧИННИМИ СПІЛЬНОТАМИ

Робота правоохоронних органів зі злочинними спільнотами включає в себе складні психологічні процеси. Правоохоронці регулярно взаємодіють з особами, які часто мають збочене сприйняття закону та моралі. Така взаємодія може призводити до професійного вигорання, зниження мотивації та емоційного виснаження.

Психологічні виклики в роботі правоохоронців зі злочинними спільнотами охоплюють широкий спектр інтерперсональних та внутрішньо особистісних складнощів, починаючи з емоційного навантаження, що виникає через тривале зіткнення з агресією, насильством та неправомірними діями. Правоохоронці зустрічаються з унікальним набором стресових ситуацій, які вимагають високого рівня психологічної гнучкості, адаптації та резистентності до психологічного вигорання. Загострення конфліктів та ризик особистої безпеки, постійна необхідність прийняття рішень у складних та неоднозначних обставинах без права на помилку породжує специфічний тиск, який може призвести до когнітивного дисонансу та моральної травми. Відновлення внутрішньої рівноваги після травматичних подій, запобігання втрати професійної ідентичності та підтримка високого рівня етичних стандартів у складних умовах вимагають від правоохоронців осмислення та інтеграції професійного досвіду у свою психологічну структуру [1]. Іншим значним психологічним викликом є взаємодія з колегами та громадою, яка часто може бути непрозорою та конфліктною, вимагаючи від правоохоронців

розвитку навичок ефективної комунікації та переговорів. Складність розуміння та протидії психологічним маніпуляціям з боку злочинців, з якими вони часто стикаються, вимагає поглибленого знання у сфері кримінальної психології та вміння аналізувати поведінкові патерни. Завдання правоохоронців полягає не тільки в протидії незаконним діям, але й у підтриманні власної психічної стійкості, що стає невід'ємною частиною їхньої професійної компетентності [2].

Психологічні стратегії та методи в роботі правоохоронців із злочинними спільнотами обумовлені потребою адаптувати їх внутрішній ресурс до викликів, що їх ставить перед ними професійна діяльність. Ефективність такої адаптації досягається через систематичне навчання з розвитку емоційної розсудливості, яке забезпечує глибше розуміння власних емоцій та емоційних реакцій злочинців. Це, в свою чергу, сприяє мінімізації негативного впливу стресу та профілактики професійного вигорання. Використання когнітивно-поведінкових технік дозволяє правоохоронцям переосмислювати та коригувати спотворені уявлення, які можуть виникнути внаслідок регулярного спілкування з особами, які не дотримуються закону та моральних норм. Запровадження регулярних тренінгів зі стресостійкості та психологічної резилієнтності обладнає правоохоронців здатністю до підтримання високого рівня професійної ефективності в умовах постійного психологічного тиску. Крім того, залучення до психологічних консультацій та груп підтримки допомагає зміцнювати ментальне здоров'я та сприяє розбудові позитивних міжособистісних взаємин як внутрішньо у відомствах, так і в роботі з громадами [3].

На мою думку, розвиток тактичних навичок, заснованих на психологічних знаннях, підсилює здатність правоохоронців аналізувати та передбачати поведінку злочинців, ефективно реагувати на маніпулятивні тактики та стратегії, що в підсумку веде до зниження рівня злочинності та підвищення безпеки суспільства.

Отже, психологічні аспекти в роботі правоохоронців зі злочинними спільнотами є критично важливими для ефективної протидії злочинності та самозбереження особистісного інтегритету співробітників правоохоронних органів. Вони передбачають не лише боротьбу із зовнішніми проявами злочинності, а й внутрішню роботу зі своїми психологічними реакціями та емоційними станами. Реалізація спеціалізованих програм, що спрямовані на підвищення стресостійкості, розуміння механізмів психологічного захисту та розвиток професійних навичок спілкування, може значно підвищити ефективність правоохоронної діяльності. Застосування когнітивно-поведінкових технік і методів ресоціалізації допомагає знижувати вплив травматичних подій, що є невід'ємною частиною повсякденної роботи зі злочинністю. Через це залучення психологів у роботу правоохоронних структур виступає ключовим елементом забезпечення довгострокової адаптації персоналу до складних умов їх професійної діяльності. Тож

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
врахування психологічних аспектів є визначальним для формування стійкості та відповідальності, необхідних для забезпечення правопорядку та створення безпечного середовища в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Вінчук В. В. Засади кримінального провадження: характеристика загальноправових засад. *Кримінальний процес та криміналістика: сучасний стан та перспективи: тези доп. всеукр. наук. практ. конф. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 90-93.*
2. Зінченко Д. А. Психологічна підготовка фахівців правоохоронних органів України в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фіз. підгот. ф-ту № 3, Наук. прак. «Наука та безпека». Вінниця. 2023. С. 242-244.*
3. Зінченко Д.А. Психологічна робота з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті із законом. *Габітус. 2023. Вип. 52. С. 244-248. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.49.34>.*
4. Купар Д. Ю. Кримінальна відповідальність в системі заходів кримінально-правового характеру: поняття, ознаки та види / Д. Ю. Купар // Прикарпатський юридичний вісник. - 2017. - Вип. 6(21), т. 2.- С. 135-139.

Івоніна А.О.

курсант факультету ННІ права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Кривопис О.Г.

викладач кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Економічні злочини є одними з найпоширеніших категорій злочинів у сучасному суспільстві. Вони завдають значних збитків державі, приватним підприємствам та громадянам. Тому ефективне розслідування таких злочинів є важливим завданням правоохоронних органів. Процес розслідування злочинів у сфері економічної безпеки має ряд особливостей, які пов'язані зі специфікою їхнього характеру та використанням у їхньому вчиненні спеціальних технічних засобів. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що економічні злочини стають все більш поширеними та складними.

Вони завдають значних збитків суспільству, що негативно впливає на його економічний розвиток, тим паче в умовах воєнного стану, коли країна і так втрачає занадто багато фінансових ресурсів. Саме тому ми впевнені, що розробка ефективних методів розслідування економічних злочинів є важливим завданням криміналістики в умовах сьогодення.

Розслідування злочинів у сфері економічної безпеки регулюється Конституцією України [1], Кримінальним кодексом України [2], Кримінальним процесуальним кодексом України [3], Законом України "Про Національну поліцію" та іншими нормативно-правовими актами. Конституція України гарантує право на недоторканність особи і житла, а також право на свободу підприємницької діяльності. Ці права можуть бути обмежені лише у випадках, передбачених законом і в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав і свобод інших осіб.

Кримінальний кодекс України визначає перелік злочинів у сфері економічної безпеки, за вчинення яких передбачено кримінальну відповідальність. До таких злочинів належать, зокрема, корупція, шахрайство, незаконне використання коштів або майна, що належать юридичній особі, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, незаконне використання знань, одержаних в результаті виконання службових обов'язків, збут або зберігання з метою збуту підроблених грошей, цінних паперів або іншого майна, збут або зберігання з метою збуту товарів, маркованих підробленими акцизними марками або без марок, незаконне привласнення або використання спеціальних знань, наданих державою, та інші.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає порядок розслідування злочинів, у тому числі і злочинів досліджуваної нами категорії. Відповідно до КПК України, розслідування злочинів у сфері економічної безпеки здійснюється слідчими органами Національної поліції України. Розслідування злочинів у сфері економічної безпеки має ряд особливостей, які пов'язані зі специфікою їхнього характеру та використанням у їхньому вчиненні спеціальних інструментів.

Економічні злочини можуть бути пов'язані з різноманітними видами економічної діяльності, такими, як торгівля, виробництво, фінанси, кредитування, оподаткування тощо. Для вчинення економічних злочинів часто використовуються складні інструменти: фінансові схеми, корупційні схеми, незаконні фінансові операції тощо. Розслідування злочинів у сфері економічної безпеки є складним і трудомістким процесом, який вимагає від слідчих наявності глибоких знань у галузі економіки, права та криміналістики. Нормативно-правове регулювання розслідування злочинів у сфері економічної безпеки є достатнім для забезпечення ефективного розслідування таких злочинів. Однак існують деякі прогалини у законодавстві, які перешкоджають ефективному розслідуванню та потребують усунення.

Для підвищення ефективності розслідування злочинів у сфері

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДОЦІЛЬНО: РОЗРОБИТИ ЄДИНУ МЕТОДИКУ РОЗСЛІДУВАННЯ ТАКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЯКА Б ВРАХОВУВАЛА ЇХНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СПЕЦИФІКУ. ЗАБЕЗПЕЧИТИ ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ НЕОБХІДНИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ ЕКСПЕРТИЗАМИ ТА ІНШИМИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИМИ РЕСУРСАМИ. ПІДВИЩИТИ КВАЛІФІКАЦІЮ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.

Економічні експертизи є одним із найважливіших методів розслідування злочинів вказаної категорії та дозволяють встановити такі обставини, які є важливими для розслідування злочину: факт вчинення злочину; характер злочинних дій; розмір завданих збитків; інші обставини, що мають значення для розслідування злочину.

Наприклад, в ході проведення досудового розслідування шахрайства економічна експертиза може встановити: чи було вчинено шахрайство; якими засобами було вчинено шахрайство; який розмір завданих збитків; чи є інші особи, причетні до шахрайства.

Розвідувальні дії є сукупністю заходів, які проводяться з метою отримання інформації про злочинців, їхні зв'язки, способи вчинення злочинів тощо.

Інформаційно-аналітична робота може проводитися у різних формах, наприклад, шляхом OSINT (відкрите джерельне розвідування) – це збір та аналіз інформації з відкритих джерел. Відкритими джерелами є будь-яка інформація, яка знаходиться у вільному доступі. До таких джерел можуть належати веб-сайти, соціальні мережі, новинні статті, урядові документи тощо. Такими відкритими джерелами даних є:

- ProZorro
- СЕТАМ – електронна система реалізації арештованого майна
- Єдиний веб-портал використання публічних коштів
- Бенефіціарні власники компаній
- Декларації чиновників

OSINT використовується в різних цілях, включаючи розвідку, контррозвідку, розслідування та криміналістично-значущу інформацію. У сфері економічної безпеки OSINT використовується для виявлення та розслідування економічних злочинів. OSINT має ряд переваг порівняно з іншими методами збору інформації. По-перше, він є відносно недорогим та простим у використанні. По-друге, OSINT дозволяє отримувати інформацію з широкого кола джерел, що може бути корисним для отримання повної картини подій. По-третє, дозволяє отримувати інформацію в режимі реального часу, що може бути важливо для оперативних розслідувань.

При цьому OSINT також має ряд обмежень. По-перше, OSINT не завжди може забезпечити достовірність інформації. По-друге, OSINT може бути трудомістким процесом, особливо якщо необхідно проаналізувати велику кількість інформації. По-третє, OSINT може бути обмежений доступом до певних джерел інформації. Незважаючи на обмеження, OSINT є ефективним методом збору інформації, який може бути використаний для підвищення ефективності розслідувань економічних злочинів. Ось деякі

конкретні приклади використання OSINT у сфері економічної безпеки: 1) аналіз соціальних мереж може бути використаний для виявлення ознак корупції або інших незаконних дій; 2) аналіз веб-сайтів може бути використаний для виявлення ознак шахрайства або інших економічних злочинів; 3) аналіз урядових документів може бути використаний для виявлення порушень економічних законів.

У майбутньому використання OSINT у сфері економічної безпеки буде продовжувати зростати. Це пов'язано з тим, що кількість інформації, доступної у відкритих джерелах, постійно зростає [4].

Оперативно-розшукові дії є сукупністю заходів, які проводяться з метою отримання інформації про злочин, його учасників, а також для попередження та припинення злочинної діяльності. Оперативно-розшукові дії можуть проводитися у різних формах, зокрема, шляхом: проведення аудіо-, відео-, фотозйомки; проведення контролю за листуванням, телефонними розмовами, іншими видами зв'язку; проведення спеціального контролю за особами, які підозрюються у вчиненні злочину, тощо.

Оперативно-розшукові дії дозволяють слідчим отримати інформацію, яка може бути недоступна іншими методами. Спеціальні слідчі дії є сукупністю заходів, які проводяться з метою виявлення та фіксації слідів злочину, а також для отримання доказів у кримінальному провадженні. Спеціальні слідчі дії дозволяють слідчим отримати інформацію, яку не можна одержати іншими методами. У разі вчинення економічних злочинів транснаціонального характеру правоохоронні органи можуть співпрацювати з правоохоронними органами інших країн. Міжнародне співробітництво дозволяє правоохоронним органам обмінюватися інформацією, проводити спільні розслідування та здійснювати заходи щодо притягнення винних осіб до відповідальності. Використання цих методів та засобів дозволяє підвищити ефективність розслідування економічних злочинів та забезпечити їхнє своєчасне та повне розкриття. Центральне антикорупційне бюро Республіки Польща (Central Anti-corruption Bureau, далі – ЦБА) стало першим правоохоронним органом, із яким Національне бюро започаткувало міжвідомчу співпрацю. Із 2016 року працівники НАБУ та ЦБА реалізували низку антикорупційних розслідувань. Серед них найбільшого резонансу набуло розслідування фактів отримання неправомірної вигоди колишнім в.о. голови Державного агентства автомобільних доріг України та її легалізації на території Польщі [5].

Розслідування злочинів у сфері економічної безпеки вимагає високого рівня експертизи в різних областях, таких як фінанси, бухгалтерія, право, технології та інші. Оптимальний підхід передбачає співпрацю фахівців з різних галузей для ефективного розкриття і розслідування подій. У зв'язку з постійним розвитком технологій злочинці стають більш винахідливими та вдосконалюють методи подолання захисту. Розслідування повинно активно використовувати сучасні технічні інструменти, включаючи аналіз значних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ даних, штучний інтелект, кібербезпеку та інші, для виявлення та протидії економічним злочинам. Злочини у сфері економічної безпеки часто перетинають національні кордони. Ефективне розслідування вимагає тісної співпраці між правоохоронними органами різних країн та міжнародних організацій. Розслідування злочинів у сфері економічної безпеки повинно бути супроводжене системою заходів із запобігання та освіти громадськості. Збільшення рівня свідомості про потенційні ризики та впровадження ефективних заходів зменшення вразливості можуть допомогти у подоланні економічних злочинів. Законодавство повинно відповідати сучасним викликам у сфері економічної безпеки. Постійне оновлення та вдосконалення правового поля сприятиме ефективній протидії економічним злочинам.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення 22.11.2023).
2. Кримінальний кодекс України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата вживання 22.11.2023).
- 3.Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 22.11.2023)
4. ОСНОВИ OSINT-РОЗСЛІДУВАНЬ ВІД MOLFAR: БАЗОВІ ПРАВИЛА ТА ІНСТРУМЕНТИ. МедіаМейкер. URL: <https://mediamaker.me/osnovy-osint-rozsliduvan-vid-molfar-bazovi-pravyly-ta-instrumenty-4492/> (дата звернення: 22.11.2023).
5. Підтримка Антикорупційного бюро Польщі допомагає НАБУ у розслідуваннях. Офіційний сайт НАБУ. URL: <https://nabu.gov.ua/news/novynu-pidtrymka-antikorupciynogo-byuro-polshchi-dopomagaye-nabu-u-rozsliduvannyah/> (дата звернення: 22.11.2023).

Ігнатов В.

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А.,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**МНОЖИННІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

Сьогодні попри те, що інститут множинності кримінальних правопорушень набув свого розвитку в Кримінальному кодексі України 2001 р., самого терміну «множинність» у ньому не визначено. В той же час у

кримінально-правовій літературі множинність визначають, зокрема, як вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, незалежно від того, чи була вона засуджена чи ні, якщо при цьому хоча б по двох із вчинених діянь не погашено юридичних наслідків або немає процесуальних перепон для кримінального переслідування [1].

Наразі існує чимало проблемних питань інституту множинності в кримінальному праві України, які ми вважаємо за необхідне проаналізувати. Перше, на що слід звернути увагу, на наш погляд, це формування та формулювання правового інституту множинності кримінальних правопорушень. Кримінально-правова категорія «множинність» у Кримінальному кодексі України не використовується, тому її законодавчого визначення немає. З цим, імовірно, пов'язане неоднозначне тлумачення поняття «множинність» у доктрині вітчизняного кримінального права, і тому ця проблема й досі залишається дискусійною; видається можливим зазначити, що на нинішньому етапі функціонування кримінального права в Україні множинність виступає винятково як доктринальна категорія. Проте сутність зазначеного кримінально-правового інституту опосередковано відображається у нормах права через свої конкретні форми прояву: повторність, сукупність та рецидив злочинів, які мають своє власне законодавче визначення, на відміну від поняття множинності.

Іншим дискусійним питанням наразі є відмежування одиничних кримінальних правопорушень від форм множинності. Наукова оцінка фахівців щодо форм та видів множинності повинна сприяти цілісному сприйняттю ознак, які, з позиції правової свідомості населення, характеризують епізоди кримінально караного діяння як різновиду множинності злочинів, а з точки зору правозастосувачів є епізодами одиничного продовжуваного злочину, кожен з яких зберігає своє кримінально-правове значення. З цього випливає, що первинним структурним елементом множинності є одиничний злочин – суспільно небезпечне діяння, яке містить склад окремого кримінального правопорушення і є достатньою підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності. При цьому неважливо, які два або більше одиничних діянь утворюють множинність: закінчені чи незакінчені, будь-які їх поєднання (перший є закінченим, а другий незакінченим або навпаки), вчинені одноособово чи у якості виконавця, співвиконавця, організатора, підбурювача або посібника та будь-які їх комбінації.

Також хочемо зацентувати увагу на необхідності подальших наукових досліджень розмежування форм множинності між собою. У кримінальному законодавстві деяких іноземних країн у межах форм множинності, сутність яких, перш за все, полягає у їх повторюваності, можна виділити такі її різновиди: повторність, сукупність, рецидив кримінальних правопорушень як різновиди інституту множинності, у межах Загальної частини Кримінального кодексу; повторність та рецидив, передбачені у статтях Загальної частини КК, як обставини, які обтяжують покарання; повторність – вчинення двох і більше діянь, передбачених у статтях Особливої частини КК в якості кваліфікуючої

ознаки; сукупність вироків; вчинення нового кримінального правопорушення особою за наявності судимості, яка не враховується при визнанні рецидиву. Найбільші труднощі під час відмежування множинності кримінальних правопорушень від суміжних інституцій, причому як у теоретичній, так і в практичній площині, викликає відокремлення її від складного двох- чи багатооб'єктного кримінально протиправного діяння, складеного кримінального правопорушення, кримінального правопорушення з двома обов'язковими діями чи кримінально-протиправного діяння з двома наслідками.

Доречно буде навести позицію науковця А.А. Стрижевської, котра наголошує на тому, що важливою сьогодні є систематизація множинності кримінальних правопорушень, яка має передбачати: 1) узагальнення деяких проявів множинності за найбільш суттєвими в кримінально-правовому розумінні характерними особливостями; 2) виокремлення найбільш типових форм множинності; 3) юридичну характеристику кожної з виділених форм множинності кримінальних правопорушень; це, насамперед, означає: розкриття основних юридичних ознак певної форми множинності; розгляд провідних способів їх відображення в законі; визначення правил кримінально-правової кваліфікації найбільш типових форм вказаного інституту [2].

Вважаємо за потрібне відзначити, що інститут множинності кримінальних правопорушень наразі перебуває на рівні доктринального осмислення підходів. Проте вже можна прослідкувати тенденцію спроб спрощення відповідного інституту. Зокрема, правник Т.І. Созанський у своїй монографії пропонує множинність злочинів поділити на сукупність та рецидив [1]. Крім цього, у науці є підхід, який полягає у тому, щоб, навпаки, позбутись поняття сукупності кримінальних правопорушень та визначити різновиди їх множинності через концепцію повторності [3]. Обидва підходи заслуговують на увагу, адже вони у своїй сукупності дають можливість як вченим, так і законодавцю визначити позитивні й негативні наслідки більшості із шляхів вдосконалення норм кримінального закону про множинність кримінально-протиправних діянь.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за необхідне сказати, що синтез проаналізованих існуючих доктринальних підходів до розуміння поняття множинності кримінальних правопорушень та врахування пануючих ідей множинності як певної категорії, а також виокремлення характерних ознак та кримінально-правового значення досліджуваного інституту, дозволив дійти думки, що під множинністю кримінальних правопорушень слід розуміти кримінально-правову ситуацію, яка представляє собою суспільно небезпечну поведінку особи, якою вчиняється два або більше одиничних кримінально караних діянь, передбачених відповідними положеннями кримінального закону, кожний з яких має всі ознаки самостійного складу, що зберегли свої юридичні властивості. Необхідність пошуку шляхів вирішення існуючих проблем інституту множинності в кримінальному праві України зумовлює актуальність подальших наукових пошуків в цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Созанський т.і. Про правила кваліфікації сукупності злочинів та байдужість законодавця до науки / Т.І. Созанський // Теорія кримінально-правової кваліфікації як феномен української кримінально-правової доктрини: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції, 16 січня 2016 р., м. Львів. – К.: Видавничий дім «АртеЕк», 2016. – С. 172-174.
2. Стрижевська А.А. Деякі питання систематизації окремих проявів множинності злочинів у теорії кримінального права та Кримінальному кодексі України / А.А. Стрижевська // Судова апеляція. – 2006. – № 4. – С. 67.
3. Зінченко І.О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання: монографія / за заг. ред. проф. В.І. Тютюгіна. – Харків: Фінн, 2008. – 336 с.

Ігнат'єв Д. П.
суддя Новомосковського
міськрайонного суду
Дніпропетровської області

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОМ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ПРАВА
НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ПІД ЧАС ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Законом України № 2147-VIII від 03.10.2017 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (1) частину першу статті 284 Кримінального процесуального кодексу України (2) (далі – КПК України) доповнено пунктом 10 щодо можливості закриття кримінального провадження в разі, якщо після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК України, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.

Обставини, які є підставою для закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, трапляються різноманітними, але вважаю за доцільне розглянути питання закриття кримінального провадження на підставі вказаної норми у випадку недотримання прокурором розумних строків при усуненні недоліків обвинувального акту у разі його повернення судом прокурору.

Україною 17.07.1997 р. була ратифікована Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (3) (далі – Конвенція) та для України набрала чинності 11.09.1997 р. Після цього держава взяла на себе зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
визначені в розділі I Конвенції (ст. 1 Конвенції).

Серед гарантованих Конвенцією прав є право на справедливий суд, яке закріплене в ст. 6 Конвенції. Відповідно суди України, розглядаючи, зокрема, кримінальні провадження, зобов'язані забезпечувати дотримання вказаного права.

З метою регулювання, зокрема, відносин, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України з впровадженням в українське судочинство європейських стандартів прав людини був прийнятий Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (4), в ч. 1 ст. 17 якого записано, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Під час розгляду судами кримінальних проваджень кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ч. 5 ст. 9 КПК України).

У ст. 6 Конвенції зазначено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

У чинному кримінальному процесуальному законодавстві України розумність строків є однією із загальних засад кримінального провадження (п. 21 ч. 1 ст. 7 КПК України).

Трапляються випадки, коли обвинувальний акт судом повертається прокурору у зв'язку з невідповідністю цього акту вимогам КПК України. Тоді повноваження прокурора обмежені лише усуненням недоліків цього обвинувального акту.

Такі висновки висловлені в постановках Верховного Суду від 07 грудня 2022 р. (справа № 681/1033/20) (5), від 26 жовтня 2022 р. (справа № 686/10785/16-к) (6), від 18 жовтня 2022 р. (справа № 753/6486/21) (7).

Положення КПК України не містять конкретного строку, у який прокурор повинен усунути встановлені судом недоліки обвинувального акта, а тому такі недоліки повинні бути усунуті в межах розумного строку, передбаченого ч. 1 ст. 28 КПК України, тобто такого, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. При цьому відповідно до ч. 2 ст. 113 КПК України будь-яка процесуальна дія має бути виконана без невинуватої затримки.

Такі висновки висловлені в постановках Верховного Суду від 07 грудня 2022 р. (справа № 681/1033/20), від 18 жовтня 2022 р. (справа № 753/6486/21), від 08 лютого 2023 р. (справа № 135/1003/19) (8), від 08 листопада 2022 р. (справа № 636/336/21) (9).

Новомосковським міськрайонним судом Дніпропетровської області розглядалося кримінальне провадження (справа № 183/1682/22) за

обвинуваченням Особа 1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК України, та Особа 2 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 368 КК України.

Перший раз обвинувальний акт направлявся до суду 02.05.2022 р. – за два дні до закінчення строку досудового розслідування.

Ухвалою Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 28.02.2023 р. обвинувальний акт у цьому кримінальному провадженні повернуто прокурору. Підставою повернення було те, що до обвинувального акту не додані розписки підозрюваних Особа 1 та Особа 2 та їх захисників про отримання копії обвинувального акта.

Вказана ухвала суду першої інстанції залишена без змін ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 05.05.2023 р. (11).

Отже, з 06.05.2023 р. прокурору необхідно було вжити заходів щодо усунення недоліку обвинувального заходу.

Однак вжиття цих заходів прокурор розпочав 26.06.2023 р. та продовжив 28.06.2023 р., 12, 14, 17 липня 2023 р. Прокурором вжиті наступні дії:

- 26.06.2023 р. вручена копія обвинувального акту захиснику Особа 4;
- 28.06.2023 р. підозрюваному Особа 1 поштою направлялася повістка;
- 28.06.2023 р. захиснику Особа 5 поштою направлялася повістка;
- 28.06.2023 р. захиснику Особа 6 поштою направлялася повістка;
- 12.07.2023 р. підозрюваному Особа 2 вручався обвинувальний акт, від отримання якого він відмовився;
- 14.07.2023 р. захиснику Особа 6 поштою направлялися повістки;
- 17.07.2023 р. підозрюваному Особа 1 та захиснику Особа 5 на електронну пошту направлявся лист;
- 17.07.2023 р. захиснику Особа 6 на електронні пошти направлявся лист.

При цьому із вищевказаних дій лише направлення повісток про виклик поштою є дією, яка відповідала вимогам КПК України (зокрема, ч. 1 ст. 133, ч. 1 ст. 135, ч.1 ст. 137 КПК України). У свою чергу направлення листів на електронні пошти не є викликами прокурора, оскільки їх зміст не відповідав вимогам ст. 137 КПК України.

Заперечуючи проти закриття кримінального провадження, прокурор зазначав, що почав вживати заходи щодо усунення недоліків обвинувального акта після його отримання Дніпропетровською обласною прокуратурою 20.06.2023 р. від Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області. Раніше не мав можливості, оскільки не мав копій цього обвинувального акта. Прокурор був у відпустці з 28 червня до 11 липня 2023 р., а тому лише після виходу з відпустки почав вживати заходи щодо направлення обвинувального акта учасникам, а саме: направляв повістки про виклик та обвинувальний акт з реєстром матеріалів поштою та електронною поштою.

Однак під час судового провадження встановлено, що станом на

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

06.05.2023 р. прокурор мав копії обвинувального акта. Маючи копії обвинувального акта та реєстру матеріалів, прокурор розпочав дії щодо вручення копій стороні захисту лише 26.06.2023 р., тобто через 1 місяць і 20 днів.

Також було встановлено, що до складу групи прокурорів у цьому кримінальному провадженні, окрім прокурора Особа 3, входять ще одинадцять прокурорів, які мали можливість вживати заходи щодо усунення недоліку обвинувального акта.

На цих підставах судом не прийняті до уваги заперечення прокурора проти закриття кримінального провадження.

Суд дійшов висновку, що невжиття прокурором в період з 06.05.2023 р. до 26.06.2023 р. та з 29.06.2023 р. до 11.07.2023 р. заходів щодо усунення недоліків обвинувального акта є невиправданим та не відповідає критерію розумності строків.

Загальний строк вжиття заходів щодо усунення недоліку обвинувального акта тривав 2 місяці та 18 днів (з 06.05.2023 р. до 24.07.2023 р.). При цьому в цей період недолік обвинувального акта не був усунений.

Також суд зазначив, що вжиті прокурором заходи щодо усунення недоліку обвинувального акта були неефективними. Прокурор обмежився здійсненням виклику учасників шляхом направлення повісток поштою та листів на електронну пошту. При цьому листи на електронну пошту не є належним викликом учасників кримінального провадження. Суду не надано доказів неможливості здійснення прокурором викликів за допомогою телефонного зв'язку.

Незважаючи на неусунені недоліки обвинувального акта, він 24.07.2023 р. вдруге був направлений до Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області.

Ухвалою від 27.10.2023 р. Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області (12) кримінальне провадження було закрито на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України.

При цьому судом був врахований висновок, висловлений у постанові Верховного Суду від 08 листопада 2022 р. (справа № 636/336/21).

Не погодившись із ухвалою від 27.10.2023 р. Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області, прокурор оскаржив її до Дніпровського апеляційного суду.

Ухвалою від 13 грудня 2023 р. (13) Дніпровський апеляційний суд залишив ухвалу суду першої інстанції без змін.

Суд апеляційної інстанції в цілому погодився з висновками суду першої інстанції.

Не погодився суд апеляційної інстанції з початком обчислення строку для усунення прокурором недоліків, який, на думку колегії суддів апеляційної інстанції, слід обчислювати з дня повернення обвинувального акта із суду до прокуратури (тобто з 20 червня 2023 р.), а не з дати набрання законної сили

ухвали суду першої інстанції про повернення обвинувального акта (з 06 травня 2023 р.).

Апеляційний суд, встановивши, що усунення недоліків обвинувального акта прокурором здійснювалося 33 дні, дійшов висновку, що є наявні підстави для закриття кримінального провадження.

Таким чином, судом був дотриманий принцип розумності строків шляхом закриття кримінального провадження. Оскільки усунення недоліків обвинувального акта тривало з невиправданою затримкою, що також є порушенням розумності строків.

На мою думку, проблемою у вищезазначеній ситуації є відсутність в чинному законодавстві строків для усунення недоліків обвинувального акта після його повернення прокурору. Інколи усунення недоліків обвинувального акта триває невиправдано довго, що порушує принцип розумності строків. Результат – не однакове вирішення судами питання щодо закриття кримінального провадження у даному випадку.

Вирішення вказаної проблеми, на мою думку, можливе внесенням змін в законодавство: встановленням конкретного строку для усунення недоліків обвинувального акта після його повернення прокурору; визначенням способів вручення обвинувального акта стороні захисту не тільки під розписку, але й іншими способами (за допомогою електронної пошти, месенджерів).

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>;
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#top>.
5. Постанова від 07 грудня 2022 р.: Верховний Суд. Справа № 681/1033/20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107834075>.
6. Постанова від 26 жовтня 2022 р.: Верховний Суд. Справа № 686/10785/16-к. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107023962>;
7. Постанова від 18 жовтня 2022 р.: Верховний Суд. Справа № 753/6486/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106940481>.
8. Постанова від 08 лютого 2023 р.: Верховний Суд. Справа № 135/1003/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930824>.
9. Постанова від 08 листопада 2022 р.: Верховний Суд. Справа № 636/336/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107251728>.
10. Ухвала від 28 лютого 2023 р.: Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області. Справа № 183/1682/23. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109408272>.

11. Ухвала від 05 травня 2023 р.: Дніпровський апеляційний суд. Справа № 183/1682/23. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110933828>.

12. Ухвала від 27 жовтня 2023 р.: Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області. Справа № 183/1682/23. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114564629>.

13. Ухвала від 13 грудня 2023 р.: Дніпровського апеляційного суду. Справа № 183/1682/23. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115676270>.

Кадірова А.О.

курсант ННІ права
та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чорна А.Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ:
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Буденне життя кожного українця перевернулось у зв'язку зі введенням воєнного стану на території України. Воєнний стан характеризується наявністю збройного конфлікту та підвищеною загрозою національній безпеці, в тому числі і сфері власності.

Щодня ризики вчинення кримінальних правопорушень проти власності значно зростають через загострення суспільно-політичної ситуації, а також нестабільності у соціально-економічній сфері. З метою посилення кримінально-правової охорони власності в умовах воєнного стану до кримінального законодавства України було внесено низку змін, які стосуються кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності.

Такі зміни офіційно затверджені Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 року [1]. Відповідно статі Розділу VI Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – ККУ), а саме: ст. 185 «Крадіжка», ст. 186 «Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст.189 «Вимагання», ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», були доповнені додатковою кваліфікуючою ознакою – «вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» [2].

Під кримінальними правопорушеннями проти власності слід розуміти

суспільно небезпечні дії, вчинені навмисне або з необережності; їхній родовий об'єкт – суспільні відносини власності, тобто відносини у сфері розподілу матеріальних благ для індивідуального, колективного споживання або виробничої діяльності [3, с.23].

Країна, перебуваючи в таких умовах, спрямовує всі свої сили та всю свою діяльність для відбиття агресії, у той час як внутрішню стабільність країни розхитують недобросовісні громадяни. Зміни, внесені законодавцем, є доцільними та передбачають підвищення максимальних санкцій за деякі кримінальні правопорушення проти власності, а також встановлення, що вони вважаються тяжкими або особливо тяжкими кримінальними правопорушеннями, навіть якщо вони не відповідають критеріям тяжкості, передбачені ККУ.

Відповідно до цього кожне кримінальне правопорушення, незалежно, чи є дана кваліфікуюча ознака у диспозиції статті та від способу вчинення, кваліфікується як вчинене в умовах воєнного стану. Також кримінальні правопорушення проти власності вважаються більш суспільно небезпечними, ніж аналогічні кримінальні правопорушення, вчинені у мирний час. Це означає також зміну у санкціях, а саме те, що може бути призначено більш суворе покарання, ніж передбачене законом, за аналогічні злочини, вчинені в мирний час.

З 24 лютого 2022 року розпочато досудове розслідування у майже 68 тис. кримінальних провадженнях щодо вчинення майнових злочинів в умовах воєнного стану, зокрема крадіжок (65,9 тис.), грабежів (1,8 тис.) та розбоїв (356) за 2022 рік [4]. Така тенденція вчинення кримінальних правопорушень зумовлюється такими чинниками, як: 1) використання правопорушниками найбільш скрутного часу у суспільстві з метою полегшення саме скоєння кримінального правопорушення; 2) через масовий виїзд людей за кордон велика кількість квартир залишилось без нагляду, що є зручним для злочинців.

Отже можна дійти висновку, що особливості кваліфікації кримінальних правопорушень під час воєнного стану, що зазначені у вищевикладеному матеріалі, є ефективним методом профілактики та запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. Таким чином, законодавчі зміни є доцільними та цілком виправданими.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-IX#Text> (дата звернення: 03.12.2023).
2. Кримінальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.12.2023).
3. Мироненко, Аліна Максимівна. "Кримінальні правопорушення проти власності під час воєнного стану." (2022). С.22-25.
4. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf (дата звернення 01.12.2023).

Карпець Т. І.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБМІНУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Сьогодні є актуальною проблемою порушення прав людини, пов'язане з утриманням українських громадян на тимчасово окупованих територіях України або ж на території росії як військовополонених. Для вирішення цієї проблеми потрібно проаналізувати нормативно-правові акти та впроваджувати зміни до них, які допоможуть вирішувати дані питання, пов'язані з легалізацією обміну військовополоненими.

Насамперед потрібно зазначити, що Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року, Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року та інші є базовими нормативно-правовими актами, які регулюють дану тему.

Тому з початком повномасштабного вторгнення з боку рф законодавці вносять зміни в нормативно-правовому забезпеченні військовополонених. Слід згадати Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період» від 24 березня 2022 р. Також Кабінет Міністрів України постановою затвердив «Порядок здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора» від 12 квітня 2022 року № 441 («для службового користування») [3]. У зв'язку з прийняттям цього документа, КМУ доповнив положення про Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими нормою, згідно з якою рішення про затвердження списку для здійснення передання військовополонених ворогів та звільнення захисників України, які перебувають у полоні держави-агресора, приймається відповідно до прийнятого Порядку здійснення передання військовополонених.

Однак указані нормативно-правові акти не можуть вирішити усі питання, які пов'язані з легалізацією обміну військовополоненими.

До прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» від 28.07.2022 р. № 2472-IX [1] законодавство України не визначало процесуальних та судових процедур, застосуванням яких вирішувалися б питання щодо покарання, звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання осіб, які передавалися в порядку «обмін полоненими», що не відповідало забезпеченню права на справедливий суд та іншим засадам кримінального провадження.

Відповідно проєкт Закону «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України та членів їх сімей» від 27.09.2022 визначає основи соціального і правового захисту осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, а також членів їх сімей. Цей закон спрямований на захист як військовополонених, так і цивільних осіб [2].

Першими, хто намагався вирішити цю проблему, є народні депутати М. О. Стефанчук, І. Р. Калаур, які зареєстрували 18.06.2021 проєкт Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України» (перший проєкт – № 5672), а Г. М. Мамка 24.06.2021 – проєкт Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України» (другий проєкт – № 5672-1). Проте основні цілі в них схожі, це: «забезпечення своєчасного й ефективного захисту прав людини ... щодо повернення на Батьківщину осіб, які утримуються чи притягуються до кримінальної відповідальності або засуджені на території держави-агресора; повернення таких осіб з тимчасово окупованої території України)...» [1].

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України : Пояснювальна записка на проєкт Закону України № 5672 від 18.06.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72284 (дата звернення: 01.11.2023).
2. Проєкт Закону «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України та членів їх сімей» №6104 від 27.09.2022 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72870 (дата звернення: 01.11.2023).
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора» від 12 квітня 2022 року № 441 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/441-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

Карпець Т. І.
курсант III курсу

Науковий керівник:

Бідняк Г. С.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики та
домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ РОБІТ ІЗ РОЗМІНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА БУДІВЕЛЬ

На сьогоднішній день є актуальним питання щодо організації роботи криміналістів на місці вчинення злочинів, пов'язаних із збройною агресією РФ на території України. Відповідного кримінально-процесуального законодавства України, відмінностей між процесуальними правилами застосування спеціальних знань при розслідуванні злочинів у звичайних регіонах та на тимчасово окупованих територіях немає, тому потрібно розуміти як діяти з боку тактики та як потрібно взаємодіяти з іншими підрозділами.

На підставі проведеного аналізу до найбільш суттєвих проблемних питань, які призводять до високого рівня втрат від підризу на вибухонебезпечних предметах, слід віднести:

– відсутність єдиного органу управління, який відповідає за розмінування території України;

– своєчасне виявлення вибухонебезпечних предметів, яке залежить від навченості особового складу діям на замінованій території, достатньої кількості спеціалістів мінно-вибухової справи у військах та укомплектованості частин і підрозділів ЗС України сучасними засобами пошуку, ідентифікації та розмінування;

– гарантоване знищення вибухонебезпечних предметів, яке залежить від наявності на озброєнні ЗС України сучасних броньованих інженерних машин розмінування та роботизованих комплексів розмінування;

– доступність противника до інформації з питань застосування мінно-вибухових загороджень та виконання підризних робіт, які визначені у чинних керівних документах ЗС України [1].

Можемо зазначити, що саме розмінування територій та будівель є вкрай важливим, проте дуже небезпечним аспектом в діяльності відповідних підрозділів та криміналістів. Криміналістичні експерти містять ряд дій та заходів для ефективного та безпечного розмінування, а також для вивчення фактів та визнання можливих об'єктів злочину.

Першим аспектом є планування та організація роботи. В даний етап ми

можемо віднести планування роботи з врахуванням географічних, технічних та правових особливостей. А також визначення пріоритетних зон для розмінування та організацій заходів щодо збереження власного життя та здоров'я оточуючих.

Наступним аспектом є проведення саме експертної оцінки вибухової речовини. Сюди можемо віднести визначення типів та кількостей вибухових речовин на території або ж в будівлі. Встановлення можливих методів активації вибухових приладів.

До третього відносимо правильність, доцільність та ефективність використання технічних засобів. Використання інструменту спеціалізованого обладнання для виготовлення металевих та неметалевих об'єктів. Використання засобів дистанційного керування для маніпулювання.

Четвертим етапом буде фіксація доказів. Криміналістам потрібно зібрати та зафіксувати вибухові пристрої для подальшого їх аналізу. Здійснити ведення протоколу роботи з документуванням всіх виявлених особливостей [2, с.95].

Наступним аспектом буде дослідження місця події. До даного етапу відносимо проведення криміналістичного дослідження місця після розмінування. А також збір доказів, які можуть бути корисними для подальшого розслідування злочину.

Далі – це взаємодія з іншими службами. Криміналістичній групі потрібно співпрацювати з рятувальними службами, поліцією та іншими службами для координації роботи та забезпечення безпеки.

І останнім, на мою думку, буде проведення аналізу та експертизи даних, проведення аналізу можливих розмінувань з призначенням окремих можливих організаторів або виконавців.

Ці аспекти дозволятимуть забезпечити безпечне та ефективне розмінування та одночасно захистити докази, які можуть бути важливими для подальшого кримінального розслідування. У роботі з розмінуванням важливо дотримуватись високих стандартів безпеки та співпрацювати з іншими службами та експертами для досягнення результатів.

Список використаних джерел:

1. Бобрун О. В. Основні проблемні питання щодо розмінування території України від вибухонебезпечних предметів та можливі шляхи їх вирішення.: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 27 квітня 2021 р.). – Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2021. 244 с. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/npc-vybuchpredmetu-hibrydnyh-zagroz-27-04-2021.pdf> (дата звернення 13.11.2023).

2. Юхно О.О., Кікінчук В.В., Степанюк Р.Л. та ін. За заг. ред. доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Науково-методичні рекомендації «Особливості документування та розслідування злочинів, учинених на території проведення операції Об'єднаних сил, а також на тимчасово окупованих територіях». Вид. 2-ге, доп. і перероб.– Харків. Харківський національний університет внутрішніх справ. – 2020. 140 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5d90e667-edc4-4d16-ae9-50db5e798bb1/content> (дата звернення 13.11.2023).

Kassimova M.O.

Senior Researcher at the Law Enforcement
Academy under the Prosecutor General's
Office of the Republic of Kazakhstan

ABOUT PREVENTIVE ACTIVITIES AT THE STAGE OF PRELIMINARY INVESTIGATION

Currently, it is generally accepted around the world to recognize measures for its prevention as a primary task in the fight against crime. It is with this circumstance in mind that on April 29, 2010, a special Law of the Republic of Kazakhstan «On Prevention of Offenses» (*further - Law*) which clearly states that its purpose is «to establish a unified state policy in the field of prevention of offenses» [1].

The definition of a "unified state policy" indicates that this legal act defines, firstly, general (legal, economic, social and organizational) types of activities and their bases; secondly, a complete list of subjects; and thirdly, general tasks of preventive activities. The Law establishes an equally generalized definition of the concept of prevention itself, according to which «prevention of offenses is a set of legal, economic, social and organizational measures implemented by subjects of crime prevention aimed at preserving and strengthening the rule of law by identifying, studying, eliminating the causes and conditions that contribute to the commission of offenses» [1].

According to the Law, the subjects of prevention are «state bodies, local self-government bodies, organizations and citizens of the Republic of Kazakhstan engaged in the prevention of offenses» [1].

It is indisputable that the most effective, due to the specifics of the type of activity, is the preventive activity of the bodies that carry out criminal proceedings (investigative prevention).

In recent years, the concept of investigative prevention has appeared in science. Preventive activities carried out by the preliminary investigation bodies become the subject of a separate theoretical understanding.

The definition of the subject belonging directly to the investigative prevention of crimes refers us to article 60 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan (*hereinafter referred to as the Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan*), which stipulates: "an investigator is an official authorized to conduct a pre-trial investigation in a criminal case within the limits of his competence: an investigator of internal affairs bodies, an investigator of national security bodies, an investigator of the anti-corruption service and an investigator economic investigation services, as well as the prosecutor in cases stipulated by this Code" [2].

It turns out that the subjects of investigative prevention are investigators of various structures of criminal prosecution bodies within their competence.

However, according to Article 63 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan, the person authorized to conduct pre-trial proceedings in a criminal case is also an interrogator.

The difference in the procedural status of the subjects of criminal procedure under consideration lies in the scope of their powers. The interrogator carries out pre-trial proceedings in cases where a preliminary investigation is not necessary. Moreover, unlike other representatives of the bodies of inquest, the functional duties of the interrogator are focused only on the implementation of pre-trial proceedings in cases of relevant competence. In other words, the investigator «released» is engaged in the investigation of criminal cases.

According to Part 4 of Article 63 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan, «in cases where a preliminary investigation is conducted, the interrogator is authorized, on behalf of the head of the inquest body, to conduct urgent investigative actions, about which he is obliged to notify the prosecutor and the preliminary investigation body no later than twenty-four hours» [2].

At the same time, it happens that pre-trial proceedings, which began in the form of an inquest, may later, as all the circumstances of the offense are established, «develop» into a case for which a preliminary investigation is mandatory. In addition, the interrogator, on behalf of the court, the prosecutor, the preliminary investigation bodies and the inquest body, is authorized to carry out the necessary investigative actions, measures to ensure the possible confiscation of the property of suspects in cases where a preliminary investigation is being conducted.

And finally, the last argument in favor of the fact that the interrogator, in our opinion, should be attributed together with the investigator to the subjects of investigative prevention is that:

First, inquest, protocol form and preliminary investigation are referred to by the criminal procedure Law as forms of pre-trial investigation; secondly, one of the general conditions of pre-trial proceedings on submissions to eliminate circumstances that contribute to the commission of a criminal offense and other violations of the law (Article 200 of the Code of Criminal Procedure) does not contain differentiation by subject, but gives the right to make such submissions to «the person conducting the pre-trial investigation».

D. A. Kravtsov, along with the investigator, also considers the heads of investigative departments to be specialized subjects of investigative prevention [3, p. 55-57].

We do not share the opinion of this author, since the heads of investigative units, although they exercise control over subordinate investigators, do not delve into the content of individual criminal cases. At the same time, we should not ignore the procedural independence of investigators. If we talk about interrogators, then even in this case, the participation of the head of the body of inquest is limited to approving decisions made by the interrogator. As a result, the heads of inquest bodies and investigative units are only aware of the decisions taken by the investigator or interrogator, but not of information that is important from the point

of view of crime prevention. In our opinion, these persons should be considered as subjects of investigative prevention only in cases when they take specific criminal cases into their proceedings for investigation.

Thus, it seems that the subject of investigative prevention should be recognized as persons who carry out pre-trial proceedings in all forms of investigation provided for by law, that is, investigators and interrogators of various criminal prosecution bodies.

In our opinion, the isolation of investigative prevention is due to the fact that persons engaged in pre-trial proceedings, more than other subjects of prevention and even more than other law enforcement officers, are «immersed» in the process of learning both the circumstances of committing criminal offenses and the causes and conditions that contribute to their commission. The person conducting the pre-trial investigation interacts with the suspect, victim, and other participants in the criminal process throughout the entire investigation period, which is not always completed within a month or two months. This makes them more aware of the determinants of criminal activity. This awareness includes a vision of the deeper causes and conditions that contribute to the commission of crimes, and not just those that are accessible to other actors in crime prevention.

It seems that taking into account this possibility of studying and on its basis the possibility of competent foresight of the probability of committing crimes, the legislator provided as one of the general conditions for conducting a pre-trial investigation the right of an investigator, interrogator to submit «to the relevant state bodies, organizations or persons performing managerial functions in them, ideas about eliminating circumstances that contribute to the criminal offense and other violations of the law» (Article 200 of the Code of Criminal Procedure).

At the same time, the person conducting pre-trial proceedings is endowed by law with sufficient powers, through which he can contribute to the prevention of planned offenses, or eliminate the causes and conditions that may lead to the commission of crimes in the future.

The correlation between general and investigative prevention indicates that investigative prevention is part of the general prevention of offenses and an element of the national system of measures to prevent offenses. Investigative prevention is separated from general crime prevention by its subject matter, which should be recognized as the regularities of detecting, studying, evaluating and using information about the causes and conditions that contribute to the commission of offenses and measures based on this knowledge to prevent offenses.

The «causes contributing to the commission of offenses» and «conditions contributing to the commission of offenses» are subject to identification, study and elimination. Both of these expressions belong to the field of criminology.

Consideration of the content of the concept of «causes contributing to the commission of offenses» is associated with the need to refer to the concept of «determination».

Determinism in philosophy is defined «as the doctrine of the material

conditionality of each phenomenon, which consists in limiting the range of initial possibilities, it leads to this phenomenon and determines its main characteristics» [4, p. 16]. Causality is included in the process of determination as a limited part of any connection of phenomena, moreover, it underlies all other forms of connections and is a general aspect of determining phenomena [4, p. 17].

D. Julma believes that «determination (from Lat. *determinatio*) is the causality of events and phenomena». Positive legal thinking is characterized by the point of view that each legal or illegal act has its own specific causes, and those, in turn, are the result of more distant causes [5, p.241].

A. I. Dolgova believes that «causality is one of the types of connections of things or phenomena, a connection that creates and determines the generation of any phenomenon or process» [6, p.198]. Further, the author continues: «When we talk about causality, we use the categories «cause», «effect» and «causal relationship», so we need to talk about them. The cause is a phenomenon that directly leads to, generates another phenomenon – a consequence» [6, p. 96].

The given definitions of the cause allow us to conclude that any phenomenon, processes in nature in their appearance and development have a strictly defined pattern. This pattern provides for the initial nature of the cause and the secondary nature of the effect. At the same time, the presence of a cause does not necessarily give rise to an effect, since the development of events in a certain direction and the generation of a certain effect require appropriate conditions for this. Cause and effect do not repeat each other, and their content does not coincide at all. The reason that appears affects the environment in a certain way, transforms it and contributes to the changed development of events, processes, and phenomena.

Thus, the categories of causes and conditions are mandatory necessary components that, in interaction with each other and the host environment, can give rise to a consequence. The combination of these components can lead to an investigation in the form of a criminal offense. However, the occurrence of such a consequence is not a necessary result. In this case, it is important that the reasons and conditions only create the likelihood of committing a criminal offense.

The task of investigative prevention is to identify and study the causes and conditions, the combination of which creates the maximum probability of committing a criminal offense. The person conducting the pre-trial investigation analyzes the material on the causes and conditions that contribute to the commission of offenses, in order to establish the degree of probability of the occurrence of the investigation in the form of a criminal event.

This activity is subjective and evaluative in nature. It is impossible to establish a gradation of the degree of probability of committing a criminal offense by means of a normative or some other «stencil» cliché. Just as if it is necessary to evaluate evidence, the authorized person must make a conclusion about the degree of probability of committing an offense based on their inner conviction, conscience and knowledge of criminology.

The conducted research allows us to formulate the following

definition: Investigative prevention is the activity of persons engaged in pre-trial investigation of specific criminal cases to detect, study, and evaluate information about circumstances, the further development of which creates the maximum probability of committing a criminal offense and take the necessary measures to eliminate them.

List of sources used:

1. Law of the Republic of Kazakhstan dated April 29, 2010 "On prevention of offenses" / /Electronic resource: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226#z836>
2. Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan / /Electronic resource: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226#z836>
3. Kravtsov D. A. The role of the investigator in crime prevention// Bulletin of the Academy of the Investigative Committee of the Russian Federation. 2018. № 1 (15). pp. 55-57.
4. Vlasov V. S. Reasons and conditions of crime in the USSR: textbook / V. S. Vlasov. Yaroslavl: Yaroslavsky Univ., 1987. 68 p. (in Russian)
5. Didier Jul'ma Filosofskiy slovar': per. s frantsuzskogo [Didier's Philosophical Dictionary: translated from French]. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniya, 2000, 537 p.
6. Criminology: a textbook for law schools / Edited by A. I. Dolgova, Moscow: Norma Publ., 1999, 780 p.

Кисельова Є.Ю.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Плетенець В.М.

професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

**МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРИЗОВОЇ КІМНАТИ,
ДРУЖНЬОЇ ДО ДИТИНИ, В ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ
НЕПОВНОЛІТНІХ**

Здійснення слідчих (розшукових) дій на етапі досудового розслідування – найбільш повний та ефективний механізм збору доказової бази, що надалі буде надавати можливість повідомити особі про підозру та встановити межі обвинувачення. Допит – одна з найбільш контактних слідчих (розшукових) дій, яка зумовлює потребу безпосередньої взаємодії між слідчим, дізнавачем, прокурором та допитуваною особою.

Значної уваги в криміналістичній науці займає питання організації та

тактики проведення допиту неповнолітніх осіб. Особливо гострим питанням потреби формування ефективного підходу, напрацювання методичного підґрунтя для проведення допиту неповнолітніх та узагальнення слідчої практики зумовлено повномасштабною воєнною агресією російської федерації по відношенню до нашої держави. Внаслідок цього фіксуються воєнні злочини російських військовослужбовців стосовно неповнолітніх, які ставали жертвами та свідками їх протиправних діянь. Отримання інформації від неповнолітніх взагалі та в умовах збройної агресії рф проти України про відповідні факти обумовлює необхідність застосування необхідних знань, навичок, спеціально обладнаних кімнат. Так, «Кризова кімната, дружня до дитини» призначена для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок кримінального правопорушення чи стали свідками сексуального насильства або експлуатації [1, с.5]. Проводити допит без зайвого психологічного травматизму необхідно в умовах, дружніх для дитини, в обстановці, в якій вона відчуватиме себе в безпеці. Кращим варіантом є проведення допиту у «кризовій кімнаті», яка спеціально пристосована для роботи з такою категорією осіб [2, с.216].

Організаційний етап проведення допиту неповнолітнього має полягати в оцінці емоційного стану дитини, з урахуванням вікової категорії та інтелектуального розвитку неповнолітнього для визначення необхідності та доцільності використання кризової кімнати в процесі допиту. Не менш важливим є підшукування такої локації, адже наразі кімнати, дружні до дитини, є не у всіх територіальних підрозділах поліції. Принциповим в процесі підготовки до допиту неповнолітнього є підбір кваліфікованого психолога, який має достатньо навичок, вмінь та знань для встановлення ефективної комунікації з неповнолітнім.

Свої особливості має і організація спілкування з дітьми різних вікових категорій. Так, у відношенні малих дітей віком 2-3 роки, в яких не розвинута речова форма передачі інформації, потребує правильної інтерпретації їх словник на мову дорослих. При цьому чим меншим є вік дитини, тим усні її пояснення обставин події все більше перетворюються на демонстрацію змісту подій, що відбулися [3, с.109]. Виходячи з цього, варто проаналізувати та визначити доцільність використання технік, що спрямовані на відтворення подій, а саме кримінальних правопорушень щодо статевої свободи та недоторканності. Серед таких технік найбільш популярною у слідчій практиці є використання під час допиту неповнолітніх в кімнаті, дружній до дитини, анатомічних ляльок, за допомогою яких в ігровому форматі дитина відтворює події, які відбувались з нею.

Як свідчить практика розслідування, доволі часто виникали труднощі з виявленням неправдивих показань, на підставі чого приймалися помилкові рішення, які в подальшому суттєво ускладнювали процес встановлення злочинців [4, с.157]. З метою мінімізації вірогідності отримання неправдивих показань від дитини варто попередньо опрацювати методики взаємодії

психолога з неповнолітнім, використання яких надасть дитині можливість усвідомлювати, що відтворення подій з використанням анатомічних ляльок під час допиту в кімнаті, дружній до дитині, має здійснюватися з метою демонстрації подій, які відбувались саме з нею.

Незважаючи на те, що участь психолога має консультативний характер, деякі слідчі перекладають на них хід проведення допиту. У результаті цього не встановлюються необхідні обставини, а слідча (розшукова) дія має формальний характер [5, с.144]. Тому важливо під час організації допиту попередньо сформулювати конкретизовані відомості, які важливо отримати стороні обвинувачення в процесі проведення допиту, отримати від психолога формулювання питань, які будуть задані неповнолітньому, та оцінити, чи можливо отримати необхідні показання від дитини, виходячи зі сформульованого психологом питання.

Однак про пасивну позицію психолога не йдеться. Більшість науковців наполягає на його активній взаємодії зі слідчим під час допиту малолітньої особи [6, с.120]. Тобто, незважаючи на те, що саме від слідчого залежить, які відомості мають бути отримані від допитуваного неповнолітнього в процесі взаємодії з психологом, ним можуть самостійно формуватися питання, які, на його думку, дозволять стабілізувати стан дитини або за допомогою яких можливо отримати додаткові відомості щодо події, яка відбулась з неповнолітнім.

Виходячи з вищевикладеного нашого дослідження та узагальненої слідчої практики, можемо дійти висновку щодо ефективності та дієвості використання кризової кімнати, дружньої до дитини, в процесі здійснення допиту з метою отримання необхідних показань для встановлення об'єктивної істини та убезпечення дитини від негативних наслідків згадування та відтворення обставин, свідком чи потерпілою під час яких вона стала.

Список використаних джерел:

1. Алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства : метод. рек. – Дніпро : ДДУВС, 2020. – 136 с.

2. Павлова Н. В. Використання демонстраційних засобів (анатомічних ляльок) під час допиту малолітньої особи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* - 2020. - № 1 (104). – С. 215-220.

3. Організаційно-тактичні особливості отримання від неповнолітнього постраждалого інформації про вчинене щодо нього насильство. Концептуальні положення механізму захисту прав дітей: український та зарубіжний контекст : кол. монограф. Кол. авт. ; ред. Л. Р. Наливайко. - Дніпро : ДДУВС, 2021. – С. 104-114.

4. Плетенець В.М. Особливості допиту свідків та потерпілих під час досудового розслідування: психологічні аспекти. Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7 червня 2019 р.). - Дніпро : ДДУВС, 2019. – С. 156-158

5. Плетенець В.М., Балюра А.О. Можливості використання спеціальних знань при допиті неповнолітніх. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету*

6. Павлова Н. Використання спеціальних знань під час допиту малолітньої особи / Н. Павлова // Концептуальні положення механізму захисту прав дітей: український та зарубіжний контекст : кол. монограф. / кол. авт. ; ред. Л. Р. Наливайко. - Дніпро : ДДУВС, 2021. - С. 115-128.

Кільова С.С.

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Галенко Ю.П.

старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

THE ROLE AND IMPORTANCE OF LANGUAGE AND SPEECH IN MODERN POLICING

Police work requires many skills and qualities from officers, and one of the most important is the ability to speak and use language effectively in different situations.

A modern police officer faces a variety of tasks, ranging from investigating crimes and ensuring public safety to communicating with citizens and colleagues from the law enforcement sector. All of these tasks require excellent communication skills and understanding of the importance of the language aspect for community policing.

The linguistic aspect includes not only the ability to speak the national language, but also to work with minority languages, understand jargon and dialects, and adapt the way of communication to a specific situation. At the same time, the language aspect covers the ability to express thoughts clearly, reasonably and politely, as well as to listen to and understand counterparts. These aspects play a crucial role in ensuring public safety and maintaining public trust in law enforcement.

For law enforcement officers, whose professional activities are closely related to the constant need for communication, the culture of oral and written speech determines the overall culture of work and, most importantly, the culture

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
of relationships in daily communication in various spheres of public life [1].

The National Rules of Ethical Conduct for Police Officers [2], approved by the order No. 1179 of the Minister of Internal Affairs on November 9, 2016, set out key standards of professional conduct for police officers, including the importance of observing the norms of business speech and preventing the use of obscene language. This demonstrates that official structures recognize the importance of correct and polite communication for police professional activities. Adherence to these standards contributes to a positive public perception of the police and helps maintain public trust in law enforcement.

Therefore, it can be concluded that the ability to communicate effectively and to comply with the requirements of the language aspect is an important component of police professional activity, facilitating their work and improving relations with the community and colleagues from the law enforcement sector.

References:

1. Overchuk O. B. Culture of Speech as a Component of the Professional Culture of the Police. // Modern Problems of Legal, Economic and Social Development of the State: materials of the International Scientific-and-Practical Conference, Kharkiv, December 9, 2019. Kharkiv, 2019. 235 p.
2. “The National Rules of Ethical Conduct for Police Officers”, order No. 1179 of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as of November 9, 2016 // Database “Legislation of Ukraine” / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>.

Клюкач В. А.

курсант II курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Поняття кримінального правопорушення відіграє дуже важливу роль у системі кримінального правосуддя. Важливо зазначити, що тривалий час на законодавчому рівні не існувало чіткого поняття та визначення кримінального правопорушення, що викликало численні суперечки, оскільки раніше

використовувався термін «злочин» у Кримінальному кодексі України.

Зазначимо, що у законодавстві України термін «кримінальне правопорушення» уперше з'явився з ухваленням Кримінально-процесуального кодексу 13 квітня 2012 року. Цей термін об'єднав поняття «злочин» та «кримінальний проступок».

Відповідно до Закону від 16 травня 2013 року "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України для адаптації законодавства до Кримінально-процесуального кодексу України" внесено зміни до 60 законів, зокрема з метою заміни слова "злочин" із відповідним терміном.

Використовуваний термін «кримінальне протиправне діяння» ширше, ніж «кримінальне правопорушення», оскільки включає у собі як кримінальне правопорушення (зокрема кримінально каране зловживання правами), так й об'єктивно злочинно-протиправну поведінку, яка з різних причин не може бути визнана злочинною.

У листопаді 2018 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою спрощення досудового розслідування окремих категорій злочинів», який набрав чинності 1 січня 2020 року [2]. Відповідно до змін статей 11 та 12 Кримінального кодексу України запроваджено термін «кримінальне правопорушення», який розділив злочини на кримінальні провини та тяжкі злочини. Варто зазначити, що провини формально відрізняються від злочину лише покаранням, оскільки вона не може припускати позбавлення волі, а штраф за правопорушення не може перевищувати три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Таким чином, кримінальне правопорушення, передбачене статтею 11 Кримінального кодексу України, є суспільно небезпечне винне діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [1].

У традиційній теорії кримінального права склад кримінального правопорушення окреслює сукупність передбачених кримінальним законом юридичних ознак, що визначають досконале суспільно небезпечне діяння як протиправне. З цього визначення випливає:

- Склад кримінального правопорушення складається з об'єктивних та суб'єктивних ознак, що визначають конкретне суспільно небезпечне діяння як протиправне.

- Лише кримінальне право визначає сукупність ознак кримінального правопорушення.

- Перелік кримінальних правопорушень, передбачених законом, є вичерпним.

- Тільки в контексті кримінального правопорушення визначаються вид та ступінь відповідальності за його вчинення.

Сучасні думки вчених розходяться, і їх можна резюмувати так:

1. Склад кримінального правопорушення є системою юридичних фактів, наявність яких свідчить про протиправність дій особи.

2. Склад кримінального правопорушення – юридична конструкція, що є сукупністю юридично встановлених ознак, визначальних поведінкою особи як злочину певного виду.

3. Концепт кримінального правопорушення є ключовою категорією кримінального права, з якої випливають майже всі інші поняття кримінального права [3, с.25].

У структурі кожного правопорушення виділяють його елементи, які включаються до наукового аналізу безпосереднього складу кримінального правопорушення. Елементи складу кримінального правопорушення, саме предмет, об'єктивна сторона (їх сукупність називають об'єктивними елементами складу), суб'єкт і суб'єктивна сторона (в сукупності вони називаються суб'єктивними елементами складу) є основними складовими. При аналізі складу якихось порушень, зазвичай, враховуються всі ознаки кожного з цих елементів, які у сукупності утворюють повну характеристику правопорушення.

Отже, кримінальне правопорушення можна розглядати як винне, небезпечне для цінностей, що охороняються кримінальним законом, каране, протиправне діяння суб'єкта. Кожен елемент складу має ряд ознак, які залежно від їхньої ролі в характеристиці загального поняття складу кримінального правопорушення поділяються на обов'язкові та факультативні ознаки.

Для утворення кримінального правопорушення потрібні обов'язкові ознаки, без яких неможливо говорити про наявність такого порушення. З іншого боку, факультативні ознаки не є обов'язковими для всіх кримінальних правопорушень і можуть грати різну роль в різних складах правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 4651-VI. Редакція від 03.04.2022. URL. [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text). (дата звернення 30.11.2023р.).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. Редакція від 20.12.2019. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n124>. (дата звернення 30.11.2023 р.).

3. Круглов О. Щодо поняття кримінального правопорушення. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2021. № 2(16). С. 24 – 32.

Кобиляцький О. Ю.,
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Чорна А. Г.,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОРМИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

В умовах воєнного стану та збройної агресії російської федерації проти нашої країни ми живемо в часи зміненої реальності, котра зумовлює нові проблеми, що потребують вирішення та дослідження. Такі зміни торкнулися і юридичної галузі. Чимало уваги науковців приділено дослідженню поняття «колабораціонізм», що з'явилося разом з утворенням незаконних терористичних формувань у 2014 році та набуло особливої актуальності після повномасштабного вторгнення ворога на територію нашої держави.

Вважаємо за потрібне відзначити, що тривала проблема кримінально-правової боротьби з колабораціонізмом нарешті набула законодавчого вирішення 5 березня 2022 року в Україні після набрання чинності Закону №2108-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1]. Положеннями вищевказаного нормативно-правового акта Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», в котрій чітко сформульовано поняття колабораціонізму, різні його форми, а також кримінальну відповідальність за вчинення дій, які підпали б під колабораціонізм, всі напрями можливої співпраці з окупантом [2]. Отож, під поняттям колабораціонізму слід розуміти співпрацю населення з ворогом в інтересах загарбника на шкоду самій державі чи її союзників, за що передбачена кримінальна відповідальність.

Не можемо оминати увагою той факт, що стаття про колабораційну діяльність, на наш погляд, сконструйована законодавцем складно. Насамперед, вона має аж вісім частин і лише ч. 8 є кваліфікованим складом. Інші ж усі частини (від 1 по 7) є самостійними складами кримінально караних діянь. При цьому навіть у кожній із таких частин законодавець формулює

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
кілька форм вчинення відповідного кримінального правопорушення.

Схиляємося до думки, що стаття 111-1 Кримінального кодексу України за аналогією зі ст. 111 Кримінального кодексу України повинна передбачати заохочувальне положення, адже відповідно до норм останньої особа, яка скоїла державну зраду, може бути звільнена від кримінальної відповідальності, а менш тяжке кримінальне правопорушення не дає винному такої змоги. Доречно зазначити й той факт, що хоча законодавство про колабораціонізм має на меті захист держави і суспільства, відповідні кримінальні процеси мають враховувати і особисті особливості потенційного злочинця [3]. Беручи до уваги закордонний досвід притягнення до відповідальності за колабораціонізм, необхідним вважаємо виділення вимушеної співпраці (ситуація, в якій людина з міркувань фізичного виживання вимушена встановлювати стосунки з окупантом) та свідомої, добровільної. При цьому, підлягає обов'язковому врахуванню форма вини та можливі дії осіб у стані крайньої необхідності, тобто може бути встановлена наявність відповідної обставини, що виключає чи пом'якшує відповідальність за кримінально протиправне діяння.

Не можна не погодитися з правником Г.Г. Криволаповим, котрий переконує, що кримінально-правова заборона накладає на громадян обов'язок не вчиняти кримінальне правопорушення і тому регулює поведінку громадян у суспільстві. Зазначене твердження є актуальним у контексті необхідності встановлення самостійної кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, враховуючи те, що в деяких зарубіжних країнах простежується тенденція до криміналізації її найбільш небезпечних проявів, які можуть завдати значної шкоди державному суверенітету [4].

Доцільно відзначити, що значущим етапом у боротьбі з колабораційною діяльністю є створення науково-дослідних установ, метою яких буде детальне вивчення колабораціонізму та розроблення й впровадження механізмів правильної правової кваліфікації діянь та розроблення державної політики протидії такому інституту, а також підготовка кваліфікованих співробітників, які реалізуючи свої повноваження, здійснювали б антиколабораційну діяльність. Тому ми переконані, що доречно створювати плани боротьби з колабораціонізмом та удосконалювати законодавчу політику в даній сфері.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за потрібне сказати, що боротьба з кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки України неможлива без якісного юридичного аналізу та знання складу вказаних норм. Здійснений нами аналіз деяких аспектів колабораційної діяльності свідчить про широку можливість притягнення до відповідальності колаборантів та тяжкість покарання за такі кримінальні правопорушення, особливо пов'язані із створенням та діяльністю на окупованих територіях України державних інститутів. Законодавцю треба бути уважнішим при конструюванні статей кримінального закону. Вказане зумовлене тим, що від

того, як сформульована та чи інша кримінально-правова заборона, залежить можливість її застосування і забезпечення адекватної й пропорційної реакції держави на вчинене.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення 02.12.2023р.)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 №2431-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n976> (дата звернення: 01.12.2023).
3. Головкін О.В., Сказко І.Р. Колабораціонізм в Україні: дискусійні аспекти. Дер-жава і право. Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 78. С. 235-247.
4. Письмений Є.О. Кримінально-правова політика України із забезпечення охорони національної безпеки в умовах гібридної війни. II Львівський форум кримінальної юстиції «Правова реформа у сфері кримінальної юстиції: ключові параметри та прогноз подальшого розвитку»: збірка тез міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 23-23 верес. 2016 р.) Київ: ВАІТЕ, 2016. С. 160.

Корінь Д.К.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Шендрик Ю.В.,

викладач кафедри
кримінального процесу та
стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ
ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Виконуючи завдання кримінального судочинства, визначені у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), серед яких захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений [1], органи

досудового розслідування, здійснюючи свою процесуальну діяльність, використовують наявний процесуальний інструментарій доказування та встановлення всіх обставин вчиненого кримінально протиправного діяння, такими інструментами слугують заходи забезпечення кримінального провадження та слідчі (розшукові) дії, в тому числі негласні.

Наше дослідження присвячене висвітленню питання використання органами досудового розслідування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів. Тимчасовий доступ до речей і документів (гл. 15 КПК України) – це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального провадження проводиться шляхом надання стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку) [2, с.137].

Зауважимо, що хоча як нормативно, так й доктринально тимчасовий доступ до речей і документів визначається заходом забезпечення кримінального провадження, проте отримані в ході здійснення такого заходу забезпечення відомості в подальшому стають доказами у кримінальному провадженні, які своєю чергою чи доводять, чи спростовують причетність суб'єктів кримінального правопорушення до вчиненого кримінально протиправного діяння, щодо якого здійснюється досудове розслідування.

Отримання тимчасового доступу до речей і документів є невід'ємною частиною здійснення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень і водночас слугує одним із дієвих засобів кримінального процесуального доказування під час розслідування окремих видів злочинів (економічних, банківських, корупційних тощо) [3, с.61].

Відмітимо, що клопотання про здійснення тимчасового доступу до речей і документів не є винятковим правом сторони обвинувачення, а відповідно до ст.160 КПК сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів [1]. Право слідчого на звернення з клопотанням про отримання тимчасового доступу до речей і документів, відповідно до ч.1 ст.160 КПК, може бути реалізовано виключно за погодженням з прокурором. Тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду [1].

Проаналізувавши слідчу практику, можемо зауважити на існуванні певної проблематики в отриманні дозволу слідчого судді на здійснення тимчасового доступу до речей і документів. Частиною 7 статті 163 КПК визначено, що слідчий суддя, суд в ухвалі про надання тимчасового доступу до речей і документів може дати розпорядження про надання можливості

вилучення речей і документів, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, або таке вилучення необхідне для отримання доступу до речей і документів [1]. Проте, як влучно зауважує Ю.В. Шендрик у своїй роботі, реалізація вказаних вимог КПК України у практичній діяльності викликає низку проблем, оскільки для оцінки доказового значення речей та документів у кримінальному провадженні слідчому необхідно спочатку отримати ці речі та документи, проаналізувати їх, призначити за ними відповідні експертизи, але без здійснення тимчасового доступу до речей і документів він цього зробити не може [4, с.356].

Введення правового режиму воєнного стану, у зв'язку з яким кримінальне процесуальне законодавство зазнало певних змін, зумовило зміни до порядку отримання дозволу на здійснення тимчасового доступу до речей і документів в умовах воєнного стану. Зокрема, п.2 ч.1 ст.615 КПК визначено, що за умови дії правового режиму воєнного стану та відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень, передбачених ст.163 КПК (розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів), такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [1].

Підсумовуючи, зазначимо, що вдосконалення потребують питання нормативної регламентації отримання дозволу на здійснення тимчасового доступу до речей і документів та його виокремлення з категорії «захід забезпечення кримінального провадження», у зв'язку з фактичною сутністю та правовою природою вказаної процесуальної дії, проведення якої надає сторонам кримінального провадження можливість отримувати докази, які в свою чергу слугують для спростування чи підтвердження винуватості осіб у вчинених ними кримінально протиправних діянь.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 6 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 19.11.2023).
2. Кримінальний процес: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. В.М. Федченко. – 3-є вид., доп. і перероб. У 2-х ч. Ч. 1. Досудове провадження. – Дніпро : ДДУВС, 2022. – 544 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10391>
3. Старенький О. С. Тимчасовий доступ до речей і документів як засіб отримання доказів у кримінальному провадженні: окремі проблемні питання. Вісник кримінального судочинства. 2019. № 1. С. 60–71. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2019_starenkyi.pdf
4. Шендрик Ю.В. Окремі аспекти застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал. 2022. № 1 (116). 416 с. С.354-360. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10079>

КОРІНЬ Д.К.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

СОЛДАТЕНКО О. А.

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОБШУК: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ПРОВЕДЕННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Обшук – одна з найбільш комплексних слідчих розшукових дій, яка потребує значної підготовки з урахуванням вимог кримінально-процесуального Закону, аналізу судової практики, врахування тактичних елементів, які тісно пов'язані з вимогами Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) та дослідження процесуальних аспектів, які є обов'язковими для врахування під час здійснення обшуку з метою попередження визнання доказів, отриманих в процесі вказаної слідчо-розшукової дії, є недопустимими. Метою проведення обшуку є виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1].

Введення на території нашої держави Указу Президента № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» поставило перед правовою системою значну кількість викликів, впровадження правового режиму воєнного стану значним чином відобразилось й на порядку здійснення кримінального провадження, задекларувавши новели у положення кримінально-процесуального Закону, вплинувши на всі стадії кримінального судочинства.

Особливий режим кримінального процесу на території нашої держави в умовах воєнного стану відображений у нормах ст. 615 КПК, в яких законодавець визначив особливості здійснення окремих процесуальних дій, в тому числі й слідчих розшукових на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Досліджуючи особливості проведення обшуку в кримінальних провадженнях, що здійснюються в умовах воєнного стану, слід здійснити поверхневий порівняльний аналіз процесуального порядку отримання дозволу

на проведення вказаної слідчої (розшукової) дії та реалізації такої санкції за загальними правилами та характерних особливостей вказаних дій в умовах воєнного стану.

Виходячи зі змісту ч.2 ст.234 КПК, санкціонування досліджуваної слідчої (розшукової) дії здійснюється слідчим суддею місцевого загального суду, формою рішення, яке санкціонує проведення обшуку, є ухвала. У випадку здійснення кримінальних проваджень, що відносяться до підсудності Вищого антикорупційного суду, таке санкціонування здійснюється слідчим суддею цього ж суду. Характерна новела міститься у п.2 ч.1 ст.615 КПК та визначає, що у випадку відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею своїх повноважень, в тому числі й передбачених ст. 234 КПК, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [1]. Але варто зауважити, що застосування вказаної норми можливе за таких умов:

- дія на території держави правового режиму воєнного стану;
- відсутність об'єктивної можливості, зумовленої впровадженням воєнним станом, виконання своїх повноважень слідчим суддею.

Враховуючи, що зазначені повноваження є делегованими, а вимоги щодо спеціальної форми клопотань відсутні, слід зробити висновок, що такі клопотання мають відповідати формі та змісту, передбаченим для клопотань, з якими слідчий, прокурор звертаються до слідчого судді для прийняття процесуальних рішень, наведених у абз. 1 п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України [2, с.17]. Відповідне процесуальне рішення, прийняте керівником органу прокуратури, виноситься у формі постанови.

Ще одна новела процесуального порядку здійснення обшуку міститься у абз. 3 п.1 ч.1 ст. 615 КПК, а саме: при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язане з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [1].

Всупереч загальним вимогам кримінально-процесуального Закону, які містяться у ч.7 ст.223 КПК щодо обов'язкового залучення понятих під час проведення обшуку, законодавцем, виходячи з конституційних положень, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3], внесено зміни, що забезпечують осіб від ймовірних загроз, які зумовлені об'єктивними причинами внаслідок дії на території держави правового режиму воєнного стану. Тобто у випадку проведення обшуку без залучення понятих, посилаючись на зміст абз.3 п.1 ч.1 ст.615 КПК, варто враховувати такі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
обов'язкові умови:

- дія на території держави правового режиму воєнного стану;
- залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я [1].

Відповідно до загальних вимог проведення слідчих (розшукових) дій проведення таких дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного. Дія на території України правового режиму воєнного стану вплинула і на зазначену вимогу з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14.04.2022. Зазначеним Законом норму ч.4 ст.223 КПК було викладено у новій редакції з доповненням “а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу...”. Надавши можливість органам досудового розслідування, що здійснюють кримінальне провадження в порядку статті 615 КПК, проводити слідчі (розшукові) дії, в тому числі й обшук в нічний час доби.

Отже, враховуючи проаналізований у дослідженні матеріал, можемо виокремити наступні особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану:

- незалучення понятих до проведення обшуку за умов об'єктивної неможливості їх залучення або якщо їх залучення пов'язане з потенційною небезпекою для їх життя чи здоров'я (абз.3 п.1 ч.1 ст.615);
- можливість прийняття рішення щодо санкціонування обшуку керівником органу прокуратури (абз. 1 п.2 ч.1 ст.615 КПК);
- проведення обшуку можливе у нічний час доби (ч.4 ст.223 КПК).

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 24 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.10.2023).
2. 2 Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України (станом на 25 серпня 2022 року) / Кол. авт.: І. В. Гловюк, О. М. Дроздов, Г. К. Тетерятник, Т. Г. Фоміна, В. В. Рогальська, В. А. З-с вид., допов. і перероб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 100 с.
3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 08.10.2023).

Козирь В.І.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан визначається надзвичайною ситуацією, що виникає у зв'язку з виникненням загрози національній безпеці. Цей період визначається підвищеною напругою та високим рівнем небезпеки, що часто веде до зміни криміногенної ситуації в країні. Дійсно, дана тема є неабияк важливою, оскільки вона відкриває перед дослідниками та правоохоронцями великий обсяг аспектів, пов'язаних із злочинністю під час конфліктних ситуацій. Саме умови воєнного стану породжують особливості кримінального середовища, де злочинні елементи можуть експлуатувати та використовувати нестабільність для власних цілей. С. А. Євдокіменко слушно підкреслює, що «в умовах повномасштабної війни рф проти України питання забезпечення громадської безпеки набуло нового змісту та актуальності» [1, с. 1028].

Варто одразу відзначити, що кримінальне правопорушення являє собою конкретний акт поведінки людини, який здійснюється під контролем свідомості та волі. Кожне злочинне діяння необхідно має зазначені властивості, але, зрозуміло, не кожен вчинок є кримінальним правопорушенням [2, с. 1145]. Відповідно до кримінального законодавства України, кримінальним правопорушенням є суспільно небезпечне вольове винне карне діяння (у вигляді дії або бездіяльності), передбачене (заборонене) законом про кримінальну відповідальність, яке має шкідливі наслідки для всього суспільства та окремих його членів, вчинене певним суб'єктом – деліктоздатною та осудною фізичною особою, вину якої у вчиненні кримінального правопорушення було доведено судом [3].

Так, Т. В. Продан дослідила динаміку злочинності в умовах війни. Зокрема, авторка відзначає, що на більш-менш терпимому рівні, з незначним збільшенням, залишаються такі види як: кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) систем та комп'ютерних мереж і мереж

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ електронного зв'язку, кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. При цьому, аналізуючи рівень злочинності, спостерігається й позитивна тенденція, зокрема, зменшення: кримінальних правопорушень проти власності, кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина [4, с. 172].

Саме в умовах воєнного стану рівень злочинності досить суттєво збільшився у певній категорії кримінальних правопорушень. Тому розглянемо структуру окремих видів злочинності, а саме:

– кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (найбільша частка питомої ваги простежується у злочинах, що посягають на територіальну цілісність та недоторканність України, далі – це кримінальне правопорушення у виді колабораційної діяльності та злочини у виді державної зради. Найменшу частку в даній структурі складають злочини у виді посягання на життя державного чи громадського діяча);

– кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (спостерігаємо найбільшу частку питомої ваги у злочинах у виді порушення законів та звичаїв війни та у злочинах у виді виправдовування, визнання правомірною заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікація її учасників, а найменшу – у найманстві) [4, с. 173].

Отже у контексті воєнного стану злочинність набуває особливих форм і проявів, вимагаючи від правоохоронних органів адаптації та впровадження ефективних стратегій. Розуміння зв'язку між воєнним станом і злочинністю є ключовим для розробки ефективних стратегій протидії та відновлення правопорядку після завершення конфлікту. Правоохоронні органи повинні виявляти гнучкість та готовність до інноваційних заходів для забезпечення безпеки громадян і відновлення стабільності в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Євдокіменко С.А. Особливості діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю в Україні в умовах воєнного стану. *Modern research in world science*. Львів. 2023. С. 1028-1033.
2. Тутова В. В., Чорна А. Г. Поняття кримінального правопорушення. *Modern research in world science*. Львів. 2023. С. 1144-1146.
3. Кримінальний кодекс України від 05.10.2023 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 17.11.2023 р.)
4. Продан Т.В. Злочинність в Україні в умовах воєнного стану. *II Наукові читання пам'яті Ганса Гросса*. Чернівці. 2022. С. 171-173.

Коробкова О. С.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

У галузі кримінального права існує значна кількість наукових досліджень, які стосуються участі в кримінальних правопорушеннях взагалі, її форм і видів учасників. Однак це питання залишається одним з найбільш складних і менше розроблених у сфері кримінального права. Тим більше, у зв'язку із останніми подіями в Україні можна говорити про зростання злочинності, зокрема організованої, насильницької та корисливої. Отже, перед правоохоронними органами та державою стоїть завдання боротьби з організованою злочинністю, контролю за її розвитком та особами, які є центром цього негативного явища. В цілому від 30% до 40% кримінальних правопорушень вчиняються організованими групами. На жаль, замовчування цього факту, недосконалість правової бази для ефективного використання її правоохоронними органами та відсутність чіткого визначення поняття співучасті, групових утворень, що входять до складу організованої злочинності, призвели до низького рівня протистояння цьому виду злочинів.

В Особливій частині Кримінального кодексу України (далі – КК України) конкретні склади кримінальних правопорушень описані, виходячи, як правило, з припущення їх вчинення однією особою – виконавцем кримінального правопорушення. Але кримінальні правопорушення можуть вчинятись як одноособово, так і в співучасті. При цьому тотожні кримінальні правопорушення, вчинені однією людиною, мають менший ступінь суспільної небезпечності. Тож законодавець дає нам визначення поняття “співучасть”. Відповідно до ст. 26 Кримінального кодексу України – співучастю у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення [1]. Питання про форми співучасті є одним із найбільш дискусійних в теорії кримінального права. Деякі автори заперечують безпосередній причинний зв'язок між кримінальною поведінкою кожного із співучасників в кримінальному правопорушенні, якщо такий зв'язок існує

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ тільки з діями (бездіяльністю) виконавця. Дії ж інших співучасників організаторів, підбурювачів і пособників є тільки умовою спричинення. Зі сказаного можна вважати, що співучасть – це об'єднання сил співучасників, вчинення кількома особами кримінального правопорушення [2].

Співучасть у кримінальному правопорушенні можна розглянути в таких аспектах: обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення – суспільно небезпечне діяння; кваліфікуюча чи особливо кваліфікуюча ознака кримінального правопорушення; обтяжує покарання співучасть як обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Співучасть як кваліфікуюча чи особливо кваліфікуюча ознака кримінального правопорушення представлена в низці статей Особливої частини КК, де передбачено обтяжуючу кримінальну відповідальність за вчинення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою та організованою групою кримінального правопорушення [3, с. 105-106]. Крім того, у теорії кримінального права виділяються інші типи співучасників, такі як керівник, ініціатор, лідер, замовник, посередник, функціонер, а також активні учасники, другорядні учасники та співучасники злочинної організації. Однак дії цих осіб можуть включати в себе функції організатора, виконавця, підбурювача та пособника.

Так, у ст. 27 КК вказано коло осіб, які визнаються співучасниками кримінального правопорушення. Ними поряд із виконавцем є організатор, підбурювач та пособник, на яких покладено об'єктивні критерії – ступінь і характер участі кожного із них [1]. Ступінь участі – це інтенсивність дій кожної з осіб спільно задля виконання своєї ролі в кримінальному правопорушенні. Характер участі визначає функціональну роль кожного співучасника і в деяких випадках функції та ролі особи однакові, а участь у кримінальному правопорушенні може бути різною.

Тож із вищесказаного можна зробити висновок, що співучасть у кримінальному правопорушенні є самостійним інститутом, і саме поняття "співучасть" вкрай важливе в системі кримінального права. Таким чином, правильне розуміння цього терміну дозволяє визначити та охарактеризувати загалом ознаки та види співучасників у кримінальному праві.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України / – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2023. 312 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.12.2023)
2. Борка Я. В. Поняття співучасті у злочині, її об'єктивні та суб'єктивні ознаки. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.06.03.html> (дата звернення: 05.12.2023)
3. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А. А. Вознюк; вступне слово д.ю.н., проф. О. О. Дудорова. – К. : Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. – 236 с (дата звернення: 05.12.2023)

Коцуренко В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ

У теорії кримінального права загальновизнаною є думка, що суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення характеризує його внутрішню сторону, встановлення якої дає можливість виявити психологічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків. Саме суб'єктивна сторона складає основну частку доказової діяльності і тим самим викликає основні дискусії між сторонами в кримінальному процесі. Оскільки вказаний елемент кримінального правопорушення є важливим для кваліфікації діянь особи та для призначення їй покарання, яке б відповідало ступеню небезпечності вчиненого, дослідження поняття та значення суб'єктивної сторони є надзвичайно актуальним.

Слід зазначити, що відомий український правник О. Ф. Кістяківський вважав, що ставлення людини до своїх діянь або їх наслідків може бути різним, однак «то или иное участие воли субъекта в совершении известного преступного действия и в происхождении его последствия столь необходимо, что, при отсутствии его, деяние, как бы оно ни было вредно, может быть только по внешней форме тождественно с преступлением, но по своему внутреннему содержанию не имеет с ним ничего общего» [1]. Погоджуємося з позицією науковця та вважаємо, що це ще раз підтверджує кримінально-правове значення суб'єктивної сторони та її ознак.

Серед правників існує точка зору, що суб'єктивна сторона – найменш досліджений елемент складу кримінального правопорушення, який водночас має найбільш глибокий зміст [2, с. 213–217]. Наприклад, якщо об'єктивна сторона є відображенням реальних явищ, які відбуваються в соціальній дійсності, й може сприйматися органами почуттів, то суб'єктивна сторона не може сприйматися безпосередньо, а пізнається тільки шляхом аналізу об'єктивних ознак злочину і внутрішніх психічних процесів суб'єкта злочину,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
що викликає деякі труднощі для розуміння цього елементу.

Вважаємо за необхідне охарактеризувати значення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. По-перше, завдяки її правильному визначенню здійснюється належна кваліфікація діяння та його відмежування від інших правопорушень. По-друге, визначення суб'єктивної сторони дозволяє встановити ступінь суспільної небезпечності діяння й особи, яка його вчинила. По-третє, розуміння суб'єктивної сторони забезпечує індивідуалізацію покарання кримінального правопорушника та сприяє вирішенню питання про можливість його звільнення від кримінальної відповідальності й покарання. Важливим є те, що помилка в аналізі і оцінці суб'єктивної сторони кримінального правопорушення може призвести до порушення законності при здійсненні правосуддя у кримінальних справах.

Слід сказати, що процеси, які відбуваються у психіці людини, поділяють на інтелектуальні, емоційні та вольові. Це взаємопов'язані процеси, але окремий аналіз кожного з них має велике значення для правильного встановлення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Вони відбуваються у психіці винного й об'єктивно їх визначення можливе тільки завдяки дослідженню об'єктивної сторони складу злочину й інших ознак, які входять до складу кримінального правопорушення [3].

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення визначається за допомогою юридичних ознак, до яких належить вина, мотив, мета, емоційний стан. Кожна з цих ознак є самостійною. Вони не поглинають одна одну у структурі суб'єктивної сторони, а мають різне, тільки їм притаманне, правове значення.

Правознавці схиляються до думки, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення є універсальною. Така її характеристика, на їх погляд, дозволяє стверджувати, що вона є не тільки окремим елементом складу кримінального правопорушення, а й сукупністю усіх об'єктивних та суб'єктивних обставин, які «дозволяють» конкретній людині демонструвати своє негативне ставлення до цінностей суспільства [4]. Таке твердження, на наш погляд, є досить дискусійним, однак воно дає змогу додатково розширити своє розуміння відносно суб'єктивної сторони.

Принадно зазначимо, що дослідити та зрозуміти суть суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення можна шляхом:

- 1) вивчення та дослідження поведінки особи, що вчинила правопорушення через психологічні особливості, та розкриття зовнішніх проявів ознак суб'єктивної сторони його діяння;
- 2) встановлення кола об'єктів, які можуть бути носіями будь-якої інформації щодо суб'єктивної сторони суспільно небезпечного діяння;
- 3) вилучення даної інформації з об'єктів через інтерпретацію різних об'єктивних проявів особистості злочинця, його протиправної діяльності, некримінальної поведінки особи, що вчинила правопорушення;
- 4) комплексного дослідження об'єктивних обставин вчиненого і

суб'єктивних умов вчинення кримінально протиправного діяння.

Підбиваючи підсумки, вважаємо за необхідне сказати, що практичне значення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення полягає в тому, що вона є елементом складу кримінального правопорушення та входить до підстави кримінальної відповідальності. Ознаки суб'єктивної сторони визначають суспільну небезпечність діяння, а також від їх визначення залежить правильна кваліфікація кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона допомагає розмежувати кримінальні правопорушення, а також відмежувати кримінально-протиправні діяння від некримінально-протиправних.

Список використаних джерел:

1. Елементарний підручник Загального кримінального права О. Ф. Кістяковського з детальним викладом засад Російського кримінального законодавства: Загальна частина [Текст]. – 3-тє вид., передрук. без змін з другого. Репринт. вид. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2009. – С. 312.
2. Ширококов А. Ю. Проблема определения субъективной стороны преступления. Научные исследования и разработки молодых ученых. Новосибирск, 2016. № 11. С. 213–217.
3. Савченко А.В., Кузнецов В.В., Штанько О.Ф. Сучасне кримінальне право України: курс лекцій / А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько. – 2-е вид., виправ. та доповн. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. – 636 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін.). – Вид. 4-те, переробл. та допов. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. К.: Атіка, 2008.

Кривокурс О. Г.

викладач кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ПРОФІЛАКТИКА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ЗЛІСНОГО НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ
ЗА ДИТИНОЮ АБО ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА
ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ**

Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, характеризується різноманітністю способів його вчинення. В процесі розслідування кримінального провадження поряд із встановленням обставин, які підлягають доказуванню, діяльність слідчого, повинна включати і профілактичні заходи.

Як показав аналіз юридичних думок і результатів опитування

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
респондентів, в основу профілактичної діяльності більшість покладає дії із запобігання та припинення кримінального правопорушення [1, с. 289].

Проте в контексті досліджуваного питання можна погодитись з позицією В.О. Малярної, яка зазначає, що в процесі досудового розслідування слідчий зобов'язаний, по-перше, виявити обставини, що сприяли вчиненню злочину, адже без цього неможливо встановити коло інших обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України), і, по-друге, вправі поінформувати про виявлені обставини зацікавлених суб'єктів [2, с. 348], [1, с. 289].

Встановлення обставин, які сприяли вчиненню злочину, передбаченого ст. 166 КК України, дозволяє вжити заходи, які спрямовані на попередження вчинення в подальшому аналогічних кримінальних правопорушень, усунення причин, які сприяють вчиненню та наслідкам, завданих протиправним діянням.

Основним засобом встановлення обставин, які сприяли вчиненню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, є проведення слідчих (розшукових) дій.

До найпоширеніших слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, можна віднести огляд місця події, огляд трупа, допит, одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб.

Враховуючи особливості, які притаманні процесу розслідування злочину, передбаченого ст. 166 КК України, можна сказати, що успішна профілактична діяльність слідчого залежить від ефективності проведення слідчих (розшукових) дій, які направлені на одержання інформації з особистісних джерел. До таких слідчих (розшукових) дій насамперед можна віднести допит.

Найбільш повну інформацію, яка розкриває обставини, що сприяли вчиненню злочину, можна отримати в ході допиту підозрюваного, свідків або потерпілого. В ході допиту вказаних осіб слідчий має змогу встановити спосіб вчинення злочину; проміжок часу, протягом якого здійснювались дії, що призвели до тяжких наслідків; умови проживання потерпілого; способи маскуванню злочину; обставини, під впливом яких у підозрюваного було сформовано протиправну поведінку; реакцію злочинця на зауваження та заходи впливу з боку суспільства та представників соціальних служб; дії сторонніх осіб, спрямовані на перешкодження злочинної діяльності; обстановку, в якій потерпілому було завдано шкоду, та інші відомості.

Встановивши причини та умови, які сприяли вчиненню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, слідчому доцільно звернутись з відповідним повідомленням до соціальних служб та органів опіки чи піклування.

На підставі проведеного аналізу матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що у 90 % випадків на утриманні особи, яка вчинила вказане

кримінальне правопорушення, перебуває дві, або більше, дитини (підопічні особи). При цьому на обліках соціальних служб перебуває лише 20 % сімей, в яких було вчинено злочин. Таким чином, повідомлення слідчого про факт вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування відповідних служб, дозволить забезпечити оперативне реагування та вжиття відповідних заходів, спрямованих на усунення причин та умов, які сприяють вчиненню злочину.

Для встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, суттєву роль відіграють проведення слідчих (розшукових) дій, направлених на отримання інформації з матеріальних джерел, зокрема огляду місця події. Об'єктами огляду у 87,50 % виступають місце постійного проживання потерпілого (квартира, приватні будинки та/або територія приватного домоволодіння, та/або господарчі споруди, які розташовані на території домоволодіння). Проведення огляду слідчим фіксуються відомості про умови проживання потерпілого, наявність джерел підвищеної небезпеки тощо. На підставі даних, отриманих в ході огляду, слідчим може бути ініційовано направлення інформації до відповідних підрозділів Національної поліції (ювенальної превенції) та/або відповідних соціальних служб.

Окрім встановлення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, передбачених ст. 166 КК України, науковці наголошують на дієвості таких заходів, як профілактика, спрямована на підвищення правосвідомості громадян, поширення інформації в ЗМІ, для чого необхідний постійний моніторинг злочинності в конкретному регіоні, а також правова та соціальна допомога для громадян, які не можуть самостійно її собі забезпечити [3], [1, с. 293].

У контексті досліджуваного нами питання висвітлення інформації у ЗМІ дозволяє активізувати профілактичну діяльність відповідних соціальних служб та ювенальної превенції Національної поліції, що своєю чергою дозволить посилити контроль сімей, які знаходяться під їх наглядом. Також висвітлення інформації дозволяє привернути увагу громадськості та заохотити громадян повідомляти про можливі прояви злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, органи Національної поліції.

Не менш важливим елементом криміналістичної профілактики, на нашу думку, є розробка та впровадження методичних рекомендацій щодо розслідування злочинів вказаної категорії та подання відповідних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що криміналістична профілактика, в контексті досліджуваного нами питання, є одним із головних елементів боротьби зі злочинністю, яка виражається в практичній діяльності правоохоронних органів.

З метою профілактики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування суб'єктами

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
досудового розслідування проводиться комплекс заходів організаційного, правового та інформаційного характеру.

Основними профілактичними заходами виступають: проведення слідчих (розшукових) дій з метою встановлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину; офіційне повідомлення соціальних служб; висвітлення інформації у ЗМІ; розробка та впровадження науково обґрунтованих рекомендацій щодо оптимізації процесу розслідування злочинів вказаної категорії та ініціювання процесу внесення змін до чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Павлова Н.В. Основні профілактичні заходи при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених шляхом шахрайства. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип. 1 (100). С.288-298.
2. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика: моногр. / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків: Діа плюс, 2013. 422 с.
3. Березняк В. С. Теоретичні, правові та праксеологічні засади розслідування кримінальних правопорушень у сфері нерухомості: дис... док-ра юрид. наук (12.00.09). Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2021. 565 с.

Кутіщев С. В.

студент Університету
митної справи та фінансів

Науковий керівник:

Тертишник В.М.

професор кафедри п
равоохоронної діяльності Університету
митної справи та фінансів,
доктор юридичних наук, професор

**БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАХИСТІ ДЕРЖАВНОЇ
БЕЗПЕКИ ТА ПРАВ ГРОМАДЯН: ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ
ВИЗНАЧЕНОСТІ**

Згідно зі ст. 48 Конституції України «Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло». Для забезпечення цього права держава має розвивати економіку, піклуватись про захист економічної безпеки, майнових та інших прав громадян.

Указ Президента України № 392/2020 «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року визначає, що основними

факторами, що загрожують національній економічній безпеці, є корупція, непослідовні та незавершені економічні реформи, які гальмують економічний розвиток України. Економічний спад заважає розвитку; недостатній захист прав власності; повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах, зокрема використання землі та надр; діяльність правоохоронних органів, яка не відповідає потребам країни, у сфері оподаткування та митної справи тощо.

Зазначимо, що з років незалежності на рівні окремого закону нарешті врегульовується діяльність спеціального правоохоронного органу – Бюро економічної безпеки – інституції з протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

Тим часом Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» не визначив ні сутності, ні межі категорії «економічна безпека». Закон покладає на Бюро економічної безпеки (БЕБ) завдання «забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави» (ст. 4 Закону України "Про Бюро економічної безпеки України).

Проблема протидії економічній злочинності має вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, інформаційного, кримінологічного, правничого і морально-етичного характеру та реального відновлення курсу суспільства на побудову соціальної правової держави. Першочерговими завданнями реалізації такого курсу є демонополізація, деолігархізація, деофшоризація, розмежування бізнесу і влади та усунення корупційних ризиків, забезпечення ефективної фіскальної та митної політики [3, 30-31].

Детективи органів Бюро економічної безпеки України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, які, окрім захисту інтересів держави в цілому, мають безпосереднє відношення до захисту прав і свобод громадян України, передбачених статтями Кримінального кодексу України: 206 «Протидія законній господарській діяльності»; 222-1 «Маніпулювання на організованих ринках»; 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю»; 232 «Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках»; 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації»; 233 «Незаконна приватизація державного, комунального майна»; 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» тощо.

Для виконання складної діяльності щодо розслідування указаних злочинів нерідко потребує застосування системи слідчих, оперативно-

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ розшукових і інших законних заходів.

Визначаючи повноваження детективів Бюро економічної безпеки України, ст. 2 та 8 Закону України «Про бюро економічної безпеки» зазначає, що вони, окрім здійснення оперативно-розшукової та суто кримінально-процесуальної діяльності, уповноважені також здійснювати «інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень». Але така діяльність недостатньо урегульована законом, що залишає відкритим питання допустимості отримуваних при цьому доказових матеріалів та їх реалізації в кримінальному провадженні [2, 11-12].

Бюро економічної безпеки України, згідно з ст. 8. Закону України «Про Бюро економічної безпеки» здійснює свою діяльність на основі системи принципів правової держави, зокрема принципів: верховенства права; законності; пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб; справедливості.

Пріоритетність додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб, як принцип діяльності БЕБ, має бути розкритий в засобах здійснення БЕБ своєї діяльності. Між тим, сучасний стан правового регулювання процедури діяльності БЕБ ще не в повній мірі відповідає як зазначеним засадам, так і принципу юридичної визначеності, що залишає в правовому полі можливість як для свавілля, так і для «імітаційної діяльності».

Зокрема, діяльність щодо запобігання і протидії корупції, виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, рівно як і щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, включаючи застосування механізмів міжнародного співробітництва, незважаючи на регламентацію окремими законодавчими актами, потребує інтегративного узагальнення, а на основі цього системного законодавчого закріплення в інститутах КПК України з дотриманням принципу юридичної визначеності [2, 90].

Реалізуючи інформаційно-аналітичну компетенцію та застосовуючи таку форму економічного аналізу, як ризик-орієнтований підхід, Бюро економічної безпеки України практично стикається з сучасними реаліями електронного документообігу, що потребує, з одного боку, закріплення в КПК України концепту «електронні докази», а з іншого – юридичного визначення процесуальної форми їх здобуття і залучення до кримінального провадження, враховуючи як реалії розвитку інформаційних технологій, так і вимоги щодо допустимості доказів.

На стратегічному рівні чи то в галузевому правовому полі вплив БЕБ на забезпечення національної безпеки до кінця не врегульований, тобто в законодавчому полі немає системного поняття «економічна безпека», ця формула не працює. Щодо кожної покладеної на БЕБ функції в законодавстві має бути закріплена процедура її реалізації, яка має гармонізувати пізнавально-доказову діяльність з засадами верховенства права та іншими

принципами правової держави в цілому, та принципами діяльності правоохоронних органів і принципами кримінального процесу, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України № 392/2020 «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
2. Тертишник В. М., Тертишник О. І., Ченцов В. В. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України». Науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2022. 290 с.
3. Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення). / В. М. Тертишник, Д. В. Каменський, О. Г. Кошовий, М. В. Корнієнко, О. І. Тертишник, В. В. Ченцов, С. Є. Шишков; під заг. ред. доктора юрид. наук, професора В. М. Тертишника. Київ: Алерта, 2021. 345 с.

Лаврик С. А.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Відповідно до доктрини кримінального права України, стадії вчинення кримінального правопорушення – це певні підготовчі етапи до умисного вчинення кримінального правопорушення, які відрізняються за характером вчиненого діяння, моментом припинення злочинної діяльності та ступенем реалізації злочинного наміру. Чинний Кримінальний кодекс України визнає три стадії вчинення кримінального правопорушення: 1) готування до кримінального правопорушення, 2) замах на кримінальне правопорушення, 3) закінчене кримінальне правопорушення.

Готування до кримінального правопорушення та замах на злочин є різновидами попереднього злочинного діяння і називаються незакінченими злочинами (стаття 13 Кримінального кодексу України). Їхні ознаки викладені у статтях 14 та 15 Кримінального кодексу України відповідно [1, с. 68].

Відповідно до чинного Кримінального кодексу України (стаття 15, частина 1) замахом на кримінальне правопорушення визнається діяння (дія або бездіяльність), вчинене особою з прямим умислом на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини Кримінального

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

кодексу, якщо при цьому кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі. Таким чином, кримінальне правопорушення замаху характеризується об'єктивними та суб'єктивними ознаками. Об'єктивні ознаки замаху на вбивство:

1) вчинення дії або бездіяльності, безпосередньо спрямованої на вчинення кримінального правопорушення, тобто замаху, завжди започатковує виконання об'єктивної сторони складу злочину;

2) під час замаху кримінальне правопорушення не доводиться до кінця;

3) кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі винного [3, с. 58].

Суб'єктивна сторона замаху на кримінальне правопорушення полягає в тому, що це завжди умисне діяння, тобто замах можливий лише за наявності прямого умислу.

В українському кримінальному праві за суб'єктивними ознаками замах на кримінальне правопорушення поділяється на незакінчений та закінчений. Замахом на злочин визнається вчинення особою всіх дій, які вона вважала необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця, але при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі (ч. 2 ст. 15).

Незакінчений замах вважається вчиненим, якщо особа виконала всі дії, які вважала необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця, але не зробила цього з причин, що не залежали від її волі (ч. 3 ст. 15) [2].

Відповідно до статті 68 Кримінального кодексу України при призначенні покарання за готування до кримінального правопорушення та замах на злочин суд враховує:

1) ступінь тяжкості вчиненого особою діяння;

2) ступінь здійснення нею злочинного наміру;

3) причини, через які злочин не було доведено до кінця.

Крім того, наразі Кримінальний кодекс України містить норму, яка зобов'язує суд призначати більш м'яке покарання за незакінчене кримінальне правопорушення, ніж за закінчений.

За готування до кримінального правопорушення строк або розмір покарання не може перевищувати половини, не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (ч. 2 та 3 ст. 68 КК). Таким чином, при призначенні покарання за незакінчене кримінальне правопорушення українські суди зобов'язані враховувати той факт, що кримінальне правопорушення було незакінченим [4, с.17].

Список використаних джерел:

1. Яценко С. С. Основні питання Загальної частини кримінального права іноземних держав : навч. посіб. — К. : ВД «Дакор», 2013. — 168 с (дата звернення: 04.12.2023)

2. Кримінальний кодекс України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.12.2023)

3. Уголовное право зарубежных стран. Общая часть / под ред. И. Д. Козочкина. — М. : Омега-Л, 2003. — 576 с (дата звернення: 04.12.2023)

4. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии). Сборник законодательных материалов / под ред. И. Д. Козочкина. — М. : Зерцало, 1999. — 352 с (дата звернення: 04.12.2023)

Лазарєв В. О.

директор ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ
У ЗВ'ЯЗКУ З ОБМІНОМ ЗАСУДЖЕНОГО
ЯК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО**

Питання тримання та обміну військовополонених у зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України є актуальним у нас час, про що свідчать законодавчі зміни в частині доповнення Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України. Так, 19 серпня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» № 2472-ІХ від 28.07.2022 року [1], у зв'язку з чим було доповнено Кримінальний кодекс (далі – КК) статтею 84-1, якою регламентовано особливості звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого [2]. Така новела спричинила низку аспектів, які потребують доктринального обґрунтування, адже питання причетності військового до вчинення злочинів та притягнення його до відповідальності відіграє принципове значення для обміну. Відповідно до цього обмін може бути проведено за таких умов:

- рішення про звільнення може бути прийняте лише за наявності згоди уповноваженого органу на передачу засудженої особи для обміну як військовополоненого;

- такий вид звільнення можливий виключно за письмовою згодою засудженого на проведення зазначеного обміну;

- у разі зриву обміну судом приймається рішення про направлення особи для подальшого відбування призначеного раніше покарання.

Принагідно зауважити, що діяльність військових формувань, які боронять нашу країну, спричинило формування обмінного фонду, а саме десятки російських військових, правовий статус яких визначається ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. [3] та ст. 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. [4]. Так, комбатантом є особа, яка входить до складу збройних сил держави (організованих збройних формувань, що перебувають під командуванням осіб, відповідальних перед цією державою за дії своїх підлеглих) і які мають право брати участь у воєнних діях. Водночас військовополоненим може бути і некомбатант – особа, яка входить до складу збройних сил держави (організованих збройних формувань, що перебувають під командуванням осіб, відповідальних перед цією державою за дії своїх підлеглих) і які не воюють, зокрема медичний і духовний персонал, інтенданти, військові кореспонденти, юристи.

З огляду на це особливу увагу слід приділити особам, які користуються імунітетом комбатанта. Якщо військовополонені не підозрюються у скоєнні воєнних злочинів, вони не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Відзначимо, що ні жодною Женевською конвенцією і додатковими протоколами не передбачено заборони щодо проведення обміну під час збройного конфлікту. Проте це стосується лише військовополонених, які не є фігурантами кримінальних проваджень за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права. Водночас процесуалісти зазначають, що у Женевській конвенції (III) не передбачена репатріація для військовополонених, які утримуються під вартою у зв'язку із судовим переслідуванням або засудженням, до закінчення судового процесу або завершення покарання, а у вищезазначеній статті Кримінального кодексу України не йдеться про репатріацію, а саме про обмін.

З аналізу ст. 84-1 КК випливає, що під обмін може підпадати досить широке коло осіб, тобто іноземці, особи без громадянства, громадяни України. Однак ця стаття передбачає саме обмін, а не екстрадицію; аргументувати це можна наявністю письмової згоди засудженої особи на проведення таких дій. Водночас положення ст. 84-1 КК поширюється не у всіх випадках, а саме на осіб, яких не було засуджено [2]. У зв'язку з цим військовополонених, враховуючи їх особливе становище, навіть утримують у спеціальних установах – таборах для військовополонених. З приводу Державної кримінально-виконавчої служби України, то вони можуть утримуватись там тимчасово у зв'язку з неможливістю доставляння військовополонених безпосередньо до табору.

Окрім цього, ця стаття не обмежує коло злочинів, за вчинення яких особу засуджено. До таких діянь належать міжнародні злочини та інші кримінально карані діяння. Проте така перспектива не зменшує гостроти проблеми безкарності тих, хто вчинив міжнародні злочини. У цьому випадку

необхідно враховувати принцип пропорційності.

Беручи вищевикладене до уваги, зауважимо, що пом'якшення кримінальної відповідальності особам, засудженим за міжнародні злочини, не є загальним правилом. Це стосується і звільнення від відбування покарання. Однак, як зазначають зарубіжні дослідники міжнародної кримінальної відповідальності, такі внутрішньодержавні правові інструменти можуть бути передбачені в перехідний період відповідно до соціально-політичних цілей суспільства. Ми погоджуємося з думкою, що при застосуванні пільги, передбаченої ст. 84-1 Кримінального кодексу, держава переслідує важливі цілі, що відповідають суспільним потребам. Але при цьому, на жаль, нехтуються права жертв злочинів [5, с. 140-141].

Питання обміну військовополоненими-іноземцями також є особливим, оскільки вони мають громадянство інших країн, хоча вони є добровольцями. Ніде не вказано, хто ініціював повернення іноземних військовослужбовців – Україна чи країна, де офіційно зареєстровано 78 осіб. Але якщо взяти до уваги обмін десяти іноземних громадян (двох громадян США, п'яти громадян Великої Британії, одного громадянина Марокко, одного громадянина Швеції та одного громадянина Хорватії), то бачимо, що це відбувається досить рідко. У цьому випадку третя сторона виступає безпосередньо як посередник [6].

Ще одним цікавим аспектом обміну є підтвердження наявності тих чи інших осіб. Теоретично список військовополонених складає Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, але в росії офіційно відповідає Міністерство оборони через Міжнародний комітет Червоного Хреста. На практиці при обміні не уточнюється, які саме особи підлягають звільненню з-поміж військовополонених. Це було підтверджено у відповіді представника Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими, який зазначив, що наявність або відсутність підтвердження від Міністерства оборони рф про те, що військовослужбовець є військовополоненим, безпосередньо не впливає на процедуру обміну, оскільки навіть "офіційно померлі особи" будуть повернуті [7]. Вищезазначене свідчить про те, що теоретично існує офіційний портал для внесення інформації про зниклих безвісти, але на практиці ця інформація не використовується, оскільки немає офіційного підтвердження від іншої сторони. Водночас українською стороною готується обмін «всіх на всіх», якого ще не було у світі саме під час воєнного конфлікту, про що зазначає начальник Головного управління розвідки Міністерства оборони України Кирило Буданов. Однак якщо й мета буде досягнута, етап обміну буде поступовим і тривалим у зв'язку із значною кількістю не тільки українських військовослужбовців, але і цивільних осіб. Між іншим, чинного положення, яке стосується обміну цивільного населення, в Україні не існує. Тому звертаючись до приписів міжнародного гуманітарного права під цивільним населенням слід розуміти осіб, які не є членами збройних формувань і прямо не беруть участі у бойових діях, обмін яких повинен відбуватись без різних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ. З огляду на це обмін цивільними особами є складною і нерегульованою процедурою [7].

Підсумовуючи викладене, можна зробити такий висновок, що зараз триває розробка ефективного правового механізму обміну військовополонених. Чинним Кримінальним кодексом України передбачено окремий вид звільнення від відбування покарання до осіб, що мають специфічний правовий статус – засудженого військовополоненого або особи, прирівняної до нього. Вбачається, що удосконалення та розвиток цього складного політико-правового явища є першочерговим на порядку денному, яке потребує подальшого наукового дослідження та внесення відповідних змін до чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» № 2472-IX від 28.07.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2472-20#Text>.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n3862> (дата звернення: 26.10.22).
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
4. . Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_199.
5. Орловська, Н. А. (2022). Актуальні питання ст. 84-1 кк в контексті обміну військовополонених.
6. Бережанський І. «Ми врятували їм життя»: Зеленський повідомив про 10 іноземців, які повернулися з російського полону. ТСН.ua. URL: <http://surl.li/hmdhi>.
7. Ukrinform. Для обміну не є обов'язковим підтвердження полону від російської сторони – Коордштаб. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <http://surl.li/hmdhp>.

Лисенко В. В.

(Державний податковий університет)

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 307 КК України, є серйозною загрозою не лише для України, а й також для всього цивілізованого світу. Такі кримінальні правопорушення спричиняють шкоду здоров'ю населення, впливають на економічну та політичну складову

держави. Незважаючи на наявність необхідного нормативно-правового забезпечення цього напрямку протидії злочинності, розгалуженої системи правоохоронних органів, криміногенна ситуація у цій сфері залишається вкрай напруженою. Дані про виявлені факти незаконного обігу наркотичних засобів свідчать про їх збільшення та поширення серед усіх верств населення. Глибоку занепокоєність викликає інформація про поширення вживання наркотичних засобів, психотропних речовин серед неповнолітніх та школярів.

Складне становище з подоланням поширення наркотичних засобів пов'язане із багатьма факторами. Встановити факти збуту наркотичних засобів досить складно, оскільки правопорушники здійснюють злочинну діяльність приховано, використовують різноманітні механізми для усунення безпосереднього контакту при передачі наркотичних засобів, електронні гаманці для оплати їх збуту тощо. Незаконний обіг наркотичних засобів супроводжується отриманням значних сум неконтрольованих прибутків, що, відповідно, створює умови для корупційних проявів представників органів влади, співробітників правоохоронних органів.

Для належної реалізації оперативної інформації важливим є: складання плану послідовності виконання заходів у ході документування змісту злочинної діяльності; визначення підрозділів правоохоронних органів та їх співробітників для організації документування та затримання правопорушників; визначення необхідних технічних засобів, які будуть використані у ході документування злочинної діяльності; залучення до участі осіб (легендованих), які будуть брати участь у ході здійснення оперативної закупки наркотичних засобів (психотропних речовин); підготовка клопотань до слідчого судді щодо проведення оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій (негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; аудіо-, відеоконтроль особи; аудіо-, відеоконтроль місця; спостереження за особою; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж; накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу) для документування змісту злочинної діяльності та отримання відповідних дозволів на їх проведення; залучення до проведення оперативної закупки наркотичних засобів (психотропних) речовин грошових коштів (видатків спеціального призначення) із фондів фінансового забезпечення діяльності правоохоронних органів; забезпечення проведення ходу документування необхідними транспортними та технічними засобами.

Правоохоронними органами у ході документування змісту злочинної діяльності допускається низка порушень, які призводять до визнання отриманих доказів неналежними та недопустимими. Аналіз судової практики дозволив виокремити такі порушення:

- відсутність у кримінальних провадженнях підтверджуючих даних (документів) про виділення грошових коштів правоохоронних органів для

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
здійснення оперативної закупки наркотичних засобів;

- проведення обшуків під виглядом огляду місця події без відповідної ухвали слідчого судді;
- проведення неодноразових оперативних закупок наркотичних засобів (психотропних речовин) та несвоєчасне внесення відомостей до ЄРДР;
- проведення контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки поза терміном дії постанови прокурора.

Наведемо окремі приклади із судової практики, які свідчать про проблеми доказового процесу. Судом отримані докази щодо збуту наркотичних засобів були визнані недопустимими, оскільки сторона обвинувачення посилалася на показання особи зі зміненими анкетними даними, яка заявила про кримінальне правопорушення, щодо якої у ході досудового розслідування не були застосовані заходи забезпечення безпеки у виді забезпечення конфіденційності відомостей про особу на підставі Закону України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві"; контроль за вчиненням злочину у формі оперативної закупки було проведено поза терміном дії постанови прокурора [1].

Нерідко факти незаконного обігу наркотичних засобів, зокрема і реалізації наркотичних засобів, встановлюються за результатами розслідування інших кримінальних правопорушень у зазначеній сфері чи щодо інших злочинів. У таких випадках є найбільш сприятливе становище щодо організації проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та збору доказів. Зазначена слідча ситуація дозволяє скоротити термін між моментом виявлення (встановлення) інформації і її реалізації (проведення обшуку, затримання осіб у ході реалізації наркотичних засобів, психотропних речовин тощо).

При цьому аналіз судової практики свідчить про окремі факти неналежної організації реалізації первинної інформації у таких випадках. Так, факт виготовлення та реалізації психотропних речовин було встановлено в ході розслідування іншого кримінального правопорушення. Однак правоохоронці не скористалися цим, провели слідчі (розшукові) дії з порушенням встановленого КПК України порядку, що призвело до визнання отриманих доказів недопустимими і ухвалення виправдувального вироку у частині виготовлення та збуту психотропних речовин [2].

Практика правоохоронних органів свідчить про різну практику реалізації оперативних матеріалів. В одних випадках, після здійсненої оперативної закупки, затримується особа, що здійснювала їх збут. Проводиться її особистий обшук, вилучаються грошові кошти, які використовувалися легендованими особами в ході оперативної закупки. В інших випадках оперативними підрозділами продовжується документування змісту злочинної діяльності зі збуту наркотичних засобів у формі оперативної закупки. Судова практика свідчить про випадки проведення оперативними підрозділами декількох оперативних закупок наркотичних засобів у однієї

особи в рамках заведеної оперативно-розшукової справи, що призводить інколи до визнання судом отриманих доказів недопустимими з причини несвоєчасного внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань [3].

Варто зазначити важливість використання технічних засобів фіксації у ході документування змісту злочинної діяльності. Так, суд у вирокі наголосив, «що вчиняючи оперативні закупки, працівники правоохоронного органу не вжили заходів до фіксації факту збуту наркотичних засобів під час проведення оперативних закупок технічними засобами, хоча потреба у їх здійсненні була. Необґрунтоване небажання працівників правоохоронців заручитись використанням технічних засобів при здійсненні оперативно-розшукової діяльності ставить під сумнів достовірність даних, отриманих в ході їх проведення» [3].

Незважаючи на прийняті рішення первинною інстанцією щодо виправдання осіб, які здійснюють збут наркотичних засобів та психотропних речовин, сторона обвинувачення нерідко оскаржує в апеляційній інстанції прийняті рішення. Так, судом першої інстанції було виправдано особу, щодо якої були задокументовані оперативними підрозділами неодноразові факти збуту наркотичних засобів, посилаючись на недоведення участі особи у вчиненні кримінального правопорушення. Апеляційна скарга прокурора була задоволена, і Апеляційний суд Вінницької області скасував виправдувальний вирок суду першої інстанції та постановив обвинувальний вирок [4].

Аналіз судової практики засвідчив про низку проблем, що існують в організації діяльності оперативних підрозділів та органів досудового розслідування щодо збору доказів. На цей процес впливають чинники як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Для усунення негативних чинників вато враховувати вимоги норм кримінального процесуального законодавства та особливостей судової практики в цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Вирок Великобагачанського районного суду Полтавської області від 3 вересня 2021 р. Справа № 525/99/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99343004>. (дата звернення 27.10.2023).
2. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 8 лютого 2022 р. Справа № 404/3554/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103044512>. (дата звернення 24.10.2023).
3. Вирок Коломийського міськрайонного суду від 22 червня 2022 р. Провадження № 1-кп/346/9/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104919876>. (дата звернення 10.10.2023).
4. Вирок Вінницького апеляційного суду від 21 грудня 2022 р. Справа № 127/19129/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108007204>. (дата звернення 27.10.2023).

Лозова С. М.

доцент кафедри кримінального
процесу, криміналістики
та експертології,
кандидат психологічних наук, доцент

Рудакова М. А.

студентка факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДРОБКИ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

На сьогодні Україна переживає вкрай важкі часи, обумовлені військовим вторгненням РФ на територію України. Це стосується багатьох сфер життя, не винятком є й діяльність щодо розкриття і розслідування злочинів. Показники вчинених злочинів нерівномірні, в залежності від їх категорії.

Одним з таких злочинів, що демонструє стрімке зростання, є підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) [1].

У багатьох випадках документи використовуються як знаряддя вчинення злочинів, відображають певні сліди злочинної діяльності або містять інші фактичні дані, які мають значення у кримінальному провадженні. Завдяки цьому вони виступають важливими джерелами доказів і тому потребують певної процедури виявлення, фіксації, вилучення, дослідження й використання.

За юридичною природою документи поділяють на справжні та підроблені. Справжній документ містить відомості, які відповідають дійсності. Він складається уповноваженою на те особою, найчастіше – на відповідному бланку. Усі реквізити такого документа слід належним чином заповняти. Бланки документів виготовляються з дотриманням передбачених технологій і в певному місці. Підроблений документ містить інформацію, яка не відповідає дійсності. У таких документах розрізняють інтелектуальну та матеріальну підробку.

У разі інтелектуальної підробки документ складається з дотриманням вимог, притаманних дійсним документам. Для цього використовуються справжні бланки документів, печатки та штампи. Інтелектуальну підробку може здійснити лише особа, згідно зі своїми функціональними обов'язками уповноважена складати певні документи, однак при цьому вона вносить до формально дійсного документа заздалегідь неправдиві відомості, наприклад

оформляє атестат чи диплом про закінчення навчального закладу на ім'я особи, яка не пройшла відповідного курсу навчання, тощо. У разі матеріальної підробки документ або одразу виготовляється злочинцем у повному обсязі за зразком справжнього (повна підробка), або до змісту справжнього документа вносяться часткові зміни (часткова підробка), в результаті чого такий документ стає носієм неправдивої інформації. За обсягом внесених змін підробка може бути повною (виготовлення повністю підробленого документа) або частковою (внесення змін у справжній документ) [2, с. 206].

Одним з найбільш розповсюджених видів підробки за час воєнного стану в Україні стала підробка так званих «білих білетів», тобто висновків військово-лікарської комісії та внесення неправдивих відомостей про зняття з обліку у військовий квиток, що дає право на виїзд за межі України. Слід зауважити, що використання підроблених документів на кордоні є кримінально караним діянням.

Наприклад, киянин з використанням мережі анонімних Телеграм-акаунтів збував на території столичного регіону підробні документи, печатки, штампи та факсиміле різних державних установ. Слідством було встановлено, що зловмисник виготовляв печатки та штампи, зокрема, районних судів м. Києва, ТЦК та СП різних регіонів України, СБУ, Державної прикордонної служби України, військових частин Міністерства оборони України, КМДА та КОДА, посольства РФ у Федеративній Республіці Німеччина. Ці печатки й штампи використовувались підозрюваним для підробки довідок щодо позбавлення російського громадянства, непридатності до військової служби, зняття з військового обліку, а також для підробки рішень районних судів України [3].

Слід зауважити, що сьогодні почастишали випадки підробок печаток і штампів, які використовуються як для часткової підробки документів, так і при повній підробці документа.

Печатки та штампи – це спеціальні кліше, що застосовуються для нанесення відбитків на папір, сургуч, пластилін та інші матеріали. Відбитки печаток (штампів) є одним із обов'язкових реквізитів більшості документів і служать для посвідчення викладених у них фактів. Способами підроблення відбитків печаток і штампів є такі: відтворення відбитка печатки чи штампу за допомогою саморобних кліше; копіювання справжнього відбитка печатки (штамп); копіювання й імітація відбитків печаток (штампів) з використанням копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки та деякі інші [2, с. 212-213].

Кіберфахівці Служби безпеки викрили у Києві підпільний цех із виготовлення та продажу підроблених документів, печаток і штампів України та Євросоюзу. Правоохоронці з'ясували, що організатор схеми пропонував клієнтам фальшиві паспорти, водійські посвідчення, свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів, акти права власності на землю. Також він продавав фіктивні дипломи про вищу освіту. Фальшива продукція реалізувалась через

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ хакерську платформу "Darknet". Покупці розплачувались за підроблені документи криптовалютою. Замовниками послуг були ухилианти, які прагнули виїхати з країни і уникнути мобілізації, та діячі з хакерського середовища, яким фальшивки були потрібні для прикриття протиправної діяльності [4].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що під час війни збільшилась кількість злочинів, пов'язаних з підробленням документів, печаток, штампів та бланків, їх збутом чи використанням. Найчастіше підробляються документи, які дають можливість виїзду за кордон: довідки щодо непридатності до військової служби, зняття з військового обліку, документи, що підтверджують інвалідність та деякі інші.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-П. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 384 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1c71481e-5339-4203-a94d-5fcac8dfce32/content>
3. Підробляв рішення судів та довідки про непридатність до військової служби: киянину загрожує до 5 років в'язниці. URL: <https://suspilne.media/574809-pidroblav-risenna-sudiv-ta-dovidki-pro-nepridatnist-do-vijskovoї-sluzbi-kianinu-zagrozue-do-5-rokiv-vaznici/>
4. Паспорти, дипломи, водійські права: у Києві викрили підпільний цех з підробки документів. URL: <https://suspilne.media/501190-pasporti-diplomi-vodijski-prava-u-kiyevі-vikrili-pidpilnij-ceh-z-pidrobki-dokumentiv/>

Макаров Д. Д.

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Царьова І. В.

професор кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, доцент

ДЕРЖАВНА МОВА У СФЕРІ МЕДІА

Мовну політику в Україні визначає ст. 10 Конституції України, відповідно до якої державною мовою в Україні є українська [1]. До врегулювання мовної ситуації в Україні долучається Закон України «Про

забезпечення функціонування української мови як державної» [2], що визначає побутування української мови у різних суспільних сферах життєдіяльності українського народу, зокрема й у медіа, кінематографі, книговидаванні та рекламі. Крім того, 31 березня 2023 р. набув чинності Закон України «Про медіа» [3], що, як справедливо зазначає уповноважений із захисту державної мови Т. Кремень, «посилить позиції української мови в цій сфері» [4]. Зважаючи на набуття чинності нового закону, додаткових коментарів потребують деякі положення, зокрема, наприклад, ч. 6 ст. 40, що встановлює чіткі вимоги до обчислення частки програм, створених державною мовою.

Із огляду на це, мета цієї наукової розвідки – описати статус державної мови у сфері медіа й розтлумачити новели чинного Закону України «Про медіа».

Мові засобів масової інформації приділяли свою наукову увагу багато лінгвістів, зокрема С. Бибик, Н. Кутуза, О. Пономарів, І. Царьова. У дослідженнях науковців подано визначення медійного дискурсу, медіамови, медіатексту, мови засобів масової інформації, мови медіаконтенту, медіакультури. Зазвичай мову медіа визначають як окремий підстиль публіцистичного стилю, що побутує в періодиці, радіо, телебаченні, рекламі. Водночас сьогодні термін «мова медіа» використовують у ширшому значенні, як будь-яку усну чи писемну публіцистику, оприлюднену не лише на телебаченні / радіомовленні / пресі, а і в інтернеті, соціальних мережах тощо. Наразі є різні думки щодо належності медіамови до того чи того підстилю, чи взагалі відмежування її в окремий функціональний стиль, проте очевидним є той факт, що медійному тексту притаманні стилістичні риси, засоби й манера публіцистичного стилю, оскільки саме він обслуговує сферу соціальної і громадської комунікації.

Мова у сфері медіа досі потребує дослідницького осмислення не лише з лінгвістичного погляду, а й правового, оскільки відбулися істотні зміни в законодавстві. Згідно зі статтею 40 Закону України «Про медіа» телевізійну програму можна вналежнити до українськомовної в тому разі, якщо висловлення медійників, запрошених, опитуваних виконані / перекладені із застосуванням синхронного або послідовного перекладу, дубльовані, озвучені відповідно до вимог закону державною мовою. Крім того, дозволено вживання мови корінних народів, коротких ремарок, мовних фрагментів, інтерв'ю, репортажів із місця подій наживо, але їхня тривалість не може перевищувати десять відсотків загального часу телевізійної програми. Також такі фрази й слова можуть бути присутніми в піснях, кліпах, дописах, кінофільмах за умови такої ж пропорційності.

Із 17 липня 2024 року набудуть перехідні положення Закону України «Про медіа», відповідно до яких «у живому ефірі українськомовної програми дозволено використання недержавної мови у виступах, інтерв'ю, коментарях, поясненнях, запитаннях (дикторів) програми в обсязі, обумовленому творчим

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
задумом програми або художнього фільму. [...] Для цілей реалізації художнього, творчого задуму допускається у фільмі (окрім дитячих та анімаційних фільмів) використання інших мов в обсязі не більше ніж 10% загальної тривалості всіх реплік учасників фільму, при цьому усі іншомовні репліки субтитруються державною мовою» [4].

Отже, відповідно до Закону України «Про медіа» мінімальна частка української мови на національному телебаченні мусить зрости з 75% до 90% уже з початком нового року – 1 січня 2024 року. Такий закон є важливим кроком на шляху утвердження державної мови і мовної політики, її популяризації, оскільки медіа є не лише комунікаційним каналом, джерелом інформації, а й одним із важливих мовних авторитетів для пересічного громадянина, що істотно впливає на формування і розвиток мовної культури і свідомості.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: [https://www.president.gov.ua/documents/ constitution](https://www.president.gov.ua/documents/constitution) (дата звернення: 10.11.2023)
2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2704-VIII поточна редакція від 27.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 10.11.2023)
3. Закон України «Про медіа» 2849-IX поточна редакція 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 10.11.2023)
4. Кремінь Т. Закон України «Про медіа» посилить позиції української мови в цій сфері. URL: <https://interfax.com.ua/news/telecom/901238.html> (дата звернення: 10.11.2023)

Максименко О.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства
та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**МОВА ВОРОЖНЕЧІ ЯК СКЛАДНИК
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ**

З 2014 року російська федерація веде агресивну політику проти України, яку визначено як «збройну агресію Російської Федерації проти України». Окрім збройної агресії здійснюється ще інформаційний вплив на свідомість населення. Інформаційна війна – це конфлікт, у якому використовують інформаційні ресурси та засоби з метою впливу на громадську думку, враження та переконання опонентів. Це охоплює поширення пропаганди, дезінформації, кібератак, використання соціальних мереж і медіа для маніпулювання громадською думкою та створення

сприятливого образу для країни-агресорки.

Отже, дискурс інформаційної війни істотно впливає на сучасний мовний складник суспільства різними способами. Передусім це сприяння поширенню специфічної лексики, маніпулювання семантикою слів та формулювання певного контексту. Також відбувається маніпуляція інформацією для створення негативних уявлень про групи людей або країну загалом задля поглиблення ворожнечі та виникнення конфліктів у суспільстві.

Росія в інформаційному просторі використовує нав'язування агресії, знецінення людського життя, спонукання до вбивств, тортур, перекручування подій, які відбуваються, за допомогою мови ворожнечі як засобу для провокацій і розв'язання протистояння.

Отже, мова ворожнечі – це термін, який означає використання агресивного або конфліктогенного мовлення, спрямованого на підштовхування до конфлікту, недовіри або ворожості певної групи осіб для налаштування суспільної думки, мобілізації населення.

Для розпалення ворожнечі в інформаційному просторі можуть використовуватися різноманітні способи:

1. Фейкові новини: поширення неправдивої інформації для створення негативних уявлень.
2. Маніпуляція семантикою: зміна визначень слів або вибір специфічної лексики для формування певного образу.
3. Тролінг – агресивні коментарі для роздратування та розпалювання конфліктів.
4. Дезінформація: систематичне поширення неправдивої інформації для введення в оману.
5. Створення конфліктів: звертання до чуток, погроз або інших методів для підштовхування до конфлікту.

За дослідженням Ольги Кирилюк, наразі зафіксовано 374 назви, які є засобом розпалювання ворожнечі [1, с. 19]. До цієї групи належать: 1) етнофолізми (0,8% від загальної кількості засобів агресії); 2) дегуманізована лексика (36,1%); 3) слова зі спонукальною семантикою як заклик до фізичного знищення (4,5%); 4) евфемізми з розважальною конотацією (12,3%); 5) демонізувальна лексика (46,3%) [1, с. 19].

1. Етнофолізми – слова, які мають образливий контекст і етнічний або національний підтекст та сприяють посиленню ворожнечі між етнічними і національними групами. До цієї групи належать слова – хохол, кацап, москаль у контексті українсько-російських відносин.

2. Дегуманізована лексика використовується для зменшення чи втрати гідності, людяності чи поваги до певної групи людей. Це слова і вислови, які можуть образити чи принизити особистість. Наприклад, похідні від терміна сепаратизм [1, с. 19] – сепаратюги, сепарня, сепари (учасники незаконних збройних формувань); ждуни (прихильники російських військ), зрадофіли (особи, які звинувачують владу); соросята (прихильники Дж. Сороса),

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ шабунята (прихильники громадського діяча В. Шабуніна), хунта, бандерівці [1, с. 20].

3. Лексеми із спонукальною тематикою як заклик до фізичного знищення. Формулювати спонукальні заклики, які стосуються фізичного знищення важко, тому в інформаційному просторі ширяться лексеми: знищувати вату, знищувати окупантів [1, с. 20].

4. Евфемізми з розважальною конотацією часто використовуються для формулювання чогось неприємного, щоб зробити це менш образливим чи смішним. Наприклад, піти, поїхати на концерт Кобзона; виграти квиток на концерт Кобзона; бавовна; приєднатися до режиму тиші [1, с. 20].

5. Демонізувальна лексика охоплює слова і вирази, які призначені негативно вплинути на імідж чи статус особи, групи чи явища за допомогою критики чи ворожого ставлення. Демонізація може використовуватися для досягнення певних цілей. Наприклад: їсти дітей; пити людську кров тощо [1, с. 20].

Мова ворожнечі становить серйозний вплив на суспільство. Зокрема, використання агресивної та ворожої мови поглиблює розбіжності між людьми та сприяє політичним і соціальним конфліктам. Вона покликана створювати психологічний тиск задля відчуття небезпеки та виникнення стресу серед тих, на кого вона спрямована. Сприяння формуванню стереотипів та упереджень, перекручування подій та вплив на громадську думку є обов'язковим складником мови ворожнечі.

Інформаційне протистояння за допомогою мовних засобів ворожнечі спрямоване на пропагування агресії, вплив на когнітивну та психологічну свідомість за допомогою мовного коду [1, с. 2]. Аналіз лексичних одиниць негативної конотації як елементу інформаційної війни дає підстави стверджувати, що росія проводила тривалу підготовку до збройної агресії проти України за допомогою інформаційного складника, основним елементом якого є мова ворожнечі. Інформаційна війна, яку змушена вести Україна у відповідь з 2014 року, також впливає на мовний інструментарій, за допомогою якого висвітлюються воєнні події.

Список використаних джерел:

1. Кирилюк О. Л. Дискурс інформаційної війни: лінгвокогнітивний та психолінгвістичний аспекти: автореф. дис. ... д. філол. наук : 10.02.01. Кропивницький, Дрогобич, 2023. 40 с.

2. Кирилюк О. Л. Мовні засоби сугестивного впливу на реципієнта в дискурсі інформаційної війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2021. т. 32 (71). № 4 (1). С. 24–28. DOI: 10.32838/2710-4656/2021.4-1/05

Малахова К.

курсантка ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Федченко В. М.,

професор кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Умови сьогодення, в яких перебуває наша держава у зв'язку з повномасштабним воєнним вторгненням, економічна нестабільність, акцент держави на фінансуванні сил безпеки і оборони, військово-промислового комплексу, соціального захисту та здійснення компенсаційних виплат зумовлює потребу в здійсненні уповноваженими правоохоронними органами особливого контролю щодо стану забезпечення державної економіки, попередження ризиків, пов'язаних з існуючими для неї загрозами, в тому числі запобігання, попередження, виявлення, викриття та розслідування кримінальних правопорушень проти державної власності та кримінально-протиправних дій, вчинених у господарській та службовій сферах.

Кримінальна юстиція зазнала певних змін як в нормах матеріального, так й процесуального права, які були спричинені введенням правового режиму воєнного стану, зумовленого повномасштабною воєнною агресією російської федерації. Зокрема, законодавець посилив кримінальну відповідальність за вчинення переліку кримінальних правопорушень проти власності. Відповідна реакція держави на ймовірні виклики, зумовлені існуючим ризиком внутрішньої дестабілізації держави та попередження вчинення таких протиправних дій, які зокрема вчиняються службовими особами, віднайшла своє відображення у Законі України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» [1] від 03.03.2022 року, встановивши нову кваліфікуючу ознаку за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 ККУ, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем [2] як «вчинення в умовах воєнного або надзвичайного стану», перекласифікувавши вказане кримінально-протиправне діяння у тяжкий злочин, в свою чергу надавши процесуальний механізм доказування у вказаній

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

категорії кримінальних проваджень – проведення негласних (слідчих) розшукових дій.

Здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем завжди викликає певні труднощі, зумовлені специфікою суб'єктів вказаних кримінальних правопорушень та процесуальними особливостями доказування у кримінальних провадженнях зазначеної категорії [3, с.423]. У процесі здійснення досудового розслідування, основна мета якого – якісний збір доказової бази, яка в свою чергу сприяє встановленню наявності вини особи, спростовуючи чи підтверджуючи обставини, про які було заявлено, та які в свою чергу стали підставою для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), важливо заздалегідь визначитись з необхідним переліком здійснюваних слідчих (розшукових) дій, завдяки яким органам досудового розслідування необхідно встановити обставини, визначені у ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК).

Досліджуваний нами процес доказування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, певним чином, в залежності від способів здійснення, можемо віднести до «білокомірцевої злочинності», збір доказової бази у вказаних категоріях кримінальних проваджень базується на ємкому дослідженні елементів складу кримінального правопорушення, за допомогою передбаченого кримінальним процесуальним законодавством інструментарієм, фундаментом якого слугує отримання показань від осіб, що мають відомості щодо фактичних даних про вчинення зазначеного кримінального правопорушення, встановлення взаємозв'язку між службовим становищем особи та діями, спрямованими на привласнення, розтрату або заволодіння майном.

Найбільш комплексною слідчою (розшуковою) дією, яка надає змогу органам досудового розслідування отримати докази, що в подальшому будуть покладені в основу обвинувальних матеріалів – це обшук. Першочерговим завданням, яке покладається на сторону обвинувачення при отриманні дозволу на його проведення, є доведення мети проведення вказаної слідчої (розшукової) дії, а саме виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення [4].

При здійсненні обшуку в першу чергу увагу потрібно звертати на фінансову документацію та наявність у ній всіх необхідних реквізитів та наявність ознак підробки. Відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» всі первинні та зведені облікові документи мають такі обов'язкові реквізити: назву документа (форми); дату і місце складання; назву підприємства, від імені якого складено документ; зміст та обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції;

посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення; особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції [5, с.36].

Також в разі вчинення зазначеного кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб або організованою групою, важливе доказове значення має інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо [6, с.355]. Доказування існування факту вчинення вказаного кримінально протиправного діяння за попередньою змовою групою осіб, організованою групою, злочинною організацією, шляхом отримання вищевказаної інформації, здійснюється шляхом отримання тимчасового доступу до речей і документів, але варто зазначити, що у зв'язку з тим, що вищеперераховані відомості містять охоронювану законом таємницю, тимчасовий доступ здійснюється виключно на підставі ухвали слідчого судді.

Зауважимо, що потужним інструментом доказування при розслідуванні привласнення, розтрата, заволодіння майна шляхом зловживання службовим становищем є проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій, але через значний зміст зазначеного питання, вказане дослідження потребує здійснення окремих наукових пошуків.

Враховуючи зміст проведеного нами дослідження, відмітимо, що наразі на правоохоронні інституції нашої держави покладений відповідальний обов'язок – забезпечення внутрішньої безпеки, нормального функціонування суспільства, попередження ризиків економічної безпеки держави, шляхом виявлення фактів вчинення окремої категорії кримінальних правопорушень, що посягають на державну власність, а основною метою діяльності органів досудового розслідування є виконання завдань кримінального провадження, яке частково віднаходять своє відображення у якісному процесі доказування обставин вчиненого кримінального правопорушення, в тому числі й тих, які не лише є обвинувальними за своєю суттю, але й тими, які виправдовують та спростовують причетність підозрюваних осіб у вчиненні кримінально-протиправних діянь, які їм інкримінуються.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
3. Шендрик Ю. В. Проблемні питання здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ним шляхом зловживання службовим становищем / Ю. В. Шендрик // Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 бер. 2023 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2023. – С. 423-425.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 6 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.11.2023).

5. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / За ред. М.І. Хавронюка.– К. : Москаленко О. М., 2019. – 464 с.

6. Шендрик Ю. Окремі аспекти застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях за фактами привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем / Ю. Шендрик // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2022. - № 1 (116). – С. 354-360.

Мельник А. М.

курсант навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Кривокурс О. Г.

викладач кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУПЕРЕЧНОСТІ, ЯКІ МОЖУТЬ СВІДЧИТИ ПРО ІНСЦЕНУВАННЯ САМОГУБСТВА

Кримінальні правопорушення проти життя людини є одними з найнебезпечніших, оскільки вони позбавляють людину найціннішого – права на життя, яке закріплене Конституцією України, зокрема статтею третьою, де зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Інсценування самогубства є ще небезпечнішим, оскільки злочинець намагається приховати сліди злочину, що ускладнює розслідування та може призвести до безкарності.

Інсценування самогубства полягає у створенні таких умов на місці події, за яких слідова картина умисного вбивства максимально наближена до слідової картини, притаманної самогубству, з метою введення в оману уповноважених осіб, які здійснюють досудове розслідування, та уникнення винною особою кримінальної відповідальності.

Вбивства, замасковані під самогубства, можуть вчинятись з різних

мотивів та з різною метою. Насамперед, це приховування умисного вбивства. Також однією з причин може бути бажання успадкувати матеріальні цінності, де злочинець може вбити особу, яка є спадкоємцем або має страховий поліс. Часто причиною є бажання позбутися обов'язків родинного союзу, де особи можуть вбивати свого партнера або подружжя, а потім інсценувати самогубство з метою уникнення юридичних або соціальних наслідків розриву відносин або розлучення.

Коли необхідно приховати інший злочин чи полегшити його вчинення, злочинці можуть намагатися вчинити злочин, такий як крадіжка, розбій, зґвалтування або вбивство, і після цього інсценувати самогубство як спробу приховати або відволікти увагу органів досудового розслідування від свого основного кримінального правопорушення.

Важливо розрізнити склад кримінального правопорушення вбивств, замаскованих під самогубства, від доведення до самогубства. Доведення до самогубства може бути вчинене з прямим умислом, проте відношення винної особи щодо наслідків може бути як і прямим, так і необережним. У випадках, коли умисне вбивство намагаються інсценувати як самогубство, можна говорити про ретельно спланований комплекс дій з прямим умислом, спрямованих на приховування злочину.

Огляд місця події та огляд трупа є найважливішими слідчо-розшуковими діями під час розслідування самогубств. Особливо важливо ретельно дослідити слідову картину на місці вчинення злочину для збору якнайбільшої кількості речових доказів, аби встановити об'єктивну істинну. Саме слідова картина злочину є одним з ключових елементів криміналістичної характеристики та перебуває в кореляційній залежності від способу вчинення злочину, обстановки та умов, особи злочинця та потерпілого [2, с. 450].

При огляді місця події, де було виявлено тіло особи, яка виглядає як жертва самогубства, розглядаються дві можливі версії. По-перше, важливо перевірити можливість інсценування самогубства з метою приховання умисного вбивства. По-друге, розглядається версія, що це справжнє доведення до самогубства. Враховуючи методи інсценування, які можуть бути використані, огляд місця події та самого тіла може допомогти виявити характерні ознаки, що свідчать на користь однієї з цих версій.

При інсценуванні самогубств із застосуванням вогнепальної зброї можна виділити наступні ознаки, які вказують на приховування злочину:

- Невідповідність розташування вогнепальної зброї на місці події чи взагалі її відсутність;
- Відсутність кіптяви на тілі жертви у випадках, коли вона мала б бути;
- Вогнепальне поранення там, де фізично жертва не змогла б сама собі самостійно зробити ураження;
- Відсутність на місці події стріляної гільзи, чи наявність гільзи, яка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
не відповідає калібру знайденої в тілі жертви кулі;

- Наявність кількох смертельних поранень, які не могли б бути нанесені собі самотійно.

Підсумовуючи огляд, можна дійти висновку, що при розслідуванні самогубств важливо не виключати ймовірність вчинення умисного вбивства, яке інсценується під самогубство, адже необхідно притягнути до кримінальної відповідальності кожного, хто вчинив кримінально протиправне діяння, задля рівності усіх перед законом.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
2. Кривопис О.Г. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 450-453 (DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/106>).

Мінєєв А. С.

слухач магістратури

Науковий керівник:

Тертишник В. М.,

професор кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи та фінансів,
доктор юридичних наук, професор

**ДОТРИМАННЯ ЗАСАДИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА
ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВИ У СПРОЩЕНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ**

Становлення України як правової, демократичної та соціальної держави вимагає дотримання принципу верховенства права, зокрема при внесенні законодавчим органом змін до Кримінального процесуального кодексу України. На жаль, велика кількість новел сучасного кримінально-процесуального законодавства мають не просто хиби з точки зору юридичної техніки, а й прямо суперечать нормам найвищої юридичної сили, наявним у Конституції України.

Яскравим прикладом є інститут розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків судами першої інстанції (ст. 302 КПК України). У даному випадку виникають дві наступні проблеми: 1) особа позбавляється права оскаржувати вирок в апеляційному

порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини; 2) наявна максимально спрощена процедура судового розгляду. Щодо першої проблеми, то, на нашу думку, має місце порушення права особи на апеляційний перегляд справи, гарантований п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України.

Конституційний Суд України у Рішенні № 5-р/2020 від 17 березня 2020 року також звертає увагу на наступне: «право на апеляційний перегляд справи, передбачене пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України, є гарантованим правом на перегляд у суді апеляційної інстанції справи, розглянутої судом першої інстанції по суті [1]. Суд чітко вказує, що обмеження даного права не може стосуватись судових рішень, які вирішують справу по суті (наприклад, вироку).

Проблема тлумачення указаних новел ускладнюється тим, що у ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції з прав людини вказується, що хоча й існує правило, відповідно до якого кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку, з нього є певні винятки, які, зокрема, стосуються незначних правопорушень (у нашому випадку кримінальних проступків) [2]. Але на інтегративному рівні правильно буде враховувати, що норми Конституції є вищими за норми міжнародно-правових актів, тож вищевказані норми та рішення ЄСПЛ ніяким чином не впливають на факт невідповідності ст. 302 КПК України нормам Конституції та її офіційному тлумаченню органом конституційної юрисдикції.

У той ж час прихильники інституту спрощеного розгляду обвинувального акта зауважують, що особа добровільно відмовляється від наданого їй права на апеляційний перегляд. Але при цьому виникає питання, чи дійсно особа добровільно відмовляється від наданого їй права? Законодавець передбачив наступну гарантію убезпечення підозрюваного від неправомірних дій правоохоронних органів у даному випадку: письмова заява підозрюваного щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згода із встановленими досудовим розслідуванням обставинами та згода з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні, складаються у присутності захисника (при цьому підозрюваний повідомляється про наслідки у вигляді позбавлення права на апеляційний перегляд). Чи достатньо однієї вищезгаданої гарантії для забезпечення ефективного дотримання прав людини – питання відкрите й дискусійне.

Відповідно до практики ЄСПЛ, а саме рішення у справі «Ростовцев проти України» *відмова від права, гарантованого Конвенцією* (мова йде про право на апеляційне оскарження – прим. автора), *у межах, в яких це дозволяється, повинна надаватися у недвозначний спосіб та супроводжуватися мінімальними гарантіями, співмірними її значущості* [3]. Назвати присутність адвоката при підписанні підозрюваним низки

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

процесуальних документів мінімальною гарантією, що співмірна значущості відмови від права на апеляційний перегляд та низки інших прав не вбачається можливим, адже вона може бути доволі формальною й без наявності інших додаткових гарантій не здатна забезпечити ефективний захист підозрюваного від неправомірних дій співробітників правоохоронних органів.

Наступним проблемним питанням, що пов'язане із розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні, є вкрай спрощена процедура судового розгляду. Фактично вирок виноситься за результатом розгляду суддею матеріалів кримінального провадження та обвинувального акта без участі інших учасників кримінального провадження. Слушною є думка Володимира Тертишника з цього приводу: «ч. 3 ст. 349, ст. 302, п. 2 ч. 1 ст. 468, ч. 2 та 4 ст. 469, ст. 470, ст. 472, ч. 2 ст. 473, ч. 4 ст. 474 КПК України, у яких закладено модель спрощеного правосуддя й судочинства на підставі угоди про визнання винуватості, не мають застосовуватись і підлягають скасуванню як норми, які звужують суттєві гарантії встановлення об'єктивної істини та наявні права і свободи людини, суперечать ст. 22 та 62 Конституції України, міжнародним правовим актам, принципам і окремим положенням норм самого КПК України та виходять за межі здорового глузду». «Наша держава не така багата, зазначає він, щоб дозволити собі дешеве правосуддя, а потім витратитися на виправлення судових помилок» [4, С. 180]. На його думку, «Інститут угоди про визнання вини в цілому не відповідає засадам верховенства права та принципу презумпції невинуватості, суперечить нормам Конституції України, є юридичною фікцією, неприпустимою для застосування в правовій державі [5, С. 716].

Враховуючи, що спрощений розгляд зазвичай застосовується до кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України, можливо дійти висновку про наявність небезпеки фальсифікації доказів співробітниками Національної поліції, адже відома доволі велика кількість випадків, коли наркотичні засоби та психотропні речовини підкидалися співробітниками правоохоронних органів задля виконання «плану». При цьому суддя позбавляється можливості з'ясувати істину у справі, адже лише за матеріалами провадження виявити факт наявності тиску на підозрюваного з метою схиляння його до згоди на спрощену процедуру розгляду обвинувального акта, факти порушення істотних прав і свобод людини, а також впевнитись у належності, допустимості та достовірності наявних доказів неможливо.

У рішенні ЄСПЛ у справі «Mirovni Inštitut v. Slovenia» від 13.03.2018 суд визначає, що судовий розгляд має гарантувати право на публічне слухання в розумінні параграфа 1 статті 6 Конвенції, оскільки такий принцип є певним засобом суспільного контролю, одним із способів утвердження довіри до суду, а розгляд справ в спрощеному провадженні без виклику сторін суперечить практиці ЄСПЛ.

Підсумовуючи вищенаведене, можливо зазначити, що наявний у

чинному кримінально-процесуальному законодавстві інститут розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків, передбачений ст. 302 КПК України, є таким, що не відповідає нормам Конституції України та потребує з цієї підстави скасування. Враховуючи той факт, що неупереджений, повний, безпосередній та об'єктивний судовий розгляд справи є головною гарантією дотримання принципу верховенства права, існування подібних інститутів, навіть щодо кримінальних проступків, неможливо визнати виправданим й доцільним з будь-яких підстав.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2020 р. № 5-р/2020 в справі № 3-358/2018(4975/18). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-20#Text> (дата звернення: 26.11.2023)
2. Сьомий протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний договір від 22.11.1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text (дата звернення: 27.11.2023)
3. Рішення у справі «Ростовцев проти України» (Case of ROSTOVTSSEV v. UKRAINE) від 25 липня 2017 року, заява № 2728/16. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-188207%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-188207%22]}) (дата звернення: 27.11.2023.)
4. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 20-ге, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2023. 1120 с.
5. Українська правнича енциклопедія / За заг. ред. В. М. Тертишника, Л. Р. Наливайко, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2023. 768 с.

Мірзаєв Р. Р.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

У сучасному світі зростає увага до проблеми злочинності серед неповнолітніх. Молодь завжди була вразливою категорією суспільства, і її втягнення у правопорушення має серйозні наслідки для індивіда і суспільства в цілому. Важливо розуміти, які чинники впливають на злочинність серед

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

неповнолітніх, які стратегії та програми можуть бути використані для превенції цієї проблеми, і як судова система реагує на юних правопорушників.

У цьому дослідженні ми розглянемо сучасні тенденції злочинності серед неповнолітніх, аналізуємо фактори, які призводять до зростання цієї злочинності, дослідимо методи превенції та реагування на правопорушення неповнолітніх, і вивчимо міжнародний досвід у цій галузі.

Зрозуміння цієї теми допоможе суспільству розробити більш ефективні стратегії для запобігання злочинності серед молоді та забезпечити їм можливість позитивного соціального розвитку [4].

Злочинність неповнолітніх є складною проблемою. Ось деякі з основних факторів, що впливають на злочинність серед неповнолітніх:

- Соціальне середовище і родина: як неповнолітні проводять свій час і з якими людьми вони спілкуються може сильно впливати на їхню злочинність. Дитячий образ життя, сімейна структура та якість виховання грають важливу роль.

- Економічні умови: відсутність можливостей для отримання освіти, роботи та доступ до базових потреб може підштовхнути неповнолітніх до злочинної діяльності, включаючи крадіжки та наркотичну залежність.

- Соціокультурні впливи: медіа, розваги та одноліткова група можуть впливати на формування цінностей та норм поведінки серед молоді. Негативні впливи можуть сприяти зростанню злочинності.

- Відсутність робочих навичок та освіти: неповнолітні, які не мають навичок або доступу до освіти, можуть мати обмежені можливості для знайомства зі світом роботи та кар'єрним ростом.

- Національний та релігійний контекст:* соціокультурний та релігійний фон може впливати на цінності та норми поведінки неповнолітніх, що своєю чергою може визначити їхні вчинки.

- Залежність від наркотиків і алкоголю: використання наркотиків та алкоголю нерідко співпрацює зі злочинністю серед неповнолітніх, оскільки може підштовхнути до правопорушень, таких як крадіжки, грабежі та насильство.

- Відсутність доступу до послуг: неповнолітні, які не мають доступу до соціальних та психологічних послуг, можуть мати менше можливостей для підтримки та реабілітації.

Зазначені фактори часто взаємодіють між собою і можуть варіювати в залежності від контексту та регіону. Розуміння цих факторів допомагає розробити ефективні стратегії для превенції злочинності серед неповнолітніх[5].

Судова система та покарання для неповнолітніх в багатьох країнах відрізняються від судової системи для дорослих. Це враховує особливі потреби та розвиток неповнолітніх. Ось загальний огляд судової системи та можливих покарань для неповнолітніх:

1. Судова система для неповнолітніх: багато країн мають спеціалізовані судові системи для неповнолітніх, відомі як суди для неповнолітніх або ювенальні суди. Ці суди спеціалізуються у справах, пов'язаних з неповнолітніми.

2. Покарання: покарання для неповнолітніх можуть бути різними від покарань для дорослих. Це може включати:

- Спільнотні послуги: неповнолітні можуть бути призначені для виконання спільнотних послуг, таких як прибирання парків або надання соціальної допомоги.

- Умовний термін: неповнолітні можуть бути вислухані з обмеженими умовами, і якщо вони відповідають умовам, покарання може бути зняте.

- Реабілітація: замість тільки покарання суди можуть намагатися реабілітувати неповнолітніх через програми психологічної та педагогічної підтримки.

3. Виховний захід: деякі країни використовують виховні заходи, такі як програми навчання та реабілітації, щоб допомогти неповнолітнім виправити свою поведінку.

4. Ув'язнення: у випадках серйозних злочинів, де інші покарання можуть бути недостатніми, неповнолітні можуть бути ув'язнені в спеціалізованих дитячих або ювенальних установах.

5. Правовий захист: забезпечення правового захисту для неповнолітніх дуже важливе. Це може включати участь адвокатів та захисників, які спеціалізуються на справах неповнолітніх.

Судова система для неповнолітніх спрямована на забезпечення відповідних заходів, щоб забезпечити їхній розвиток та забезпечити безпеку суспільства. Метою є не тільки покарання, але і реабілітація та перевиховання неповнолітніх, щоб вони стали корисними членами суспільства [2].

У висновку до теми "Сучасні тенденції злочинності неповнолітніх" варто підкреслити важливість розуміння та вирішення цієї проблеми у сучасному світі. Злочинність серед неповнолітніх є складною та багатогранною проблемою, яка впливає на індивідів та суспільство в цілому. Висновок може містити такі провідні моменти:

1. Злочинність серед неповнолітніх є глобальною та актуальною проблемою, і вона вимагає системного підходу до розуміння та вирішення.

2. Фактори, що впливають на злочинність серед неповнолітніх, включають соціальне середовище, економічні умови, виховання, вплив медіа і багато інших аспектів.

3. Спеціалізовані суди та покарання для неповнолітніх спрямовані на забезпечення розвитку та реабілітації, а не тільки на покарання.

4. Превенція злочинності серед неповнолітніх включає в себе роботу з соціальними службами, освітою та робочими навичками.

5. Поширення знань про сучасні тенденції злочинності неповнолітніх та впровадження кращих практик у сфері управління та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПОЛІТИКИ МОЖЕ ДОПОМОГТИ ЗМЕНШИТИ ЗЛОЧИННІСТЬ СЕРЕД МОЛОДІ [3].

Усі ці аспекти демонструють важливість боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх та розвитку ефективних підходів для підтримки їхнього позитивного розвитку та впровадження в суспільство як корисних громадян.

Список використаних джерел:

1. Кармазіна Ольга Олександрівна. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства. Статистичний збірник м. Київ (дата звернення 10.11.2023)- с. 77- https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_zdpus_2017.pdf
2. О.А. Гритенко. Злочинність неповнолітніх та її запобігання. Попередження насильства в сім'ї м. Одеса (дата звернення 10.11.2023)- с. 27- <https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lek-2016-d-z-3-4-kruminologia-7.pdf>
3. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність Верховний Суд України; Узагальнення судової практики (дата звернення 10.11.2023) Документ n0082700-03- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0082700-03#Text>
4. Зелінський А.Ф. “Кримінальна психологія” м. Київ (дата звернення 10.11.2023) - 240 с.
5. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема (дата звернення 10.11.2023)- с. 217.

Міщенко О. Л.

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО СП'ЯНІННЯ АБО ПІД ВПЛИВОМ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ, ЩО ЗНИЖУЮТЬ УВАГУ ТА ШВИДКІСТЬ РЕАКЦІЇ

Говорячи про актуальну тему сьогоднішнього дня, а саме про різноманітний стан сп'яніння, то треба вказати, що саме у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, вчиняються різноманітні правопорушення [1, с. 140].

Протягом останніх років в Україні зберігається складна криміногенна

обстановка, не вдалося призупинити процес криміналізації суспільства, злочинність прагне поширити свій вплив і на ті суспільні та економічні інститути, які ще до недавнього часу вважалися надійно захищеними від неї. Серед негативних явищ, властивих сучасній цивілізації, алкоголізм займає особливе місце, обумовлене масштабністю і різноманітністю можливої і фактично завданої соціуму шкоди. Особливо це стосувалося ситуацій під час пандемії вірусу COVID- 2019.

Чимало правозахисників однією з особливих проблем карантину вважають зловживання алкоголем. Сплеск домашнього насильства безпосередньо пов'язаний з пияцтвом. Алкоголь – це, безумовно, фактор, що підсилює проблему. Наприклад, у стані сп'яніння чоловік-агресор може втратити контроль над собою, схопитися за ніж. Щорічно близько 56 вбивств (або замаху на вбивство), 60 випадків заподіяння шкоди здоров'ю різного ступеня тяжкості, 87 хуліганств, 60 автотранспортних правопорушень в Україні відбуваються у стані сп'яніння. Негативна динаміка цих правопорушень обумовлює необхідність їх ефективного попередження, успіх якого багато в чому залежить від правильної оцінки в генезисі кримінально протиправної поведінки. Також з кожним днем все більш актуальними постають питання боротьби не тільки з таким негативним соціальним явищем, як алкоголізм, але також і з незаконним обігом нових, потенційно небезпечних психоактивних речовин [2, с. 95 – 97].

Стан простого алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння не визначається психічним розладом, недоумством або іншим хворобливим станом психіки, в чому солідарні більшість юристів і психіатрів, однак вони відзначають, що стан сп'яніння, в залежності від ступеня сп'яніння, впливає на нормальний перебіг психічних процесів, дезорганізує процес збудження і гальмування, а також впливає на здатність адекватно реагувати на події. Поведінка особи в стані сп'яніння залежить не тільки від дози спожитих психоактивних речовин, але і від виховання, культурного рівня, звичок, фізіологічних особливостей організму тощо. Це є ще однією з причин, що не дозволяють віднести стан сп'яніння до хворобливих станів психіки.

Відповідно до п. 13 ст. 67 КК України, при призначенні покарання, вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, визнається обставиною, яка його обтяжує. Залежно від характеру вчиненого кримінального правопорушення суд має право не визнати цю обставину такою, що обтяжує покарання, навіть коли мотиви свого рішення у вирок. Можливі також ситуації, коли знаходження особи в момент вчинення правопорушення в стані сп'яніння може бути віднесено до обставин, пом'якшують покарання або до нейтральної обставини (наприклад, вчинення правопорушення хоча і в стані сп'яніння, але цей стан виник в результаті обманного введення психоактивних речовини в організм людини). Отже, у всіх випадках вирішення питання про вплив стану сп'яніння на міру

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ покарання відбувається на розсуд суду [3, с. 75].

Тож необхідно зазначити, що вчинення кримінального правопорушення в стані сп'яніння, безумовно, повинно впливати на ступінь провини і міру відповідальності правопорушника. Високий ступінь суспільної небезпеки правопорушень, вчинених у стані сп'яніння, тяжкість їх наслідків, а також досвід правозастосовної практики свідчать про потребу протидії такого роду явищ.

Список використаних джерел:

1. Горпинюк О. П. (2017) Сучасний стан наркозлочинності в Україні / О. П. Горпинюк. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 4, стор. 140–143.
2. Бабанов А.С. (2012) Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння : зб. Донецьк, 219 с.
3. Колесник В.А. (2000) Судова психіатрія: курс лекцій. Київ, 128 с.

МОРОЗ В.

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, рядовий поліції

Науковий керівник:

Плетенець В. М.

професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ДОПИТ НА МІСЦІ ПОДІЇ: СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ

Для повноти, об'єктивності та всебічності розслідування злочину, а також чітка організація при його розслідуванні, існує відповідна слідчо-розшукова дія – допит.

Допит – це слідча (розшукова) дія, змістом якої є одержання показань від особи, яка володіє відомостями, що мають значення для розслідуваного кримінального провадження. Допит являє собою процес передачі інформації про розслідувану подію або пов'язаних з нею обставинах і людей. Ця інформація надходить до допитуваного в момент сприйняття ним тих або інших явищ або предметів, запам'ятовується і потім при допиті відтворюється і передається слідчому [1].

Для отримання об'єктивної та детальної інформації для подальшого розслідування події здійснюється допит на місці події. Це може бути

важливим етапом при розслідуванні кримінальних справ, аварій, нещасних випадків, пожеж або інших надзвичайних подій. Під час допиту на місці події вся увага приділяється збиранню та фіксації будь-яких потенційних доказів, таких як сліди, свідчення очевидців, фотографії та відеозаписи, пошук осіб, які були свідками події, і здійснення їх допиту щодо того, що вони бачили чи чули, та з'ясування обставин.

До загальних функцій допиту можна віднести наступне:

1. Отримання доказів за кримінальною справою;
2. Встановлення об'єктивної істини у справі;
3. Перевірка слідчих версій, висунутих на початковому етапі розслідування;
4. Встановлення фактичних даних про підготовку, вчинення та приховання злочину;
5. Встановлення обставин, які сприяли або перешкоджали учиненню злочину;
6. Збирання відомостей про особу злочинця та його зв'язки;
7. Вжиття заходів профілактичного характеру з метою виховання громадян тощо [2, с. 140-141].

Дані функції допомагають сконцентруватися на конкретних законних вимогах при здійсненні допиту і відновити обставини чи образ того, що трапилось, для подальшого розкриття злочину.

Отже допит, який являє собою важливий етап в розслідуванні злочину, є слідчою дією, спрямованою на отримання від осіб, які володіють важливою інформацією, показань, що мають велике значення для проведення розслідування. У контексті цього процесу важливо відзначити, що допит на місці події виступає як додатковий етап, спрямований на отримання об'єктивної та детальної інформації, яка необхідна для подальшого розслідування подій, які трапились. За допомогою вже зазначених в тексті функцій, допит на місці події стає ефективним інструментом для забезпечення правозахисної діяльності, спрямованої на відновлення обставин і ситуації того, що відбулося, з метою подальшого розкриття злочину та забезпечення справедливості.

Список використаних джерел:

1. Пясковський В.В. Поняття, сутність і види допиту. Studies. URL: <https://studies.in.ua/kryminalistyka-lekcii/4226-ponyattya-sutnst-vidi-dopitu.html> (дата звернення: 16.11.2023).
2. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій. Монографія. 2006. 416 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/m2tosd.pdf> (дата звернення: 16.11.2023).

Москаленко Р. Е.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної
діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи включають правопорушення, спрямовані на спричинення фізичної шкоди або загрози життю. Це може включати в себе умисне вбивство, тілесні ушкодження, пограбування з насильством та інші подібні дії.

Кримінальний кодекс визначає та класифікує різновиди кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Він також встановлює відповідальність за такі дії, надаючи нормативні рамки для кримінального переслідування та покарання.

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи є серйозними порушеннями кримінального законодавства, які включають в себе різноманітні дії, спрямовані на завдання шкоди фізичному здоров'ю та функціонуванню людини.

Одним із ключових видів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи є умисне вбивство. Згідно зі статтею 115 Кримінального кодексу України, умисне завдання смерті іншій особі розглядається як найбільш тяжкий злочин, що передбачає важкі кримінальні покарання. Важливо відзначити, що умисне вбивство може мати різноманітні форми, такі як убивство з попереднім умисним ускладненням, терористичне вбивство тощо [1, с. 216].

Окрім умисного вбивства, кримінальне законодавство також визнає інші форми протиправної діяльності, які завдають шкоди життю та здоров'ю особи. Наприклад, тілесні ушкодження, які призводять до тяжких фізичних або психічних наслідків, також розглядаються як серйозні кримінальні правопорушення.

Сексуальне насильство також зазначене в Кримінальному кодексі України. Воно є формою кримінального порушення, що призводить до

фізичних та психологічних травм жертви. Визначення таких дій та їх кваліфікація в законі визначаються як особливо тяжкі та неприпустимі в суспільстві.

Судова система має велике значення у розгляді кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, де важливо дотримання принципів справедливості та забезпечення належного покарання для винних осіб. Це сприяє збереженню правопорядку та захисту фундаментальних прав і свобод громадян.

Дослідження факторів, що сприяють виникненню таких правопорушень, дозволяє розробляти стратегії з попередження та реагування на ці правопорушення. Наприклад, економічні труднощі, соціальна напруженість та недостатність освіти можуть бути факторами, які підштовхують осіб до насильницьких вчинків [2, с. 142].

Ефективна профілактика передбачає поєднання правових, соціальних та економічних заходів. Забезпечення доступу до освіти, розвиток соціальної інфраструктури та підвищення свідомості населення про наслідки вчинків сприятиме зниженню кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я.

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи становлять серйозну загрозу гармонії в суспільстві. Розвиток ефективних стратегій профілактики та покарання, а також вивчення причин та умов, що сприяють виникненню таких правопорушень, є важливою складовою боротьби з цим явищем.

В сучасному суспільстві проблема кримінальних правопорушень, спрямованих проти життя та здоров'я особи, є актуальною та надзвичайно важливою для системи правосуддя. Ці порушення включають широкий спектр правопорушень, які завдають фізичної та психологічної шкоди громадянам, порушуючи основні права та свободи особистості.

Однією з основних проблем є зростання кількості випадків умисних ушкоджень життя та здоров'я, що призводить до погіршення кримінальної ситуації в країні. Подібні дії можуть бути результатом різних факторів, таких як соціальна напруга, безробіття або недостатність системи соціальної підтримки.

Ще однією проблемою є недостатня ефективність правової системи у розкритті та розгляді справ, пов'язаних з кримінальними правопорушеннями проти життя та здоров'я. Забезпечення належного розслідування та судового переслідування є критично важливим для відновлення справедливості та відправлення справедливих покарань [3, с. 28].

Також до числа проблем можна віднести недостатню попереджувальну діяльність та освіту в галузі протидії кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я. Ефективна профілактика передбачає систематичні заходи щодо підвищення правової культури громадян, а також роботу з попередження девіантної поведінки.

Необхідно враховувати, що кримінальні правопорушення проти життя

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

та здоров'я часто мають глибокі соціальні корені, і тому розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу. Основні напрями дій повинні включати поліпшення правової системи, зміцнення соціально-економічних факторів, спрямованих на попередження конфліктів, та активну роботу з профілактики злочинності серед населення. Тільки такий інтегрований підхід може забезпечити ефективний захист прав і свобод громадян в контексті кримінальних правопорушень, спрямованих на порушення життя та здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Анисимова О.А, Гайда А.Д. Доктринальне тлумачення норм законодавства щодо кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи // Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум: [Матеріали форуму, м. Київ, Національний авіаційний університет, 19-20 травня 2022 р.] Том 1. Тернопіль: Вектор, 2022. с. 215-217.
2. Катеринчук К. Особливості кваліфікації деяких злочинів проти здоров'я особи за Кримінальним кодексом України. Jurnalul juridic national: teorie și practică. №29.1-2. 2018. С. 141-143.
3. Корогод С. В. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я. 26 February. 2021. С.83.

Обшалов А. С.

аспірант кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО СУПРОВОДЖЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Необхідність проведення ОРД споконвічно обумовлена не однією лише небезпекою злочину, формою умислу або таємним способом їхнього здійснення. Наслідки багатьох діянь, здійснених по необережності, бувають куди більш тяжкими, ніж навмисних злочинів, і не так вже рідко безпосередні винуватці вживають досить хитрі способи для приховання слідів злочину і навіть самого факту, що відбувся. У подібних випадках поряд з гласними, передбачених кримінальним процесуальним кодексом заходами для встановлення істини і виявленню винних, варто також використовувати і закриті оперативно-розшукові методи пошуку та розшуку, порядок проведення яких регулюється не кримінальними процесуальними нормами, а й іншими законами і нормативними актами. Саме надання оперативним підрозділам права проведення негласних заходів визначає унікальність ОРД, яка відрізняє її від інших існуючих форм боротьби зі злочинністю.

Питаннями оперативно-розшукового супроводження кримінальних проваджень займалися такі вчені, як К. В. Антонов, О. П. Бойко, В. І. Васишинчук, В. В. Дараган, І. П. Козаченко, В. С. Кузьмічов, Є. Д. Лук'янчиков, М. А. Погорецький, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, М. Є. Шумило, Л. Д. Удалова та інші. Проте слід зазначити, що аналіз теоретичних, наукових праць, а також практика останніх років показала, що зазначене питання потребує додаткового правового та організаційного забезпечення у кримінальному провадженні.

Ще доба козацтва дала унікальний досвід здійснення розшукової діяльності на засадах загальнолюдських цінностей. У цей час були розроблені численні методи її ведення, низка яких заслуговує на детальне вивчення і може бути запроваджена у діяльність сучасних оперативно-розшукових підрозділів. Запорожці керувалися не писаними законами, а стародавніми військовими звичаями, словесним правом і здоровим глуздом [4, с.30].

При здійсненні оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження можуть використовуватися оперативні та оперативно-технічні заходи. Гласні та негласні заходи тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного і в цілому становлять систему оперативно-розшукової діяльності. Незважаючи на відмінність суб'єктів ОРД, різноманіття їх завдань, можливостей використання ними сил, засобів та методів, свою діяльність вони здійснюють у відповідності із законодавством України [2, с.48-49]. Сутність ОРД визначається її завданнями. У ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено: «Завданням ОРД є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувальну підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Пошук, одержання і фіксація інформації (фактичних даних) – це ряд взаємозалежних акцій, кожна з яких буває різноманітною за змістом і дуже непростю в практичному плані. У випадку результативності пошуку одержання інформації і є його завершенням на даному етапі діяльності по розкриттю злочину. Фіксація фактичних даних – завжди відносно самостійний елемент у системі дій “пошук-одержання-фіксація”. Про деякі правила фіксації вказується в ст. ст. 6, 8, 9 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” [2; 3, с.49-50]. За аналогією з кримінальним процесуальним поняттям відносності доказів цілком резонно можна говорити і про відносність оперативно-розшукових даних. За своїм змістом вона може стосуватися і події правопорушення, і самої ОРД. В обох випадках остання впливає на планування як ОРД, так і на досудове розслідування, і фіксувати треба лише обставини, що відносяться до факту, що перевіряється. Належна фіксація отриманої інформації є у багатьох випадках визначальною умовою для її подальшого використання. Однак відомо також інше. Навіть не

зафіксована в яких-небудь документах усна інформація може виявитися часом важливим аргументом на користь прийняття того чи іншого тактичного рішення, реалізація якого надає реальну можливість попередити злочин.

Недоліки у здійсненні оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження викликані тією обставиною, що вказана категорія оперативно-розшукової діяльності відомчою нормативною базою у достатньому обсязі не регламентована. Теорія та практика оперативно-розшукової діяльності свідчить про необхідність прийняття додаткових законодавчих, у тому числі оперативно-розшукових і процесуальних процедур щодо більш широкого використання оперативно-розшукових можливостей у кримінальному судочинстві України. Це у свою чергу впливає на практику його здійснення, яка здебільшого залежить від суб'єктивного ставлення до нього як рядових працівників, так і керівників слідчих та оперативних підрозділів. Тому з метою отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні, попередження, припинення і розслідування злочинів оперативні підрозділи мають право та повинні здійснювати оперативно-розшукове супроводження кримінального судочинства на всіх його етапах.

Здійснивши аналіз розвитку та перетворень, що відбувались в оперативній діяльності, можемо зазначити про конкретизоване та досить суттєве наближення оперативно-розшукової складової до законодавчо вивіреного супроводження досудового розслідування, а саме дій слідчого та працівників оперативних підрозділів у кримінальному провадженні. У той же час, на жаль, відбувається звуження певного кола можливостей оперативних підрозділів. Більше того, втрачаються оперативні позиції оперативних підрозділів по багатьох напрямках діяльності з протидії злочинності. І якщо на початку реформування нормотворча складова ще намагалась враховувати зазначені положення, то у подальшому вона була дещо знівельована.

Злочинність, що існує в умовах воєнного стану, являє собою велику небезпеку не лише для окремої людини, життя якої, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, відповідно до ст. 3 Конституції України [1], визнається найвищою соціальною цінністю, а й для суспільства та держави в цілому. У сучасному суспільстві злочинність, і особливо організовані її форми, являють собою не лише внутрішню небезпеку для нашої держави, сьогодні вона загрожує національній складовій, територіальній цілісності та носить транснаціональний характер.

Висновок. Діючий Кримінальний процесуальний кодекс України суттєво змінив організацію та тактику здійснення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Особливо це проявляється у сучасних умовах, після введення в дію та існування тривалого часу воєнного стану в Україні. Зазначене певною мірою пов'язане із запровадженням інституту негласних слідчих (розшукових) дій, як різновиду слідчих дій та використанням їх результатів у доказуванні на тих самих підставах, що й

доказів, зібраних під час проведення слідчих (розшукових) дій. Наведене передусім спричинило зменшення кількості проведення заходів негласного характеру в межах супроводження кримінальних проваджень працівниками оперативних підрозділів. Проте на практиці трапляються й інші ситуації, коли при перевірці інформації та документуванні злочинної діяльності організованої групи чи окремих осіб, якими здійснюється ретельна підготовка до вчинення злочину, інформації для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань є недостатньо. За таких умов працівниками оперативного підрозділу повинна здійснюватися додаткова перевірка інформації, спрямована на документування злочинної діяльності, результати якого можуть бути використанні під час подальшого кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
3. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 2526, ст.131).
4. Заруба В.М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII – XIV ст.): Навч. Посібник – К., 2007.

Осіпчук Ж.В.

студентка Університету
митної справи та фінансів

Науковий керівник:

Тертишник В. М.,

професор кафедри правоохоронної
діяльності Університету митної
справи та фінансів,
доктор юридичних наук, професор

СТАТУС СЛІДЧОГО ТА ГАРАНТІЇ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

Виконання завдань у кримінальному провадженні, спрямованих на забезпечення оперативного, повного та об'єктивного розслідування кримінальних справ, стає неможливим без належної організації системи правоохоронних органів в Україні. У сучасних умовах, коли правоохоронні органи перебувають на етапі реформування, особливо актуальним стає питання про процесуальний статус слідчого як суб'єкта кримінального

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
ПРОВАДЖЕННЯ.

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України [1] від 13.04.2012 року № 4651-VI, слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Як слушно відзначає відомий вчений-правознавець В. М. Тертишник, який виклав систему слушних пропозицій щодо зміцнення гарантій діяльності, включаючи надання слідчому статусу захисту, яким наділені наразі судді, «слідчий – учасник кримінального процесу, який знаходиться в епіцентрі суперечностей сторін і будь-які його дії стають об'єктом пильного вивчення учасниками кримінально-процесуальних правовідносин: наглядає прокурор, контролює суд та начальник слідчого підрозділу, пильнує обвинувачений і захисник, з нетерпінням серця чекає і вдивляється в його діяльність потерпілий», а служіння слідчого істині не терпить невігластва, однобокості, неупередженості [3, с. 451]. Слідчий має встановлювати істину, що потребує гарантій його об'єктивності і неупередженості. Відтак слідчий має де-юре і де-факто стати незалежним та самостійним учасником процесу, який не будучи стороною процесу, здійснює об'єктивне та неупереджене розслідування, забезпечуючи права і свободи усіх сторін та учасників кримінального провадження [5, с. 94].

Як зазначає В. М. Галуцько, на сьогодні основні норми, котрі регламентують професійну діяльність слідчого, закріплені у різних нормативно-правових актах і є невпорядкованими та недосконалими. У першу чергу варто зазначити, що до них відносяться питання управління відомствами, в структурі котрих є слідчі підрозділи, їх організаційно-правове забезпечення, взаємодія та управління самими слідчими підрозділами. Окрім того, це відносини, які виникають між сторонами та учасниками кримінального процесу [4, с. 42].

Таким чином, з даної дефініції можна виділити такі ознаки поняття «слідчий»: це службова особа, яка належить до конкретного відомства, а її основним завданням є проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах компетенції, визначеної Кримінальним процесуальним кодексом України.

Особливості статусу слідчого визначаються його повноваженнями, обов'язками та характером діяльності в правоохоронних органах.

Щодо гарантій діяльності слідчого, то В. Г. Дрозд та А. В. Пономаренко під процесуальними гарантіями розуміють засоби та умови, які забезпечують вирішення завдань правосуддя і захист прав особи [6, с. 191]. Автори визначають основні види гарантій як:

1. Норми процесуального права, що містять права та обов'язки

учасників кримінального провадження.

2. Принципи судочинства, які закріплені в правових нормах.
3. Кримінально-процесуальна форма.
4. Діяльність учасників кримінального судочинства.
5. Система перевірки обґрунтованості ухвалених рішень.
6. Система контролю за законністю процесуальних дій.
7. Система процесуального примусу та процесуальних санкцій [6, с.

191].

Ознаки процесуальних гарантій включають обов'язкове нормативне закріплення, зв'язок із процесуальним статусом учасників кримінального провадження та системність. Перша ознака пов'язана із формою закріплення цих правових засобів у вигляді встановлених законом правових норм. Зв'язок із процесуальним статусом виступає другою ознакою, що характеризується поєднанням гарантій із правами та обов'язками, які передбачені чинним законодавством. Системність, як третя ознака, обумовлена виокремленням процесуальних гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження та наслідків їх порушення [5, с. 271].

На нашу думку, гарантії, які визначають статус та діяльність слідчих в Україні, спрямовані на забезпечення їхньої незалежності, правового захисту та соціальної підтримки. Основні аспекти гарантій включають:

- незалежність. Слідчий має право на незалежність у своїй професійній діяльності. Його рішення та висновки повинні ґрунтуватися виключно на фактах та законі;
- правовий захист. Слідчий має право на захист своїх прав та інтересів від неправомірних втручань або тисків. Він повинен бути забезпечений юридичною підтримкою в разі потреби;
- соціальні гарантії. Забезпечується соціальний захист слідчого, включаючи умови праці, оплату, відпустки та інші аспекти. Слідчий має право на медичне страхування, відпустки за власний рахунок тощо;
- гарантії від переслідування. Законодавство передбачає гарантії, що слідчий не буде піддаватися неправомірному переслідуванню або тискам у зв'язку з виконанням своїх функцій. Визначені процедури та механізми захисту від неправомірного втручання у діяльність слідчого;
- правова відповідальність. Слідчий несе правову відповідальність за свої дії, але ця відповідальність повинна бути обумовлена порушенням закону. Гарантується об'єктивне розглядання будь-яких справ про можливі порушення слідчим своїх професійних обов'язків.

Хочемо зазначити, що ці гарантії мають на меті створити умови для ефективного виконання слідчих своїх обов'язків у рамках закону, забезпечуючи їхню безпеку, незалежність та високий стандарт професійної діяльності.

Але досі, як визначає В. М. Тертишник, виникаючі колізії з визначенням статусу слідчого задовольняють багатьох чиновників різних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ГІЛОК ВЛАДИ, ЯКІ ТЯЖІЮТЬ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ВАЖЕЛІВ ВПЛИВУ НА СЛІДСТВО, А ДЕХТО НЕ ПРОТИ СТВОРЕННЯ «МАНІПУЛЯТИВНОГО», «СЛУХНЯНОГО» СЛІДСТВА, ЯКЕ Б «НЕ ЧІПАЛО САМУ ВЛАДУ». Стає очевидним, що багато чиновників законодавчої влади сьогодні не в змозі переступити через ці спокуси. А отже, залишається лише один варіант судово-правової реформи – закладення відповідних ідей в проєкт нової Конституції України та винесення її на всенародний референдум [7, с. 1061].

У висновку можна відзначити, що статус слідчого та гарантії його діяльності визначаються законодавством, що обумовлює обов'язки та права цього суб'єкта кримінального процесу. Процесуальні гарантії, такі як закріплення обов'язкових норм, зв'язок із процесуальним статусом та системність, спрямовані на забезпечення правильності та законності його дій в рамках розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 26.11.2023).
2. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2023).
3. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: підручник 4-те вид., доп. і перероб. Київ: А. С. К., 2003. 1120 с.
4. Галуцько В. М. Характеристика окремих принципів слідчої діяльності правоохоронних органів в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 43. С. 42-44.
5. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2023. 1120 с.
6. Дрозд В. Г., Пономаренко А. В. Організаційно-правові засади діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 352 с.
7. Тертишник В. М. Гарантії прав і свобод людини та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України. Дисертація доктора юридичних наук. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ, 2009. 473 с.

Павленко М. А.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Царьова І. В.

професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА МОВА У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Мовленнєва культура відіграє значну роль для національного самовизначення та співжиття суспільства. Вона сприяє ефективному функціонуванню мови, розвитку високого рівня мовного спілкування та вдосконаленню взаємин між людьми. Це також сприяє підвищенню культурного рівня українських громадян та загального розвитку суспільства. Важливе значення мовленнєвої культури полягає у вихованні та розвитку мови, її постійному удосконаленні. Отримання культури слова, мови та мовлення, а також мистецтва ведення діалогу та комунікації, завжди цікавило людей, оскільки це визначає формування мовної ідентичності та сприяє її розвитку. Протягом історії України важливою була боротьба за визнання та збереження української мови як символу українського народу.

Важливо, щоб люди з різних верств суспільства, навіть без гуманітарної освіти, стали носіями високої мовної свідомості, а не лише представники культурної еліти. Тому мовне виховання має стати важливим завданням не лише в середній та вищій школах, а й складником державної мовної політики. Мовна свідомість не є природженою, вона формується під впливом культурного середовища, є частиною соціалізації та результатом взаємодії у суспільстві. З одного боку, вона розвивається через усвідомлення мовної культури, норм і цінностей, що домінують у суспільстві. З іншого боку, вона впливається особистим мовним досвідом та навколишнім середовищем: людина усвідомлює підхід до мови, який приймає група, до якої вона належить чи в яку потрапила. Мовна свідомість формується під впливом різних чинників: керованих і некерованих [4, с. 180-184].

Т. Гриценко визначає культуру мови як дотримання встановлених мовних норм у говорі, на письмі, разом із свідомим, майстерним використанням мовних засобів залежно від ситуації спілкування та мети. Основна мета культури мови:

- 1) виховання вмінь літературного спілкування.
- 2) поширення та усвідомлення літературних норм у словотворенні,

3) відхід від спотвореної мови чи суржикуляції [2, 57–58].

Відомо, що мовні теми в Інтернеті обговорюються досить активно. Однак часто спостерігається виразна агресія у словесному викладі: учасники дискусій легко впадають у емоції, переходять на особисті атаки й образи, порушуючи при цьому мовні та національні норми. Оскільки це має місце, власникам веб-сайтів слід уважніше контролювати дотримання правил етикету в мережі, а також вживати заходів щодо обмеження можливостей висловлювання для тих, хто систематично порушує ці правила. Загальний рівень грамотності та мовного етикету формується через публічні приклади, тому засоби масової інформації та Інтернет повинні виступати прикладом високої мовної культури, а не безкультур'я [1].

Мовна культура починається з усвідомлення мовної ідентичності особистості [5]. Вона виникає й розвивається там, де носіям рідної мови важливо, як вони виражаються, як сприймається їх мова в різних соціальних сферах та у контексті інших мов. Мова грає ключову роль у самоідентифікації українців та формуванні їхньої гармонійної особистості. Основа розвитку мовної ідентичності полягає у розвитку особистих мовних здібностей, стимулюванні вільного вираження та вихованні національно орієнтованого світогляду. Відношення до української мови, народу та країни відображає національну свідомість та рівень культури й цивілізованості людини [4].

Отже, одним із провідних чинників формування активної соціальної, культурно освіченої та розумно розвиненої мовної особистості є здатність спілкуватися вільно та вміло українською мовою. Вміння володіти мовленнєвою культурою дозволяє особистості розвивати свої думки, самовиражатися, зростати не лише інтелектуально та культурно, але й професійно, стаючи основою для психологічної стійкості, гармонії та підтримки в житті. Тому однією з найважливіших місій сучасної освіти є формування високого рівня мовленнєвої культури для української мовної особистості. Майбутні дослідження можуть виявити цінність у ретельному аналізі різних підходів до визначення «мовленнєва культура» у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених.

Список використаних джерел:

1. Артикуца Н.В. Культура правотворчості і мова. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cfa16fc8-a752-4780-bcd8-d691b2b608fb/content> (дата звернення: 03.11.2023).
2. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 624 с.
3. Карась О. Мовленнєва культура – основа розвитку і становлення української мовної особистості. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/28_2020/part_2/28-2_2020.pdf#page=25 (дата звернення: 03.11.2023).
4. Селігей П. О. Про виховання мовної свідомості. *Мовознавство*. 2010. № 2-3. С. 176-193.
5. Царьова І. В. Юрислінгвістичні ознаки понять честі та гідності. *Вчені записки*

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 8 грудня 2023 р.)
Таврійського національного університету імені В. Вернадського. Серія: Філологія.
Журналістика. 2022. Т. 33. № 2. С. 45–49.*

6. Tsareva I.V. Functional and derivative space of the legal text. *Advanced trends of the modern development of philology in european countries* : collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija publishing", 2019. P. 217-233

Патретний Д. Р.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Царьова І. В.

професор кафедри
українознавства та іноземних мов,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В НАУКОВІЙ СФЕРІ

Мовна політика в Україні до 2019 року відзначалася значною толерантністю, що призвело до підвищення статусу та популярності інших національних мов, зокрема російської, і створило загрозу для розвитку української мови, освіти та культури. Актуальність дослідження полягає в аналізі правового регулювання використання української мови як державної у науковій сфері з моменту набуття Україною незалежності й до сьогодні.

Одна з цікавих статей у галузі мовної політики – це робота Ю. Куця і О. Сергєєвої під назвою «Сучасна державна мовна політика України: європейський вимір». У ній докладно розглядається підтримка української мови як державної, що є символом суверенітету. Учені підкреслюють, що успішна реалізація цієї політики залежить від чітко визначеного мовного законодавства, яке регулює мовні аспекти у сфері бізнесу, освіти, науки та культури [1].

У роботі О. Ялової «Шляхи та форми реалізації мовного законодавства в Україні» відзначається, що Україна вже має певний досвід у регулюванні мовного питання в освітній сфері. Авторка подає приклади проведення конференцій, круглих столів та вебінарів різного рівня, що присвячені мовній взаємодії та ситуації з мовою в Україні, зокрема в освіті. Вона підкреслює, що в цих заходах беруть участь не лише представники науково-педагогічного

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ середовища, а й студенти та учні на всіх рівнях освіти, що сприяє збереженню функціонування української мови в науково-освітніх установах [2].

Українська термінологічна лексикографія протягом усього періоду незалежності активно розвивається, що виявляється в широкому спектрі словникарських робіт. Методологічні засади термінографії постійно вдосконалюються, а коло науково опрацьованих галузей знань широко розширюється. Українська національна термінографія представлена високорозвиненою системою лексикографічних праць, що охоплюють наукову лексику усіх галузей знань. Динамічність та інтенсивність розвитку української термінографії вказують на об'єднання зусиль вчених для збереження чистоти української мови та підсилення її характерних рис, а також утвердження української фахової мови у всіх сферах суспільства. Наукові праці українських термінологів спрямовані на розробку наукових основ побудови української термінології та вивчення процесів термінотворення, їх використання та термінографії. Розвиненість термінографії створює сприятливі умови для створення системи електронних термінологічних словників та енциклопедій, а також сприяє створенню єдиного національного мовно-інформаційного фонду. Масштабна термінологічна діяльність в Україні ставить наукові дослідження української наукової мови на високий рівень в різних наукових напрямках [3].

Також відмінне володіння мовою полягає в умінні використовувати її засоби відповідно до обсягу, цілей і умов спілкування. Це не лише грамотність у сенсі правильного вживання слів, а й уміння адаптувати мовлення до різних ситуацій. Це відображення власної мовної культури, а також уміння використовувати мову у професійній сфері, що формує мовну компетентність у професійній діяльності особистості. Знання мови є засобом для вивчення духовної спадщини народів, їхньої історії, культури, традицій, фольклору і багато іншого. Це не лише спосіб збагачення духовності суспільства в цілому, але й кожної окремої особистості. Поняття «національна мова та культура» стає пріоритетним у формуванні індивідуальної унікальності. У сучасному світі важливо уникати використання суржику, особливо серед фахівців з вищою освітою. Це явище не лише в побутовому спілкуванні, але й у науковій, навчальній, професійній та інших сферах. Це не тільки викликає негативні враження, але й свідчить про недоліки у знанні української літературної мови, її норм, а також у неспроможності вільно користуватися мовою в залежності від ситуацій та сфер спілкування [4].

Отже, у зв'язку з потребою у навчальних та методичних матеріалах, що будуть випускатися українською мовою для вчителів, студентів та школярів, виникає необхідність невідкладного впровадження української мови у науковій сфері, зокрема, у проведенні наукових тренінгів, конференцій тощо. Застосування інших мов, зокрема російської, у науковій діяльності учених, викладачів та студентів гальмує розвиток національного наукового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Заскалета В. П., Калюжна К. Р. Проблеми навчання української мови як іноземної. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/3143>
2. Комова М. В., Петрушка А. І. Науковий контент: чинники та динаміка розвитку української національної термінографії. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4549/Bibliotekoznavstvo_3_2022_-27-36.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Куц Ю., Сергеева О. Сучасна державна мовна політика України: європейський вимір. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-6/15.pdf>
4. Ялова О. В. Шляхи та форми реалізації мовного законодавства в Україні. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/3a313d40-1df0-4391-9343-a500c3e48b4a/content>

Пиріг І. В.

професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ
ОБЛІКІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

Інформаційне забезпечення є одним з напрямів покращення досудового розслідування кримінальних проваджень, що полягає у збиранні й обробці існуючої інформації про злочин і надання можливості слідчому у зручній для нього формі отримати цю інформацію з метою подальшого її використання у розслідуванні [1, с. 338]. Накопичення інформації, отриманої при розслідуванні, та її систематизація є складовою діяльності експертних, слідчих, інформаційно-аналітичних та інших підрозділів Національної поліції, а результатом такої діяльності є сформовані за окремими критеріями криміналістичні обліки.

Оперативно-розшукові обліки функціонують в Експертній службі МВС України та містять об'єкти, що безпосередньо пов'язані з подією злочину та вилучаються при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідно до Інструкції організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України «джерелами формування криміналістичних обліків є об'єкти (їх копії, зображення) та (або) відомості про них, що надходять з органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, судів, підрозділів, які відповідно до чинного законодавства мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а також з

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України, інших органів виконавчої влади, а також Національного банку України» [2]. Відповідно до цієї ж Інструкції оперативно-розшукові обліки призначені для отримання інформації щодо особи, яка причетна до вчинення кримінального правопорушення; ідентифікації особи, зняття злочину: зброї, транспортного засобу, обладнання тощо; встановлення спільної групової належності речовин та матеріалів; інших фактичних даних, що свідчать про вчинення правопорушення конкретною особою; отримання іншої інформації щодо вчинених та запобігання кримінальним правопорушенням [2]. Після перевірки за криміналістичними обліками при отриманні позитивного результату можна стверджувати про існування окремих фактів за кримінальним провадженням, наприклад, про присутність особи у певному місці та в конкретний час або належність слідів з різних місць окремій особі чи їх приналежність одній особі. З означеного зрозуміло, що основним призначенням оперативно-розшукових обліків є встановлення групової належності й ідентифікація різного роду об'єктів, в тому числі живих осіб.

Під час формування баз даних та забезпечення їх функціонування потрібні спеціальні знання у непроцесуальній формі. Реалізації результатів перевірки за обліками відбувається, як правило, у формі експертизи. Відповідно до Інструкції постановка на облік здійснюється тільки після їх експертного дослідження, яке носить діагностичний характер і полягає у виявленні сукупності ознак, що є індивідуальними та достатніми для ідентифікації об'єктів. Як порівняльні зразки в базах даних оперативно-розшукових обліків використовуються об'єкти, отримані після проведення слідчих (розшукових) дій з участю осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення. Ними можуть бути фотознімки, відеозображення, дактилоскопічні карти, аудіозаписи, об'єкти біологічного походження тощо.

Розглянемо детальніше окремі види оперативно-розшукових обліків, залежно від об'єктів, відомості про які містяться в кожному конкретному обліку, а також завдання та порядок отримання з них криміналістично значущої інформації, звертаючи увагу на проблеми, що існують в експертній діяльності з їх формування та ведення. Вбачаємо за доцільне докладно розглянути призначення тих видів оперативно-розшукових обліків, ефективність використання яких є найбільш високою. У свою чергу порядок отримання інформації з будь-якого виду обліку є типовим.

Одним з основних на сьогодні залишається дактилоскопічний облік, зважаючи на те, що сліди рук є найбільш поширенішими об'єктами, що вилучаються на місці події. Цей облік є одним з перших, який було покладено в основу обліково-реєстраційної діяльності у цілому. У межах дактилоскопічних обліків взаємопов'язаними є такі складники: картотека слідів рук (слідотеки) та картотека дактилоскопічних карт (дактилокартотека). На сьогодні дактилоскопічний облік функціонує та реалізується з

використанням програмно-апаратного комплексу АДІС «Дакто-2000», що дає можливість оперативно здійснювати обробку дактилоскопічної інформації та пошук необхідних відомостей щодо осіб певної категорії.

Сьогодні, у зв'язку з розв'язаною росією війною проти нашої країни, збільшилась кількість кримінальних правопорушень, що вчиняються з використанням зброї. Саме тому великого значення набуває облік балістичних об'єктів. Для проведення на якісному рівні роботи з обліку гільз, куль зі слідами вогнепальної зброї експертні підрозділи оснащені автоматизованою балістичною інформаційною системою «BalScan» чеського виробництва, що є універсальною для виявлення, фіксації та постановки на облік слідів вогнепальної зброї на боєприпасах. Патрони і кулі, виявлені на місці події, скануються з використанням сучасної оптики та створюється тривимірна цифрова копія, що зберігається в базі даних. Програма автоматично оцінює можливі збіги з іншими зображеннями в базі даних.

Під час вчинення значної кількості кримінальних правопорушень, особливо майнових, що пов'язані із проникненням у житло чи сховище, правопорушники користуються різними знаряддями та механізмами для зламу захисних пристроїв. На місцях подій можуть бути виявлені сліди рукавичок, взуття, інших частин одягу людини, транспортних засобів тощо. Для створення належних умов ідентифікації вказаних об'єктів існують обліки трасологічних об'єктів у формі натурних предметів зі слідами, вилученими при огляді місця події та інших слідчих (розшукових) дій: взуття; рукавичок; знарядь зламу; транспортних засобів тощо або фотозображень таких слідів. Основною метою трасологічного обліку є: ідентифікація залишення слідів одним і тим же самим слідоутворюючим об'єктом: взуттям, рукавичкою, знаряддям зламу, транспортним засобом при вчиненні декількох злочинів; ідентифікація слідоутворюючого об'єкта, що належить певній особі за слідами, що вилучені при огляді місця події; узагальнення відомостей щодо різновидів слідоутворюючих об'єктів.

Дактилоскопічний, трасологічний та балістичний обліки отримують та накопичують інформацію з об'єктів, вилучених при проведенні слідчих (розшукових) дій. Більшість цих дій проводиться за участю спеціалістів-криміналістів підрозділів з техніко-криміналістичного забезпечення органу досудового розслідування поліції. Крім функціональних обов'язків співробітників зазначених підрозділів щодо участі як спеціалістів у проведенні слідчих (розшукових) дій, вони також є відповідальними за функціонування інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» [4].

Вказана підсистема є нічим іншим як узагальнення всіх існуючих обліків оперативно-розшукового призначення на місцевому та регіональному рівнях. Згідно з Інструкцією з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» облік внесеної до неї інформації ведеться за такими категоріями: фотозображення слідів: рук, підшов взуття, знарядь зламу, структури

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ матеріалу (рукавичок), протекторів шин транспортних засобів; мультимедійна інформація (фото-, відео-, звукозапис) щодо осіб, які причетні до вчинення кримінального правопорушення; мультимедійна інформація (фото-, відеозапис) обстановки події, що сталася; інформація про гільзи, кулі та патрони зі слідами зброї; інформація про об'єкти біологічного походження; інформація про інші вилучені матеріальні об'єкти, що були знаряддям вчинення кримінального правопорушення та зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, що можуть бути використані як доказ факту або обставин, які встановлюються під час кримінального провадження [4]. На сьогодні процес формування даної підсистеми повністю автоматизовано та здійснюється активна діяльність з вдосконалення процесу автоматизації ідентифікації всіх об'єктів, що входять в систему.

Однак в практичній діяльності з формування та використання обліків виникають певні проблеми, пов'язані із взаємодією Експертної служби та підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення органу досудового розслідування поліції. Відповідальними за формування підсистеми «СЛІД» на регіональному рівні в остаточному вигляді є керівники слідчих управлінь поліції, а в Експертній службі ними є директори НДЕКЦ. Вказані служби не підпорядковуються одна одній. Оскільки обліки, що містяться в Експертній службі, отримують інформацію саме за результатами проведення поліцією слідчих (розшукових) дій, то у даному випадку така інформація не завжди надходить за призначенням. Наприклад, спеціалісти-криміналісти при виявленні слідів рук на місці події заносять їх фотозображення до підсистеми «СЛІД». Ця діяльність суворо контролюється керівниками слідчих підрозділів поліції. При цьому порядок передачі дактилоскопічної інформації підрозділам НДЕКЦ регламентовано лише Інструкціями [2; 3], положення яких є недосконалими, термінологія, включаючи назви підрозділів, застарілою. Відповідно, відсутнє і бажання підрозділів поліції виконувати зайву роботу щодо передачі такої інформації.

Список використаних джерел:

1. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
2. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України. Наказ МВС України від 10.09.2009 р. № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09#Text>.
3. Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України. Наказ МВС України № 785 від 11.09.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01#Text>.
4. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України». Наказ МВС України від 16.03.2020 р. № 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0319-20#Text>

Покраса К. В.

ад'юнкт кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА, ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ

Кримінальна відповідальність за умисне знищення чи пошкодження чужого майна, вчинене шляхом підпалу, передбачена ч. 2 ст. 194 Кримінального кодексу України [1]. Аналіз статистичних даних Генеральної прокуратури України хоча і свідчить про певне зниження кількості зареєстрованих злочинів даної категорії, однак близько третини з них залишаються нерозкритими. Протягом 2022 р. зареєстровано 935 таких злочинів, з яких повідомлено про підозру отримано у 144 провадженнях, у 2021 р. – 668, повідомлень про підозру – 157, у 2022 р. – 342, повідомлено про підозру у 97 випадках [2].

Відповідно до ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування [3]. Зі змісту цієї статті зрозуміло, що приводами до початку розслідування можуть бути заяви чи повідомлення громадян або безпосереднє виявлення органами досудового розслідування ознак кримінального правопорушення. Аналізом матеріалів кримінальних проваджень за фактами пожежі встановлено, що початком розслідування слугували: заяви та повідомлення громадян у 75 %; повідомлення посадових осіб установ та організацій у 7 %; безпосереднє виявлення органами дізнання та досудового слідства ознак злочину у 18 %. Інформація щодо фактів виникнення пожеж можуть надходити до оперативного-координаційного центру територіального органу Державної служби з надзвичайних ситуацій або до чергових частин та секторів реагування територіальних підрозділів патрульної поліції.

Всі повідомлення та заяви про події, пов'язані з пожежами, залежно від наявності чи відсутності в них достатніх даних, що вказують на ознаки того чи іншого складу злочину, можна, на наш погляд, розділити на три групи: а) ті, що містять достатньо інформації про ознаки злочину, вчиненого шляхом підпалу; б) ті, у яких такі дані неповні або їх недостатньо; в) ті, у яких відсутні достатні дані про ознаки того чи іншого складу злочину.

В останньому випадку, коли такі дані відсутні, розслідування не починається та дані до реєстру не вносяться. Це, наприклад, у випадку, коли при виникненні пожежі є свідки або потерпілі, які прямо вказують на причини загоряння, що виникли у результаті їх недбалості. У випадку, коли наявних даних в матеріалах недостатньо для прийняття рішення про початок розслідування, необхідно провести перевірку існуючих матеріалів, у ході якої особливу увагу приділити збиранню даних, що вказують на ознаки злочину або відсутність таких ознак. Перевірку таких даних можливо почати проводити навіть у той час, коли пожежа триває, шляхом опитування свідків, очевидців або власників майна чи представників підприємства, організації, у приміщенні якої виникла пожежа.

Аналізуючи сутність підстав до порушення кримінального провадження, В. С. Зеленецький зазначав, що вони являють собою єдність фактичного й юридичного, формуючи у свідомості суб'єкта пізнання переконання про необхідність початку кримінального провадження за відсутності обставин, що виключають прийняття такого рішення. Під фактичною стороною підстав слід розуміти наявність об'єктивно існуючих даних, зокрема пожежі, що спричинила тяжкі наслідки, тобто таких, які вказують на ознаки злочину. Юридичний бік підстав до початку кримінального провадження становить наявність ознак правопорушення, що можуть бути відображені у різного роду документах, зокрема протоколі огляду місця події, поясненнях свідків, очевидців чи інших осіб, що мають інформацію про виникнення пожежі [4, с. 77].

Як показує аналіз слідчої практики, встановити причину пожежі на початку розслідування буває досить важко, а іноді і неможливо. Як правило, вона встановлюється аналізом обставин, що вказують на ознаки підпалу вже після погашення вогню під час огляду місця події, опитування очевидців виникнення пожежі та з інших джерел. Вивчення практики розслідування злочинів даної категорії свідчить, що на початку кримінального провадження існують певні труднощі з кваліфікацією злочинів, пов'язаних з пожежами. Зокрема, викликає труднощі відмежування порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 270 Кримінального кодексу України) від підпалів з метою умисного знищення чи пошкодження майна (ч. 2 ст. 194 Кримінального кодексу України). Це пов'язано з тим, що основними обставинами, які впливають на правильну кваліфікацію протиправного діяння, є причина виникнення пожежі, форма власності згорілого чи пошкодженого майна та форма вини (необережність чи намір) конкретної особи. Визначення форми власності не викликає труднощів на відміну від визначення причини пожежі та форми вини, встановлення яких є завданням подальшого розслідування. Тому уявляється, що у випадках, коли причину пожежі та форму вини одразу встановити не можна, а пожежею пошкоджене майно чи заподіяні тілесні ушкодження, сталась загибель людей чи інші значні наслідки, слід кваліфікувати протиправне діяння за ч. 2 ст. 194 Кримінального кодексу

України. Пізніше, якщо при розслідуванні буде встановлено, що пожежа виникла з інших причин, можлива перекваліфікація злочину за будь-якою зі статей, описаних нами раніше [5, с. 303-307]. Наприклад, у сучасних умовах війни з росією причиною виникнення пожежі у будинках цивільних мешканців можуть бути влучання боєприпасів, мін, ракет або їх уламків. У такому випадку потрібно кваліфікувати злочинне діяння за ст. 438 Кримінального кодексу України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.04.2023).
2. Статистична інформація. Офіс Генерального прокурора : веб-сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat> (дата звернення: 29.04.2023).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України : URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-172>.
4. Зеленецький В.С. Возбуждение уголовного дела. Монография. Х.: Издательство «КримАрт», 1998. 340 с.
5. Pokrasa K. Criminal law and forensic classification of crimes related to fires. Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. Scientific Journal. 2022. Special Issue № 1 (120). P. 303-307.

Правда М. В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Для того, щоб дослідити форми та види вини у декларуванні недостовірної інформації, доречно проаналізувати положення статей 24-25 Кримінального кодексу України. Види умислу перелічені у статті 24 Кримінального кодексу України, відповідно до якої умисел поділяється на прямий умисел (коли особа усвідомлювала, що її діяння є суспільно небезпечним, передбачала і бажала настання його суспільно небезпечних наслідків) та непрямий умисел (коли особа усвідомлювала суспільно

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), не передбачала і не бажала настання його суспільно небезпечних наслідків, але свідомо допускала їх настання) [2].

Зокрема, у 2021 році В. Савицька довела той факт, що обізнаність в українському кримінальному праві є ознакою подальшого інтелектуального моменту прямого умислу, а також те, що винна особа до вчинення кримінального правопорушення добре знає та чітко сприймає юридично важливі ситуації, передбачені Кримінальним кодексом. Вона є додатковою ознакою інтелектуального моменту умислу і полягає в тому, що винна особа до вчинення кримінального правопорушення достовірно знає і чітко усвідомлює юридично значущі ситуації, передбачені Кримінальним кодексом [5, с. 18].

У кримінально-правовій доктрині під суб'єктивною стороною злочину або кримінального правопорушення розуміють сукупність обов'язкових і вольових ознак, що характеризують внутрішню сторону складу злочину. Під суб'єктивною стороною злочину розуміють сукупність обов'язкових і вольових ознак, що характеризують внутрішню сторону злочину, виражену через психічне ставлення особи до вчинюваного суспільно небезпечного діяння та його наслідків. При цьому загально визнано, що свідомість вини є обов'язковим елементом цієї складової складу кримінального правопорушення, тоді як мета і мотив є факультативними елементами, за відсутності їх вказівки в конкретних статтях Кримінального кодексу – мети і мотиву [1, с. 222].

У науці кримінального права також зростає кількість пропозицій щодо включення до суб'єктивної сторони кримінального правопорушення таких ознак, як емоційний стан особи.

У кримінальному правопорушенні декларування недостовірної інформації та кримінальному правопорушенні неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, законодавець не передбачив наявності таких елементів. Тому розглянемо інші ("класичні") елементи, такі як вина, мотив і мета.

Важливість вини як обов'язкового елементу суб'єктивної сторони підкреслюється тим, що вона згадується не лише в КК України, а й у ст. 62 Конституції України. "Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, вважається невинуватою у його вчиненні і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду" [3]. Таким чином, з конституційних положень випливає, що вина є неодмінним елементом будь-якого правопорушення, а її відсутність свідчить про відсутність самого правопорушення.

Визначення вини міститься у статті 23 Кримінального кодексу України: "Виною є передбачене цим Кодексом психічне ставлення особи до вчинюваного нею діяння або бездіяльності та його наслідків, виражене у формі

умислу або необережності" [2]. Умисел і необережність класифікуються за певними типологіями. При цьому кожна типологія недбалості розглядається через призму двох ознак: інтелектуальної та умисної.

Як слушно зазначав П. Л. Фріс, інтелектуальні ознаки вини характеризуються усвідомленням особою суспільно небезпечного характеру своєї поведінки. Таке усвідомлення включає розуміння об'єкта посягання, об'єктивної сторони – часу, місця, обстановки, способів, знарядь і засобів, за допомогою яких було вчинено посягання (коли ці ознаки включені як складові конкретного правопорушення або кримінального проступку). У разі вчинення кваліфікованого або привілейованого злочину, обставини, що його характеризують, також повинні бути охоплені усвідомленням особи. У випадку злочинів з істотними елементами свідомість особи повинна охоплювати злочин або наслідки злочину. Вольова ознака злочину визначається як "бажання" або "свідоме переконання", що діяння матиме суспільно небезпечні наслідки, або "легковажний розрахунок на їх відвернення". Таким чином, вольова сфера поширюється виключно на наслідки діяльності. При цьому різні види вольового ставлення до наслідків визначають різні види вини [5, с. 125].

Список використаних джерел:

1. Андрієшин В. В. Ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, пов'язаних з використанням службових повноважень. Концепція «квазікорупційного злочину». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 1. С. 221-227
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення 01.01.2020 р.)
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 03.05.2017 р.)
4. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Атіка, 2004. 488с.
5. Савицька В.М. Поняття завідомості за кримінальним правом України: дис. докт. філософії: 081 Право. Дніпро, 2021. 225 с.

Пристинський Б.О.,
курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:
Людвік В.Д.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ШАХРАЙСТВО У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВІД ДЕРЖАВИ: СУДОВА ПРАКТИКА

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило низку негативних економічних та демографічних наслідків, зокрема стрімке збільшення частки населення, яке перебуває у складному матеріальному становищі. Така ситуація вимагає втручання в неї держави та забезпечення підтримки постраждалим категоріям людей. Занепад достатку громадян завжди супроводжується підвищенням рівня злочинів проти власності, не є винятком і таке кримінальне правопорушення як шахрайство. Чи може держава бути жертвою шахрайства, і якщо так, то які в цього існують особливості? Враховуючи актуальність вищевикладених проблем та питань у нашій державі, ми вважаємо за необхідне розібратися в особливостях вчинення шахрайства, яке спрямоване на неправомірне заволодіння соціальною допомогою від держави.

Перш за все треба розібратися з визначенням поняття «шахрайство» та особливостями його кваліфікації.

Шахрайство передбачене статтею 190 Кримінального кодексу України та визначається як: заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [1]. З диспозиції статті стає зрозуміло, що необхідною умовою є саме спосіб заволодіння чужим майном, або придбання права на майно, а саме: *шляхом обману або шляхом зловживання довірою*. Для того, щоб зрозуміти як шахрайство відмежовується від інших кримінальних правопорушень проти власності, необхідно проаналізувати сутність двох вищевикладених способів вчинення суспільно-небезпечних діянь.

У контексті Кримінального кодексу України обман можна визначити як: надання неправдивих відомостей або завідоме замовчування тих чи інших обставин, повідомлення про які, згідно з чинним законодавством, є

обов'язковим [2]. У випадку із шахрайством спосіб обману передбачає заволодіння чужим майном шляхом надання неправдивих відомостей, або замовчування тих обставин, які мають суттєве значення для конкретного юридичного факту. При цьому Верховний суд зазначає, що обман як спосіб шахрайства (ст. 190 КК України) може бути вчинений шляхом як активної, так і пасивної поведінки обвинуваченого [3].

Зловживання довірою – це використання винним довірчих відносин, що становлять основу правовідносин або існують в особистих відносинах, вчинене з метою протиправного заволодіння чужим майном.

Оскільки таке явище як «довіра» переважно існує тільки між фізичними особами, які перебувають у родинних або близьких відносинах, стає зрозуміло, що шахрайство, спрямоване на неправомірне заволодіння соціальною допомогою від держави, може бути здійснене виключно шляхом обману відповідних державних органів влади, шляхом повідомлення їм завідомо неправдивих відомостей, або замовчуванням відомостей, що мають істотне значення у певному законному процесі.

Так, наприклад, 6 жовтня 2023 року Карлівський районний суд Полтавської області розглянув з постановленням обвинувального вироку кримінальне провадження стосовно уродженки Донецької області за фактом незаконного отримання допомоги в рамках Програми "єПідтримка" [4]. Суть справи полягає в тому, що особа, яка проживала та була зареєстрована у місті Маріуполь, залишила своє постійне місце проживання та у червні 2021 року (тобто до повномасштабного вторгнення рф в Україну) переїхала до Полтавської області, де весь подальший час проживала без переоформлення реєстрації. Як зазначив суд: «В той же час у жінки виник злочинний умисел, направлений на заволодіння грошовими коштами, які виплачуються внутрішньо переміщеним особам. З цією метою вона за допомогою мобільного додатку Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Портал Дія» зареєструвала себе та одну із своїх доньок в Єдиній інформаційній базі внутрішньо переміщених осіб. Ця подія відбулася внаслідок повідомлення завідомо неправдивих відомостей про себе та членів своєї родини та послугувала підставою для виплати їй відповідної допомоги від держави у загальній сумі 8000 гривень, які громадянка отримала незаконно» [5]. За результатами розгляду справи жінку було визнано винною у заволодінні чужим майном шляхом обману (шахрайстві).

Проаналізувавши вищенаведену справу, можна дійти висновків, що шахрайство, яке спрямоване на неправомірне заволодіння соціальною допомогою від держави, може вчинюватися в онлайн формі, шляхом оформлення відповідних документів в Єдиному державному веб-порталі електронних послуг «Дія». У цьому випадку винна особа неправомірно отримала грошову допомогу, яка призначається внутрішньо переміщеним внаслідок війни людям, вказавши в заяві на реєстрацію відповідного статусу фіктивну дату переїзду з тимчасово окупованого міста Маріуполь. Також, як

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

зазначає Верховний Суд: обман у письмовій формі, що вчиняється шляхом активної поведінки, може полягати у повідомленні (зазначенні в заяві) завідомо неправдивих відомостей, що стали підставою для нарахування соціальної допомоги, а обман у письмовій формі, що вчиняється шляхом пасивної поведінки, – у неповідомленні (незазначенні) обвинуваченим відомостей, що є підставою для фактичного припинення нарахувань та виплат призначеної соціальної допомоги [3]. Наприклад: дружина чоловіка, який має стійку втрату працездатності, продовжує отримувати його страхові виплати на свою картку навіть після смерті чоловіка, умисно не повідомляючи про це відповідні державні органи, які здійснюють нарахування коштів. У випадку засудженої людини з міста Маріуполь поведінка є активною та виражається у повідомленні завідомо неправдивих відомостей для оформлення відповідних грошових виплат.

Отже вчинення шахрайства, яке спрямоване на неправомірне заволодіння соціальною допомогою, яку надає держава своїм громадянам, має низку особливостей кваліфікації. Зокрема, шахрайство щодо отримання соціальної допомоги вчиняється виключно шляхом обману органів державної влади, шляхом зазначення неправдивих або недостовірних відомостей в документах, або замовчуванні та неповідомленні в документах важливих відомостей, які є підставою для припинення нарахування коштів особі на банківський рахунок. З огляду на суспільну небезпечність цього діяння в умовах дії правового режиму воєнного стану та посягання не лише на власність, а і на авторитет органів державної влади, пропонуємо наступне: доповнити частину третю статті 190 Кримінального кодексу України наступними словами: «або вчинене шляхом обману органів державної влади».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.10.2023 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Liga 360, інтернет-видання URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001391> (дата звернення: 19.10.2023)
3. ВС пояснив, чи є користування страховими виплатами особи, яка померла, заволодінням коштами шляхом обману, Верховний Суд, офіційний веб-сайт URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1193636/> (дата звернення: 19.10.2023)
4. Засуджено громадянку за незаконне отримання допомоги в рамках Програми "єПідтримка", Судова влада України, офіційний веб-сайт URL: <https://court.gov.ua/press/news/1490887/> (дата звернення: 19.10.2023)
5. Вирок Карлівського районного суду Полтавської області у справі №531/3/23 від 06.10.2023 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113975457>

Проворова К. Д.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Плахотний А. П.,

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТРАТЕГІЇ ТА ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ

Сучасний світ характеризується зростанням глобальних загроз безпеці, які вимагають від сил безпеки нових підходів до тактико-спеціальної підготовки. Дослідник О.А. Ніщименко визначає інформаційну безпеку станом захисту національних інтересів України, які складаються із збалансованих інтересів особи, суспільства та держави від загроз (внутрішніх і зовнішніх), що відповідає принципам національної безпеки в сучасній інформаційній сфері[1].

Основними напрямками тактико-спеціальної підготовки в сучасних умовах є:

Поєднання тактико-спеціальної підготовки з іншими видами підготовки, особливо військової, психологічної, морально-психологічної та фізичної підготовки, враховувати сучасні загрози та оптимізувати структуру і зміст тактико-спеціальної підготовки, персоналізувати тактико-спеціальну підготовку та враховувати індивідуальні особливості та потреби військовослужбовців.

Ефективними методами спеціалізованої тактичної підготовки в сучасних умовах є: використання сучасних технологій та обладнання; впроваджувати інноваційні методи навчання, такі як навчання, моделювання та симуляція; участь у підготовці експертів в інших галузях знань, особливо експертів у галузі психології, мережевої безпеки та інформаційної безпеки.

Серед сучасних загроз безпеці, які вимагають від сил безпеки нових підходів до тактико-спеціальної підготовки, можна виділити такі:

Глобальний тероризм;

Кіберзагрози;

Інформаційні війни;

Гібридні війни.

Інтеграція тактико-спеціальної підготовки з іншими видами підготовки дозволяє забезпечити комплексний розвиток військовослужбовців та підвищити їхню готовність до виконання завдань в умовах сучасних загроз.

Оптимізація структури та змісту тактико-спеціальної підготовки з урахуванням сучасних загроз передбачає, зокрема, акцент на таких напрямках:

Індивідуалізація тактико-спеціальної підготовки з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб військовослужбовців дозволяє підвищити ефективність навчання та забезпечити максимально можливий розвиток потенціалу кожного військовослужбовця.

Використання сучасних технологій та обладнання дозволяє підвищити ефективність тактико-спеціальної підготовки, зробити її більш реалістичною та ефективною.

Сучасний світ характеризується зростанням глобальних загроз безпеці за рамки традиційних військових загроз. Серед цих загроз можна виділити наступні:

- Глобальний тероризм є однією з найсерйозніших загроз безпеці сучасного світу. Мережі терористичних організацій охоплюють земну кулю і здатні здійснювати теракти в будь-якій країні світу.

- Кіберзагрози є однією з найшвидше зростаючих загроз безпеці. Кіберзлочинці можуть використовувати комп'ютерні мережі для викрадення інформації, дестабілізації критичної інфраструктури та навіть проведення військових операцій.

- Інформаційна війна – новий тип конфлікту, основними цілями якого є дезінформація та маніпулювання громадською думкою. Інформаційну війну можуть вести як державні, так і недержавні суб'єкти.

- Гібридна війна – це поєднання традиційних воєнних дій, кіберзагроз, інформаційної війни та інших форм непрямого протистояння.

Стратегії тактико-спеціальної підготовки.

Для того, щоб забезпечити ефективну протидію сучасним загрозам, силам безпеки необхідно впроваджувати нові стратегії тактико-спеціальної підготовки. Ці стратегії повинні бути спрямовані на такі цілі:

- Інтеграція тактико-спеціальної підготовки з іншими видами підготовки. Тактико-спеціальна підготовка повинна бути невід'ємною частиною загальної підготовки військовослужбовців. Вона повинна забезпечувати комплексний розвиток їхніх професійних навичок і особистісних якостей.

- Оптимізація структури та змісту тактико-спеціальної підготовки. Структура і зміст тактико-спеціальної підготовки повинні відповідати сучасним загрозам. Вона повинна акцентувати увагу на таких напрямках, як ведення бойових дій в міській місцевості, в умовах кібервійни, інформаційної війни та гібридної війни.

- Індивідуалізація тактико-спеціальної підготовки. Тактико-спеціальна підготовка повинна враховувати індивідуальні особливості та потреби

військовослужбовців. Вона має бути спрямована на розвиток їхнього потенціалу та забезпечення максимальної ефективності їхньої діяльності.

Сьогодні роль інформації – критична, як ніколи. Все частіше озброєні конфлікти переходять в новий інформаційний простір, коли інформація з фронту отримується за лічені години, що своєю чергою створює багато інформаційного шуму та дезінформації. В стратегії про інформаційну безпеку прописані комплексні інформаційні заходи, які реалізується державою задля запобігання виникнення кризової ситуації [2].

Ефективні методи тактико-спеціальної підготовки.

Для підвищення ефективності тактико-спеціальної підготовки необхідно використовувати сучасні методи навчання, які дозволяють зробити її більш реалістичною та ефективною. До таких методів належать:

- Використання сучасних технологій та обладнання. Сучасні технології, такі як віртуальна реальність, симулятори та інші, дозволяють створювати реалістичні умови для навчання. Це дозволяє військовослужбовцям відпрацювати необхідні навички та вміння в безпечному середовищі.

- Впровадження інноваційних методів навчання. Інноваційні методи навчання, такі як тренінги, моделювання, імітація, дозволяють зробити навчання більш цікавим та ефективним. Вони дозволяють військовослужбовцям засвоювати знання та навички в більш короткий час і з більшим ступенем засвоєння.

- Залучення до підготовки фахівців з інших галузей знань. Фахівці з інших галузей знань, зокрема, з психології, кібербезпеки, інформаційної безпеки, можуть внести значний вклад у підвищення ефективності тактико-спеціальної підготовки. Вони можуть допомогти військовослужбовцям розвинути необхідні психологічні якості, навички кібербезпеки та інформаційної безпеки.

Відповідність тактико-спеціальної підготовки сучасним загрозам є одним з ключових факторів забезпечення безпеки країни. Для підвищення ефективності тактико-спеціальної підготовки необхідно впроваджувати нові стратегії та методи навчання, які відповідають сучасним реаліям.

Список використаних джерел:

1. Мірошніченко П. В. Суспільна значущість лідера думок під час інформаційного протистояння / П. В. Мірошніченко, А. А. Нестеренко // Держава та регіони. Сер. Соц. комунікації. - 2015. - Вип. 4. - С. 36-41. - Бібліогр.: 18 назв. – укр.
2. <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/13389/13296>

Розумний С. М.

директор Дніпропетровського
науково-дослідного інституту
судових експертиз
Міністерства юстиції України

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КІБЕРЗЛОЧИНІВ

Одним із основних завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування (ст. 2 КК України) [1]. Для вирішення цього завдання дізнавач, слідчий, прокурор у межах своїх повноважень здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, застосовуючи для цього всі свої професійні знання, вміння та навички. Незважаючи на зусилля правоохоронних органів, злочинність сьогодні вдосконалюється: все більше набувають розвитку її організовані форми, з'являються нові види злочинів, удосконалюються способи їх вчинення, використовуються новітні технічні засоби вчинення злочинів та ін. Для протидії сучасній злочинній діяльності слідчому недостатньо мати лише фахових юридичних знань. Зважаючи на вдосконалення технічного оснащення злочинності, залучення для вчинення злочинів сучасних комп'ютерних технологій, слідчому, відповідно, необхідно набувати нових знань або використовувати при розслідуванні знання різного роду спеціалістів.

Позитивні тенденції розвитку у сучасному суспільстві інноваційних технологій та комп'ютерної техніки зумовили виникненню абсолютно нового негативного явища – так званої комп'ютерної або кіберзлочинності. За статистичними даними Офісу Генерального прокурора України, у 2022 р. зареєстровано 3415 кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, з яких повідомлення про підозру вручено у 2643 випадках [2]. Кримінальні правопорушення у сфері комп'ютерних технологій характеризуються високою латентністю, зумовлену складністю їх виявлення та розслідування. Віртуальні або цифрові сліди, властиві даним злочинам, можуть бути знищені миттєво, при цьому, як правило, дуже складно ідентифікувати комп'ютер, з використанням якого було здійснено неправомірний доступ до тієї чи іншої мережі. Саме тому для здійснення швидкого та повного розслідування необхідно використовувати не тільки фахові юридичні, а й спеціальні знання.

Під спеціальними знаннями розуміють сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного

досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів» [3, с. 14]. Розуміння поняття спеціальних знань та їх видів має велике значення для теорії криміналістики. Але при розслідуванні кримінальних правопорушень більш суттєвим, на нашу думку, є поняття форм використання спеціальних знань. Однією з основних процесуальних форм використання спеціальних знань є залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій.

Як зазначалось вище, одними з небезпечних злочинів, розслідування яких потребує використання спеціальних знань є так звані кіберзлочини. Ці злочини все більше набувають організованого та групового, а іноді й транснаціонального характеру, оскільки використання злочинцями таких засобів вчинення злочину як комп'ютерні віруси, програмні закладки, програмні атаки віддаленого доступу тощо дозволяють отримати несанкціонований доступ до будь-якої комп'ютерної системи.

Поняття «кіберзлочинність» хоча й існує у неформальній юридичній термінології, вже давно використовується для характеристики кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVI КК України «злочини у сфері використання електронно-обчислюваних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку». Хоча цей термін наведено у назві «Конвенція про кіберзлочинність», прийнятою Радою Європи [4] та ратифікованою відповідним законом України [5]. Згідно з цим документом кіберзлочини поділяються на чотири групи: злочини проти конфіденційності: незаконний доступ, нелегальне перехоплення, втручання в систему, втручання в дані, зловживання пристроями; злочини, пов'язані з використанням комп'ютера як засобу вчинення злочину: комп'ютерне шахрайство та комп'ютерні підроблення; правопорушення, пов'язані зі змістом, зокрема дитячою порнографією; правопорушення, пов'язані з порушенням авторського права і суміжних прав.

Розглянемо використання спеціальних знань при розслідуванні кіберзлочинів у формі залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій. Практично єдиною невідкладною слідчою дією, яку доцільно проводити на початковому етапі розслідування кіберзлочинів, є огляд [6, с. 10]. Зазначена слідча (розшукова) дія дозволяє слідчому безпосередньо сприймати обстановку місця події та об'єкти, що знаходяться на ньому, з метою виявлення слідів правопорушення, з'ясування обставин події, які мають значення для кримінального провадження. Зазначене дозволяє скласти уявлення про механізм вчинення злочину, висунути слідчі версії, визначати напрями розслідування. Від своєчасності, невідкладності й якості проведення огляду в багатьох випадках залежить успіх всього розслідування [7, с. 213-214].

При проведенні огляду місця події як спеціаліста залучають фахівця в галузі комп'ютерної техніки. Вже на підготовчому етапі він допомагає слідчому у підготовці відповідних технічних засобів: комп'ютерну техніку, що

буде використовуватися для зчитування, копіювання та збереження вилученої інформації; різноманітні з'єднуючі кабелі; спеціальне програмне забезпечення, що дає змогу здійснювати експрес-аналіз інформації та її копіювання безпосередньо на місці події та ін. Під час робочого етапу огляду спеціаліст у галузі комп'ютерних технологій пояснить, на яких носіях може знаходитися цікава для слідства інформація: флеш-накопичувачі, лазерні компакт-диски, знімні жорсткі диски тощо, та як ці носії виглядають, а також правила поводження з ними. Якщо комп'ютер з'єднаний з локальною мережею, спеціалісту у галузі комп'ютерних технологій потрібно встановити кількість з'єднаних з сервером комп'ютерів та серверів, їх кількість у мережі, вид зв'язку. При можливості, організувати паралельний огляд з'єднаних у локальну мережу комп'ютерів. У разі відсутності такої можливості – забезпечити їх зупинку та у подальшому проводити огляд за схемою непрацюючого комп'ютера [8, с. 166-168].

Ми погоджуємось з думкою Б. Теплицького щодо необхідності огляду мобільних засобів комп'ютерної техніки із функцією телефона. Зважаючи на широке використання засобів мобільного зв'язку та можливості мобільних телефонів по збиранню, зберіганню й обробці інформації, аналіз інформації, що в них знаходиться, є важливим у процесі доказування. Сучасний мобільний телефон, окрім здійснення та отримання дзвінків, об'єднує багато різноманітних функцій, серед яких: адресна та телефонна книги; щоденник зі списком зустрічей і справ; записна книжка; пристрій для обміну повідомленнями; фотоапарат та відеокамера; диктофон; програвач мультимедіа та інші. Всі перераховані вище дані можуть містити орієнтуючу або доказову інформацію, відображену у цифрових слідах, що може бути проаналізована за наявності відповідного інструментарію [9, с. 251]. Мобільні телефони можуть бути оглянуті як безпосередньо на місці події, так і окремо.

Спеціалістів в галузі комп'ютерної техніки та технологій залучають також при проведенні обшуку та допиту підозрюваного. Під час обшуку його дії подібні до тих, що виконуються при огляді місця події. Під час допиту підозрюваного спеціальні знання потрібні для пояснення слідчому змісту тих чи інших термінів, що стосуються галузі цифрових технологій або змісту описаних підозрюваним злочинних дій.

Крім спеціалістів в галузі комп'ютерної техніки, до огляду залучають спеціалістів-криміналістів. Їх дії, в залежності від етапів огляду, на наш погляд, є традиційними та достатньо регламентовані Інструкцією про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події [10].

На остаточній стадії огляду за участю спеціаліста потрібно визначити, які носії інформації можуть слугувати джерелами доказів, які з них підлягають вилученню з урахуванням даних про використання комп'ютера. Такими носіями можуть бути: системні блоки комп'ютера з встановленими на них

жорсткими дисками (при цьому не рекомендовано їх вилучати окремо від системного блоку); ноутбуки; планшети; принтери, що мають карти пам'яті; інші компоненти комп'ютера; переносні носії інформації: флеш-карти, магнітні диски, карти пам'яті, карт-рідери тощо. Від кількості носіїв інформації, що вилучаються, та її якості залежить повнота доказової бази, оскільки вилучені об'єкти у подальшому будуть об'єктами експертного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.12.2022).
2. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 18.12.2023).
3. Кузьмічов В. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монограф. Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. 165 с.
4. Конвенція про кіберзлочинність. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 21.12.2022)
5. Про ратифікацію конвенції про кіберзлочинність. Закон України від 07.09.2005 р. № 2824-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2824-15#Text> (дата звернення: 21.12.2022)
6. Довженко О. Ю. Основи методики розслідування кіберзлочинів: автор. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.09. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків. 2020. 20 с.
7. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид. перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
8. Протидія злочинам у сфері використання інформаційних технологій : інтегрований навчально-практичний посібник. кол. авт. ; за ред. д.ю.н., проф. М. В. Карчевського. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2019. 187 с.
9. Теплицький Б. Б. Особливості застосування техніко-криміналістичних засобів при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. *Юридична наука. Науковий юридичний журнал*. К.: Національна академія управління. № 6 (108). 2020. С. 248-255.
10. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця : Наказ МВС України від 03.11.2015 р. № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15> (дата звернення: 21.12.2022).

Рукіна Д. О.
студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:
Березняк В. С.
завідувач кафедри кримінального
права та кримінології,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЕКОЦИДУ

Конституцією як Основним Законом України визначено право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля. В цьому контексті активна фаза бойових дій на території нашої держави щодня завдає руйнівної шкоди навколишньому середовищу, адже воєнні дії так чи інакше впливають на природні ресурси, що в подальшому може призвести до екологічної катастрофи. Через це екоциду слід приділити окрему увагу, оскільки він може бути не тільки факультативним наслідком знищення середовища існування, але й методом його руйнування.

Розглядаючи нормативно-правове регулювання на рівні міжнародного права, можна сказати, що поняття «екоцид» ще не є поширеним і, більше того, не знайшло свого правового закріплення. Однак є такі держави, як країни СНД, В'єтнам, Колумбія, Монголія, Вірменія, в тому числі й Україна, які визнають руйнування навколишнього середовища кримінальним діянням і встановлюють за це юридичну відповідальність. З цього вбачається, що одним із методів впливу на країну-агресора є закріплення його визначення на міжнародному рівні, як окремих міжнародних злочин в Римському статуті, адже його криміналізація допоможе заповнити прогалини в природоохоронному законодавстві з урахуванням важливості його унікального та ефективного механізму боротьби з цим явищем.

Так за ст. 441 КК України об'єктивна сторона екоциду виражена у таких формах, які носять оціночний характер: масове знищення рослинного або тваринного світу; отруєння атмосфери або водних ресурсів; вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [1].

Так, під поняттям «масовість» слід розуміти будь-який фізичний вплив на флору та фауну, що тимчасово чи постійно населяють ту чи іншу територію [2, с. 846]. Відповідно цей вплив повинен спричинити загрозу для екосистеми

– загибель представників тваринного світу або/та зникнення рослинного покриву. Проте ми переконані, що об'єкт екоциду включає не тільки доквілля, а й людей, їх культуру та виробництво біологічного продукту, як об'єкту посягання. При цьому постає питання можливості нормальної життєдіяльності суспільства в рамках чого людина, суспільство та природне середовище діють, як одне ціле. Тобто антропогенні впливи на екологічні процеси, що дестабілізують структурну стабільність екосистем, можуть вплинути на біорізноманіття видів, чутливих до таких факторів, з можливими обмеженнями інтенсивності використання відновлюваних і невідновлюваних природних ресурсів, яке унеможлиблює стійкий довгостроковий економічний розвиток, сприяючи дестабілізації економічної ситуації що може серйозно вплинути на населення та наступні покоління. Виходячи з цього, логічним буде включити до статті 441 частину 2: «ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки для населення та наступних поколінь», де під значним впливом на населення слід розуміти повну неможливість його існування на території вчинення екоциду або наявності чогось такого, що суттєво ускладнює якість життя в таких районах.

При цьому чинна редакція статті не уточнює, на якому етапі шкоду тваринам і рослинам можна вважати невідворотною та масовою, а також відповідні кількісні нормативи (тривалість, площа заподіяної шкоди тощо), після яких вчинені дії можна кваліфікувати, як екоцид. До речі, це стосується і «отруєння атмосфери або водних ресурсів», під яким розуміють процес насичення атмосфери, різних водойм токсичними речовинами хімічного та біологічного походження, а також смертності всіх живих організмів, причиною якого зазвичай є антропогенний вплив через промислові підприємства оксиду сірки, азоту чи інших речовин, з яких утворюються кислотні дощі.

Проте визначення предмета, до якого включають всі основні компоненти екосистеми: рослинний і тваринний світ, атмосфера, водні ресурси, які за сукупністю є середовищем існування людини, на наш погляд, є неповним, оскільки згідно з визначенням Закону України «Про охорону земель» під землею слід розуміти поверхню суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею. Тому, на наше переконання, окрім отруєння атмосфери або водних ресурсів, слід додати ще й «земель», як невід'ємного компонента екологічної системи [3].

Слід зазначити, що дії, які можуть спричинити екологічну катастрофу, стосуються різних методів і засобів впливу на навколишнє середовище, починаючи від штучних опадів, що призводить до знищення посівів, дамб, доріг, ставків, споруд, землетруси, виверження вулканів, цунамі тощо. Проте національне кримінальне законодавство не містить вичерпного переліку діянь, які можна вважати екоцидом. Ми вважаємо, що це правильно, оскільки прогрес науки і техніки призводить до появи нових факторів, які впливають на навколишнє природне середовище.

Стосовно суб'єктивної сторони екоциду, він характеризується умисною формою вини, як прямим, так і з необережності у формах кримінально-протиправної недбалості та кримінально протиправної самовпевненості, однак зазвичай, як показує практика, особа чи особи, які вчиняють екоцид, усвідомлюють суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачають його суспільно небезпечні наслідки і бажають їх настання. Однак трактування статті 441 КК України прямо не вказує на умисний характер цього діяння, що і є обов'язковою умовою його визначення на міжнародно-правовому рівні. Тому з метою уніфікації кримінального законодавства України до основного складу кримінальних правопорушень необхідно додати слово «умисне».

Щодо мети та мотиву – це є факультативними ознаками суб'єктивної сторони, які своєю чергою з урахуванням спрямованості умислу винного мають важливе значення для відмежування екоциду від суміжних кримінальних правопорушень.

Суб'єкт своєю чергою – зальний. Проте, на наш погляд, екоцид може здійснюватися спеціальними суб'єктами. Вважаємо, що в основному туди слід віднести: посадові особи, військовослужбовці чи особи, які займають інші державні посади, пов'язані з ризиками спричинення екологічної катастрофи.

Окремо згадаємо про транснаціональні корпорації, які з кожним днем розширюють свої повноваження, що сформовано шляхом тісної взаємодії з глобалізацією світової економіки, яке є результатом глобалізації та є її каталізатором, оскільки, зіткнувшись із викликами сталого розвитку та захисту глобального навколишнього середовища, усі країни несуть відповідальність і зобов'язані вживати рішучих заходів для забезпечення екологічної безпеки власної та приймаючої країни. Причому негативним сигналом є не сам факт видобутку природних ресурсів, а суперечлива модель фінансових відносин, яка використовується для розрахунку та підтримки потоків активів.

Отже, розглядаючи нормативно-правове регулювання на рівні міжнародного права, можна сказати, що поняття «екоцид» ще не є поширеним і, більше того, не знайшло свого правового закріплення. З аналізу національного кримінального законодавства об'єктивної та суб'єктивної сторони ст. 441 КК України вбачає важливість доповнення його диспозиції та введення кваліфікованих ознак з урахуванням сучасних викликів, а також урахування можливого його вчинення спеціальним суб'єктом. Тому більш доцільним видається наступне його визначення:

Частина 1: «Умисне масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери, земель або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, якщо вони створюють реальну, невідвортну загрозу екологічної катастрофи».

Частина 2: «Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки для населення та наступних поколінь».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.10.2023).
2. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15> (дата звернення: 14.09.2022).
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина. Андрушко П.П. Інститут Генеральної прокуратури України, Український інформаційно-правовий центр. Київ: Форум, 2001. 942 с.

Салуха Р.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ВІКОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ
ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ:
КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВИХ НОРМ**

Вікові та психологічні аспекти звільнення від кримінальної відповідальності завжди залишаються в центрі уваги суспільства, правозастосування та наукових досліджень. Засновуючись на глибокому розумінні психологічних особливостей та розвитку людини на різних етапах життя, цей тезис ставить за мету проникнути в сутність вікових та психологічних факторів, які впливають на рішення про звільнення від кримінальної відповідальності. Ця робота пропонує критичний аналіз існуючих правових норм у контексті їхнього відображення на вікові та психологічні аспекти при прийнятті рішення щодо звільнення від кримінальної відповідальності. Розгляд цієї теми дозволить уточнити науковий підхід до розуміння взаємозв'язку між психологічними особливостями людини та правовими нормами, що визначають можливість звільнення від кримінальної відповідальності, сприяючи розвитку більш обґрунтованих та справедливих підходів у сфері кримінального права.

Особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покаялася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду [1].

Психологічні особливості в різні вікові періоди грають значну роль у формуванні рішень та поведінки особи у кримінальних ситуаціях. Дитячий вік характеризується формуванням особистості, незавершеністю психіки та відсутністю повноцінного контролю над емоціями та поведінкою. У підлітковому періоді спостерігається активний розвиток ідентичності та соціального статусу, що може впливати на ризик виконання кримінальних діянь через бажання встановити власну позицію у суспільстві. У дорослому віці формуються стійкі переконання та цінності, які впливають на вирішення проблем та конфліктів, в тому числі у кримінальному контексті. Люди похилого віку часто характеризуються змінами в психічних процесах, що може впливати на їхню поведінку та рішення, включаючи реакцію на кримінальні ситуації. У правозастосуванні важливо враховувати ці вікові особливості при оцінці вини та прийнятті рішень щодо звільнення від кримінальної відповідальності, оскільки вони суттєво впливають на здатність особи розуміти та контролювати свої дії. Застосування права повинно враховувати індивідуальні особливості різних вікових груп для забезпечення більш обґрунтованого та справедливого правосуддя.

Невід'ємною складовою категорії «кримінальна відповідальність» є її функції, які визначаються основними напрямками правового впливу на суспільні відносини. Вони мають особливість виникати у процесі вчинення кримінального правопорушення та посягати на систему соціальних цінностей. Основною метою функцій кримінальної відповідальності є здійснення кари, виправлення, профілактики і попередження, які створюють особливий правовий режим протидії кримінальним правопорушенням [2, 149-153].

Аналізуючи чинне законодавство, що стосується вікових та психологічних аспектів звільнення від кримінальної відповідальності, можна виявити деякі прогалини та проблеми. Хоча багато країн мають закони, що передбачають певні привілеї для осіб різного віку, враховуючи їхні психологічні особливості, проте існує нестача уніфікованого підходу та чітких критеріїв для оцінки цих аспектів у контексті кримінальної відповідальності. Проблеми включають недостатню увагу до психологічного розвитку особи під час кримінальних діянь та визначення віку, який вважається критичним у прийнятті рішення щодо відповідальності. Необхідна ретельна оцінка ефективності чинних норм з урахуванням психологічних та вікових

особливостей особи, оскільки це впливає на здатність розуміти та контролювати власні дії в кримінальних обставинах. Потрібні більш чіткі та досконалі механізми, які б враховували ці аспекти для забезпечення більш справедливих та обґрунтованих рішень у сфері кримінального права.

Звільнення від кримінальної відповідальності не свідчить про виправдання особи, про визнання її невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення. У даному випадку КК виходить із встановлення факту вчинення особою кримінально караного діяння, а тому передбачені КК підстави звільнення від кримінальної відповідальності визнаються не реабілітуючими. Вирішенню питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності має передувати повне і точне встановлення фактичних обставин і правильна кваліфікація вчиненого кримінального правопорушення [3].

Досліджуючи вікові та психологічні аспекти звільнення від кримінальної відповідальності, можна визначити їхню значущість у суспільному правозастосуванні та розвитку наукових підходів. Врахування психологічних особливостей у різних вікових групах, починаючи від дитячого віку і до літнього періоду, відображається у правових нормах, регулюючи можливість звільнення від кримінальної відповідальності. Нинішні законодавчі акти відображають певні проблеми та прогалини, оскільки не завжди враховують всі аспекти психологічного розвитку особи та її вікові особливості у процесі прийняття рішень про відповідальність. Відсутність уніфікованого підходу та чітких критеріїв для оцінки цих аспектів може призвести до необґрунтованих рішень у сфері кримінального права. Для забезпечення більш справедливих та обґрунтованих вирішень у правосудді необхідне удосконалення норм, які враховують індивідуальні особливості особи в різних вікових періодах.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України, розділ IX «Звільнення від кримінальної відповідальності» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.12.2023)
2. Навчальний посібник / Київ: Національна академія прокуратури України, 2013 – 322 с.
3. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://all-books.biz/pravo-ugolovnoe/naukovo-praktichniy-komentar-kriminalnogo.html>.

Санакоев Д. Б.

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стратегією боротьби з організованою злочинністю констатується факт застарілого та розбалансованого нормативно-правового забезпечення у цій сфері [1]. Відповідно, одним із напрямів реалізації цієї Стратегії визначено удосконалення нормативно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю.

Одним із фундаментальних складників національної системи нормативно-правового забезпечення діяльності з протидії організованій злочинності є Закон України від 30 червня 1993 р. «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (*Далі – Закон. – Д.С.*) [1]. Однак на сьогодні цей Закон потребує внесення змін з урахуванням практики його застосування та необхідності подальшого вдосконалення, зокрема:

- 1) щодо оптимізації системи спеціально утворених державних органів для боротьби з організованою злочинністю;
- 2) порядку взаємодії та координації державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю;
- 3) інформаційно-аналітичного забезпечення;
- 4) форм і методів боротьби з організованими злочинними угрупованнями [1].

Системний аналіз положень Закону засвідчив, що основними напрямками його удосконалення є такі: 1) формулювання концептуальних термінів, що вживатимуться у законі, та основні напрями його реалізації; 2) визначення системи принципів протидії організованій злочинності; 3) розширення правової основи протидії з урахуванням актуального національного законодавства і міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною; 4) окреслення загальних засад міжнародної співпраці; 5) закріплення чітких інструментів захисту прав і свобод фізичних та юридичних осіб, відповідних гарантій у зв'язку зі здійсненням заходів протидії організованій злочинності; 6) інші напрями [2, с. 45].

Зокрема, враховуючи істотні розбіжності у термінології аналізованого Закону із Законами України «Про боротьбу з тероризмом», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про протидію

торгівлі людьми», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом...», пропонуємо досліджуваний Закон доповнити статтею «Визначення термінів» та викласти у такій редакції окремі її положення:

«Стаття __. Визначення термінів

1. Наведені в цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

боротьба з організованою злочинністю – система заходів, спрямованих на: запобігання, виявлення і припинення протиправної діяльності учасників організованих злочинних об'єднань (організованих груп, банд, злочинних організацій, злочинних спільнот) з метою притягнення їх до кримінальної відповідальності, забезпечення відшкодування шкоди, завданої такою протиправною діяльністю, а також забезпечення безпеки осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб;

організовані злочинні об'єднання – узагальнене визначення організованих форм здійснення злочинної діяльності у складі організованих груп, банд, злочинних організацій, злочинних спільнот тощо;

2. Інші терміни вживаються у цьому Законі у значеннях, визначених у Кримінальному кодексі України та інших законодавчих актах України».

Статтю 2 цього Закону викласти у такій редакції:

«Стаття 2. Мета Закону

Метою цього Закону є створення організаційно-правових основ протидії організованій злочинності та забезпечення безпеки особи, суспільства і держави від загроз, пов'язаних з організованою злочинністю».

Відповідно до положень пункту «а» частини другої ст. 5 Закону сьогодні єдиним державним органом, спеціально створеним для боротьби з організованою злочинністю, визначено Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України [3], який на підставі Указу Президента України від 08.02.2005 року № 208/2005 ліквідований, а його функції, фінансове та матеріально-технічне забезпечення передані Раді національної безпеки і оборони України [4].

Згідно із Законом України «Про Раду національної безпеки та оборони України» до компетенції РНБО належить, зокрема, координація і контроль діяльності органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби із злочинністю з питань національної безпеки і оборони [3].

Відповідно, пропонуємо доповнити Закон статтею, що регулюватиме повноваження Ради національної безпеки і оборони України у сфері протидії організованій злочинності, та включити до неї відповідні повноваження РНБО, зокрема:

«Стаття __. Повноваження Ради національної безпеки і оборони України у сфері протидії організованій злочинності

Ради національної безпеки і оборони України:

... приймає рішення щодо визначення концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки України від загроз, пов'язаних з організованою злочинністю, затвердження Стратегії протидії організованій злочинності, а також розробки проєктів державних програм, законів України, міжнародних договорів, інших нормативних актів та документів з відповідних питань».

Із метою приведення у відповідність норм Закону та положень ст. 273 КПК України доповнити Закон окремою статтею такого змісту:

«Стаття __. Засоби та структури, що використовуються під час проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у боротьбі з організованою злочинністю.

За рішенням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором під час здійснення оперативно-розшукових заходів, або керівника органу досудового розслідування, прокурора під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби. З цією метою допускається виготовлення та використання спеціально виготовлених речей і документів, створення та використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій. Використання заздалегідь ідентифікованих або несправжніх (імітаційних) засобів з іншою метою забороняється».

Відповідно потребують деталізації у Законі питання, пов'язані з фінансуванням таких структур, формами їх власності, розташуванням (в Україні чи/та за кордоном), приналежність майна та коштів, отриманих в результаті діяльності спеціально утворених підприємств, установ, організацій.

Потребує узгодження положення Закону щодо інформаційного забезпечення боротьби з організованою злочинністю із вимогами Наказу МВС України від 8.11.2023 року № 902 «Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «СОСТА» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», зокрема щодо порядку формування та ведення в інформаційно-комунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» інформаційної підсистеми «СОСТА», створеної із метою автоматизації процесів збирання й узагальнення інформації та подальшого здійснення оцінювання загроз учинення тяжких та особливо тяжких злочинів організованими групами, злочинними організаціями, злочинними спільнотами [5].

Список використаних джерел:

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю (схвалена розпорядженням КМУ від 16 вересня 2020 р. № 1126-р) // *Урядовий кур'єр* від 19.09.2020 р. № 183.
2. Санакоєв Д. Б. Щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення у сфері боротьби з організованою злочинністю / Д. Б. Санакоєв // *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м.

3. Закон України від 30.06.1993 року «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» // *Відомості Верховної Ради України, 1993. № 35. ст. 358.*

4. Указ Президента України від 08.02.2005 року № 208/2005 «Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України» // *Офіційний вісник України від 11.03.2005. № 8, стор. 21, стаття 434.*

5. Наказ МВС України від 8.11.2023 року № 902 «Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «СОСТА» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» // *Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 листопада 2023 р. за № 2041/41097.*

Сидорова Е. О.

доктор юридичних наук, доцент,
заступник директора ННІ права
та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПРОТИДІЯТИ ЗЛОЧИННИМ СПІЛЬНОТАМ

Проводячи аналіз сучасного стану протидії організованій злочинності, зокрема найбільш небезпечним її проявам, а саме злочинним спільнотам та особам, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, доводиться констатувати, що недостатньо ефективно реалізуються державно-владні повноваження у цьому напрямку роботи [1, с. 684].

У 2021-2022 році та за I півріччя 2023 року за ст. 255 КК України відкрито 293 кримінальні провадження, за ст. 255-1 КК – 234, за ст. 255-2 КК – 19, за ст. 255-3 КК – 38. Із них особам вручено повідомлення про підозру за ст. 255 КК – 128, за ст. 255-1 КК – 127, за ст. 255-2 КК – 12, за ст. 255-3 – 43. Дослідження показує, що за цими кримінальними правопорушеннями не всі провадження направлені до суду з обвинувальним актом за п. 3 ст. 283 КПК України, зокрема: за ст. 255 КК – лише 35, за ст. 255-1 КК – 40, за ст. 255-2 КК – 2, за ст. 255-3 КК – 8 [2].

До того ж на незадовільний стан роботи правоохоронних органів України у цьому питанні звертають увагу окремі дослідники та підтверджують вказану інформацію оцінкою ситуації щодо протидії організованій злочинності Радою національної безпеки і оборони України. Так, у 2021 році було ухвалено безпрецедентне для цього органу державної влади рішення щодо персональних санкцій проти 557 «злочинців у законі», 111 іноземців, які є

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ кримінальними авторитетами. До всіх цих осіб застосовані: блокування активів, заборона в'їзду на територію України, відмова в наданні або скасування візи, посвідки на тимчасове чи постійне проживання, дозволу на імміграцію, відмова у продовженні строку перебування в Україні, неможливість набуття ними громадянства України та примусове видворення [1, с. 684].

Окремими науковими дослідженнями звертається увага на те, що до ознак, які характеризують інституційну спроможність правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, відносяться: 1. Показники роботи щодо стану протидії та тенденцій розвитку організованої злочинності та корупції. 2. Інформування громадськості про діяльність спеціальних державних інститутів (правоохоронних органів) щодо протидії організованій злочинності. 3. Забезпечення реалізації державних програм щодо протидії організованій злочинності. 4. Висвітлення даних в засобах масової інформації про поточні і прогнозовані процеси правоохоронних органів, тенденції розвитку соціальних, державних та міжнародних процесів. 5. Спроможність політичної системи держави належним станом забезпечувати протидію організованій злочинності та корупції [1, с. 685].

У силу суттєвого розвитку технологій, який фактично випереджає розвиток та укріплення моральних цінностей, а також зростання кількості суб'єктів, які змагаються за увагу суспільства, організована злочинність має реальні можливості для впливу на суспільні процеси різного рівня. Вплив на громадську думку та моральні цінності суспільства з боку суб'єктів організованої злочинності може створити «злочинну парадигму», що буде сприйматися частиною суспільства як норма. Нівелювати такий негативний вплив злочинних спільнот можливо лише за умови консолідації державних та громадських інститутів як на національному, так і на міжнародному рівнях. Діяльність держави та інститутів громадянського суспільства має бути спрямована переважно на створення альтернатив для реалізації можливостей учасників взаємовідносин, у тому числі тих, хто з різних причин став на злочинний шлях. Акцент лише на подоланні чи заборонах, особливо у некоректній формі, може викликати протест у суспільстві та підживлювати вплив злочинних угруповань, основна діяльність яких побудована саме на протиставленні [3, с. 199-200].

Динамічні зміни у характері організованої злочинної діяльності й умовах боротьби з нею наочно демонструють недостатність старих засобів і методів правової, організаційної, технічної і тактичної протидії організованій злочинності і необхідність їх істотного оновлення, вдосконалення та розвитку. Соціально-політичні зміни, які відбулися упродовж останніх років в країнах Європейського Союзу, у тому числі і в Україні, безпосередньо вплинули на міжнародний характер організованої злочинності. На сьогодні Україна як центральноєвропейська держава, що займає важливе геополітичне становище,

знаходиться в епіцентрі інтересів міжнародних злочинних угруповань. Зарубіжні кримінальні угруповання намагаються розширити сфери впливу за рахунок проникнення до нашої країни шляхом використання набутого кримінального досвіду, валютних коштів, ультрасучасного технічного забезпечення, апробування нових способів учинення й приховання кримінальних правопорушень і захисту своєї злочинної діяльності. Загалом організована злочинність сьогодні вимиває величезні кошти з України, що посилює негативні тенденції у розвитку злочинності. Така ситуація вимагає прийняття невідкладних, неординарних і кардинальних рішень щодо організації протидії діяльності й розвитку в країні організованих злочинних угруповань та за її межами. Усе це потребує запровадження нових, нерідко нетрадиційних підходів з організації і здійснення протидії організованим злочинним проявам [4, с. 7-8].

Фахівцями-дослідниками акцентується увага на тому, що до ознак інституційної спроможності правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, належать: 1) відповідність нормативно правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, а саме інституційна основа для протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу; 2) кваліфікована система спеціальних суб'єктів (правоохоронних органів) щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу; чітке визначення завдань, функцій, повноважень, окремо окреслена компетенція кожного із суб'єктів; структурно-функціональна побудова правоохоронних органів; організація внутрішньосистемної та позасистемної взаємодії; мережа, стан та ефективність додаткових сил, які використовуються для протидії цим явищам, зокрема гласних та негласних штатних і позаштатних працівників та співробітників; професійна (фахова) компетентність кадрового складу та ресурсні можливості до його вдосконалення, у тому числі якість підвищення кваліфікації працівників для оволодіння новими методами роботи, якість підготовки нових працівників на заміщення вакантних посад та ін.; 3) фінансове та матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, які здійснюють функції з протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу [5-9].

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що інституційну спроможність правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, формують ряд факторів. Зокрема, зростання рівня організованої злочинності в Україні може бути стабілізоване поєднанням законодавчих, організаційних заходів та наукових розробок. Одним з основних завдань, які повинна вирішувати наука у вказаному напрямі, є актуалізація наукового і методичного забезпечення протидії злочинності,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

підвищення її результативності шляхом впровадження у діяльність правоохоронних органів України найновіших наукових досліджень, розробок та передового досвіду як вітчизняних правоохоронних органів, так й міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Тундаєв С. М. Поняття та сутність інституційної спроможності правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу / Юридичний науковий електронний журнал № 11 2022 р. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/166.pdf.
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
3. Крамаренко Ю. М., Скок О. С., Шевченко Т. В., Хашев В. Г. Сучасні питання протидії організованій злочинності в Україні та за кордоном : монограф. / Ю. М. Крамаренко, О. С. Скок, Т. В. Шевченко, В. Г. Хашев. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 216 с.
4. Мороз В.П., Чаплинський К.О., Богуславський М.Г., Волошина М.О. Протидія організованій злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 236 с.
5. Дмитренко О. А. Інституційна спроможність неурядового сектору в Україні : дис. ... докт. філософії : 052 / Ін-т політ. і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. КУРАСА НАН України. Київ, 2022. 208 с.
6. Леган І. М. Теоретико-правові засади міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності : автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2021. 38 с.
7. Крамаренко Ю. М., Скок О. С., Шевченко Т. В. Інституційна спроможність правоохоронних органів у боротьбі із злочинною спільнотою, а також особами, які перебувають у статусах підвищеного злочинного впливу : метод. рекомендації. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 104 с. 11.
8. Крамаренко Ю. М. Окремі питання спроможності правоохоронних органів протидіяти проявам організованої злочинності. Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики : Матер. регіональн. наук.-практ. семінару, 03 груд. 2021 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 54-57.
9. Титаренко О. О. Теорія та практика державного програмування протидії злочинності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2020. 40 с.

Сітковський Є. А.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Конституція України, зокрема статті 13 та 41, закріплює рівність перед законом усіх суб'єктів права власності і зобов'язання держави захищати їх права. Право власності є непорушним, а Цивільний кодекс України визначає його як право володіння, користування та розпорядження майном власника. Крім цього, встановлено кримінальну відповідальність за будь-які правопорушення проти власності, незалежно від форми власності.

Кримінальна відповідальність за правопорушення проти власності закріплена у відповідному розділі Кримінального кодексу України (далі – ККУ) (статті 185-191). Це забезпечує рівний захист усім суб'єктам права власності, як визначено Конституцією та законами України.

Кримінальні правопорушення, спрямовані проти власності, представляють собою суспільно небезпечні та незаконні дії, які порушують право власності, призводять до матеріальної шкоди приватній особі, групі чи державі і, зазвичай, вчиняються з корисливих мотивів [2, с.88]. Об'єктом цих порушень є регульовані законом суспільні відносини власності, зокрема відносини володіння, користування та розпорядження майном. Крім того, при використанні насильства чи погрози його застосування можуть бути порушені додаткові об'єкти, такі як здоров'я, життя, психічна чи фізична недоторканність особи, а також громадський порядок, громадська безпека, довкілля тощо.

З точки зору об'єктивної сторони, кримінальні правопорушення проти власності характеризуються активними діями, які призводять до матеріальної шкоди певній особі, групі чи державі.

Також варто зазначити кримінальне правопорушення, яке вирізняється бездіяльністю, а саме порушення обов'язків щодо охорони майна (стаття 197 ККУ).

Більшість кримінальних правопорушень проти власності конструюється законодавцем переважно як матеріальні склади. При кваліфікації слід враховувати обов'язкові ознаки об'єктивної сторони, такі як суспільно небезпечне діяння, злочинний наслідок і причинний зв'язок між

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ДІЯННЯМ ТА НАСЛІДКОМ. Деякі склади кримінальних правопорушень можуть бути формальними (наприклад, вимагання – ст. 189 ККУ) або усіченими (розбій – ст. 187 ККУ; погроза знищення майна – ст. 195 ККУ) [3, с.34].

Кваліфікація вчиненого та відмежування різних форм викрадення майна і інших протиправних заволодінь ним залежать від способу скоєння порушення [1].

Кримінальні правопорушення, передбачені статтями 185–187, 189 та частиною 2 статті 194 ККУ, можуть бути вчинені фізичною осудною особою, яка досягла 14-річного віку. Зокрема, кримінальні правопорушення, передбачені статтями 188-1, 190, 192, 193, частиною 1 статті 194, 1941, та статтями 195, 196, 1971, 198 ККУ, можуть бути скоєні осудною особою, яка досягла 16-річного віку. Специфічним суб'єктом в злочинах, описаних у статтях 191 і 197 ККУ, є особа, якій майно було ввірено чи перебувало в її віданні (частина 1 статті 191 ККУ), службова особа (частина 2 статті 191 ККУ), або особа, якій доручено зберігання чи охорона чужого майна (стаття 197 ККУ).

Щодо суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти власності, то вона, переважно, характеризується умисною формою вини. Наприклад, вчинення крадіжки, грабежу, викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання, вимагання, шахрайства, привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем супроводжується реалізацією прямого умислу та корисливого мотиву, а в разі розбою – ще й метою заволодіння чужим майном. Корисливий мотив полягає в прагненні винного протиправно використати чуже майно на свою чи іншу особу користь або отримати майнову вигоду без обернення чужого майна на свою користь.

Два інші кримінальні правопорушення – необережне знищення або пошкодження майна та порушення обов'язків щодо охорони майна – з суб'єктивної сторони характеризуються необережною формою вини. Суб'єктивна сторона умисного знищення чи пошкодження майна, що спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, може бути складною (змішаною) формою вини.

Отож кримінальні правопорушення проти власності становлять одну з найбільш поширених та серйозних форм злочинної діяльності, оскільки вони посягають на одне із найцінніших соціальних благ – право власності. Захист цього права є особливо важливим для суспільства, оскільки економічна свобода володіння має рішучий вплив на політичну, національну та релігійну свободу. Нормальне функціонування власницьких відносин гарантує стабільність економічної системи та підвищує рівень благополуччя народу.

Список використаних джерел:

1. М. Й. Коржанський. Кваліфікація кримінальних правопорушень. К. : Атіка, 2019.
2. Борисов В. І. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування : монографія / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, Л. М. Демидова та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, Л. М. Демидової. Харків : Право, 2017. 400 с.
3. Дорохіна Ю.А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія. Ю.А. Дорохіна. Київ. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.

Сич О.В.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Чорна А.Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИТЯГНЕННЯ ЗАВІДОМО НЕВИННОГО ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Статтею 1 Конституції України задекларовано, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1]. Реалізація правових принципів, що пронизують всі сфери суспільних відносин, полягає у встановленні й унормуванні всіх напрямів життєдіяльності, в тому числі й кримінально-правових відносин, що виникають між державою та суб'єктом кримінально-протиправного діяння внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення. У свою чергу у статті 62 Конституції України визначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1]. Для доведеності вини особи органи досудового розслідування здійснюють свою процесуальну діяльність з метою встановлення тих обставин, що підтверджують вину особи, так й ті, що її виправдовують.

Встановлення кримінальної відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності – це цілком виправданий механізм попередження та відповідної реакції з боку держави на протиправні дії правоохоронців, які певною мірою грубо порушують конституційні права особи та саботують дію кримінального процесуального Закону, нехтуючи виконанням завдань кримінального провадження. Тому актуальність здійснюваного нами дослідження зумовлена потребою встановлення кримінально-правової характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності визначена у статті 372 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), диспозицією якої встановлено, що кримінально караним діянням, передбаченим вищевказаною статтею, є притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності слідчим,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
прокурором чи іншою уповноваженою на те законом особою [2].

Щодо визначеності безпосереднього об'єкту кримінально-протиправного діяння, передбаченого статтею 372 ККУ, то таким є – суспільні відносини, що забезпечують законну діяльність слідчого, прокурора по здійсненню завдань кримінального провадження з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, а жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений [3, с.261]; тобто, можемо зауважити, що правова охорона поширюється як на законну діяльність слідчого, так і на реалізацію завдань кримінального судочинства, одним з яких є щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений [4].

Встановлюючи обсяг поняття «притягнення до кримінальної відповідальності», звернемось до дефініції, визначеної у п.14 ч.1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), відповідно до якого притягнення до кримінальної відповідальності – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення [4]. Виходячи з цього, можемо визначити й об'єктивну сторону досліджуваного кримінально-протиправного діяння, яке віднаходить свій прояв у активній поведінці суб'єкта щодо складання та безпосереднього повідомлення завідомо невинній особі повідомлення про підозру й фактичного початку її кримінального переслідування. Тобто закінчений склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 372 ККУ, утворюється з моменту вручення завідомо невинній особі повідомлення про підозру. Бо кримінально-протиправне діяння вважається закінченим з моменту вчинення такої дії як здійснення повідомлення про підозру, вказаний склад кримінального правопорушення є формальним.

Щодо кола осіб, які є суб'єктами вказаного кримінального правопорушення, то відповідно до положень ст. 278 КПК письмове повідомлення про підозру вручається в день його складання слідчим або прокурором [4], тобто особами, які можуть нести кримінальну відповідальність за притягнення завідомо невинної особи до кримінальної відповідальності, є слідчий (п. 17 ч.1 ст. 3 КПК) та прокурор (п. 15 ч.1 ст. 3 КПК). Суб'єктивна сторона характеризується виключно здійсненням активних дій щодо повідомлення завідомо невинній особі про підозру з прямим умислом, через безпосереднє усвідомлення особою, яка таке повідомлення здійснювала, що особа, щодо якої розпочинається початковий етап притягнення до кримінальної відповідальності, – невинна у вчиненні кримінально-протиправних дій, у яких вона підозрюється відповідно до змісту врученого повідомлення.

Виходячи зі змісту нашого дослідження, можемо дійти висновку щодо нагальної потреби здійснення правової охорони осіб, щодо яких увідомлено

фальсифіковані матеріали кримінального провадження, внаслідок чого їх конституційні права та свободи були грубим чином порушені, що, на нашу думку, є неможливим в контексті існуючих у нашій державі суспільних цінностей з урахуванням євроінтеграційного спрямування політики України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.12.2023).
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 6 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.12.2023).

Сімора Д. С.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Царьова І. В.

професор кафедри
українознавства та іноземних мов,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, доцент

МОВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В МЕДІА

Українське медійне середовище продовжує переживати наплив інформації, особливо з боку сусідньої росії. Слова В. Шкляра підтверджують, що на Україну, навіть як на «незалежну» державу, тисне ідеологічний тиск ззовні [6, с.38]. Деякі експерти стверджують, що вплив на українське медійне поле в основному контролюється місцевими впливовими групами та західними фігурами, і вплив росії може бути перебільшений [5].

Але статистика, на жаль, не робить нас оптимістичними: лише 20% українських видань є україномовними, а 65% фактично видаються російською. Близько 90% приватних радіостанцій та український Інтернет-простір також російськомовні. Зусилля державних структур і громадських організацій для зміни цієї ситуації поки не є ефективними і викликають спротив [Там само, с.208].

Це призводить до того, що більшість українських ЗМІ опинилася у важчому положенні, ніж зарубіжні медіа. Останнім вдалося легше проникнути на український рекламний ринок, уникати мита та податків, а також проводити демпінгову політику. Проте це відбувається за рахунок ігнорування інтересів місцевих виробників та передплатників, а Державний бюджет України не отримує необхідних коштів через це. «Інформаційний простір, через наші закони, став перенасиченим неукраїнськими потоками інформації, ідеями і символами інших культур. Це спричиняє спроби витіснення вітчизняних медіа з внутрішнього ринку та неможливість їм увійти на світовий рівень» [6, с. 38].

Стан українського медіаринку нині – сумний для державної мови, яка є визначальним складником національної ідентичності. Мова завжди була основою спілкування, способом сприйняття світу та душею нації. Вона впливає на культурний генофонд та є оберегом нації. Історія показує, що зникнення мови – це зникнення цілого народу. Сучасні реалії підтверджують цю проблему. Президент Національної радіокомпанії України В. Набруско стверджує, що українська мова – це не лише питання лінгвістів, але й патріотизму та розуміння державотворчих процесів. Необхідно не лише говорити про мову, але й активно підтримувати її роль через державні інституції [4].

Безумовно, якість матеріалів у ЗМІ значно впливає на смаки та потреби аудиторії, яка, на жаль, часто споживає контент із елементами насильства, еротики та іншого несерйозного спрямування. Умови ринку відображають ці смаки та попит, утримуючи медіа в їхньому впливі. Доти, доки громадська свідомість не зазнає суттєвих змін, поки ми не відмовимося від певного менталітету, досягнути бажаних трансформацій у медіа не вдасться. Ці зміни мають відбутися за участю самих медіа і держави, яка повинна підтримувати ці ЗМІ, які працюють у державній мові, та жорстко контролювати дотримання мовного законодавства на всіх рівнях [3].

Існує проблема збереження та підтримки державної мови через сприйняття аудиторією вмісту, який може бути не завжди спрямований на розвиток та збереження культурних цінностей. Ринкові умови також впливають на споживання інформації та можуть привести до пріоритету комерційних інтересів над культурною спадщиною чи важливістю державної мови.

Зокрема, важливою є активна роль як самого медіа, так і держави в підтримці, розвитку та захисті державної мови. Це може включати фінансову підтримку ЗМІ, контроль за дотриманням мовних законів, а також створення відповідних умов для розвитку якісного медійного контенту у державній мові. Забезпечення доступу до різноманітних точок зору та культурних підходів через державну мову може сприяти більш широкому розумінню та обговоренню суспільних питань у медійному просторі.

Отже, державна мова у сфері медіа відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності та культурного обличчя країни. Однак вплив і

якість її присутності у ЗМІ залежать від різних факторів, таких як смаки аудиторії, економічні та політичні умови.

Список використаних джерел:

1. Гвоздєв-Каневський В. Донбас як дзеркало совкової ментальності. *Українське слово*. 2001. 12 липня.
2. Набруско В. Спільні економічні інтереси будуть, але національні, духовні моменти залишатимуться святими, і жодна цивілізована нація не захоче загинути на світовій цивілізаційній карті і стоятиме в обороні насамперед своєї мови. *Говорить і показує Україна*. 2003. 22 травня.
3. Орієнтири виборця 2002 : довідник / В. Замніус, Д. Ковриженко, Д. Котляр та ін. Київ : Міленіум, 2002. 308 с.
4. Приступенко Т. О. Деякі аспекти свободи слова та інформаційної діяльності в Україні. *Українське журналістикознавство* / гол. ред. В. Різун. Київ : Ін-т жур-ки, 2000. Вип. 1. С. 37–40.
5. Царьова І. В. Юрислінгвістичні ознаки понять честі та гідності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33. № 2. С. 45–49.
6. Шкляр В. Мас-медіа і зовнішньополітичні процеси. *Політичні права і свободи у демократичному суспільстві (досвід країн Європейського Союзу)* : зб. матеріалів круглого столу гол. редакторів мас-медіа України 6 квітня 2000 р. Київ : ІВЦ «Планета», 2000. С. 37– 49.

Снитко В.В.

студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Наукові керівники:

Федченко В.М., к.ю.н., доцент

Рогальська В. В., к.ю.н., доцент

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

MEASURES TO ENSURE INTERNATIONAL AND NATIONAL SECURITY

In the modern world, with its ever-changing challenges and threats, ensuring international and national security is becoming one of the most important functions of the state. There are various measures aimed at ensuring this security, which cover various spheres of life and interconnect the international and national levels of security.

The Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" defines and delimits the powers of state bodies in the areas of national security and defense, creates a

framework for the integration of policies and procedures of state authorities, other state bodies whose functions relate to national security and defense, security and defense forces, defines the system of command, control and coordination of operations of security and defense forces, introduces a comprehensive approach to planning in the areas of national security and defense, thus ensuring [1].

One of the most important areas of security is diplomatic activity and international relations. States conduct active foreign policy activities to ensure their interests and international stability. Diplomatic negotiations, agreements, and treaties help to resolve conflicts, strengthen international cooperation, and ensure peace.

Economic measures also play an important role in ensuring security. Economic development contributes to the welfare of citizens and reduces economic inequalities, which in turn contributes to the stability of society and reduces the potential for conflict.

The international situation of the twenty-first century confirms the importance of human security, personal development, labor, food, and environmental security, and protection of people from governments. The essence of national security (protection of vital interests of an individual, society and the state from internal and external threats) lies in a comprehensive and equivalent combination of its objects (components), functioning of civilized guarantees and mechanisms for their reliable protection [2, c. 128].

Law and order and law enforcement are an important aspect of security. Police and other services ensure law and order, fight crime and terrorism, and enforce laws and citizens' rights.

The overall military potential of the state plays an important role in ensuring national security. Military forces ensure the defense of the state and the ability to defend its interests in international conflicts.

In addition, information security is becoming increasingly important in the modern world. Cyber threats, disinformation and other aspects of information security can affect the stability of the state and the international order. Therefore, information security measures are becoming increasingly relevant.

The main purpose of most international acts is to promote standardization of national security legislation. However, the world is not yet a place where globally coordinated actions of states have created a worldwide network of legal means to counter national security threats [3, c. 48].

In conclusion, ensuring international and national security is a complex task that requires a comprehensive approach and cooperation at various levels. Different spheres of state activity, from diplomacy to military forces and the economy, play a role in ensuring security. It is important to strike a balance between all these aspects to ensure the stability and security of the nation and the world as a whole.

References:

1.) Law of Ukraine of 21.06.2018 No. 2469-VIII "On National Security of Ukraine» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T182469?an=1>

2.) Philosophical and Methodological Problems of Law // Titko E. V. - PhD in Law, Associate Professor of the Department of International Law and Comparative Law, Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv // 2016 URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1141/1/10.pdf>

3.) LEGAL BULLETIN. ISSUE 7. Ч. 2. 2018 INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORK FOR ENSURING NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Kobko Yevhen V., PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Administrative Law and Procedure (National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine) URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/7_2018/part_2/9.pdf

Солдатенко О. А.

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ТРАНСФОРМАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЕПОХУ
ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Цифрові технології перетворюють наше суспільство в усіх сферах, і кримінальний процес не є винятком. Виникнення нових видів злочинів, зміна методів здійснення злочинів та розвиток електронного доказового матеріалу відкривають нові виклики та перспективи для кримінального процесу. У цій статті розглянемо основні виклики, що виникають в епоху цифрових технологій, а також перспективи трансформації кримінального процесу з урахуванням цих змін.

Перш за все маємо сказати, що цифрові технології створюють нові можливості для злочинців, зокрема, кіберзлочини, онлайн-шахрайства та порушення кібербезпеки. Ці злочини характеризуються глобальним охопленням, швидким поширенням та складністю розслідування. Кримінальний процес повинен адаптуватись до цих нових видів злочинів, розробляючи ефективні методи розслідування та судочинства, спрямовані на боротьбу з цифровими злочинами.

Зростання використання цифрових технологій створює значну кількість електронного доказового матеріалу, який може бути використаний у кримінальному процесі. Це включає електронні повідомлення, метадані, відеозаписи, фотографії та інші електронні докази. Однак збір, аналіз та представлення цього доказового матеріалу вимагає спеціальних знань та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

навичок за сучасними технологіями. Кримінальний процес повинен враховувати особливості електронного доказового матеріалу, забезпечуючи його надійність, цілісність та достовірність. Також потрібно розробляти стандарти та процедури щодо зберігання та обробки цього доказового матеріалу, а також забезпечення захисту приватності та конфіденційності осіб, пов'язаних з кримінальними справами [1, с. 79].

Зауважимо, що у зв'язку зі зростанням кіберзлочинів кримінальний процес повинен зосередитись на забезпеченні кібербезпеки. Забезпечення безпеки інформації, захист мереж та систем від кібератак є критичним завданням для запобігання злочинам та збереження доказів. Суди та правоохоронні органи повинні мати належні технологічні засоби та експертизу для виявлення, запобігання та розслідування кіберзлочинів.

Також додамо, що впровадження автоматизованих систем та штучного інтелекту може покращити ефективність кримінального процесу. Алгоритми штучного інтелекту можуть допомогти у виявленні шаблонів та аномалій у великих обсягах даних, сприяти автоматичному аналізу доказів та прийнятті обґрунтованих рішень. Крім того, автоматизовані системи можуть спростити процес обміну інформацією між різними суб'єктами кримінального процесу, забезпечуючи швидкий та ефективний обмін даними [2, с. 53].

Незважаючи на виклики, що виникають у зв'язку зі змінами в епоху цифрових технологій, ця трансформація також відкриває нові перспективи для кримінального процесу:

1. Підвищення ефективності розслідування. Застосування цифрових технологій, таких як аналітика даних, штучний інтелект та автоматизовані системи, може значно покращити ефективність розслідування злочинів. За допомогою цих технологій можна виявити шаблони та зв'язки між злочинами, прискорити процес обробки доказів та забезпечити об'єктивне прийняття рішень;

2. Трансформація кримінального процесу в епоху цифрових технологій вимагає посилення кібербезпеки. Розвиток нових методів захисту мереж та систем від кібератак, виявлення вразливостей та забезпечення безпеки електронного доказового матеріалу стануть пріоритетними завданнями. Це забезпечить надійність та довіру до кримінального процесу;

3. Зміна кримінального процесу в епоху цифрових технологій також вимагає розвитку спеціалізованих знань та навичок у правоохоронних органах, судових експертах та адвокатах. Це означає необхідність постійного професійного навчання та оновлення знань у сфері кібербезпеки, кіберкриміналістики та цифрового доказування. Додатково – співпраця з індустрією технологій може бути важливою для обміну експертизою та здобуття необхідних ресурсів для успішного ведення кримінального процесу в цифровому середовищі [3, с. 122].

4. Розвиток міжнародного співробітництва. У зв'язку з глобалізацією кіберзлочинності, співробітництво міжнародних правоохоронних органів та

судів стає важливим аспектом боротьби з кіберкриміналітетом. Створення міжнародних механізмів обміну інформацією, спільного розслідування та надання правової допомоги допоможе подолати географічні та юрисдикційні обмеження, які виникають у сфері кіберкримінального простору.

5. Перехід до цифрової епохи вимагає перегляду та модернізації правового регулювання у сфері кримінального процесу. Необхідно розробити нові норми та законодавство, які враховуватимуть особливості цифрового доказування, зберігання електронних доказів та захисту приватності. Крім того, важливо підтримувати діалог між законодавцями, правоохоронними органами та експертами з метою приведення законодавства у відповідність до швидкого розвитку цифрових технологій та кіберкримінальних загроз [4, с. 140].

6. Трансформація кримінального процесу в епоху цифрових технологій вимагає уваги до етичних аспектів. Застосування штучного інтелекту, автоматизованих систем та обробки великих обсягів даних повинно ґрунтуватись на принципах справедливості, прозорості та недискримінації. Важливо забезпечити, щоб цифрові технології не використовувалися для порушення прав людини та несправедливого втручання в особисту приватність.

7. Освіта та свідомість щодо кібербезпеки та цифрових ризиків є невід'ємною частиною боротьби з кіберкриміналітетом. Необхідно забезпечити широкий доступ до навчання щодо кібербезпеки, особистої безпеки в Інтернеті та використання цифрових технологій. Це допоможе підвищити свідомість громадськості та зменшити вразливість до кіберзлочинності.

Тож на завершення роботи можемо сказати, що трансформація кримінального процесу в епоху цифрових технологій є необхідним кроком у сучасному світі. Вона відкриває нові можливості для поліпшення ефективності розслідування та протидії кіберкриміналітету, але також ставить перед нами виклики, пов'язані із захистом приватності, збереженням доказового матеріалу та забезпеченням справедливості тощо.

Для успішного подолання цих викликів необхідно сприяти розвитку спеціалізованих знань та навичок, розробляти та впроваджувати нові технології кібербезпеки, а також модернізувати правове регулювання. Зростання свідомості громадськості та сприяння освіті щодо кібербезпеки є необхідними кроками для забезпечення безпеки та захисту прав людей у цифровому середовищі.

Трансформація кримінального процесу в епоху цифрових технологій вимагає спільних зусиль, співробітництва між державними органами, судовою системою, експертами з кібербезпеки та іншими зацікавленими сторонами. Тільки через цю співпрацю ми зможемо досягти справедливого та ефективного кримінального процесу в епоху цифрових технологій, забезпечивши безпеку та довіру в онлайн-середовищі.

Список використаних джерел:

1. Михалевич І.С. Трансформація кримінального процесу в епоху цифрових технологій: проблеми та перспективи. Проблеми законності. 2017. Вип. 140. С. 78-85.
2. Мороз О.В. Кіберкриміналітет в Україні: проблеми кваліфікації та практичної боротьби. Вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2019. Вип. 2(90). С. 49-57.
3. Пилипенко О.В. Кіберкриміналітет як виклик сучасному кримінальному процесу. Вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2021. Вип. 1(108). С. 120-127.
4. Гаврилюк М.М. Кіберкриміналітет та кібербезпека: аналіз сучасного стану та шляхи вдосконалення. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2018. Вип. 4(91). С. 137-144.

Степаненко А. В.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Царьова І. В.

професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, доцент

ДЕРЖАВНА МОВА У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Сучасна мовна ситуація в Україні визначається як результат історичного розвитку країни та впливом процесів асиміляції з боку інших країн, що тривали до 1991 року. Очевидно, що за останні три десятиліття було зроблено недостатньо для поліпшення ситуації. Внаслідок Революції Гідності виникли гострі дискусії щодо ролі української мови в державі. Особливу увагу варто звернути на особливості застосування державної мови у сфері обслуговування згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 16 січня 2021 року, теж на ключові аспекти формування та прийняття мовного законодавства, а також на впровадження державної мови в різні сфери обслуговування. Важливо акцентувати на необхідності реалізації цього закону на практиці [1].

Мова виступає основою етнічної ідентичності кожного народу, яка

втілює етнокультурний досвід та традиції попередніх поколінь. Це особливо актуально для українців, для яких мова століттями була об'єднуючим елементом в боротьбі за національне визволення.

Умови функціонування мови в контексті державних змін становлять виклик для сучасності. Свідченням цього є активна робота законодавців у формулюванні норм, що відповідають українським реаліям, та пошуку найбільш оптимальних правових позицій для ефективної мовної політики [5].

Це передбачає деталізацію існуючих положень, що стосуються статусу мови.

Широкі обговорення виникли у зв'язку зі зверненнями народних депутатів до Конституційного Суду України для тлумачення окремих конституційних положень. КСУ, хоч і підтверджував правомірність законодавства, викликав різні думки. Зокрема, Конституційний Суд підкреслив, що українська мова має юридичний статус державної, що повністю відповідає державотворчій ролі української нації на території країни [2, с. 50].

У сучасному етапі суспільного розвитку важливе значення набуває аспект культури професійного спілкування загалом та особливо в контексті фахівців сфери обслуговування. Це пояснюється тим, що сфера обслуговування виступає значущим полем для активного використання української мови, і цей аспект має бути врахований у мовному законодавстві [3, с. 62].

Станом на 16 січня 2021 року в Україні набула чинності стаття 30 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», що зобов'язує сферу обслуговування працювати та обслуговувати українською мовою. Ця норма стосується всіх підприємств сфери послуг, включаючи кафе, ресторани, готелі, магазини, інтернет-магазини. Згідно з цією статтею обслуговування клієнтів та розміщення інформації про послуги вимагає використання української мови, за винятком випадків, коли споживачі виражають бажання користуватися іншою мовою, і це прийнятно для всіх сторін [4, с. 6].

Отже, з 16 січня цього року підприємства, установи та організації різних форм власності, підприємці та інші суб'єкти господарювання мають забезпечувати обслуговування та надання інформації про товари і послуги, включаючи інтернет-магазини та каталоги, українською мовою. Крім того, суб'єкти електронної комерції, які зареєстровані в Україні, зобов'язані надавати всю визначену законом інформацію, зокрема про предмет електронного договору, державною мовою.

Ще одним важливим аспектом є забезпечення українською мовою туристичного та екскурсійного обслуговування. Проте обслуговування туристів іноземного походження або осіб без громадянства може здійснюватися мовою міжнародного спілкування.

Згідно з узагальненим принципом, закріпленим у частині 5 статті 30

Закону, інформація щодо товарів та послуг на території України повинна бути представлена українською мовою. Закон України «Про захист прав споживачів» у статті 4 гарантує право споживачів на отримання інформації про продукцію, її характеристики, якість та виробника українською мовою. Особливо важливою є вимога згідно зі статтею 15, щоб інформація була представлена споживачеві до придбання товару [3, с. 33].

Існує суттєва аналогія між термінами «інформація про вироби» із Закону про мову та «інформація про продукцію» із Закону про захист прав споживачів. Це дозволяє зробити висновок, що вимоги до маркування продукції стосуються будь-якого виду упаковки, до якої споживач має доступ перед придбанням [4, с. 6].

Наслідком цього є питання щодо оптового або логістичного пакування, на яке вимоги закону не поширюються, яке може становити проблему для практичної реалізації і потребує уваги.

Важливо враховувати окремі винятки із вимог обов'язкового українського мовлення маркування. Згідно зі статтею 42 Закону торговельні марки можуть використовуватися в тому вигляді, в якому вони захищені. Це важливо для визначення обсягу перекладу (транслітерації) назви продукту, яка може містити торговельну марку. Розширення сфери використання української мови в сфері обслуговування вивчено у дослідженні, проведеному Н. Півнем. Фахівці, зокрема з сфери обслуговування, стали використовувати українську мову лише в останні роки. Дослідник виділив основні етапи опанування державної мови для цієї категорії фахівців: мотиваційний, базовий, корпоративно-навчальний і постнавчальний.

Використання української мови в сфері обслуговування є важливим кроком для зміцнення позицій української мови в незалежній Україні. Ця сфера, як простір щоденного спілкування, надає великі можливості для реалізації державної місії української мови, хоча супровідні проблеми варто враховувати й вирішувати.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної. Закон України № 2704-VIII від 25 квітня 2019 р. зі змінами від 16 січня 2021 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
2. Глинчук О. І., Бендера І. Л. Актуальні аспекти юридичної відповідальності щодо порушення чинного законодавства про державну мову. *Dictum factum*. 2021. № 1. С. 26-33.
3. Катиш Т. В. Офіційна та державна мова в європейському просторі: спільні тенденції та національні особливості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2019. Вип. 39(3). С. 29-31.
4. Півень Н. М. Проблеми функціонування державної мови в сучасній бізнес-комунікації. *Південний архів. Філологічні науки*. 2020. Вип. 83. С. 100- 105.
5. Царьова І. В. Юрислінгвістичні ознаки понять честі та гідності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналіст-тика*. 2022. Т. 33. № 2. С. 45–49. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022 /2_2022/part_1/8.pdf

Таус М. М.

суддя, заступник голови
Ленінського районного суду
м. Дніпропетровська,
доктор філософії у галузі права

ЗМІНА ОБВИНУВАЧЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Запровадження у кримінальному процесі України інституту угод є результатом виникнення нового уявлення про можливі межі реалізації принципу диспозитивності кримінального судочинства та принципово нового розуміння кримінально-правової політики нашої держави, яка полягає у створенні сторонами кримінально-правового конфлікту сприятливих умов і реальних можливостей для його вирішення через застосування договірних засад [1].

М. Сіроткіна, комплексно проаналізувавши різні погляди науковців щодо сутності та правової природи інституту угод у кримінальному судочинстві, дійшла обґрунтованого висновку, що вказаний інститут можна розглядати як з позиції спрощення і прискорення кримінального провадження, так і з позиції прояву диференціації кримінально-процесуальної форми [2].

Разом з цим, закріплений у КПК України [3] інститут угоди про визнання винуватості у сучасному вигляді зводиться лише до домовленості між прокурором та обвинуваченим про призначення узгодженого покарання взамін на беззастережне визнання обвинуваченим вини у пред'явленому обвинуваченні. При цьому узгодження додаткових умов, зокрема обов'язку підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, хоча і передбачаються ст. 472 КПК України, але не є обов'язковими.

Натомість у правничій спільноті має місце дискусія щодо правових чинників, котрі впливають на рішення сторони захисту про укладання угоди про визнання винуватості.

Вважається, що основним мотивом укладання угоди про визнання винуватості для обвинуваченого є гарантування йому призначення узгодженого покарання або призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, а для прокурора – спрощення судового розгляду та звільнення його від тягара доказування перед судом обґрунтованості пред'явленого обвинувачення.

Вдаючись до досвіду США у сфері кримінального судочинства, слід зазначити, що правове регулювання інституту угод у кримінальному процесі США здійснюється на підставі Правил 11 Федеральних правил кримінального

судочинства, згідно з якими угоди про визнання винуватості поділяються на три види: 1) угода із зменшенням тяжкості обвинувачення (charge bargaining); 2) угода із зменшенням кількості пунктів (обсягу) обвинувачення (count bargaining); 3) угода із узгодженням конкретного виду та розміру покарання (sentence bargaining) [4].

Зауважимо, що інститут угоди про визнання винуватості у кримінальному процесі України не передбачає укладання угоди на умовах зменшення обсягу обвинувачення. Отже, інститут угод про визнання винуватості у кримінальному судочинстві США видається більш розширеним, адже передбачає можливість узгоджувати не лише покарання обвинуваченому, а також визначати тяжкість та обсяги обвинувачення.

На нашу думку, можливість узгодження між сторонами кримінального провадження обсягу обвинувачення, за яким особа буде визнана винуватою та понесе покарання, може створювати для сторони захисту більше стимулюючих факторів для укладання угоди про визнання винуватості, а для сторони обвинувачення, у свою чергу, більше можливостей для залучення обвинуваченого до співпраці на користь правосуддя, зокрема у випадку, коли зменшення обсягу обвинувачення взамін на таку співпрацю принесе більше суспільної користі ніж шкоди, пов'язаної з непритягненням обвинуваченого до відповідальності за деякі вчинені ним кримінальні правопорушення.

Однак чинні положення КПК України [3] визначають вичерпні правові підстави, за якими прокурор вправі змінити обвинувачення. Так, відповідно до ч. 1 ст. 338 КПК України, прокурор має право змінити обвинувачення виключно з метою зміни правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення і лише у випадку, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Разом з цим, відповідно до вимог ч. 1 ст. 472 КПК України, в угоді про визнання винуватості має бути зазначене формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація, що вказує на те, що обсяг обвинувачення, який є предметом угоди про визнання винуватості, визначається не домовленістю сторін угоди, а пред'явленим обвинуваченням на підставі обвинувального акта.

Тож за чинними нормами КПК України досягнення між сторонами обвинувачення та захисту угоди у кримінальному провадженні не може бути підставою для зменшення обвинувачення саме на підставі досягнутих сторонами умов угоди, що, на нашу думку, істотно зменшує ефективність застосування інституту угод у кримінальному процесі України.

Із вищевикладеного можна дійти висновку, що запровадження процесуального механізму, який передбачає право прокурора на зміну обвинувачення не у зв'язку із встановленням нових фактичних обставин кримінального провадження, а на підставі досягнутого між сторонами кримінального провадження компромісу на взаємовигідних умовах, сприятиме

посиленню принципу диспозитивності кримінального провадження, а також розширенню меж застосування інституту угод у кримінальному процесі України та збільшенню його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Таус М.М. Судове провадження на підставі угод у кримінальному процесі України: дис. ... докт. філософ. : 081 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2021. 290 с.
2. Угода про визнання винуватості у кримінальному провадженні як одна з компромісних форм вирішення правового конфлікту. Юридичний вісник. 2020/2. С. 166-171.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 29.11.2023).
4. Federal rules of criminal procedure effective march 21, 1946, as amended to december 1, 2020. URL: https://www.uscourts.gov/sites/default/files/federal_rules_of_criminal_procedure_-_december_2020_0.pdf (дата звернення 29.11.2023).

ТИЛИК О.

студентка Університету
митної справи та фінансів

Науковий керівник:

Тертишник В.М.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної
діяльності Університету
митної справи та фінансів

ПРОТИДІЯ ЯДЕРНОМУ ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, як визначено в ст. 3 Конституції України, визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Значною загрозою як правам людини, так і національній та міжнародній безпеці отримало застосування актів ядерного тероризму.

Ядерний тероризм – різновид терористичних дій з використанням ядерних чи інших радіоактивних матеріалів, або які пов'язані із захопленням чи ушкодженням ядерних об'єктів таким чином, що відбувається вивільнення або створюється загроза вивільнення радіоактивного матеріалу, спрямовані на створення обстановки терору серед населення, мають ознаки ядерного шантажу чи можуть реально завдавати шкоди життю і здоров'ю людей чи

тягти за собою інші серйозні наслідки, створювати загрозу міжнародному миру та безпеці [3, 747].

Небезпеку становлять як дії, спрямовані на ушкодження ядерних об'єктів із загрозами техногенного характеру, так і розповсюдження інформації про наміри таких дій з метою залякування населення, які мають ознаки інформаційного терору.

Досі не вирішена проблема забезпечення безпеки роботи Запорізької атомної електростанції в Енергодарі, приміщення якої були захоплені «визволителями». Генеральний директор Міжнародного агентства з атомної енергетики (МАГАТЕ) Рафаель Маріано Гроссі рівень небезпеки на Запорізькій АЕС назвав однією із найбільш критичних проблем у всьому світі [3, 747].

Розв'язання даних проблем потребують комплексу політичних, дипломатичних, гуманітарних, військових та правових заходів. Україна ратифікувала також Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму, яка прийнята 13 квітня 2005 року Резолюцією 59/290 Генеральної Асамблеї ООН. Конвенцію ратифіковано Законом України № 3533-IV (3533-15) від 15.03.2006 [1].

Однак гіркі сторінки трагедій на АЕС в Енергодарі показують необхідність посилення роботи над проблемою надійного забезпечення безпеки ядерних об'єктів.

Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» «охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, а також охорона об'єктів критичної інфраструктури», віднесено до функцій Національної гвардії України [2].

Між тим, гіркі сторінки трагедій як на АЕС в Енергодарі, так і в Чорнобилі, показують неспроможність ефективного забезпечення цієї функції при існуючій озброєності та підготовленості бійців Національної гвардії країни. На наш погляд, таку функцію варто покласти на Антитерористичний центр СБУ, де можуть бути створені додаткові боєздатні спеціалізовані підрозділи захисту АЕС. Для виконання своїх функцій вони мають бути оснащені надсучасною технікою – від безпілотних літальних апаратів і інформаційних технологій до сучасних засобів відеоспостереження та враження техніки терористів.

Водночас протидія указаним злочинам потребує удосконалення як кримінального та міжнародного права, так і системи негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Наразі ч. 1 статті 258 КК України «Терористичний акт» визначає:

«1. Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки,

залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої».

Думається, що в КК України має бути закріплена окрема норма, якою б передбачалась підвищена відповідальність за акти ядерного тероризму.

Наразі, відповідно до Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму, пропонуємо доповнити КК України ст. 258-1 «Ядерний тероризм» та викласти її в такій редакції:

«Ядерний тероризм – дії, пов'язані із захопленням чи ушкодженням ядерних об'єктів або з використанням ядерних чи інших радіоактивних матеріалів таким чином, що створюється загроза ядерної катастрофи, що може тягти за собою заподіяння значної шкоди здоров'ю населення, або які носять характер шантажу чи залякування населення ядерною катастрофою – караються довічним позбавленням волі».

Ядерний тероризм може створювати загрозу міжнародному миру та безпеці. Відтак на міжнародному рівні, окрім контролю за дотриманням безпеки АЕС, що покладається на підрозділи Міжнародного агентства з ядерної енергії (МАГАТЕ), які діють відповідно до Статуту Міжнародної агенції з атомної енергії, ухваленого 26 жовтня 1956 року, можливо є доцільним створення додаткових сил швидкого реагування на загрози ядерного тероризму як на рівні ООН, так і в структурі НАТО, Інтерполу та Європолу.

Список використаних джерел:

1 Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму. Прийнята 13 квітня 2005 року Резолюцією 59/290 Генеральної Асамблеї ООН. Конвенцію ратифіковано Законом України № 3533-IV (3533-15) від 15.03.2006. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 33. С. 1227. Ст. 286.

2 Закон України «Про Національну гвардію України». Відомості Верховної Ради. 2014. № 17. ст. 594. Із змінами, внесеними згідно із Законами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>

3 Українська правнича енциклопедія / За заг. ред. В. М. Тertiшника, Л. Р. Наливайко, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2023. 768 с.

Тимашова А. А.

курсантка ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Шендрик Ю. В.

викладач кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Важливою засадою кримінального провадження є забезпечення оперативного, повного та безпристрасного розслідування та судового розгляду, задля того, щоб кожна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, була притягнута до відповідальності відповідно до своєї провини, а невинна особа не піддавалася обвинуваченню або засудженню без обґрунтованого процесуального тиску [4, с.52]. Очевидно, що в будь-якій сфері можуть виникати судові помилки з різних причин. Саме для усунення таких помилок та уникнення ситуацій, коли особу притягнуто до відповідальності несправедливо або засуджено невинного, в кримінальному процесі існує можливість перегляду судового рішення за умов нововиявлених або виключних обставин.

Важливо враховувати, що під час перегляду судового рішення необхідно дотримуватися принципу юридичної визначеності. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях з 3 квітня 2008 року (справа "Пономарьов проти України") та 29 жовтня 2015 року (справа "Устименко проти України") наголошував на тому, що одним з основних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності. Цей принцип вимагає поваги до принципу "res judicata" – принципу остаточності рішення суду, згідно з яким жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного рішення суду лише тому, що вона прагне отримати новий розгляд справи та нове вирішення. Зміна цього принципу можлива лише у випадках виникнення особливих та непереборних обставин.

У рішенні ККС ВС, яке супроводжується окремою думкою судді, порушуються значущі аспекти, що стосуються меж перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. Згідно зі ст. 2 КПК одним із завдань кримінального провадження є забезпечення належної правової процедури для кожного учасника процесу [1]. Ст. 467 гл. 34 КПК визначає, що судові рішення

за нововиявленими або виключними обставинами може бути оскаржене в порядку, визначеному КПК для відповідної інстанції. Законність нового рішення анулює попередні рішення інших судів у цьому провадженні.

Кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, і ч. 1 ст. 404 КПК обмежує перегляд судового рішення апеляційною інстанцією в межах апеляційної скарги. Однак апеляційний суд може вийти за межі апеляційних вимог, якщо це не погіршить становище обвинуваченого чи особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів. Суд апеляційної інстанції має прийняти рішення на користь осіб, в інтересах яких апеляційні скарги не були подані (ч. 2 ст. 404 КПК).

Апеляційний розгляд здійснюється відповідно до правил судового розгляду в суді першої інстанції з урахуванням особливостей, передбачених гл. 31 КПК. Згідно з ч. 1 ст. 405 КПК суд касаційної інстанції переглядає рішення судів першої та апеляційної інстанцій у межах касаційної скарги. Касаційний суд може виходити за межі касаційних вимог, забезпечуючи, що це не погіршить становище засудженого чи виправданої особи. Якщо задоволення скарги приводить до рішення на користь інших засуджених, від яких не було скарг, суд касаційної інстанції має прийняти таке рішення (ч. 2 ст. 433 КПК) [2].

В контексті §1 "Суд і підсудність" ст. 30 гл. 30 КПК правосуддя у кримінальному провадженні може здійснювати лише суд відповідно до встановлених правил КПК. Згідно з ч. 1 ст. 463 КПК заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подається до суду тієї інстанції, яка першою допустила помилку через незнання таких обставин. Таким судом був суд першої інстанції, тому саме він здійснив перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

У цитованій постанові ККС ВС було відзначено, що суд апеляційної інстанції, дотримуючись вимог статей 459, 466, 467 КПК України, під час перегляду апеляційної скарги прокурора та аргументів, які висловлювала Особа_1 у своїй заяві, правильно та належним чином обґрунтував своє рішення. Суд дійшов висновку, що в заяві не було достатньо обґрунтованої необхідності визнання зазначених обставин нововиявленими, що є підставою для перегляду попереднього судового рішення. Враховуючи екстраординарний характер апеляційного перегляду, суд апеляційної інстанції визначив, що скарга на перегляд рішення суду першої інстанції була необґрунтованою, та скасував новий вирок місцевого суду, залишивши без розгляду заяву Особи_1 про перегляд першого вироку.

Усе ж у окремій думці було вказано, що аналіз повноважень суду апеляційної інстанції згідно зі статтею 407 КПК дозволяє стверджувати, що цей суд може розглядати скарги на вирок чи ухвалу суду першої інстанції, а не заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Це обґрунтовується тим, що для розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами передбачена інша правова процедура

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
відповідно до глави 34 КПК.

Таким чином, вищі судові інстанції не повинні розглядати заяву про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, яка була визнана прийнятною судом нижчої інстанції. Апеляційний перегляд обмежується розглядом судового рішення, прийнятого внаслідок розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами з точки зору його законності та обґрунтованості в межах апеляційної скарги [3].

Отже суди апеляційної інстанції повинні дотримуватися своїх повноважень, визначених кримінальним процесуальним законом, і не виходити за їх межі навіть у випадках, коли апеляційна скарга стосується перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.

Список використаних джерел:

1. Межі можливого. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами у кримінальному провадженні. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/mezhi-mozhlivogo-pereglyad-sudovih-rishen-za-novoviyavlenimi-obstavinami-u-kriminalnomu-provadhenni.html>
2. Перегляд судових рішень Верховним Судом у кримінальних справах. 2023. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Перегляд_судових_рішень_Верховним_Судом_у_кримінальних_справах
3. Деякі аспекти перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами в кримінальному процесі. 2020. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/deyaki-aspekty-pereglyadu-sudovyh-rishen-za-novoviyavlenymy-obstavynamy-v-kryminalnomu-protsesi>
4. Шендрик Ю.В., Сіверська З.Х. Деякі аспекти здійснення доказування у кримінальному процесі. Наукова праця в Україні та світі | Видавництво «WORLD-CONF.COM». 2022. С.52-54.

Тимошенко В.О.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Галенко Ю.П.

старший викладач кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

AMENDMENTS IN CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION UNDER MARTIAL LAW

With the onset of armed russian aggression, every aspect of life for every Ukrainian has changed drastically. These changes also affected the criminal process. Neither the courts, nor law enforcement agencies were prepared to work under such conditions. Moreover, the existing legislation did not allow for the optimal functioning in the complex realities of wartime.

Therefore, with the aim of aligning criminal procedural activities with the wartime circumstances, the Verkhovna Rada of Ukraine, under a “fast track” procedure, passed a series of laws, including those aimed at regulating issues of criminal proceedings during the state of war. Specifically, amendments addressed the following issues:

Special considerations for the use of testimonies obtained during interrogations. The rules for using testimonies in criminal proceedings were altered through an amendment to Art. 95, Part 4, of the Criminal Procedure Code of Ukraine. The court was now required to base its conclusions solely on testimonies taken directly during a court hearing or obtained according to the procedures outlined in Art. 225 of the Criminal Procedure Code of Ukraine [1, p. 56]. Additionally, the changes affected courts’ right to justify their decisions with testimonies provided to investigators or prosecutors, other than the procedures defined in Art. 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. In particular, Part 11 of this article established that in criminal proceedings conducted during a state of war, testimonies obtained during the questioning of witnesses, victims, or simultaneous questioning of two or more already questioned individuals could be used as evidence in court if the process and results of such investigative (search) actions were recorded through video recording equipment [4, p. 5]. Furthermore, in criminal proceedings conducted during a state of war, testimonies obtained during the questioning of a suspect, as well as from simultaneous questioning of two or more already questioned individuals, could be used as evidence provided by a defence attorney and by means

of video recording [3, p. 26]. Thus, this provision significantly changes the rules for using testimonies in criminal proceedings during a state of war.

Special procedures for conducting investigative actions. According to Part 1, Clause 1 of Art. 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, prior to a decision on initiating pre-trial investigation being made by an investigator or prosecutor in urgent cases, an inspection of the crime scene may be carried out. The decision must be made immediately after the completion of the said investigative (search) action [1, p. 20].

According to the provisions of Paragraph 3, Part 1, Art. 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the deadline for pre-trial investigation can be suspended based on a reasoned decision of the prosecutor with an explanation of the relevant circumstances. It is subject to resumption if the grounds for suspension cease to exist, provided there is no objective possibility for further proceedings, the pre-trial investigation is completed, and a motion to the court with an indictment, an application for the application of compulsory medical or educational measures, or an application for the release a person from criminal liability is made [1, p. 5].

Furthermore, the procedure for suspending pre-trial investigations, outlined in Part 1, Art. 280 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, has been supplemented with objective circumstances that make it impossible to continue the pre-trial investigation under martial law. Part 1, Art. 282 of the Criminal Procedure Code of Ukraine specifies that a suspended pre-trial investigation can be resumed by the decision of the investigator or prosecutor if the grounds for suspension cease to exist (the suspect recovers, their whereabouts are determined, procedural actions within international cooperation have concluded, or a state of war has ended or has been cancelled) or if there is a need to conduct investigative (search) or other procedural actions [1, p. 6]. A copy of the decision to resume the pre-trial investigation is provided promptly, and if it cannot be provided, it is sent to the defence party, the victim, or the representative of a legal entity involved in the proceedings within a three-day period.

Thus, after analysing amendments and additions to the relevant provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, it can be concluded that the implementation of new procedures, features and conditions for the use of provisions of criminal procedural legislation is a dynamic process that affects the procedure of pre-trial investigation of criminal offenses under martial law [2, p. 3]. However, even in such challenging times, pre-trial investigation agencies continue to perform their work at a high level. Since the beginning of the military aggression, more than 40.000 criminal proceedings have been initiated for crimes committed at the territory of Ukraine. Simultaneously, it is important to note that the full utility of these innovations can only be determined through the practice of their application. Therefore, it can be concluded that the participants of this event should initiate the discussion regarding the relevance of the introduced amendments and additions.

References

1. Horoshko Valentyna, Yehor Nazymko, Yurii Pavliutin. Criminal procedure law of Ukraine in the context of European integration: problematic economic and legal issues, ways of reforming. *Baltic Journal of Economic Studies* 8.3 2022. P. 48-52.
2. Ponomarenko Alla Vasylivna, Inadmissibility of evidence in criminal proceedings in Ukraine. *Amazonia Investigations* 9.29 2020. P. 147-155.
3. Shybiko Vasyl. The Evolution of Criminal Procedure in Ukraine over 30 Years of Independence. *Access to Just. E. Eur.* 2021. 23 p.
4. Tarasenko Oleh, Investigative Judge as a Subject to Criminal Procedure. *J. Legal Ethical & Regul. Issues* 23 2020.

Ткач Ю. О.

ад'юнкт кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ДОНОРСТВА В УКРАЇНІ

Донорство анатомічних матеріалів людини є невід'ємною частиною медичної практики, рятуючи незліченну кількість життів і покращуючи якість життя багатьох людей. В Україні анатомічний матеріал людини потрібен щодня для проведення трансплантацій хворим людям, які потребують цього спеціального методу лікування.

Водночас, за статистикою МОЗ України, люди в Україні чекають на трансплантацію: 1409 – нирок; 348 – серце; 326 – печінки; 33 – легень; 24 – підшлункової залози; 18 – потребують комплексної трансплантації «серце-легені» [1]. Однак проблема полягає в тому, що більшість українців не знає, що таке донорство і як стати донором, бояться і неохоче стають донорами.

Донорство анатомічних матеріалів людини регламентується відповідно до Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17.05.2018 № 2427-VIII [2].

До речі, значна кількість українців ще не зважилася на серйозний крок – підписати прижиттєву згоду на посмертне донорство. Частково це пов'язано з тим, що люди ще не поінформовані про посмертне донорство, а частково – з тим, що російські окупанти в Україні поширюють неправдиву інформацію про трансплантацію.

Наприклад: «журналіст УНІАН поспілкувався з генеральним директором Українського центру трансплант-координації Дмитром Ковалем, який розповів, що центри інформаційних спецоперацій росії постійно

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
нагнітають страхи і негатив в українському інформаційному просторі, в тому числі у зв'язку з трансплантацією. Начебто збирають анатомічні матеріали у воїнів на передовій прямо після бою для якихось «закордонних багатіїв», що в принципі технічно неможливо. Потім нібито з'явилися якісь лабораторії біля передової, що, знову ж таки, неможливо, тому що анатомічні матеріали мають дуже обмежений час для транспортування, це – години. І з прифронтового підвалу неможливо доставити людські органи до Центрів трансплантації, тим більше – за кордон. Нещодавно з'явилося фейкове повідомлення про те, що якийсь інформаційне джерело в Європі помістило дивне оголошення про «продаж органів від чистокровних українців». Це теж неможливо. Особливо в наших умовах, коли закрите авіасполучення. До того ж, у процесі вилучення анатомічного матеріалу бере участь велика кількість фахівців, тож зробити таку операцію непомітно – неможливо [3].

Також існують міфи, що за життя не можна дати згоду, бо на людину полюють. Також неможливо підібрати донора «на замовлення», оскільки пари донор-реципієнт підбираються на основі дуже великої кількості клінічних і лабораторних показників. У кожної людини є біологічний паспорт, і щоб це з'ясувати, потрібне спеціальне обстеження, яке проводиться в окремих лікарнях, а з осені цього року проводитиметься в міжрегіональних лабораторіях [3].

На думку Омельченко О. П., правова культура донорства – це не тільки усвідомленість людьми себе і свого організму як «джерела» цінного ресурсу для рятування життя іншим, здійснення поступу в дослідженнях і дієвішої боротьби із захворюваннями, це комплексна система взаємозв'язків у державі, що за допомогою найбільш ефективних інструментів, серед яких насамперед право, здатна формувати умови максимального сприяння донорству. Правова культура донорства – це модель відносин партнерства та взаємності всіх учасників: держави, донорів, науково-дослідних установ, біобанків, інвесторів тощо, забезпечена відповідними правовими нормами [4].

На законодавчому рівні в Україні держава забезпечує здійснення активної інформаційної політики у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині, спрямованої на формування позитивного ставлення до прижиттєвого та посмертного донорства анатомічних матеріалів шляхом інформування населення про трансплантацію як безальтернативний метод надання медичної допомоги, що використовується для порятунку життя і відновлення здоров'я людини, у тому числі через соціальну рекламу, та підвищення обізнаності громадян щодо правового регулювання відносин у сфері застосування трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією [2].

Відповідно до вищевказаного закону в країні реклама анатомічних матеріалів людини забороняється, крім соціальної реклами з метою популяризації трансплантації анатомічних матеріалів людини [2].

В Україні церкви різних конфесій також вважають донорство органів

морально добрим і приймають його, за винятком випадків нелегальної трансплантації [5].

Таким чином, відсутність потужної пропаганди на державному та законодавчому рівні є однією з причин, чому в Україні дуже мало донорів. Для того, щоб збільшити кількість прижиттєвого та посмертного донорства, необхідно докласти зусиль на державному рівні, щоб трансплантація стала стандартним методом лікування багатьох захворювань.

Крім того, ми пропонуємо внести зміни до Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [2] щодо закріплення правової культури донорства в Україні, а саме:

1. демонстрування відеороликів та фільмів з метою популяризації трансплантації анатомічних матеріалів людини та прижиттєвого та посмертного донорства на телебаченні, в школах, вищих навчальних закладах, установах, організаціях, приватних компаніях та в громадському транспорті;

1) проведення теле-, та радіопередач із запрошенням лікарів-трансплантологів, представників Українського центру трансплант-координації та правоохоронних органів для інформування населення про те, що таке донорство, як стати донором, хто може стати донором, де проводяться трансплантації, хто має право на трансплантацію та як не стати жертвою чорної трансплантації;

2) розміщення біг-бордів на лікарнях, вулицях, дорогах, ТРЦ, школах, університетах, установах різної форми власності, соціальної реклами з метою популяризації трансплантації анатомічних матеріалів людини;

3) розповсюдження плакатів різних форматів та інформаційних листівок, в тому числі в лікарнях, на вулицях, дорогах, в ТРЦ, школах, університетах, установах різної форми власності, розважальних закладах, з метою інформування населення та попередження загрози торгівлі людьми та торгівлі людськими органами та тканинами;

4) проведення цільових заходів для громадян з метою інформування прижиттєвого та посмертного донорства та запобігання їхньому потраплянню в категорію потенційних жертв торгівлі людьми та торгівлі органами та тканинами. Налагодити співпрацю між правоохоронними органами з українськими та закордонними агентствами з працевлаштування для перевірки роботодавців, які надають робочі місця, з метою недопущення подальшої торгівлі людьми з метою подальшого вилучення анатомічного матеріалу;

5) забезпечити поширення інформації про торгівлю людьми, органами та тканинами серед населення через засоби масової інформації та веб-сайти установ, організацій, шкіл та університетів.

Не менш важливим фактором розвитку правової культури донорства в Україні є надання пільг особам, які підписали прижиттєву згоду на посмертне донорство. Ми пропонуємо внести зміни до Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [2], задля

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ надання наступних пільг особам, які підписали прижиттєву згоду на посмертне донорство, а саме:

- 1) безоплатне паркування автотранспорту;
- 2) квитки до театру, цирку, кінотеатру, на концерт за власним вибором один раз на рік;
- 3) знижки на проїзд в автобусі, поїзді та літаку;
- 4) знижки на навчання на договірній основі за рахунок коштів фізичних осіб;
- 5) медичне обслуговування за державним медичним страхуванням позачергово;
- 6) першочергове придбання пільгових путівок до санаторно-курортних закладів за місцем роботи або навчання;
- 7) додаткова оплачувана відпустка тривалістю сім днів на рік, щорічна оплачувана відпустка у зручний для них час;
- 8) одноразова грошова допомога у розмірі прожиткового мінімуму доходів громадян.

Список використаних джерел:

1. В Україні збільшилася кількість проведених трансплантацій. Міністерство охорони здоров'я України. URL: https://www.facebook.com/moz.ukr/posts/667570162063870?ref=embed_post (дата звернення: 15.11.2023).
2. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VIII: станом на 07 січн. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
3. В очікуванні життя. Як українці віддають свої органи для порятунку інших. УНІАН Інформаційне агентство. URL: <https://www.unian.ua/health/transplantaciya-yak-ukrajinci-viddayut-svoji-organi-dlya-poryatunku-inshih-12361872.html> (дата звернення: 23.11.2023).
4. Омельченко О. П. Правова культура донорства крізь призму діяльності біобанків. *Часопис цивілістики*. Випуск 33 С. 31-35. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17693/Омельченко%20Ольга%20Петрівна.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 23.11.2023).
5. Як Церква ставиться до донорства органів? Запитали у вінницьких священників різних конфесій. 20 хвилин. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/yak-tserkva-stavitsya-do-donorstva-organiv-vidpovidayut-vinnitski-svya-11440854.html>.

Толмачова Ю. М.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Царьова І. В.

професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, доцент

ГЕНЕЗИС ТВОРЧОСТІ У ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Генезис творчості як процес її становлення та розвитку в житті особистості вивчається та аналізується в різних наукових дисциплінах: психологія, філософія, соціологія та інші. Розглянемо еволюцію та чинники генезису творчості в житті особистості.

Генезис творчого розвитку і самореалізації людини – це процес формування і розвитку творчого потенціалу та особистісних можливостей, спрямованих на досягнення вищого ступеня самовираження та самопізнання.

Серед сучасних позицій науковців стосовно природи творчості виділяють два підходи. Перший – творчість розглядають як діяльність, спрямовану на створення нових суспільно значущих цінностей, другий підхід пов'язує творчість із самореалізацією людини, з розвитком мотивації її творчої діяльності. Зазначено, що під творчістю розуміють процес створення нового, корисного продукту [1].

Обдарованість – це, по-перше, творча обдарованість, а обдарована особистість – це творчо обдарована особистість. Творча спрямованість людини дозволяє підняти розвиток її здібностей на якісно новий рівень, коли видатні творчі досягнення засвідчують справжні можливості. Власне, саме досягнення та високі результати розглядаються нами як основний критерій ідентифікації творчо обдарованої особистості [2].

Перш за все, генезис творчості пов'язаний із становленням особистості під впливом різних факторів. Дитинство відіграє важливу роль у цьому процесі. У цей період життя діти мають безмежну уяву та бажання експериментувати. Вони не обмежені стереотипами і суспільними нормами, що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей. Батьки та вчителі мають велике завдання в стимулюванні розвитку творчості в дітей. Вони повинні надихати їх на нові ідеї, підтримувати їх в пошуку власного шляху у творчості та

надавати можливість вільно виражати свою уяву.

З іншого боку, генезис творчості ще більше поглиблюється в підлітковому віці, коли особистість стикається з питаннями самореалізації та визначенням власного життєвого шляху. Цей період часто супроводжується ідентифікацією власних інтересів, прагненням розкрити свій потенціал та виявити себе у різних сферах. Тут творчість може стати способом не лише самовираження, а й побудови ідентичності.

Спільність і соціальне середовище відіграють також суттєву роль у генезисі творчості. Культура, суспільні цінності та колективні переконання можуть сприяти або обмежувати творчий розвиток. Підтримка від родини, друзів та колег може бути важливою для стимулювання і розвитку творчих здібностей. Крім того, можливість спілкування з різними культурами та людьми різних професій може розширити горизонти творчого мислення.

Генезис творчості також пов'язаний із кризами та трансформаціями в житті особистості. Часто саме під час кризових моментів або різкої зміни становища в житті людини з'являються нові ідеї та можливості для творчого вираження. Зіткнення з проблемами та труднощами може стати джерелом натхнення та розвитку творчих здібностей. Такі ситуації допомагають глибше розуміти самого себе і світ.

Отже, аналізуючи цю тему, висвітлюючи ключові аспекти та переваги вивчення генезису творчості, можна дійти таких висновків: тема генезису творчості об'єднує зусилля різних наукових дисциплін, таких як психологія, філософія, соціологія, педагогіка та інші. Це свідчить про комплексний підхід до розуміння та аналізу творчості в житті людини, що робить цю тему багатогранною і цікавою для вивчення. Оскільки генезис творчості відображає процес становлення та розвитку особистості, то вивчення цієї теми допомагає виявити, як вплив різних факторів, включаючи дитинство, соціальне середовище, особистісні кризи, впливає на формування творчих здібностей та самореалізацію особистості.

Розуміння генезису творчості має практичну значущість в різних сферах життя, включаючи освіту, бізнес, науку та мистецтво. Знання про те, як розвиваються та формуються творчі здібності, допомагає стимулювати і підтримувати творчий потенціал людей.

Щодо постійної актуальності генезису творчості, то ця тема залишається завжди тією, що користується попитом, оскільки вона відображає процеси самореалізації та розвитку особистості, що несе важливі наслідки для сучасного суспільства [3].

Узагальнюючи тему, можна сказати, що генезис творчості у житті особистості – це складний та багатогранний процес, який включає в себе вплив різних факторів, від дитинства та соціального середовища до особистісних криз та трансформацій. Розвиток творчих здібностей є важливим для самореалізації та підвищення якості життя. Творчість – це не лише процес створення, а й шлях самовираження та саморозвитку, який робить наше життя

більш насиченим і цікавим. У кожної особистості є потенціал для творчого розвитку, і важливо надавати можливість цьому потенціалу розкриватися.

Творчість є однією з найважливіших інтелектуальних і духовних складових життя кожної особистості. Вона виявляється у різних сферах, таких як мистецтво, наука, література, дизайн, і впливає на розвиток суспільства та культури в цілому. Генезис творчості при цьому є складним і цікавим процесом, який об'єднує в собі психологічні, соціокультурні та біологічні аспекти.

Список використаних джерел:

1. Доценко С. О. Генезис дослідження проблеми творчості. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди ; за заг. ред. : І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків : ДІСА ПЛЮС, 2018. Вип. 59. С. 13–23.
2. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми: колективна монографія / авт. кол.: В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, Є. Р. Борінштейн, М. С. Гальченко, М. В. Ліпін, Д. В. Погрібна, Н. В. Савчук, О. А. Федорчук. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 320 с.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.

Устименко В.В.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Галенко Ю.П.

старший викладач кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**FORMATION OF CONFLICT-FREE COMMUNICATION
WITH CITIZENS**

For police officers, communication is a tool of performing functional duties and acts as the main means of implementing all aspects of law enforcement. That is why police officers need to know both the general patterns of communication and the peculiarities of their manifestations in specific conditions of official activity, possess the technologies and psycho-technics of communication to be able to effectively interact with others in the system of interpersonal relations [2, p. 160].

The task of increasing the communicative competence of the National Police

and formation of the ability for a constructive dialogue with different categories of the population are considered as one of the priority tasks of vocational and psychological training of cadets of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, practitioners working at the bodies and units of Internal Affairs sector, in particular at the stage of advanced training and specialization [4, p. 9].

The initial position for the analysis of conflicts in the activities of police officers is to accept such an understanding of conflicts, in which the conflict is not something exceptional or a synonym for confrontation, but the way to overcome contradictions and limitations, a means of interaction of complex systems being inevitable and normal phenomenon. However, only the presence of contradictions for the emergence of conflict is still not enough. First, these contradictions must be significant. And secondly, for a conflict to arise, someone must take the first step, take the initiative. It appears, above all, in actions that lead to opposition.

There are many methods of conflict resolution. They can be distinguished in the form of several groups, each of which has its own scope:

- internal-personal – methods of action towards an individual;
- structural – methods for eliminating organizational conflicts;
- interpersonal – methods or styles of behavior in conflict situations;
- negotiations.

In response to aggressive actions, this group of methods is used in extreme cases, when the capabilities of all previous methods are exhausted.

Intra-personal methods consist in the ability to properly organize your own behavior, express your point of view without causing a protective reaction from another person. Structural methods are the methods of action mainly during organizational conflicts arising from improper distribution of powers, organization of labor, adopted incentive system, etc. Interpersonal methods can be applied when creating a conflict situation or at the beginning of the deployment of the conflict itself; thus, its participants need to choose the form and style of their subsequent behavior so that this is least reflected on their interests. Negotiations represent a broad aspect of communication, covering many areas of activity of an individual. As a method of conflict resolution, negotiations are a set of tactics aimed at finding mutually acceptable solutions for conflicting parties [1, p. 178-179].

It can be also noted that the main styles of behavior in conflict situations are confrontation, avoidance, adaptation, compromise, and cooperation.

Confrontation is a style of behavior in which a person seeks to impose his point of view on the other party. This style can be effective in cases where it is necessary to quickly resolve the conflict and when the interests of the parties are incompatible.

Avoidance is a style of behavior in which a person tries to avoid conflict. This style can be effective in cases where the conflict is not important or when there is no way to resolve it.

Adaptation as a style of passive behavior characterizes the tendency of conflict participants to soften, resolve a conflict situation, maintain or restore

harmony in relationships through pliability, trust, and readiness for reconciliation. This style can be effective in cases where the conflict is not important to a person or when he/she does not want to spoil the relationship with the other party.

Compromise is a style of behavior in which the parties to the conflict make mutual concessions. This style can be effective in cases where the interests of the parties are incompatible, but each side is ready to make some concessions.

Cooperation is a style of behavior in which the parties to the conflict try to find a solution that will suit everyone. Unlike confrontation, cooperation involves not an individual, but a joint search for such a solution that meets the aspirations of all conflicting parties. This is possible with timely and accurate diagnosis of the problem that created the conflict situation, clarification of both external and hidden causes of the conflict, the willingness of the parties to act together to achieve a common goal [1, p. 163-164].

So, to resolve the conflict, it is important to know its causes, to determine the interests of the participants, and to choose effective ways to overcome it. Any conflict embraces interests of people. That is why it is desirable to determine common interests beyond the conflict situation. The main condition for resolving the conflict is frank and effective communication between both sides. Successfully resolved conflicts contribute to the improvement of the psychological climate in the team, deepening mutual understanding. The experience gained during conflict resolution can be used in other conflict situations for their effective management.

References

1. Basics of Professional Training of Police Officers: Collection of Methodical Recommendations // Terlo O.I., Sinenky V.M., Iosifov Y.R., Banakh S.M., Kurlyak M.D. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2018. 297 p.
2. Ethics of Business Communication // Edited by T. B. Gritsenko, T. D. Ishchenko, T. F. Melnichuk/Pavch. manual. K.: Center of Educational Literature, 2007. 344 p.
3. Fundamentals of Psychology and Interpersonal Communication for Teachers // Zasekina L.V., Pastryk T.V. Lutsk: East European National University named after Lesya Ukrainka, 2013. 184 p.
4. Guidance for the Employees of the National Police of Ukraine: Information and Reference Materials on Professional Communication of Police Officers // Klimenko I. V., Shvets D.V., Evdokimova O.O., Posokhova Y. C.; The Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv National University of Internal Affairs. Kharkiv, 2017. 52 p.

Устименко В.В.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чорна А.Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КАТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні, яка триває вже понад два роки, стала однією з найбільш кривавих і руйнівних в Європі з часів Другої світової війни. Крім масштабних людських втрат, війна супроводжується серйозними порушеннями прав людини, зокрема катуваннями. У 2022 році під час російської агресії проти України були задокументовані численні випадки катувань і жорстокого поводження з боку російських військових. У деяких випадках катування були настільки жорстокими, що спричинювали смерті жертв. Катування є воєнним злочином і злочином проти людяності. Вони заборонені міжнародним правом, зокрема Женевськими конвенціями.

У міжнародному праві катування заборонено Женевськими конвенціями 1949 року, Конвенцією ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження або покарання 1984 року, Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Україна є одним з учасників усіх цих міжнародних договорів, які забороняють катування.

При визначенні катування необхідно звернутись до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. У ст. 1 йдеться про те, що «катування означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа, чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи змусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання,

чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. До цього терміна не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково» [1].

Інакше кажучи, катування – це навмисне заподіяння людині сильних фізичних або психологічних страждань з метою отримання інформації, покарання, залякування або примусу. Існує багато різних видів катувань, як фізичних, так і психологічних. Фізичні катування можуть включати в себе побиття, удари струмом, утоплення, застосування тиску, припікання, опіки, переломи кісток, відсікання кінцівок. Психологічні катування можуть включати в себе ізоляцію, погрози, приниження, сексуальне насильство, позбавлення сну тощо. Катування може мати серйозні наслідки для фізичного і психічного здоров'я людини. Воно може призвести до травм, інвалідності, психічних захворювань, навіть до смерті.

Кримінальна відповідальність за катування під час дії воєнного стану в Україні передбачена статтею 127 Кримінального кодексу України. Ця стаття визначає, що катування – це умисне заподіяння людині сильних фізичних або психологічних страждань з метою отримання інформації, покарання, залякування або примусу. Її аналіз дає можливість стверджувати, що обов'язковими ознаками об'єктивної сторони юридичної конструкції цього кримінального правопорушення є:

- дії у вигляді нанесення побоїв, мордування або інших насильницьких дій;
- наслідки у вигляді сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання;
- причинний зв'язок між діями і наслідками;
- насильницький спосіб [3].

Можемо зазначити, що під час воєнного стану до статті 127 Кримінального кодексу України були внесені зміни щодо спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. Узагалі спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Спеціальним суб'єктом за катування в Україні є особа, яка є представником держави або іноземної держави.

У ч. 2 ст. 18 КК України зазначено, що спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути тільки певна особа. Додаткові ознаки, характеризуючи спеціального суб'єкта злочину, можуть стосуватися особи суб'єкта, 124 до обійманої ним посади, фаху, сімейного стану, стану здоров'я, військового обов'язку тощо. Закон (ч.3 ст. 18 КК України) прямо вказує, хто може бути службовими особами, тобто ними є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в

органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальними повноваженнями, якими особа наділяється повноваженим органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноваженим органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [2, с.124].

У статті 127 Кримінального кодексу України визначено терміни:

1. представник держави – службова особа, а також особа, яка виступає як офіційна чи діє з її підбурювання, чи з її відома, чи за її мовчазної згоди;
2. представник іноземної держави – особа, яка діє як державний службовець іноземної держави або проходить військову службу у збройних силах, органах поліції, органах державної безпеки, розвідувальних органах, або особа, яка займає посади в зазначених або будь-яких інших державних органах чи органах місцевого самоврядування іноземної держави, утворених відповідно до її законодавства, або яка діє за наказом таких осіб, а також представників іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд і груп найманців, утворених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, до якої входять її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України [3].

Отже, можемо підбити підсумок, зазначивши, що катування є одним із найбільш суспільно небезпечних видів кримінальних правопорушень проти особи. Заборона застосування катувань і жорстокого поводження є загальною міжнародною нормою. Тлумачення понять «представник держави» та «представник іноземної держави» у примітці до статті 127 КК є основними для визначення суб'єкта злочину катування та дозволяють визначити, які особи підпадають під дію цієї статті. Без чіткого тлумачення цих понять можуть виникнути розбіжності в правозастосовній практиці, що може призвести до несправедливого застосування кримінального закону.

Список використаних джерел:

1. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 04.11.2023).
2. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2016. – 375 с.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3950> (дата звернення: 04.11.2023).

Федоренко Т. Ю.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СПІВУЧАСНИКІВ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

Інститут співучасті є одним з найсуперечливіших інститутів кримінального права. Це дає змогу обґрунтовано притягнути до кримінальної відповідальності не лише осіб, котрі вчинили кримінальне правопорушення в якості виконавців, а й співучасників, які певним чином причетні до кримінально протиправного діяння. Одним з найвизначніших проблемних питань інституту співучасті є визначення кримінальної відповідальності співучасників відповідно до Кримінального кодексу України (далі – КК України), оскільки доволі часто постає питання щодо того, у яких ситуаціях особа вважається співучасником та якою мірою вона буде нести відповідальність. Вказана проблема й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Для початку слід відзначити, що для кримінальної відповідальності загалом та для кримінальної відповідальності за співучасть у кримінальному правопорушенні зокрема, потрібно, аби людина, яка вчинила суспільно небезпечні дії, мала змогу: оцінювати фактичні обставини, за яких вона діє, характер, значення і наслідки своїх дій; свідомо використовувати певні обставини для досягнення своєї мети; вибирати певну поведінку за тих реальних можливостей, які є в конкретній ситуації. Іншими словами, особа має досягти віку кримінальної відповідальності й бути осудною, тобто мати всі ознаки суб'єкта кримінального правопорушення.

Об'єднання зусиль кількох осіб для вчинення кримінального правопорушення дозволяє більш успішно нейтралізувати опір потерпілої особи, втекти з місця події, приховати майно, здобути протиправним шляхом. Тому у деяких випадках умисна спільна кримінальна протиправна діяльність розглядається як кваліфікуюча обставина, що тягне за собою більш тяжку кваліфікацію, або вважається обтяжуючою обставиною при призначенні покарання [1].

Варто відзначити, що при встановленні специфіки юридичної підстави відповідальності співучасника кримінального правопорушення належить враховувати багато факторів. Так, на думку С.О. Єфремова, співучасть не породжує якоїсь особливої підстави кримінальної відповідальності співучасника, відмінної від тієї, на якій ґрунтується відповідальність особи, котра вчинила кримінальне правопорушення одноосібно. Вона, зокрема, не заперечує один із основоположних принципів кримінального права – принцип особистої відповідальності. Суб'єктом такої відповідальності є окрема особа – співучасник кримінального правопорушення [2].

Цікавою є також думка науковця Ю.В. Абакумової, котра переконує, що вина співучасників є загальною і складає суб'єктивну підставу їх спільної відповідальності [3]. Не підтримуємо таку позицію, схилиємося до думки, що співучасник повинен нести відповідальність за індивідуально вчинене і наслідок, заподіяний виконавцем, за умови, що він охоплювався його умислом.

Продовжуючи аналізувати позиції правників, хочемо звернути увагу на точку зору Ф. Г. Бурчака, котрий запевняє, що не можна говорити про відповідальність співучасника за дії виконавця без виникнення суперечності з основними ідеями кримінального права і правосуддя [4]. І насамперед це стосується засади особистої відповідальності, згідно з якою особа несе відповідальність лише за вчинені нею діяння. Як зазначає Ф. Г. Бурчак, в діях співучасників склад закінченого кримінального правопорушення є можливим лише при виконанні виконавцем об'єктивної сторони конкретного складу. Тільки у цьому значенні організатор, підбурювач і пособник наслідують долю виконавця, а саме наявність закінченого складу кримінального правопорушення в діях виконавця визначає склад закінченого кримінально протиправного діяння в їх діях, що, своєю чергою, призводить до кримінальної відповідальності виконавця за закінчене діяння і його співучасників за організаційну діяльність, підбурювання чи пособництво у закінченому кримінальному правопорушенні. Абсолютно погоджуємось з твердженням науковця, адже його позиція є безумовно обґрунтованою у контексті таких видів співучасників як організатор, підбурювач та пособник, які відповідно до закріпленої за ними у законі про кримінальну відповідальність ролі, безпосередньо не вчиняють кримінального правопорушення, передбаченого в Особливій частині КК України.

Дослідження норм КК України показує, що виконавець підлягає кримінальній відповідальності за статтею Особливої частини КК України, що передбачає вчинене ним кримінально протиправне діяння, а організатор, підбурювач і пособник – не тільки за статтею Особливої частини, а й обов'язковим посиланням на відповідну статтю Загальної частини, зокрема на ст. 27 КК України. В даному контексті цікавим є досвід інших країн. Подібні підходи до визначення кримінальної відповідальності співучасників мають місце в кримінальному законодавстві Австрії, Федеративної Республіки

Німеччини та кількох інших країнах. Зокрема, у Федеративній Республіці Німеччини співучасники караються так само, як і виконавець кримінально протиправного діяння, адже в законодавстві цієї країни загальне поняття співучасті відсутнє. Проте при призначенні покарання пособнику, на відміну від виконавця, воно повинно бути нижчим.

Підсумовуючи, слід зазначити, що проблеми кримінальної відповідальності співучасників є складними та багатогранними. Необхідно продовжувати досліджувати це питання та розробляти ефективні методи боротьби зі співучастю у кримінальних правопорушеннях, з метою забезпечення безпеки та захисту прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 №2431-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n976> (дата звернення: 25.11.2023).
2. С.О. Єфремов. Вісник академії адвокатури України. // Вип. 14. – 2018. - С. 270-272.
3. Абакумова Ю.В. Проблеми визначення ознак співучасті в теорії сучасного кримінального права / Ю.В. Абакумова // Держава та регіони. Серія : Право. – 2011. – №. 4. – С. 117.
4. Ус О.В. Інститут співучасті в кримінальному законодавстві України: порівняльно-правовий аспект // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2015. – Вип. 59. – С. 115–121.

Федоренко С. Ю.

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Галенко Ю.П.

старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**LANGUAGE AND SPEECH ASPECT OF POLYCEISTICS:
RHETORICAL APPROACH**

The essence of the police culture in the context of society and the state is that it is a special area, and the rhetorical culture of law enforcement officers is an integral part of the general culture, adapted to the current forms and content of society. Special rhetoric is important for effective adaptation of police to professional situations in the field of social communication. It contributes to

improving the level of language competence, which, in turn, contributes to a better understanding of the content of speeches and requirements expressed by commanders and leaders. Rhetoric aimed at improving the educational level of law enforcement officers is a key factor in the performance of police officers of their professional duties, since the language acts as the main tool for the management and organization of personnel, communication with the public and government as a whole [3, p. 115-118; 4].

The everyday work of a police officer requires a decisive and skillful ability to find solutions in various situations. Success in these cases depends largely on the ability to use various tools of speech confidently and effectively.

The profession of a police officer differs from others not only in the requirements for physical health, discipline and organization, but also in the specifics of language behavior and communication aspects. In speech and communication, this specificity is reflected through accuracy, clarity and exactness. Police officers have to use different language styles and communication strategies depending on the situation. They can use categorical commands that require immediate execution or negotiate to resolve conflicts.

Differentiation of language behavior between different categories of law enforcement officers is important, because it helps to ensure effective communication in different situations. This aspect is realized through language skills training and the development of the ability to understand and use different communication strategies in a professional environment. All these factors are important for ensuring the effectiveness and success of police officers in their professional activities, as language and communication play a key role in their work [1, p. 42-46].

Since ancient times rhetoric has played an important role in the ordering of language activities in the state and society. In various fields of activity requiring a high level of language responsibility, specialized approaches to rhetoric have evolved over time, which were designed to achieve optimal results in specific fields. Rhetoric, as a science and a system of rules, covers various aspects of linguistic influence. This system is not limited only to technical requirements for communicative qualities of speech, such as brevity, accuracy and power of voice; it also includes general approaches to the use of language that best meet the needs of police activities. Therefore, rhetoric is an important tool for improving speech and communication in the police sphere, where it is important to adhere to high standards of language influence for successful performance of tasks.

It is important to take into account that today it is very important to include in the training of modern police officers the ability to conduct socially significant speeches that would correspond to the basic style of public speech. There is a need to form the ability of officers to create their own “language reality” in the context of the police service [2, p. 22-24].

Thus, speech combined with the image in understanding its symbolic meaning is an important regulator of behavior. The commander, who is fluent in the

art of words, has a significant advantage in managing subordinates. The possession of oratory art skills, which is literally the art of convincing, is an important element in mastering law enforcement of the new century.

References

1. Bugay Y. O., Vasylenko V. A. "Methodical bases of studying the professional language by law students". Ukrainian scientific dimension in modern science: Humanitarian aspect: Materials of the IV all-Ukrainian scientific-practical conference, April 13, 2018, Mykolaiv, 2018. P. 42-46.
2. Vasylenko V. A. "Training of the culture of professional broadcasting in higher education: General didactic principles". Collection of materials of the III all-Ukrainian scientific-and-practical conference "New information technologies of business management", February 12, 2020, Kyiv: Union of business automatics, 2020. P. 22-24.
3. Vasylenko V. A., Danylenko A. V. "Communicative competence of the police as an object of cross-scientific research". Actual problems of modern science in the research of young scientists: Scientific and practical conference (May 15, 2020, Kharkiv) / Kharkiv National University of Internal Affairs, 2020. P.115-118.

Хлівна М. А.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Максименко О. В.

завідувач кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент

ПРАВОВІ АСПЕКТИ «ПИТАННЯ КРИМУ»

«Питання Криму» на сучасному етапі не є абстрактним явищем, уведеним до історичного обігу, а постає актуальною проблемою через анексію Криму з 2014 року. Визначення конституційного статусу Кримського півострова в межах суверенної української держави, як перший структурний компонент «проблеми Криму», було завершено з прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року, у якій у Х розділі ст.ст. 134–136 чітко фіксується конституційний статус Автономної Республіки Крим у складі України. У Конституції України чітко окреслюється коло тих повноважень, у межах яких автономія діє самостійно, фіксується система і порядок формування та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ І ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ, ПРЕДМЕТ І ХАРАКТЕР ЇЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ [1, с. 65].

У 2014 році російські війська були присутні на півострові і 16 березня 2014 року провели незаконний референдум за приєднання до території Росії. Більшість країн, зокрема США, Канада, країни Європейського Союзу та міжнародні організації, не визнали результатів референдуму та вважають його проведення незаконним.

«24 березня 2014 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію 68/262 «Територіальна цілісність України», яка не містить прямого визначення приєднання Криму до Росії як анексії, але стверджує, що «територія держави не може бути об'єктом придбання іншою державою в результаті загрози силою або її застосуванням» (Закон ООН, 2014) [3, с. 31].

Україна відразу відзначила події в 2014 році як порушення своєї територіальної цілісності. Після анексії Росією півострова Україна ввела низку санкцій та звернулася до міжнародної спільноти для підтримки.

«...Верховна Рада України 15 квітня ухвалила Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та про правовий режим на тимчасово окупованій Україні», який з урахуванням подальших змін визначає приєднання Криму та міста Севастополя до Росії як тимчасову окупацію (Закон України, 2014) [3, с. 32]. Відбувалися тривалі дискусії, було докладено максимум зусиль, але це не призвело до повернення Криму під український контроль.

Відповідно до Енциклопедії міжнародного публічного права Макса Планка, режим військової окупації – це ситуація, коли війська однієї країни фізично контролюють територію іншої країни, найчастіше без її згоди та в протиставленні її суверенітету. Це, зокрема, і введення військ, утримання власного порядку, призначення уряду або адміністрації на окупованій території [3, с. 32]. У випадку Криму в 2014 році війська Російської Федерації здійснили вторгнення та контроль над півостровом, тобто визначаємо як військову окупацію Криму.

Поки територія держави перебуває під владою і контролем загарбника, і поки останній має можливість здійснювати свою волю всюди на цій території протягом певного періоду часу, військова окупація існує з певного періоду часу, військова окупація існує з міжнародно-правової точки зору [3, с. 33].

У Криму режим військової окупації реалізується через фізичну присутність російських військ на території півострова та контроль над ключовими інстанціями. Це охоплює:

1. Стратегічний військовий контроль: російські війська займають стратегічні позиції та об'єкти, що дозволяє забезпечити повний військовий контроль над регіоном.

2. Контроль над місцевим урядом: російська адміністрація призначає для управління окупованою територією, зокрема місцевий уряд і законодавчі органи.

3. Обмеження прав і свобод: вводяться обмеження для жителів окупованого регіону, зокрема обмеження свободи слова, зібрань та інших прав громадян.

Це призводить до порушення суверенітету та незалежності території, а також до великої кількості порушень прав людини.

Стаття 55 Гаазької Конвенції IV визнає державу-окупанта лише адміністратором громадських будівель, нерухомості і сільськогосподарських угідь, що належать ворожій державі і знаходяться в окупованій території. Отже право власності на ці об'єкти не переходить до держави-окупанта, тобто включення окупованої території до складу держави-окупанта не визнається [3, с. 33].

Багато країн та міжнародні організації визнали Росію державою-окупантом через анексію Криму та підтримку військових дій на сході України у 2014 році. Це викликало реакцію у вигляді санкцій і засуджень з боку світової спільноти. Санкції вплинули на російську економіку, обмежуючи доступ до фінансових ресурсів та технологій. Вони призвели до зменшення інвестицій, знецінення валюти та обмежень в зовнішньоекономічних відносинах.

Окупація – це військова або інша форма контролю однієї країни чи військової сили над територією іншої країни, яка зазвичай відбувається без згоди або проти волі останньої. Треба зазначити, що присутність російських військ в Криму з 2014 року вважається окупацією з кількох причин. По-перше, це відбулося після вторгнення, що суперечить міжнародному праву, зокрема принципам невтручання та територіальної цілісності. По-друге, проведення референдуму, на якому Крим приєднався до Росії, було визнано багатьма країнами та міжнародними організаціями як неправомірний, оскільки його проведення відбувалося під контролем російських військ. Ці дії порушують основні принципи міжнародного права та викликають засудження з боку багатьох країн.

Згідно зі статтею 42 Гаазького положення, ситуація окупації має місце тоді, коли вся територія держави або певна її частина перебуває під владою повстанських сил, які утримуються там лише завдяки факту присутності (навіть обмеженої присутності) іноземних військ [3, с.38].

Отже, окупація Криму почалася в лютому 2014 року, коли російські війська вторглися на територію українського Криму, і тривала до березня 2014 року, а пізніше відбулася анексія.

Анексія – це процес, коли одна держава захоплює територію іншої та включає її до свого суверенітету. У 2014 році Росія анексувала Крим, коли після референдуму оголосила його частиною своєї території. Більшість країн не визнає анексію Криму та продовжує підтримувати територіальну цілісність України. Визнання анексії Криму від березня 2014 року пов'язане з обставинами, які виникли після російської окупації Криму та проведенням референдуму. Дії Росії, які призвели до анексії Криму, суперечать основним

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
принципам міжнародного права, а саме:

1. Будапештському меморандуму 1994 року. Росія разом із США та Великобританією зобов'язалися гарантувати територіальну цілісність та незалежність України. Анексія Криму вважається порушенням цього меморандуму.

2. Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262 (2014). Ця резолюція підтверджує територіальну цілісність України та закликає країни світу не визнавати зміни статусу Криму.

3. Хартії Організації Об'єднаних Націй. Основні принципи Хартії, такі як збереження миру та відмова від використання сили, порушуються російською діяльністю в Криму.

У грудні 2018 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію, яка підтверджує невизнання анексії Криму та закликає до поваги міжнародного права.

Є. Легеза зазначає, що «...міжнародно-правовий режим території Криму поділяється на два етапи:

1. З 20 лютого 2014 року до 18 березня 2018 року – з моменту безперешкодного входження російських військ на територію Кримського півострова та встановлення фактичного контролю над його територією з одночасною втратою України можливості здійснювати свої повноваження.

2. З 18 березня 2014 року і дотепер – з моменту «фактичного приєднання» до Росії – з точки зору міжнародного права це треба кваліфікувати як анексію, а з позиції України – як тривалу окупацію її території Росією [3, с.38].

Тому усі акти правового та адміністративного характеру, ухвалені Росією на окупованій території, вважається недійсним з огляду на міжнародне право та законодавство.

Список використаних джерел:

1. Крим в історичних реаліях України: матеріали наукової конференції «Крим в історичних реаліях України – до 50-річчя входження Криму до складу УРСР». Київ : Інститут історії України НАН України, 2004. 404 с.

2. Кульчицький С. В. Український Крим. *Історія та правознавство*. 2019. №15 (187). С. 6 – 9.

3. LEHEZA, Y.; PRYIMACHENKO, D.; MOROZ, V.; PAKULOVA, T.; SALO, O. 2022. Legal status of the territory of Crimea after the accession of Russia. *Revista do Curso de Direito do UNIFOR*. v. 13, n. 2, p. 28-37, DOI: <https://doi.org/10.24862/rcdu.v13i2.1632>

Царегородцев В. А.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБА, ЯКА ПІДЛЯГАЄ КРИМІНАЛЬНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність[1]. Це прямо впливає із частини 1 статті 18 Кримінального кодексу України (далі – КК).

Отже, суб'єкт кримінального правопорушення як елемент складу кримінального правопорушення характеризується трьома обов'язковими ознаками: це особа фізична, осудна, що досягла певного віку. По-перше, суб'єктом кримінального правопорушення може бути лише фізична особа, тобто людина. Цей висновок фактично закріплений у статтях 6-8 Кримінального кодексу, де чітко зазначено, що кримінальну відповідальність можуть нести громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Тому юридичні особи (підприємства, установи, громадські організації тощо) не можуть бути визнані суб'єктом кримінального правопорушення.

Як зазначено в ч. 1 ст. 18 КК, обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є осудність особи. У ч. 1 ст. 19 КК вказано, що осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Здатність особи розуміти своє діяння (дія та бездіяльність) під час вчинення кримінального правопорушення полягає в правильному сприйнятті об'єктивних ознак кримінального правопорушення, таких як об'єкт, суспільна небезпека, обставини, час, місце, спосіб вчинення та його наслідки. Ця здатність пов'язана з контролем та керуванням власними вчинками. Своєю чергою свідомість та воля взаємопов'язані і разом визначають поведінку особи в конкретній ситуації.

У ч. 1 ст. 22 КК прямо зазначено, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років. Цей вік прийнято називати загальним віком

кримінального правопорушення. Але в законі встановлюється і т. зв. знижений вік кримінальної відповідальності – чотирнадцять років – за окремі кримінальні правопорушення, вичерпний перелік яких наведено в ч. 2 ст. 22 КК. Серед них: умисне вбивство (ст.ст. 115-117 КК), умисне спричинення тяжких тілесних ушкоджень (ст. 121, ч. 3 ст.ст. 345, 346, 350, 377, 398, диверсія (ст. 113 КК), бандитизм (ст. 257 КК), зґвалтування (ст. 152 КК), крадіжка, грабіж, розбій (ст.ст. 185-187 КК) та деякі інші. Аналіз цих кримінальних правопорушень свідчить про те, що закон знижує вік кримінальної відповідальності на дві їх групи: а) насильницькі і б) майнові. В основу зниження віку кримінальної відповідальності за ці кримінальні правопорушення покладено такі критерії: – рівень розумового розвитку, свідомості особи, який свідчить про можливість вже у чотирнадцять років усвідомлювати фактичні ознаки та суспільну небезпечність кримінального правопорушення, передбачених у ч. 2 ст. 22 КК; – підвищена суспільна небезпечність (тяжкість) більшості з цих кримінальних правопорушень; – значна поширеність більшості з цих кримінальних правопорушень серед підлітків. Особа віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років не підлягає відповідальності за кримінальні правопорушення, суб'єктом яких визнається лише особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. У цих випадках особа віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років може нести кримінальну відповідальність лише за вчинені нею конкретні дії чи бездіяльність, які містять ознаки іншого складу кримінального правопорушення, за який законом встановлено відповідальність з чотирнадцяти років. Так, якщо особа віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років бере участь разом з іншими особами, що досягли шістнадцяти років, у такому кримінальному правопорушенні, як примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань шляхом насильства, небезпечного для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 355 КК), то вона може нести відповідальність лише за заподіяння, наприклад тяжкого тілесного ушкодження за ст. 121 КК, яке виступало способом такого примушування.

У ч. 2 ст. 19 зазначено наступне: «Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим Кодексом, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру»[1]. Тобто неосудність означає, що особа не несе кримінальної відповідальності і не підлягає покаранню за вчинене суспільно небезпечне діяння, оскільки її не вважають винуватцем кримінального правопорушення. Це поняття походить від осудності, яка є його протилежністю.

Відповідно до ст. 1 Закону України від 22.02.2000 р. «Про психіатричну допомогу» психічні розлади – це розлади психічної діяльності, визнані такими

згідно з чинною в Україні Міжнародною статистичною класифікацією хвороб, травм і причин смерті. Такою класифікацією є Міжнародна статистична класифікація хвороб і споріднених проблем охорони здоров'я десятого перегляду, яка застосовується в Україні з 1 січня 1999 р. У ч. 2 ст. 19 КК виділено чотири види психічних хвороб: а) хронічне психічне захворювання; б) тимчасовий розлад психічної діяльності; в) недоумство; г) інший хворобливий стан психіки. Хронічне психічне захворювання – досить поширений вид захворювання психіки. До таких захворювань відносять шизофренію, епілепсію, параною, прогресивний параліч, маніакально-депресивний психоз та ін. Усі вони мають прогресуючий, важковиліковний чи взагалі невиліковний характер, хоча і при них можливі так звані світлі проміжки. Тимчасовим розладом психічної діяльності визнається гостре, короткочасне психічне захворювання, що протікає у вигляді приступів. Воно виникає раптово (найчастіше внаслідок тяжких душевних травм) і за сприятливих обставин раптово припиняється. До таких захворювань належать різного роду патологічні афекти, алкогольні психози, біла гарячка та ін. Недоумство (олігофренія) – найбільш тяжке психічне захворювання (психічне каліцтво). Воно є постійним, природженим видом порушення психіки, що уражає розумові здібності людини. Можливі три форми недоумства: ідіотія (найбільш глибокий ступінь розумового недорозвитку), імбецильність (менш глибокий), дебільність (найбільш легка форма). Таким чином, між собою ці захворювання відрізняються різним ступенем тяжкості ураження психіки[2].

Поряд з поняттям загального суб'єкта КК передбачає і поняття спеціального суб'єкта. У ч. 2 ст. 18 КК визначено, що спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична, осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Отже, спеціальний суб'єкт – це особа, яка, крім обов'язкових загальних ознак (фізична, осудна особа, що досягла певного віку), має додаткові спеціальні (особливі) ознаки, передбачені в статті Особливої частини КК для суб'єкта конкретного складу кримінального правопорушення. Ознаки спеціального суб'єкта доповнюють загальне поняття суб'єкта кримінального правопорушення, виступаючи як додаткові. Ці спеціальні ознаки можуть стосуватися, наприклад, службового становища, фаху (лікар), характеру певної діяльності (підприємець), родинних стосунків (мати новонародженої дитини) тощо.

У ч. 2 ст. 18 КК наведено загальне поняття суб'єкта кримінального правопорушення, а у ч.ч. 3 та 4 ст. 18 КК з урахуванням значної розповсюдженості кримінальних правопорушень, суб'єктом яких може бути службова особа, законодавець виокремив загальне визначення цього суб'єкта, яке містить у собі дві категорії: а) службові особи юридичних осіб публічного права і б) службові особи юридичних осіб приватного права. У Загальній частині КК надається визначення службової особи, яке має загальний

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

характер, тобто стосується усіх статей Особливої частини КК, за винятком тих, для яких закон про кримінальну відповідальність передбачає окреме визначення (ст.ст. 364, 365, 368, 368-2, 369 КК). У більшості випадків ознаки суб'єкта прямо зазначені в законі. Так, у ст. 371 КК прямо не зазначається, хто може бути суб'єктом завідомо незаконного затримання, приводу, домашнього арешту або тримання під вартою. Однак очевидно, що ці кримінальні правопорушення можуть бути вчинені тільки 12 працівниками правоохоронних органів чи суддями, які наділені правом застосовувати затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою. Найчастіше ознаки спеціального суб'єкта законодавець вказує при описі основного складу кримінального правопорушення. Так, у ч. 1 ст. 114 КК передбачено, що суб'єктом шпигунства може бути тільки іноземець чи особа без громадянства, а у ст. 117 КК прямо вказано, що відповідальність за вбивство новонародженої дитини несе тільки матір. Проте нерідкими є випадки, коли ознаки спеціального суб'єкта використовуються законодавцем і при визначенні кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів кримінального правопорушення. Так, у ч. 2 ст. 387 КК як кваліфікуючу ознаку розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування передбачено вчинення цього кримінального правопорушення суддею, прокурором, слідчим, працівником оперативно-розшукового органу. Таким чином, ознаки спеціального суб'єкта певною мірою є обмежувальними, оскільки вони визначають, що деякі кримінальні правопорушення може вчинити не будь-яка фізична, осудна особа, яка досягла певного віку, а тільки та, яка має спеціальні ознаки, завдяки яким вона може бути суб'єктом цього кримінального правопорушення. Відповідно інші особи, що не мають цих ознак, можуть бути лише співучасниками у таких кримінальних правопорушеннях.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України / – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2023. 312 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 01.12.2023)
2. Закон України «Про психіатричну допомогу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 19, ст.143) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> (дата звернення: 01.12.2023)

Царьова І. В.

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОГО ДИСКУРСУ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ**

Збройна агресія РФ проти України відбулася у 2014 році. Зовсім не дивно, що розпочалася вона після того, як Україна почала наближатися до Європейського Союзу та НАТО. За цей час дискурс російсько-українського протистояння неодноразово ставав об'єктом дослідження українських та зарубіжних мовознавців [2]. Увагу зосереджено на вивченні мовного інструментарію, за допомогою якого кожна зі сторін конфлікту не тільки висвітлює хід війни, але й намагається впливати на публічну думку, формувати своє бачення ситуації та переконувати у своїй правоті. Вдало використані лінгвальні одиниці (слова, фрази, терміни) можуть суттєво вплинути на суспільство.

У суспільстві існує неабияка відповідальність належним чином інформувати мовців про соціальну, політичну та економічну складність світу, щоб сприяти розумінню та адекватному сприйняттю різних поглядів та позицій. Дослідження сучасного дискурсу інформаційної війни, виявлення механізмів мовного впливу на когнітивну структуру мовця набуває нині актуальності.

Щороку зростає кількість науковців, праці яких присвячені різним аспектам інформаційної війни: Т. ван Дейк (Т. А. van Dijk), Дж. Мартін (J. Martin), П. Вайт (P. White), Н. Кондратенко, А. Загнітко, Л. Масенко, Л. Нагорна, С. Кійко, Т. Рубанець. Важливим є встановлення мовних особливостей створення образу ворога та формування ідеологічних наративів.

У сучасній теорії комунікації і дискурсології термін «дискурс» уживається в різних значеннях. Загальноприйнятим місцем є той факт, що під текстом розуміють переважно абстрактну, формальну конструкцію (основними властивостями якої є зв'язність і цілісність), натомість під дискурсом – різні види актуалізації тексту, що розглядаються з точки зору ментальних процесів і у зв'язку з екстралінгвістичними чинниками.

Аналіз мовного впливу в сучасній комунікації після повномасштабного вторгнення країни-агресора дозволив вивести два вектори модальності меседжів. Негативна семантика «російська армія – армія бомжів та мародерів», «друга армія світу», «президент росії – бункерний дід», «Вони обіцяли взяти Київ за три дні», «росія – країна-терорист» зумовлює зневагу

до ворога, висміює воєнну загрозу зі сторони росії. Ці наративи зазвичай супроводжуються не лише сторітелінгом, але й фотозображеннями, що є підтвердженням фактів воєнних злочинів. Позитивна семантика «Україна переможе, а росія програє» (і його варіанта «Україна – непереможна країна»), «Захід – партнер України та помічник», «Слава ЗСУ!», «Слава героям!», «Україна – єдина» працює на підсилення бойового духу, на поширення проукраїнських настроїв серед населення та на формування оновленої нації героїв, яким є чим пишатися всередині своєї країни. Представлення наративів у медіа відбувається завдяки мовним (тексти) та позамовним засобам (меми, інфографіка, фото, відео). Семантична тональність наративів варіюється відповідно до жанрів журналістики, функційного стилю мови, політики засобу масової інформації, авторської манери тощо.

Наратив завжди формулюється коротко. Його розгортання відбувається у тематичних текстах – від слоганів і реклами до різножанрових масових інформаційних матеріалів і повноцінних художніх (ширше – мистецьких) творів. Сполучуваність дієслова стає основою для висловів з переносним значенням: *розвивати наступ, переламати хід війни, зламати настрій росіян, вимотати ворога, розрізається навпіл угруповання росіян, перерізати так званий сухопутний коридор на Крим, вбивати мотивацію російських військовослужбовців, перемелюється наступальний потенціал російської армії* та ін. Саме використання переносного значення забезпечує інформаційним матеріалам деякий мінімум вираження ставлення до подій.

Насамкінець акцентуємо увагу, що дешева й ефективна, а головне, практично безвідмовна інформаційна зброя має значно ширший спектр застосування, аніж будь-яка інша зброя. В інформаційних атаках об'єктом вражання стають свідомість і воля суспільства, що піддається агресії, а тому надзвичайно важливо мати в арсеналі засоби протидії – медіаграмотне, стійке до інформаційних атак суспільство

Список використаних джерел:

1. Лебідь Н. М. Наративи війни в українських ЗМІ в умовах повномасштабного вторгнення росії. Вчені записки ТНУ ім. В. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72). № 5. Ч. 2. С. 295-300. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/part_2/49.pdf
2. Tsarova I. Russian-Ukrainian War (2014–2022): words that have acquired new meanings. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 804–812.

Чаплинський К. О.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ**

Досудове розслідування в умовах надзвичайних правових режимів (в умовах запровадженого воєнного стану, епідемії, пандемії) має певну специфіку. На ці процеси безпосередньо впливає ступінь поінформованості слідчих і працівників оперативних підрозділів Національної поліції щодо особливостей протікання пандемії (епідемії), специфіці здійснення досудового розслідування, порядку дій під час організації проведення окремих слідчих (розшукових) дій за участю учасників кримінального процесу – підозрюваного, потерпілого, свідка. Звідси виникає необхідність створення сучасної дієвої системи криміналістичного забезпечення проведення окремих процесуальних дій, організації досудового розслідування, проблемним питанням використання спеціальних знань та ін. Демографічна ситуація у державі та загальні показники рівня здоров'я українців свідчать про наявність кризових явищ в системі охорони здоров'я, які дедалі поглиблюються та набувають усе більш резонансного характеру. Виходячи з цього, особливого значення набувають питання удосконалення медичного забезпечення громадян та правового захисту суспільства в цілому від поширення епідемій та пандемій, інфекційних хвороб, які є небезпечними для життя людини.

У першу чергу до групи ризику інфікування хворобою слід віднести працівників правоохоронних органів, насамперед, слідчих, експертів, працівників оперативних підрозділів, які в силу виконання службових завдань щоденно можуть контактувати з учасниками кримінального процесу (підозрювані, свідки, потерпілі) та між собою. Узагальнення правоохоронної практики дозволяє дійти висновків, що більшість практичних працівників правоохоронних органів не має уяви про характер захворювань, загальні способи поширення інфекції під час епідемії чи пандемії, особливості їх діагностування та профілактики. Окрім того, відсутня будь-яка взаємодія з медичними закладами та іншими медичними установами для отримання інформації про наявність в осіб, залучених до слідчих (розшукових) дій, певних захворювань. Наслідком незнання та недотримання працівниками Національної поліції правил та загальних норм особистого інфекційного захисту є значне поширення захворюваності [1, с. 15]. Наведені обставини потрібно враховувати під час проведення досудового розслідування, особливо

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ в рамках проведення процесуальних дій, оскільки об'єктом зараження можуть стати представники правоохоронних органів.

І. О. Демченко окреслювала проблемні питання діяльності в умовах пандемії, викликану гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2. На думку вченої, необхідно звернути увагу на результати анкетування уповноважених осіб, згідно з якими більшість з опитаних хворіли у наступних формах: легкій – 47 %, середній – 39 %, важкій – 14 %. Окрім того, хворіли близькі (знайомі, колеги по роботі) у таких формах: легкій – 50 %, середній – 41 %, важкій – 8%, летальними наслідками – 1 %. Уповноваженим особам потрібно враховувати дану обставину під час організації досудового розслідування та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Їхня оцінка має здійснюватись як з позиції проявів протидії досудовому розслідуванню, так і постковідного синдрому. Також потребує уваги те, що на період воєнного стану: фізичним особам і суб'єктам господарювання рекомендовано дотримуватися протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання поширенню COVID-19; фізичним особам рекомендовано забезпечити отримання повного курсу вакцинації від COVID-19 вакцинами, включеними ВООЗ до переліку дозволених для використання у надзвичайних ситуаціях; закладам охорони здоров'я забезпечити готовність до реагування на спалахи COVID-19 в умовах воєнного стану.

Дотримання протиепідеміологічних заходів набуває рекомендаційного характеру, а норма про відсторонення від праці нещеплених працівників на період воєнного часу не застосовується. Водночас в умовах обстрілів, заходи з попередження, наприклад, з використанням засобів індивідуального захисту чи дистанції, зокрема й під час перебування у бомбосховищах, є ускладненим в реалізації. Це стосується і таких захворювань як ВІЛ, туберкульоз та інших. Усвідомлення загрози розповсюдження зазначених хвороб під час проведення слідчих (розшукових) дій визначає необхідність розробки дієвих рекомендацій, які з одного боку забезпечували безпеку, з іншого – надавали можливість реалізації, визначених КПК України завдань кримінального провадження [2; 3].

Досудове розслідування в умовах запровадженого воєнного стану відбувається у складних умовах. Переважно на початковому етапі розслідування окремих видів кримінальних правопорушень відбувається в умовах невизначеності й складних слідчих ситуацій. Слідчі проводять значну кількість процесуальних дій як на початковому його етапі (огляд місця події, допит потерпілого і свідка, обшук), так і на подальшому (допит підозрюваного, одночасний допит двох раніше допитаних осіб, слідчий експеримент).

Внаслідок цього безпосередній процес розслідування характеризується значною кількістю контактів між його учасниками та сторонніми особами під час кримінального провадження. Такі процеси можна спостерігати під час спільної реалізації найбільш складних процесуальних дій (огляд місця події,

слідчий експеримент) чи окремих тактичних операцій або об'єднаних виїздів уповноважених осіб (слідчого, дізнавача) та оперативних працівників для проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД [4, с. 408].

Найбільший ризик інфікування трапляється під час допиту підозрюваного, потерпілого або свідка. Саме здійснення допиту шляхом безпосереднього комунікативного контакту виступає для слідчого найбільшим ризиком інфікування інфекційною хворобою як під час проведення вказаної слідчої (розшукової) дії, так і після неї. Окрім того, ризик інфікування у такому випадку поширюється на кожного, хто відвідає вказане приміщення. Загальновідомо, що під час перебування у приміщенні, де попередньо був допитаний хворий на інфекційну хворобу, який умисно не лікується або не знає, що хворіє на зазначений недуг, існує ризик інфікування через інфікований аерозоль, який продовжує знаходитися у повітрі, особливо, якщо після проведення допиту не було здійснено повноцінного провітрювання, прибирання або опромінення спеціальною ультрафіолетовою лампою, що дозволило б зменшити концентрацію певних речовин у приміщенні та, відповідно, знизити ризик інфікування [1].

Виходячи з цього, слідчий повинен завчасно виявити певні симптоми захворювання особи та вжити відповідних заходів безпеки. Особливого значення такі заходи набувають в межах боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2.

При цьому більшість учасників кримінального процесу не враховують необхідні заходи безпеки, яких потрібно дотримуватися під час запровадження надзвичайних правових режимів (запроваджений воєнний стан, епідемія, пандемія), що ставить під загрозу та значно збільшує ризик інфікування соціально небезпечними хворобами. Виходячи з наведеного, І.О. Демченко виокремлює певну сукупність складових, що визначають ступінь готовності до проведення розслідування в умовах епідемії (пандемії), зокрема:

- психологічну, яка полягає у готовності учасників кримінального процесу до участі у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій;
- фізичну – реалізовану як комплекс заходів інженерного характеру, наприклад, використання спеціально обладнаних приміщень у відділі поліції;
- технічну – застосовуваних засобів індивідуального захисту, технічних засобів відеофіксації процесуальних дій тощо;
- організаційну – застосування заходів, що визначатимуть ефективність діяльності уповноважених осіб у кримінальному провадженні;
- тактичну – застосування тактичних прийомів (існуючих, пристосованих до умов застосування, спеціально розроблених із урахуванням потреб діяльності) [3].

Зважаючи на це, розробка практичних рекомендацій щодо ефективного проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах надзвичайних правових режимів (епідемія, пандемія) з урахуванням безпекової складової є,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
безумовно, одним із пріоритетних напрямів для досягнення мети кримінального провадження, особливо в умовах воєнного стану. Правильна організація досудового розслідування в умовах запровадження надзвичайних правових режимів, зокрема в умовах запровадженого воєнного стану, епідемії, пандемії має важливе значення для підвищення його ефективності та результативності. Застосування заходів безпеки під час проведення слідчих (розшукових) дій уповноваженими особами у зазначених умовах має важливе значення. Виявлення симптомів захворювань хоч і має важливе значення, проте їх явну відсутність не варто сприймати як безпеку контактування із відповідними суб'єктами. Таким чином всі контакти під час організації й проведення слідчих (розшукових) дій варто сприймати з позиції ризику інфікування інфекційними хворобами.

Список використаних джерел:

1. Почтова Є.С. Організація й тактика проведення слідчих (розшукових) дій в умовах ризику інфікування віл-інфекцією або туберкульозом : дисер. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 / Почтова Євгенія Сергіївна. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. – 230 с.
2. Офіс Генерального прокурора Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
3. Демченко І. О. Безпека учасників слідчих (розшукових) дій як умова їх проведення. *Сучасні проблеми використання знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану* : матеріали науково-практичного семінару (м. Дніпро, 26 травня 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 98-100.
4. Чаплинський К.О. Наукова полеміка стосовно основних форм взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів кіберполіції у процесі доказування при розслідуванні злочинів у сфері інтелектуальної власності / Єфімов М.М. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 5. С. 304–317. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5\(11\)-304-317](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5(11)-304-317)

Черкасова О.М.

курсант

Науковий керівник:

Павлова Н.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна є особливим періодом у житті суспільства, який супроводжується загостренням соціальної напруги, зростанням злочинності, а також зміною її характеру та структури. У таких умовах на правоохоронні органи покладається завдання не лише забезпечення правопорядку та безпеки громадян, а й розслідування злочинів, скоєних у воєнний час.

Криміналістика як наука, що вивчає закономірності виникнення, існування та використання доказів у кримінальному процесі, відіграє важливу роль у розслідуванні злочинів, у тому числі й в умовах воєнного стану. Застосування криміналістичних засобів і методів дозволяє встановити факт вчинення злочину, його оточення, особу винної особи та інші обставини, які мають значення для кримінального провадження [1, с. 6].

Внаслідок бойових дій місця подій злочинів можуть бути пошкоджені або знищені. Це ускладнює виявлення та фіксацію слідів злочинів. Наприклад, при розслідуванні злочину, пов'язаного з підривом об'єкта, слідчі можуть зіткнутися з такими проблемами: місце події може бути повністю зруйноване або затоплене. У таких умовах виявлення та фіксація слідів злочину може бути неможливим або дуже трудомістким. Сліди злочину можуть бути перемішані з уламками будівель і споруд, а також з іншими слідами, залишеними внаслідок бойових дій. Це ускладнює їх ідентифікацію та дослідження.

Для ефективного виявлення та фіксації слідів злочинів в таких умовах слідчі повинні використовувати спеціальні технічні засоби, такі як: металошукач для виявлення вибухових пристроїв на місці події, відеокамера для фіксації обстановки місця події, зокрема, наслідків бойових дій, дактилоскопічний набір для виявлення слідів папілярних візерунків на місці події, спектрографа для дослідження слідів вибухових речовин.

Крім того, слідчі можуть залучити спеціалістів з різних галузей знань, наприклад, з фізики, хімії, біології, техніки. Ці спеціалісти можуть допомогти

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
у виявленні та дослідженні слідів злочинів, які неможливо виявити або дослідити звичайними методами [2, с. 8].

У зв'язку з бойовими діями може бути трудно або зовсім неможливо отримати інформацію від потерпілих, свідків і підозрюваних [3]. Наприклад, потерпілий або свідок може бути поранений або загинути внаслідок бойових дій. Підозрюваний може бути затриманий або убитий на фронті. У деяких випадках для розслідування злочинів в умовах воєнного стану може бути необхідно використовувати нестандартні методи отримання інформації, наприклад, проведення оперативних розробок, застосування психологічних методів дослідження та ін. Наприклад, для розслідування злочину, пов'язаного з диверсією, слідчі можуть використовувати такі нестандартні методи отримання інформації:

-оперативні розробки для виявлення осіб, причетних до диверсії;

-психологічні методи дослідження для отримання інформації від осіб, які можуть знати про вчинення диверсії. Використання таких методів дозволяє слідчим отримати інформацію, яка не може бути отримана звичайними методами.

Тож застосування криміналістичних засобів і методів при розслідуванні злочинів в умовах воєнного стану є важливим завданням, що дозволяє забезпечити ефективність розслідування та встановлення винних осіб. Використання цих та інших криміналістичних засобів і методів дозволяє правоохоронним органам ефективно розслідувати злочини, скоєні в воєнний час, і забезпечувати правопорядок та безпеку громадян.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 384 с.

2. Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях : К.: Національна академія прокуратури України, 2022, 175 с.

3. Крапивін Є., Белоусов Ю., Орлеан А. Допити в умовах воєнного стану: особливості фіксації інформації та необхідність змін до законодавства. JustTalk. 23 березня 2022 року. URL: <https://justtalk.com.ua/post/dopitiv-umovah-voennogo-stanu-osoblivosti-fiksatsii-informatsii-ta-neobhidnist-zmin-do-zakonodavstva>.

Черненко А.П.

доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРО ПОВНОВАЖЕННЯ СЛІДЧОГО ЩОДО ДАВАННЯ ДОРУЧЕННЯ ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛАМ НА ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

Кримінальне провадження доволі суворо регламентується законодавством і здійснюється лише передбаченими законом засобами. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), як основний нормативно-правовий акт такого регулювання, не лише регламентує порядок кримінального провадження, але й чітко встановлює засоби, за допомогою яких таке провадження здійснюється. Зокрема, нормами глави 20 «Слідчі (розшукові) дії» цього нормативно-правового акта передбачено систему слідчих (розшукових) дій, які й є основними засобами встановлення обставин кримінального правопорушення та осіб, винуватих у його вчиненні. Кожна слідча (розшукова) дія має своє призначення і тому є важливою. Не є винятком і обшук, який у певних випадках є просто незамінним, тому КПК й приділяє обшуку певну увагу. Треба зауважити, що обшук у системі слідчих (розшукових) дій не є новим для кримінального провадження і доволі часто застосовується органами досудового розслідування. Слід також звернути увагу, що з його проведенням у органів розслідування не було проблем, та й КПК доволі чітко регламентує не лише порядок його проведення та фіксування, але й однозначно зазначає хто і на яких підставах має право його проводити. Звісно, обшук є доволі специфічною слідчою (розшуковою) дією, бо суттєво впливає на права осіб, у яких він проводиться, тому судді Верховного Суду звернули на нього увагу. Так, спочатку Друга судова палата Касаційного кримінального суду (далі – ККС) від 29 січня 2019 року у справі №466/896/17 (провадження № 51-7759км18) [1], а потім і Об'єднана палата ККС у справі № 663/820/15-к від 06.12.2021 р. [2] зробили висновок про те, що системне тлумачення процесуальних норм, передбачених п. 3 ч. 2 ст.40, ст. 236 КПК України, дає підстави для висновку про те, що виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи покладається на слідчого чи прокурора і не може бути доручене відповідним оперативним підрозділам [2].

Після ухвалення цих рішень поважною судовою інстанцією й з'явилися проблеми з тлумаченням відповідних норм КПК, а ці проблеми є причиною появи проблем застосування норм КПК у практичних працівників. При чому проблеми тлумачення норм КПК, що регламентують порядок проведення

обшуку, а точніше щодо повноважень слідчого стосовно давання доручення оперативним підрозділам на проведення обшуку, виникли спершу серед суддів, які й ухвалили це рішення. Ми маємо на увазі окрему думку судді Н.О. Антонюка, який не погодився з висновком суддів Об'єднаної палати ККС у справі № 663/820/15-к від 06.12.2021 р. На його думку: «Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Згідно із ч. 2 ст. 41 КПК під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого...

...У низці судових рішень, продовжує суддя, констатовано можливість доручення слідчим проведення відповідної слідчої дії оперативним працівникам (пред'явлення для впізнання – постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 11 лютого 2021 року у справі №759/4191/19; постанова колегії суддів Другої судової палати від 08 грудня 2020 року у справі № 311/1222/17, допит – постанова колегії суддів Третьої судової палати від 04 березня 2020 року у справі № 559/572/18).

Вважаю, що аналогічний підхід мав би застосовуватися й під час вирішення питання про можливість доручення проведення такої слідчої дії як обшук.

Не погоджуюся із аргументацією про те, що ст. 40 КПК і ст. 236 КПК співвідносяться як загальна та спеціальна норми, а звідси нібито слідує і обмеження щодо кола суб'єктів, які уповноважені проводити обшук.

Якщо вести мову про те, що ст. 40 КПК є загальною, а ст. 236 КПК спеціальною, то варто користуватися загальноновизнаним підходом про те, що спеціальна норма має всі ознаки загальної і якусь додаткову, безпосередньо визначену у ній ознаку. Такої ознаки щодо кола суб'єктів, які можуть проводити обшук, у ст. 236 КПК законодавцем не зазначено.

Навпаки, у ч. 1 ст. 236 КПК безпосередньо вказано про те, що ухвала про обшук «може бути виконана» слідчим або прокурором.

Законодавець, так само як і в інших статтях КПК, у ч. 1 ст. 236 КПК використав конструкцію «слідчий, прокурор».

Підстав розуміти це словосполучення інакше, ніж у інших статтях КПК, немає...

...На мою думку, насамкінець зауважує суддя, саме слідчий або прокурор, як особа, яка організовує і забезпечує ефективність досудового розслідування, повинен визначати коло осіб, які мають проводити визначені слідчі розшукові дії, в тому числі й негласні [3].

На наш погляд, доводи судді Н.О. Антонюка є слухними, вони у першу чергу спрямовані на забезпечення ефективності кримінального провадження і при цьому не погіршують процедуру дотримання прав громадян під час проведення обшуку. Ми вважаємо думку судді Н.О. Антонюка виключно обґрунтованою та такою, що відповідає вимогам не лише часу, але й

прагненням суспільства. Ця думка судді не є винятком, її підтримують ряд вчених і практиків. Зокрема, І.В. Басиста, аналогічно реагуючи на рішення суддів, зауважує: «Виходячи з наявної судової практики та для забезпечення її єдності, нагальним та необхідним є вироблення Верховним Судом у власних правових позиціях таких підходів, які б слідували не з тлумачення за змістом тих норм КПК, які передбачені його главою 20, а із правової доцільності та тактичної необхідності доручати у певних випадках провадження слідчих (розшукових) дій співробітникам оперативних підрозділів, зокрема й реалізацію обшуку та огляд житла чи іншого володіння особи» [4, с.13-14].

Аналогічної точки зору дотримується й О. С. Смірнов. Він висловлює свої аргументи й пропонує внести зміни до КПК такого змісту: «З урахуванням зазначеного, доцільно внести зміни до ст. 236 КПК України, прямо вказавши на повноваження працівників відповідних оперативних підрозділів за дорученням дізнавача, слідчого, прокурора та дізнавачів проводити обшук та вчиняти відповідні дії, передбачені для слідчого, прокурора цими нормами» [5, с. 177].

Про проблемність цього питання говорять й О.Г. Шило, Н.В. Скідан [6, с. 89] та О.А. Солдатенко [7].

Ми також хочемо висловити й свою думку з цього приводу. На наш погляд, висновки судді Н.О. Антонюка, а також вчених є слушними й аргументованими. Говорячи про системний аналіз КПК, судді ККС, не врахували норм ст. 2 КПК, де закріплено завдання кримінального провадження [8]. Хотілось би зауважити, що завдання «забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування» не зовсім узгоджується із заборонаю слідчому давати доручення оперативним підрозділам на проведення обшуку (далі – Заборона), особливо тоді, коли мова йде про одночасний обшук в різних місцях у декількох осіб – співучасників злочину. Така Заборона, на наш погляд, є перешкодою для ефективного проведення досудового розслідування, бо як може один слідчий, особливо на початковому етапі розслідування, проводити допити та інші дії, припустимо в місті Дніпро, і провести одночасні обшуки в м. Полтава та м. Львів після того, як він затримав за підозрою у вчиненні злочину підозрюваного. КПК встановлює доволі стислі строки затримання підозрюваного (72 години), ось і виходить, що така Заборона не дає слідчому законного шляху проведення розслідування. Скептики скажуть, що долучайте у цьому випадку слідчу групу, але вільних слідчих для розслідування дійсно складних справ не вистачає, а у цьому випадку таке рішення буде шкідливим. Більше того, Заборона не впливає на законність розслідування чи на забезпечення прав людини тощо. І на завершення нагадаємо, що судові рішення повинен вирішувати спір, а не створювати перепони одній із сторін провадження, і як найменше, повинно бути справедливим.

Список використаних джерел:

1. Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС від 29 січня 2019 року у справі №466/896/17 (провадження № 51-7759км18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79601140>
2. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 06.12.2021 у справі № 663/820/15-к (провадження № 51-2075 кмо 20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915>
3. Окрема думка судді Верховного Суду Антонюка Н.О. від 06.12.2021 у справі № 663/820/15-к. Номер кримінального провадження в ЄРДР: 42014230000000192 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829965>.
4. Басиста І.В. Стосовно можливості прокурора, слідчого, дізнавача доручати проведення слідчих (розшукових) дій та/чи негласних слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділам, включаючи в передбачених КПК України випадках отримання дозволу слідчого судді / Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (26 листопада 2021 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2021. с.12-16.
5. О. С. Смірнов. До питання про суб'єктів виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи / Актуальні питання юриспруденції. Правова позиція, № 1 (38), 2023. С. 174-177.
6. Шило О.Г., Скідан Н.В. Обшук житла чи іншого володіння особи: окремі проблеми правового регулювання та правозастосування / Вісник кримінального судочинства. № 2/2019. С. 87-96).
7. Солдатенко О.А. Проблемні питання та перспективи вдосконалення правового регулювання процедури проведення обшуку як слідчої (розшукової) дії / Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 2. С. 294-302.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2078>

Чернишова С.

студентка Університету
митної справи та фінансів

Науковий керівник:

Тертишник В.М.,

професор кафедри правоохоронної
діяльності Університету
митної справи та фінансів,
доктор юридичних наук, професор

**ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ
ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ**

Україна перебуває в стані жертви воєнної агресії, при якій існують різні аспекти гібридної війни, в тому числі і інформаційного тероризму.

Проблеми протидії тероризму [1-5] та захисту прав людини [6] все

частіше піднімаються в сучасних наукових працях. Одним з аналітичних досліджень проблем протидії інформаційному тероризму стала сучасна монографія колективу авторів [4], які, з огляду на гібридні виклики міжнародному порядку, намагалися виокремити базові концепти протидії тероризму в умовах глобального інформаційного протистояння. Вченими все частіше піднімаються проблеми протидії кібертероризму [3].

Наразі ч. 1 статті 258 КК України «Терористичний акт» визначає:

«1. Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої».

Разом з тим в сучасних реаліях гібридних війн, окрім такої, визначеної в КК України, класичного кримінально карного виду тероризму, появляються інші форми тероризму: інформаційний, кібертероризм та ядерний тероризм.

Сучасна дефініція терористичного акту не зовсім відповідає завданням протидії інформаційному тероризму – актів, застосування яких може порушувати норми міжнародного гуманітарного права, може спричинити шкоду суспільству і здоров'ю людей.

Україна в реальності зіткнулась з небезпечним явищем – інформаційним тероризмом та має напрацювати системні заходи для його протидії.

Протидія інформаційному тероризму потребує синергетичного застосування усіх національних та міжнародно-правових механізмів, інтегративного дослідження правових, комунікаційних, інформаційних та технічних проблем.

Європейський суд з прав людини у справі «Клас та інші проти Німеччини» (рішення від 6 вересня 1978 року) зазначив, що повноваження з таємного нагляду за громадянами, характерні для поліцейської держави, є допустимими за Конвенцією лише в тому обсязі, який суттєво необхідний для захисту демократичних інституцій. Зазначаючи, що наразі демократичні суспільства опинилися під загрозою сучасних форм тероризму, внаслідок чого для ефективної протидії цим загрозам держава повинна мати можливість вживати заходів з таємного спостереження за підривними елементами у межах своєї юрисдикції. Суд постановив, що наявність окремих законодавчих актів,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

які передбачають повноваження з таємного спостереження, у виняткових випадках є необхідною у демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки та/або для запобігання порушенням громадського порядку та злочинам.

Протидія інформаційному тероризму потребує застосування знань як кримінального, так і міжнародного права, знань механізмів застосування негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, а в перспективі й інформаційної аналітики для їх виявлення, протидії та розслідування.

Наразі пропонуємо ст. 258 КК України «Терористичний акт» назвати «Тероризм», а відповідно ч. 1 статті 258 КК України викласти таким чином:

«1. Тероризм, тобто діяння, які включають застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, а також діяння, які носять характер спеціальних інформаційних операцій, нейролінгвістичного програмування чи інформаційного тероризму (системного спотворення інформаційного поля), якщо такі дії були вчинені з метою дестабілізації громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої».

Відповідно на СБУ України та кіберполіцію варто покласти обов'язок виявлення та розслідування фактів інформаційного тероризму, а на законодавчому рівні мають бути розроблені дієві правові механізми виявлення, аналітики та превенції таких злочинів.

Список використаних джерел:

1. Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти воєнної безпеки України: навчальний посібник / А.Є. Фоменко, О.С. Юнін, В.С. Березняк, В.В. Шаблистий та ін. Київ: Алерта, 2023. 532 с.
2. Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни. наук.-практ. посіб. Вознюк А.А., Жук І.В., Таран О.В., Чернявський С.С. та ін.; за ред. М. С. Цуцкірідзе, В. В. Чернея, А. А. Вознюка. Київ : Норма права, 2023. 322 с.
3. Когут Ю. І. Кібервійни, кібертероризм, кіберзлочинність (концепції, стратегії, технології). Київ: SIDCON, 2022. 284 с.
4. Сучасні виклики міжнародному порядку: передумови появи та механізми протидії інформаційним і терористичним загрозам : монографія / авт. кол. [С. І. Авраменко, Н. М. Варенья, І. М. Рижов та ін.] ; за ред. Н. М. Варенья ; УАМП. Київ : Фенікс. Одеса, 2022. – 302 с.

5. Сучасні технології нейролінгвістичного програмування / Петрик В. М., Гнатюк С. О., Черненко О. Є., Гурєєв В. О., Курганевич В. І., Фесенко А. О., Рябий М. О., Смірнов О. А., Уткін Ю. В.]; за заг. ред. С. О. Гнатюка, О. А. Смірнова, В. М. Петрика. Київ: ВД «Сварог», 2020, 200 с.

6. Тertiшник В. М. Права і свободи людини: підручник. Київ: Алерта, 2022. 432 с.

Чипурін Д. А.

студент ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Карпенко О. С.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

**CYBER PROTECTION AND NATIONAL SECURITY UKRAINIAN
EXPERIENCE**

I am honored to address you today on the critical topic of "Cybersecurity and National Security: The Ukrainian Experience." In the age of digital transformation, the intersection of cybersecurity and national security has become more pronounced than ever before. It is crucial for nations, including Ukraine, to understand the evolving landscape of cyber threats and how to protect their interests in cyberspace.

Introduction

The significance of cybersecurity as a fundamental component of national security cannot be overstated. Ukraine, like many other nations, has recognized the importance of securing its cyberspace to safeguard its sovereignty, economy, and the well-being of its citizens. In this presentation, I will shed light on Ukraine's experience in managing the complex relationship between cybersecurity and national security.

Cyber Threat Landscape

First and foremost, it is imperative to understand the ever-evolving cyber threat landscape faced by Ukraine. Being in a region with geopolitical complexities, Ukraine is a prime target for a wide range of cyber threats. These threats include state-sponsored attacks, hacktivism, cyber espionage, and ransomware campaigns. The ability to comprehend and adapt to these challenges is central to maintaining national security.

National Cybersecurity Strategy of Ukraine

Ukraine has responded to these challenges with a national cybersecurity strategy. This strategy encompasses a comprehensive approach that aims to protect critical infrastructure, secure government systems, promote public-private partnerships, and enhance cybersecurity education and awareness. It emphasizes the importance of coordination among various stakeholders to mitigate threats effectively.

Public-Private Collaboration

One of the cornerstones of Ukraine's cybersecurity strategy is the collaboration between the public and private sectors. Recognizing that the majority of critical infrastructure is owned and operated by the private sector, Ukraine has actively engaged in public-private partnerships to bolster its cybersecurity defenses. This collaboration not only enhances the nation's ability to respond to cyber threats but also fosters resilience in the face of such challenges.

Lessons from Cyber Incidents

Ukraine has regrettably experienced significant cyber incidents, some with far-reaching consequences. These incidents have provided invaluable lessons in understanding cyber vulnerabilities and the necessity of preparedness. They have informed policy development and decision-making, driving improvements in the country's cybersecurity posture.

International Cooperation

Cyber threats are transnational by nature, and as such, Ukraine actively engages in international cooperation to combat them. The country participates in various international initiatives, collaborates with global partners, and adheres to international standards and conventions related to cybersecurity. This collective approach strengthens Ukraine's capacity to address cyber threats effectively.

Conclusion

In conclusion, the Ukrainian experience with cybersecurity and national security is a testament to the ever-increasing importance of securing cyberspace. Ukraine has recognized the imperative of protecting its critical infrastructure, fostering public-private collaboration, learning from past cyber incidents, and engaging in international cooperation. These strategies are crucial for maintaining national security and sovereignty in an era where cyberspace plays an integral role in every aspect of modern life.

List of references:

1. On national security of Ukraine: Law of Ukraine [Electronic resource]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
2. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated January 27, 2016 "On the Cyber Security Strategy of Ukraine" [Electronic resource]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016#n11>

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СИСТЕМА ПРАВОВИХ АКТІВ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

В сучасних умовах Україна опинилася перед викликом не лише збереження власної української національної державності. Наразі стоїть надважливе та важке завдання – повернення життя і відновлення суверенітету України на деокупованих територіях. Криміногенна ситуація на деокупованих територіях ускладнюється через бойові дії, мінування територій, перебування тут окупаційних військ, які скоювали військові і воєнні злочини. Зауважимо, що деокуповані території треба розрізняти на основі того, як довго ці території і населені пункти перебували в окупації і наскільки сильно постраждали населені пункти внаслідок бойових дій. Існують населені пункти, які повністю знищені і навряд туди найближчим часом повернеться життя навіть після завершення війни (Вугледар, Мар'їнка та інші населені пункти). Але разом із відновленням української влади усе ж до громадян України повертається така важлива річ, як надання виконавчою владою України державних послуг, в нашому випадку – відновлення надання поліцейських послуг (серед завдань поліції є надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності [6]).

Важливим аспектом відновлення надання поліцейських послуг є формування ефективної системи нормативно-правових актів, які регулюватимуть таку діяльність, оскільки Національна поліція діє виключно згідно з тим обсягом прав і повноважень, які зазначені в законодавчих та підзаконних актах. Якщо говорити про побудову і класифікацію в такій системі актів, то дослідники розробили чималу кількість різних критеріїв класифікації нормативно-правових актів, наприклад, за характером волевиявлення державних органів; за галузями права; за суб'єктами нормотворчості; за територіальним принципом; за юридичною силою тощо [1, с. 35–40].

Якщо розглядати систему класифікації, запропоновану Д. Примаченком, систему правових актів, які забезпечують регулювання діяльності Національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням на деокупованих територіях, можна поділити наступним чином: 1) акти, що

містять норми про загальні засади організації і побудови системи органу влади, його завдання та функції (наприклад, Закон «Про Національну поліцію»); 2) акти, що визначають правовий статус, компетенцію конкретних структурних підрозділів органу влади (ті акти, які визначають повноваження підрозділів поліції, які займаються запобіганням кримінальних правопорушень); 3) типові акти, що визначають порядок реалізації повноважень органу влади; 4) акти, що делегують окремі повноваження інших органів виконавчої влади конкретному органу влади [4]. Ми вважаємо запропоновану Л. Гончар класифікацію достатньо зручною для побудови системи актів, які забезпечують регулювання діяльності Національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням на деокупованих територіях: це акти вищих органів влади; наступними йдуть акти центральних органів виконавчої влади, а саме Міністерства внутрішніх справ; третю групу складають акти Національної поліції та її структурних підрозділів (накази тощо) [2, С. 43–44].

Водночас акти можна поділити на національного законодавства та міжнародні правові акти, за юридичною силою тощо. Акти можна поділити також на такі, що містять норми про загальні засади діяльності Національної поліції щодо запобігання правопорушенням (Закони «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», підзаконні акти, наприклад, наказ МВС України «Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення» тощо); і такі, що стосуються діяльності Національної поліції щодо запобігання правопорушень саме на деокупованих територіях (до таких, наприклад, можна віднести План дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад, де перед Національною поліцією ставиться пріоритет серед першочергових завдань на деокупованих територіях [3, с. 62; 5]).

Отже існують різноманітні підходи до класифікації системи нормативно-правових актів, що можна застосувати до класифікації тих актів, які забезпечують регулювання діяльності Національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням на деокупованих територіях. Так, можна виокремити систему законодавчих та підзаконних актів, які визначають основи діяльності поліції щодо запобігання правопорушенням (не лише кримінальним), а також акти, що визначають особливості діяльності на деокупованих територіях Національної поліції загалом і щодо запобігання кримінальним правопорушенням.

Список використаних джерел:

1. Вилегжаніна М. В. Класифікаційний аналіз нормативно-правових актів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 1. С. 35–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2011_1_6.
2. Гончар Л. Я. Аналіз основних критеріїв класифікації нормативно-правових актів, що визначають правові засади організації діяльності адміністративних судів. *Право і*

Безпека. 2016. № 4. С. 41–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_4_9

3. Ішенко І. Правові засади діяльності Національної поліції України щодо реалізації превентивної функції держави та місце серед них адміністративно-правового регулювання. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 27-й річниці створення Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. С. 61–61.

4. Приймаченко Д. В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.0. Дніпропетровськ, 2007. 469 с.

5. Про затвердження плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1219-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverzhennia-planu-dii-orhaniv-vykonavchoi-a1219r>

6. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Шеремет К. В.

Курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки включають в себе дії, які призводять до загрози життю, здоров'ю, майну та загальному добробуту громадян. Це може охоплювати такі правопорушення, як тероризм, правопорушення проти громадського порядку, кіберзлочинність та інші види, що порушують норми безпеки суспільства.

Визначення чинників, що сприяють виникненню таких правопорушень, допомагає розробити стратегії їх запобігання. Серед таких факторів можна визначити соціальні, економічні та політичні небезпеки, а також недостатність системи правосуддя та відсутність ефективного контролю за обігом зброї.

Основними сферами, які підпадають під гарантування громадської

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
безпеки, є:

- Індивідуум, його життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність, права і свободи;
- Матеріальні та духовні цінності суспільства;
- Конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність держави [1, с. 29].

Захист громадської безпеки в кримінальному праві полягає у визнанні Кримінальним кодексом таких дій, що можуть створити загрозу безпеці в зазначених сферах, та встановленні покарань за вчинення таких порушень.

Ефективна боротьба з кримінальними правопорушеннями проти громадської безпеки передбачає посилення законодавства і вдосконалення кримінально-правового реагування. Це включає у себе визначення жорстких покарань, розробку ефективних процедур розслідування та співпрацю правоохоронних органів на міжнародному рівні.

Запобігання кримінальним правопорушенням проти громадської безпеки також полягає в проведенні систематичної роботи з профілактики та освіти громадськості. Інформування громадян про можливі ризики, навчання навичкам особистої безпеки та впровадження соціальних програм можуть значно зменшити рівень таких правопорушень.

Зважаючи на те, що багато з кримінальних правопорушень проти громадської безпеки мають транснаціональний характер, важливим є співпраця міжнародних організацій та країн у боротьбі з цими явищами. Обмін інформацією, спільні розслідування та впровадження спільних стратегій можуть значно підвищити ефективність протидії [2, с. 446].

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки вимагають комплексного підходу, щоб забезпечити безпеку та стабільність суспільства. Це включає в себе вдосконалення законодавства, підвищення ефективності правоохоронних органів, проведення профілактичної роботи та міжнародну співпрацю.

Однією з головних проблем є збільшення правопорушень, пов'язаних з тероризмом та екстремізмом. Правопорушники використовують сучасні технології для планування та виконання атак, що ставить під загрозу безпеку громадян та національну безпеку в цілому.

Наркотична злочинність є ще однією нагальною проблемою, яка поглиблює соціальні та економічні виклики. Незаконний обіг наркотиків не лише сприяє руйнуванню здоров'я громадян, але і порушує громадський порядок, створюючи загрозу для громадської безпеки.

Корупція в правоохоронних органах є ще однією серйозною тенденцією, яка ускладнює боротьбу з кримінальністю та порушує довіру громадян до системи правосуддя. Це впливає на ефективність протидії кримінальним елементам та створює небезпеку для громадської безпеки.

Для здійснення ефективного контролю над кримінальними правопорушеннями проти громадської безпеки необхідно вдосконалити

законодавство, зміцнити взаємодію між правоохоронними органами та впроваджувати сучасні технології в роботу правоохоронців [3, с. 100].

Необхідно зосередитися на профілактиці злочинності через розвиток соціальних програм та підтримку громадськості. Заохочення до співпраці між владою та громадянами може стати першорядним елементом у забезпеченні громадської безпеки.

Важливо також вдосконалити систему навчання та підготовки правоохоронних органів для відповіді на нові виклики та загрози. Тільки через постійне підвищення кваліфікації та використання передових методів можна досягти успіху у боротьбі з кримінальністю.

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки вимагають комплексного та системного підходу для їх вирішення. Співпраця між владою, правоохоронними органами та громадянами, а також використання сучасних технологій та ефективних стратегій профілактики можуть сприяти зменшенню рівня злочинності та підвищенню рівня громадської безпеки.

Список використаних джерел:

1. Артюхова В. В. Про кримінально-правове поняття «громадський порядок». Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії правопорушенням проти громадської безпеки та публічного порядку: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (18 квіт. 2019 р., м. Харків). Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2019. С. 28–30. http://idpnan.org.ua/files/artjuhova-v.v.-huliganstvo-kriminalnopravove-ta-kriminologichne-piznannya_d_.pdf
2. Байда А., Рудика В. Правопорушення проти громадського порядку та моральності в законодавстві України та країнах Європейського Союзу. Молодий вчений. Вип. 4. 2020. С. 445–448. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2086/2065>
3. Денисов С.Ф., Заїка Д.Є. Правопорушення проти громадського порядку: кримінологічна характеристика та питання запобігання Національною поліцією України. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. Вип. 1 (3). 2022. С. 99–115. <https://policeyistika.dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2022/04/denisov-zaika.pdf>

Чорненький О. А.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

ЕКСТРАДИЦІЯ

Інститут екстрадиції є ефективним правовим інструментом, що широко використовується в міжнародній співпраці між державами у сфері кримінального правосуддя. Він забезпечує невідворотність відповідальності та покарання осіб, які скоїли кримінальні діяння.

Вчені відмічають різні аспекти екстрадиції, і кожен з них розкриває це поняття по-різному.

Слід зазначити, що сьогодні єдиний підхід до розуміння змісту поняття «екстрадиція» відсутній. Так, Лисенко З.А. вважає, що екстрадиція – це передача злочинця державою, на території якої він знаходиться, іншій державі для дотримання принципу справедливості, а саме для судочинства або застосування до винної особи покарання (у разі винесення заочного рішення судом – обвинувального вироку або ухилення від органів правосуддя) [1]. У свою чергу Ільченко О.В. і С.М. Сенченко під екстрадицією в міжнародному праві розуміють арешт і подальшу передачу державою іншій державі на підставі запиту особи, яка підозрюється або звинувачується в скоєнні кримінального правопорушення, або вже засуджена, і намагається сховатися від правосуддя [2].

При цьому слід зазначити, що у юридичній літературі термін «екстрадиція» прийнято розглядати як і вузькому, так і у широкому значенні.

Так, у вузькому значенні екстрадиція сприймається як синонім поняття «видача особи для кримінального переслідування чи виконання вироку», а у широкому – постає як узагальнюючий термін, який охоплює як видачу для кримінального переслідування, так й суміжні із нею підінститути передачі осіб міжнародним судовим органам, а також інститут передачі осіб з метою відбування покарання.

Екстрадиція є важливим інститутом, який зберігає свої основні риси протягом багатьох століть. Термін «екстрадиція» має своє коріння у латинських словах «ex» - зовні і «tradere» - передавати, що вказує на передачу

чогось за межі, у даному випадку – особи, з однієї юрисдикції до іншої. Спочатку цей термін мав сутність передачі власності, речей з метою встановлення права власності для іншої особи.

Екстрадиційні відносини отримали конституційне регулювання в Україні. Конституція України у частині 2 статті 25 проголосила принцип невидачі власних громадян і визначила його як конституційний принцип. Громадянин України не може бути виданий іншій державі відповідно до цього конституційного принципу.

Згідно зі ст. 26 Конституції України іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, мають ті ж права і свободи, а також несуть ті ж обов'язки, що і громадяни України. Зазначено, що іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, визначеному законом.

Таким чином, екстрадиційні відносини в Україні є тісно пов'язаними з конституційними принципами, які гарантують права і свободи громадян, а також визначають принцип невидачі власних громадян.

На законодавчому рівні відсутній належний механізм правового регулювання процесуального статусу осіб, що підлягають екстрадиції у національному законодавстві. Проте з урахуванням змісту статті 574 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) можна зробити висновок, що екстрадиції підлягають наступні категорії осіб: підозрювані та обвинувачені на стадії досудового розслідування, а також підсудні та засуджені на стадії судового розгляду чи виконання вироку [3].

Стаття 574 КПК України визначає порядок екстрадиції і зазначає, що екстрадиція може бути здійснена згідно з міжнародними договорами України або на підставі принципу взаємності. Зазначається, що особа, яка перебуває на території України і є громадянином іншої держави, може бути видана з метою кримінального переслідування або виконання покарання.

Отже, екстрадиція – особливі правовідносини, в рамках яких держави співпрацюють у питанні видачі громадян, які вчинили злочинні діяння. Екстрадиція відбувається відповідно до правил, які закріплені міжнародними договорами та законодавствами держав. Резюмуючи викладене, саме недопущення уникнення покарання злочинців, що ховаються на території іноземних держав, забезпечує інститут екстрадиції. Боротьба зі злочинністю вимагає цього від усіх без винятку держав. Удосконалення даного інституту необхідне у всьому світі. Одним із способів удосконалення є можливість встановлення механізмів видачі особи у міжнародних договорах та встановлення відповідальності сторін у разі недобросовісного виконання запитів про видачу особи. На жаль, у деяких випадках пріоритетом є політичні питання та міждержавні відносини. При цьому страждають особи, відносно яких було скоєно правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Лисенко З.А. Проблеми екстрадиції в кримінальному провадженні. Організатори конференції. 2019. 456 с.
2. Ільченко О.В., С.М. Сенченко. Поняття та принципи екстрадиції у кримінальному процесуальному праві. Diss. Сумський державний університет, 2022.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI.

Чорноус Ю.М.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ**

Техніко-криміналістичне забезпечення правоохоронних органів є завжди відкритим питанням як для практиків, так і для науковців. Такий їх інтерес пояснюється тим, що: 1) уповноважені особи правоохоронних органів повинні ефективно протидіяти злочинцям, які кожного разу розробляють та пристосовують нові технічні засоби для вчинення кримінальних правопорушень; 2) наявні технічні засоби у правоохоронних органах інколи уже не можуть вирішити взагалі, або так ефективно, як розроблені чи пристосовані нові технічні засоби, сучасні поставлені перед ними задачі.

Використання технічних засобів правоохоронними органами відбувається під час доказування (збирання, перевірка, оцінка доказів) у кримінальному провадженні. Збирання доказів є одним із ключових елементів доказування. Наука і практика свідчать про те, що процес збирання доказів забезпечується не лише засобами криміналістичної тактики, а й засобами криміналістичної техніки. Тому розгляд техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів і є актуальним питанням.

Серед усіх уповноважених осіб правоохоронних органів саме слідчий вирішує головні завдання у протидії злочинності, зокрема і під час збирання доказів. Про це свідчить «широта» його повноважень, які передбачені кримінальним процесуальним законодавством України (зокрема, ст. 40, 93 КПК України 2012 року). Тому порушені у науковому повідомленні питання будуть розкриті у контексті діяльності слідчого.

Питання техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів

висвітлені у роботах таких вчених: В.В. Арешонкова, І.В. Гори, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, В.О. Коновалової, І. В. Пирога, В.М. Плетенця, Р.Л. Степанюка, В.В. Тіщенко, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, В.М. Шевчука, В.Ю. Шепітька, М.Г. Щербаковського та ін. Проте досі з'ясування поняття та змісту техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні, зважаючи на зміни суспільно-правового життя нашої держави, розвиток науково-технічного прогресу та подолання збройної агресії російської федерації, – залишається актуальним.

Наразі в науці використовуються, у деяких випадках практично паралельно, два поняття – «техніко-криміналістичне забезпечення» та «криміналістична техніка». Застосування поняття «техніко-криміналістичне забезпечення» відбувається в поєднанні із певним об'єктом чи діяльністю (якимось процесом) [1]. Тому з одного боку ці поняття є синонімічними, а з іншого – поняття «криміналістична техніка» застосовують переважно в науці та освітньому процесі, де охоплюються елементи цілісного змісту поняття. Техніко-криміналістичне забезпечення у більшості випадків пов'язують із якимось процесом, наприклад, діяльністю уповноважених суб'єктів (тобто існує в практичній площині).

Проведені дослідження [1] дозволили підсумувати, що техніко-криміналістичне забезпечення – це сукупність засобів, знарядь та система прийомів і рекомендацій їх застосування, які задовольняють уповноважених суб'єктів кримінального провадження та створюють умови для ефективного проведення досудового розслідування, судового провадження та запобігання кримінальним правопорушенням.

Що ж до визначення поняття «збирання доказів», то цей процес є першою і важливою складовою у забезпеченні процесу доказування у кримінальному провадженні. Його зміст полягає у пошуку фактичних даних, які дозволять встановити обставини кримінального правопорушення та забезпечити об'єктивність у досягненні завдань кримінального провадження.

Як вказує О.В. Капліна, збирання доказів є складною комплексною діяльністю суб'єктів доказування з їх виявлення, витребування, отримання, закріплення, збереження у встановленому порядку [2, с. 223].

Слід наголосити, що техніко-криміналістичне забезпечення слідчого як основного суб'єкта, уповноваженого на досудове розслідування, є ширшим, аніж інших осіб сторони обвинувачення (потерпілий, представник потерпілого, законний представник потерпілого), адже це впливає із його повноважень, що закріплені як в КПК України, так і спеціальних законах (закони України: «Про Національну поліцію» 2015 року, «Про Національне антикорупційне бюро України» 2014 року, «Про державне бюро розслідувань» 2015 року, «Про службу безпеки України» 1992 року та ін.).

У кримінальному процесуальному законодавстві відсутня спеціальна норма, яка б містила чітке визначення правових засад застосування криміналістичної техніки [3, с. 91]. Проте в окремих його положеннях прямо

передбачена можливість і регламентовано порядок використання науково-технічних засобів у різних випадках, в окремих з яких встановлена обов'язковість використання певного виду технічних засобів [4, с. 47]. Наприклад, п. 2 ч. 1 ст. 103; ч. 2, 3 ст. 104; п. 3, 4 ч. 2 ст. 105; ст. 107 КПК України передбачають вимоги до оформлення протоколів та додатків до них, в тому числі якщо процесуальна дія проводилась із застосуванням технічних засобів. У спеціальних профільних законах, якими теж керуються слідчі, також передбачені певні положення, які стосуються техніко-криміналістичного забезпечення. Приміром, у ч. 1 ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що поліція для виконання покладених на неї завдань та здійснення повноважень, визначених законом, може застосовувати такі технічні прилади, технічні засоби та спеціалізоване програмне забезпечення: 1) фото,- і відеотехніку, у тому числі техніку, що працює в автоматичному режимі, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень; 2) технічні прилади та технічні засоби з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз; 3) безпілотні літальні апарати та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню; 4) спеціальні технічні засоби перевірки на наявність стану алкогольного сп'яніння; 5) спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото,- і відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб та номерних знаків транспортних засобів [5].

Центральне місце у техніко-криміналістичному забезпеченні належить техніко-криміналістичним засобам, які ще називають засобами криміналістичної техніки та техніко-криміналістичними методами.

Ключові завдання, які вирішуються із застосуванням техніко-криміналістичних засобів, є: 1) виявлення, фіксація, вилучення і дослідження різних слідів і об'єктів; 2) фіксація процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів; 3) обробка і використання інформації слідів під час розслідування кримінальних правопорушень; 4) ведення різних криміналістичних обліків; 5) накопичення інформації, яка міститься у слідах кримінальних правопорушень, та створення на їхній основі реєстраційно-інформаційних і інформаційно-пошукових систем для швидкого розкриття кримінальних правопорушень; 6) профілактика причин і умов вчинення кримінальних правопорушень; 7) наукова організація праці уповноважених осіб, експертів, спеціалістів; 8) попереднє та експертне дослідження різних об'єктів [21, с. 13].

Таким чином, техніко-криміналістичне забезпечення збирання доказів є складним поняттям. Його зміст виявляється у двох значеннях: 1) сукупність засобів та знарядь, що призначені для виявлення, витребування, отримання, збереження, закріплення слідової інформації про кримінальне правопорушення; 2) діяльність з розробки, впровадження і використання засобів, знарядь, прийомів та рекомендацій їх застосування, а також створення сприятливих умов під час виявлення, витребування, отримання, збереження та

закріплення слідової інформації про кримінальне правопорушення.

Особливістю змісту техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні (на прикладі діяльності слідчого) є наявність таких основних елементів: 1) науково-технічні засоби; 2) техніко-криміналістичні методи; 3) уповноважений суб'єкт в особі слідчого. Об'єднуючим зв'язком цих трьох основних елементів виступає сам процес збирання доказів.

Нові завдання щодо техніко-криміналістичного забезпечення постали у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації, що вплинула на всі аспекти суспільного та правового життя нашої держави. За сучасних реалій відсічі збройної агресії російської федерації, запровадженням з 24 лютого 2022 року в Україні воєнного стану, кримінальне процесуальне законодавство, правозастосовна практика зазнали змін.

Нині, за умов розслідування воєнних злочинів, техніко-криміналістичне забезпечення проведення процесуальних дій повинно відповідати передовому досвіду іноземних держав. Наприклад, технології 3D сканування проведення процесуальних дій увійшли до повсякденної практики правоохоронних органів провідних світових та європейських держав, а нині – застосовуються правоохоронцями України. Також важливим напрямом є застосування мобільних ДНК-лабораторій, які результативно застосовуються на практиці.

Сучасною є технологія відеоконференції під час проведення процесуальних дій. Вона має широку сферу використання, адже процесуальні дії у режимі відеоконференції проводяться як під час досудового розслідування, так і судового розгляду; як під час здійснення кримінального провадження як у межах держави, так і в порядку міжнародного співробітництва. Власне криміналістичне забезпечення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції потребує формування єдиних, уніфікованих на міжнародному рівні підходів, що стосуються правової основи, технології, організації й тактики проведення.

Сучасні бази даних державних та правоохоронних органів, міжнародних організацій надають можливість інформаційно-довідкового супроводження розслідування та судового розгляду, забезпечують розшук безвісно зниклих осіб та підозрюваних у вчиненні злочинів.

Важливою формою криміналістичного забезпечення є проведення судових експертиз згідно з міжнародними стандартами (ISO/IEC 17025: 2006 та ін.). Важливою є уніфікація методик експертиз та гармонізація судово-експертної діяльності в Україні з відповідними міжнародними стандартами, зокрема, з вимогами Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) [7, с. 69].

Сьогодні нові завдання постають перед криміналістикою, яка використовуючи останні досягнення природничих, технічних та суспільних наук, пристосовує їх до розв'язання завдань судочинства, трансформує у

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ криміналістичну практику, а нині здійснює техніко-криміналістичне забезпечення розслідування та судового розгляду справ про воєнні злочини.

Список використаних джерел:

1. Чорноус Ю.М., Дульський О.Л. Поняття та зміст техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів. *Юридичний науковий електронний журнал*. Вип. № 7. 2023. С. 445-449. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/105>
2. Капліна О. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 2013 р.). ОДУВС, Одеса, 2013. С. 223–229.
3. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського / 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Право, 2020. 752 с.
4. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.
5. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 № 580-VIII : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
6. Пряхін Є.В. Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень : навч. посібник. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 164 с.
7. Нестор Н. В. Поняття стандартизації судово-експертної діяльності. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. 64. С. 68–77. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.04>.

Шаповалова І.

суддя Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області,
викладач (суддя-тренер)
Національної школи суддів України,
доктор філософії в галузі права

Шаповалова О.

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОЦІНКА ЮРИСДИКЦІЙНОГО ІМУНІТЕТУ ДЕРЖАВИ
В ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ ІНСТИТУЦІЙ В
ПИТАННЯХ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЯКА ЗАВДАНА
ЗБРОЙНИМИ КОНФЛІКТАМИ**

Підходи щодо оцінки юрисдикційного імунітету держави та вирішення питання щодо визначення та відшкодування шкоди, яка завдана збройними конфліктами, суттєво різняться та не є одностайними навіть в практиці тих

міжнародних судових інституцій, які розглядають це питання.

Підхід Міжнародного суду ООН викладений в рішенні у справі про юрисдикційні імунітети держави (*Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)*, Judgment, I.C.J. Reports 2012, p. 99) [1].

У цій справі витлумачено, що питання права держави на імунітет у судах іншої держави абсолютно різниться від питання міжнародної відповідальності такої держави і обов'язку репарацій (§ 100), однак «звичаєве міжнародне право продовжує вимагати надання державі імунітету у випадку деліктів, що, як стверджується, були вчинені на території іншої держави збройними силами та іншими органами держави в ході збройного конфлікту» (§78) [1].

Однак в цьому рішенні також заслуговує на увагу окрема думка судді Cançado Trindade, який дотримується думки, що доктрина державного імунітету в наш час піддається все більшій кількості обмежень, тенденція полягає в тому, щоб зменшити її застосування з огляду на розвиток прав людини, які зміцнюють позиції особистості, зважаючи на те, що міжнародно-правові імунітети виникли в той час, коли індивідуальних прав практично не існувало і коли держави потребували більшого захисту від можливого переслідування через зловживання судовими процесами. *Jus cogens* стоїть над прерогативою або привілеєм державного імунітету з усіма наслідками, що випливають звідси, таким чином уникаючи заперечення справедливості та безкарності. Також зазначено, що не існує державного імунітету щодо міжнародних злочинів, грубих порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права (§315) [2].

Ця окрема думка цілком корелюється з положеннями, які викладені у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., якою регламентовано, що норма *jus cogens* є імперативною нормою загального міжнародного права, яка приймається і визнається міжнародною спільнотою держав у цілому як норма, відхилення від якої недопустиме, і яка може бути змінена лише наступною нормою загального міжнародного права, що носила б такий самий характер (ст. 53). Статус імперативних норм означає неможливість їх зміни або скасування суб'єктами права та загальне зобов'язання дотримуватись їх диспозиції. Більшість імперативних норм міжнародного права установлюють зобов'язання щодо усієї спільноти держав (*erga omnes* – зобов'язання перед усіма) [3].

Далі логічно послідовним розглянемо підходи щодо оцінки юрисдикційного імунітету держави та вирішення питання щодо визначення та відшкодування шкоди, яка завдана збройними конфліктами, які застосовуються в практиці ЄСПЛ.

Серед чисельності справ, які розглядав ЄСПЛ, вирішуючи питання про те, чи переважає юрисдикційний імунітет над порушенням Конвенції, слід зазначити, що лише у двох справах розглядалось питання про те, чи можуть держави покладатися на юрисдикційний імунітет у справах, пов'язаних з

порушенням імперативних та невідступних норм *jus cogens*: справа щодо цивільно-правових вимог про компенсацію шкоди життю та здоров'ю, спричиненої іноземною державою внаслідок застосування тортур (*Al-Adsani v. the United Kingdom* (2001) [4]; справа про імунітет проти примусового виконання рішень (*Kalogeropoulou and others v. Greece and Germany* (2002) [5].

Цікавим є той факт, що рішення від 21 листопада 2001 року у справі *Al-Adsani v. the United Kingdom*, в якому Велика палата Суду вирішила, що Кувейт може покладатися на імунітет держави проти позову, поданого у Сполученому Королівстві щодо актів катувань, нібито вчинених членом уряду Кувейту, було прийнято найменшою можливою більшістю – дев'ять голосів проти восьми, з кількома рішучими запереченнями з боку суддів меншості [4].

І хоча ЄСПЛ у двох зазначених справах не визнав порушення ЄКПЛ, про яке зазначали заявники, на увагу заслуговує оцінка Суду щодо того, що державний імунітет не є абсолютним, а обмежується певними діями держави, і що від нього можуть бути відступи.

Загальноновизнано, що заборона деяких воєнних злочинів, включаючи заборону вбивств проти цивільного населення, є частиною *jus cogens*. Враховуючи, що державний імунітет не є абсолютним, а обмежується певними діями держави, і що від нього можуть бути відступлені за різних обставин, логічним висновком видається те, що імунітет держави не може перешкоджати судовому виконанню норми *jus cogens*, яка забороняє певні воєнні злочини.

Відповідно, жодна держава не може покладатися на імунітет держави у справах про відшкодування шкоди, завданої збройним конфліктом або військовою агресією, а застосування імунітету держави не дорівнює відмові у правосудді і це узгоджується з правилом *pacta tertiis*, викладеним у статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6].

У цьому контексті слід навести практику ЄСПЛ, яка дозволяє жертвам збройних конфліктів подавати позови, якщо вони вичерпали національні засоби правового захисту.

Так, у справах *Chiragov and Others v. Armenia* [7] та *Sargsyan v. Azerbaijan* [8] за позовами проти Вірменії та Азербайджану у зв'язку з конфліктом у Нагірному Карабасі та навколо нього Суд виходив з того, що «деякі ситуації – зокрема ті, що пов'язані з тривалими конфліктами, – насправді не піддаються повному відшкодуванню», а також «завершенню вирішення на політичному рівні». Процес відшкодування шкоди більше відповідає завданій шкоді та їх потребі в ширшому спектрі заходів з відшкодування шкоди. Суд постановив, що навіть якщо після конфлікту важко визначити та довести кожну шкоду для великої кількості жертв, враховуючи «велику кількість невідомих», присудження компенсації все одно є доречним за порушення, пов'язані з руйнуванням будинків, жорстоким поведінням та позасудовими стратами.

У практиці міжнародних судових інституцій існують різні підходи до

оцінки юрисдикційного імунітету держави у справах щодо відшкодування шкоди, завданої збройними конфліктами: або як визнання за державою абсолютного імунітету від юрисдикції іноземних судів при заподіянні шкоди під час збройного конфлікту, або як державний імунітет не є абсолютним і може обмежуватися у разі порушення норм *jus cogens*. І остання позиція є своєрідною тенденцією до того, що мають бути винятки та обмеження застосування юрисдикційного імунітету держави з метою недопущення безкарності при вчиненні міжнародних злочинів та порушень прав людини під час збройних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening), Judgment, I.C.J. Reports 2012, p. 99. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/143/143-20120203-JUD-01-00-EN.pdf>.
2. Dissenting opinion of Judge C. Trinande. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/143/143-20120203-JUD-01-04-EN.pdf>.
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів, 1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
4. Рішення ЄСПЛ у справі Al-Adsani v. the United Kingdom (2001). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-59885>.
5. Jus Cogens vs. State Immunity, Round Two: The Decision of the European Court of Human Rights in the Kalogeropoulou et al. v. Greece and Germany Decision URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/jus-cogens-vs-state-immunity-round-two-the-decision-of-the-european-court-of-human-rights-in-the-kalogeropoulou-et-al-v-greece-and-germany-decision/439C684CB2AAD0C26BDC17129D757AF3>.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 04 листопада 1950 р.) зі змінами. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf.
7. Рішення ЄСПЛ у справі Chiragov and Others v. Armenia (2015). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-155353>.
8. Рішення ЄСПЛ у справі Sargsyan v. Azerbaijan (2015). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-15>.

Шаровський Д.А.

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Науковий керівник:

Галенко Ю.П.

старший викладач кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE AND SOCIO-PEDAGOGICAL SUPPORT FOR THE PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS UNDER MARTIAL LAW

Martial law is a special legal regime introduced in Ukraine or in some of its localities in the event of armed aggression or threat of attack, danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity and provides for the provision of appropriate state authorities, military command, military administrations and local self-government bodies powers necessary to avert the threat, repulse armed aggression and ensure national security, eliminate the threat of danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity, as well as the temporary restriction of the constitutional rights and freedoms of a person and citizen, as well as the rights and legitimate interests of legal entities, due to the threat period of validity of these restrictions [4].

This regime shall be established when there is a real danger to the population and territorial integrity of Ukraine, and this can lead to mass riots by confused citizens in various spheres of society. The mass flow of information during military operations can cause various feelings and experiences that negatively affect the psychological state of civilian population.

Russian aggression against Ukraine caused a number of challenges for the psychological service and employees of educational institutions, namely:

- significant increase in the number of participants in the educational process who received psychological injuries of various degrees as a result of military actions and need constant psychological support and assistance;
- shortage of practical psychologists/psychological support services during the educational process due to the increase in the number of people who desperately need it;
- insufficient training of teaching staff to provide basic psychological support and to work with children who have suffered from psychological traumas;
- non-awareness of parents regarding the peculiarities of children's mental

health and the possibility of providing them with psychological support [3].

Studying in institutions with specific conditions of study hardens applicants for higher education in various aspects, but direct military actions can be a severe test for unprepared boys and girls, and therefore the teaching staff is destined to minimize the consequences of the received stress. Thus, every employee with a pedagogical education should know methods and techniques of providing psychological first aid being ready for various manifestations of fear, aggression and panic.

Psychological first aid (PFA) is a set of general human support measures and practical psychological assistance to people who have been exposed to significant stress. Its provision does not require significant professional training, sufficient pedagogical knowledge obtained within the framework of general educational psychological information, and a natural ability to show compassion. An important characteristic of psychological first aid is its simplicity. The need for psychological first aid depends on the depth of the impact of the event on a person. The degree of impact is usually defined as minor, moderate or severe. In most cases, Psychological first aid is provided during a severe impact of a psycho-traumatic event on a person. It is the assessment of the victim's behavior that is decisive for making a decision to provide psychological first aid [1].

PFA algorithm:

✓ Make contact with a victim. Tell who you are and what functions you perform. Say that you are here to help, or that help is coming soon, that you have taken care of it.

✓ Make sure the person feels safe. It is better to hold the conversation in a safe, isolated place. Inform the person about privacy.

✓ Ask how to help. Although some needs may be obvious, such as clothing, always ask victims what they need and what their problems are.

✓ Ask the person if he/she wants to talk about what happened, about his/her fears and feelings. Listen to the person carefully, try to reassure him/her that his/her reactions are normal, and make sure he/she is not alone. If the person does not want to talk, just stay close.

✓ Ask if there is someone who can take care of him/her or someone you can talk to at home [2, p.15].

Psychological assistance and socio-pedagogical support for participants of the educational process under the conditions of martial law are critically important components of ensuring physical and psychological well-being of particularly vulnerable categories of the population. They help students, teachers, parents and the entire education community to overcome difficulties caused by events related to war. Systematic psychological support helps to avoid traumatic consequences and promotes psychological rehabilitation. Moreover, socio-pedagogical support helps to ensure the normal course of the educational process in unusual conditions. It is important to ensure access to these services for all those in need in order to create conditions for the development of the next generation and the recovery of society after the crisis.

References:

1. Methodological recommendations “First psychological aid. Algorithm of actions”. Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 04, 2022 No. 1/3872-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1387729-22#Text> (date of addressing: 12.10.2022).
2. Psychological First Aid “Guide for Members of the Rapid Response Unit of the Red Cross Society of Ukraine”, Kyiv, 2017.
3. Psychosocial support of participants in the educational process. Educational and methodological manual. / Andreenkova V. L., Voitsyakh T. V., Hrytsiv I.P., Melnychuk V. O., Sablina N. O., Flyarkovska O. V., Kharkivska T. A. - К., 2023. 149 p.
4. The Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law” / News of Verkhovna Rada of Ukraine, 2015, No. 28, Art. 250.

Шевченко В. М.

завідувач сектору
фізико-хімічних досліджень
Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України,
кандидат хімічних наук

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛИНИСТИХ ҐРУНТІВ**

Останнім часом все частіше на дослідження надходить глина як об’єкт незаконного видобутку корисних копалин.

Згідно з Постановою КМУ «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» від 12.12.1994 р. №827 (у редакції постанови КМУ від 28.12.2011 р. №1370) [1] і «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ глинистих порід», затвердженої наказом ДЗК від 17.12.2004 р. № 263 [2] глина віднесена до корисних копалин загальнодержавного значення.

Підставою для віднесення досліджуваних ґрунтів до глин є положення, наведені в Державному стандарті України ДСТУ Б В.2.1.2–96 «Ґрунти. Класифікація» [3]. Згідно з цим документом до виду глинистих ґрунтів належать дисперсні зв’язані осадові мінеральні породи, які поділяються на декілька різновидів залежно від гранулометричного складу, пластичності, текучості, засоленості, умісту органічної речовини та інших ознак.

Пластичність – одна з властивостей ґрунтів, яка свідчить про деякі суттєві особливості складу й стану ґрунтової маси. Під пластичністю розуміється властивість ґрунтової маси без розриву суцільності змінювати свою форму під впливом тиску ззовні та зберігати цю форму після усунення

впливу зовнішнього середовища. Пластичність може проявлятися тільки в певних інтервалах вологості; максимальне значення вологості називається «верхньою межею текучості (плинності)», а мінімальне значення вологості – «нижньою межею пластичності (розкочування)». Число пластичності (I_p) – це різниця між значеннями вологості ґрунту в стані текучості та в стані пластичності.

Число пластичності визначається за формулою (1):

$$I_p = W_L - W_p, \quad (1)$$

де

W_L – вологість ґрунту у стані текучості;

W_p – вологість ґрунту у стані пластичності.

На підставі цього показника до глин належать ґрунти з показником $I_p > 17$, у тому числі різновиди легких глин з $I_p = 17-27$, різновиди важких глин $I_p > 27$. Ґрунти з числом пластичності менше 7 належать до супісків, а з I_p в межах 7–17 – до суглинків [3].

Вологість ґрунту в стані текучості (W_L) і в стані пластичності (W_p) визначаються згідно з ДСТУ БВ.2.1-17:2009 «Основи та підвалини будинків і споруд. Ґрунти. Методи лабораторного визначення фізичних властивостей» [4], у якому досягнення межі текучості (верхньої границі пластичності) устанавлюється за допомогою спеціального пристрою – балансирного конусу, який занурюється у змочену ґрунтову масу.

Визначення границі текучості. Границю текучості визначають, як вологість пригатовленої з досліджуваного ґрунту пасти, коли балансирний конус поринає під дією власної ваги за 5 с на глибину 10 мм. Зразок ґрунту природної вологості розминають шпателем у порцеляновій чашці або нарізають ножом у вигляді тонкої стружки (з додаванням дистильованої води, якщо це потрібно), видаливши з нього рослинні залишки, крупніші ніж 1 мм, відбирають із подрібненого ґрунту методом квартування зразок масою близько 300 г і протирають крізь сито з діаметром отворів 1 мм. Зразок витримують у закритій скляній посудині не менше 2 год. Далі зразок ґрунту в повітряно-сухому стані розтирають, зволожують дистильованою водою до стану густої пасти, перемішуючи шпателем. Для видалення надлишку вологи виконують обтиснення ґрунтової пасти, що закладається в бавовняну тканину між аркушами фільтрувального паперу, під тиском (прес, вантаж). Не допускається додавати у ґрунтову пасту сухий ґрунт.

Підготовлену ґрунтову пасту ретельно перемішують шпателем і невеликими порціями щільно (без повітряних порожнин) укладають у циліндричну чашку до балансирного конуса. Поверхню пасти загладжують шпателем урівень із краями чашки. Балансирний конус, змазаний тонким шаром вазеліну, підводять до поверхні ґрунтової пасти так, щоб його вістря торкалось пасти. Потім плавно відпускають конус, дозволяючи йому поринати в пасту під дією власної ваги. Занурення конуса в пасту протягом 5 с на глибину 10 мм показує, що ґрунт має вологість, яка відповідає границі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

текучості. При зануренні конуса протягом 5 с на глибину менше як 10 мм ґрунтову пасту витягають із чашки, приєднують до пасти, що залишилася, додають небагато дистильованої води, ретельно перемішують і повторюють операцію занурення конуса. При зануренні конуса за 5 с на глибину більше ніж 10 мм ґрунтову пасту із чашки перекладають у порцелянову чашку, злегка підсушують на повітрі, безупинно перемішуючи шпателем і повторюють операцію занурення конуса.

По досягненні границі текучості з пасти відбирають зразки масою від 15 г до 20 г для визначення вологості. Це значення вологості називається вологість ґрунту у стані текучості – W_L .

Визначення границі розкочування. Границю розкочування (пластичності) визначають як вологість приготовленої з досліджуваного ґрунту пасти, коли паста, що розкочується в джгут діаметром 3 мм, починає розпадатися на шматочки завдовжки від 3 мм до 10 мм. Для дослідження використовують частину ґрунту від 40 г до 50 г, підготовленого для визначення текучості.

Підготовлену ґрунтову пасту ретельно перемішують, беруть невеликий шматочок і розкочують долонею на скляній або пластмасовій пластинці до утворення джгута діаметром 3 мм. Якщо при цій товщині джгут зберігає зв'язність і пластичність, його збирають у грудку і знову розкочують до утворення джгута діаметром 3 мм. Розкочувати треба, злегка натискаючи на джгут, довжина джгута не повинна перевищувати ширини долоні. Розкочування продовжують доти, поки джгут не починає розпадатися за поперечними тріщинами на шматочки завдовжки від 3 мм до 10 мм. Шматочки джгута, що розпадається, збирають у стаканчики, які накриваються кришками. Коли маса ґрунту в стаканчиках досягне від 10 г до 15 г, визначають вологість ґрунту. Це значення вологості називається вологість ґрунту у стані пластичності – W_p .

Вологість ґрунту визначається стандартним методом – висушування в шафі при 105°C до постійної ваги згідно з [4].

Таким чином, число пластичності, яке перевищує 17, дозволяє достовірно віднести досліджувані ґрунти до глин.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 р. №827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 р. №1370) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF#Text>

2. Наказ Державної комісії України по запасах корисних копалин при Державному комітеті природних ресурсів України від 02.12.2004 р. №263 «Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ глинистих порід»

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1595-04>

3. ДСТУ Б В.2.1-2-96. Основи та підвалини будинків і споруд. Ґрунти.

Класифікація. [Чинний від 1997-07-01] Вид. офіц. Київ: Державний комітет України у справах містобудування і архітектури, 1997. 47 с.

4. ДСТУ БВ.2.1-17:2009. Основи та підвалини будинків і споруд. Ґрунти. Методи лабораторного визначення фізичних властивостей. [Чинний від 2010-10-01] Вид. офіц. Київ: Мінрегіонбуд України, 2010. 32 с.

Шевченко Д. В.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

Спільна участь у кримінальних правопорушеннях визнається як активна співпраця між двома чи більше суб'єктами у вчиненні умисних злочинів. Ця форма кримінальної діяльності має свої особливості, які можна визначити наступним чином:

— Для її настання потрібно, щоб дві або більше особи брали участь у вчиненні кримінального правопорушення, що збільшує ступінь загрози суспільству. Кількість учасників може перевищувати два, і це залежить від конкретного законодавства.

— Ключовою особливістю є те, що кримінальне правопорушення може бути здійснене лише завдяки спільній діяльності всіх співучасників, і при цьому окремі з них можуть не мати всіх ознак злочину, визначених у відповідному законі.

— Спільна участь може набувати різних форм, включаючи спільне виконання, організацію, підбурювання та пособництво. Кожна з цих форм визначається розподілом ролей між учасниками та характером їхніх дій або бездіяльності [1, с.78].

На практиці форми та види співучасті можуть взаємодіяти та переплітатися. Наприклад, організатор, підбурювач та пособник можуть також бути співвиконавцями. Розрізнення цих ролей має важливе значення для визначення ступеня загрози для суспільства та відповідальності учасників.

Співучасть може мати місце на різних етапах вчинення кримінальних

правопорушень, включаючи готування, спробу та завершення. Наприклад, співучасть на завершальному етапі може включати дії пособника, спрямовані на приховування слідів злочину. У цьому випадку попередня домовленість між учасниками є основним фактором для визначення пособництва і відокремлює цю форму співучасті від причетності до злочину.

Співучасть у кримінальних правопорушеннях може бути визнана лише в разі, коли в акті злочину беруть участь мінімум дві особи, проте це число може перевищувати встановлену норму законодавцем. Важливою умовою є те, що кожен з учасників повинен володіти всіма обов'язковими ознаками суб'єкта злочину, а саме, бути фізичною особою та досягти віку кримінальної відповідальності.

Спільна участь – це взаємодія, де кожна з осіб може мати свої ролі та функції, проте результат кримінального правопорушення є спільним досягненням всіх учасників, кожен з яких вніс свій власний вклад.

Спільність у співучасті виявляється через три першорядні моменти:

- Кримінальне правопорушення вчиняється в результаті спільних зусиль всіх учасників.
- Існує причинний зв'язок між діями співучасників і кримінальним правопорушенням, хоча цей зв'язок може бути опосередкованим і виявлятися через свідому діяльність виконавця.
- Досягнутий наслідок у кримінальному правопорушенні є єдиним, неподільним і загальним для всіх співучасників, які несуть відповідальність незалежно від своєї конкретної ролі у скоєнні злочину.

Співучасть у злочині є однією з форм кримінальної активності, яка не надає додаткових підстав для настання кримінальної відповідальності. Відповідно до положень статті 2 частини 1 Кримінального кодексу України основою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України. Ця норма також застосовується до випадків спільного вчинення злочину.

У той же час межі відповідальності співучасників визначаються залежно від характеру та ступеня участі кожного з них у вчиненні конкретного кримінального правопорушення. Ця участь визначається роллю, свідомістю щодо дій інших співучасників та іншими обставинами. Кожен співучасник несе відповідальність лише за ту частину кримінального правопорушення, яку він вчинив та усвідомив індивідуально.

Правила кваліфікації вчинків виконавця (співвиконавця) аналогічні тим, за якими відповідає особа, яка вчинила злочин самостійно, без співучасті. Вони підпадають під статтю Особливої частини Кримінального кодексу України, які визначають кримінальні правопорушення, вчинені відповідно до цих правил, без посилання на частину 2 статті 27 Кримінального кодексу України [2, с.56].

Кваліфікація дій організатора, пособника чи підбурювача визначена в

частині 2 статті 29 Кримінального кодексу України і не стосується випадків, коли вони одночасно брали участь у вчиненні кримінального правопорушення разом із виконавцем. В таких ситуаціях їхні дії повинні кваліфікуватися згідно зі статтею Особливої частини Кримінального кодексу України, яка визначає кримінальне правопорушення, вчинене виконавцем.

Згідно з положеннями частин 3 та 5 статті 29 Кримінального кодексу України співучасники можуть нести різну відповідальність, включаючи організатора, пособника чи підбурювача з одного боку, і виконавця, з іншого. Різницю визначають такі обставини:

Ознаки, які характеризують окремого співучасника кримінального правопорушення.

Розходження в умислі співучасників щодо обставин, які ускладнюють відповідальність.

Відсутність в умислі співучасників певних обставин.

Співучасники несуть відповідальність лише за дії, вчинені в рамках узгодженої угоди між ними. У випадку незавершеного кримінального правопорушення, виконавець ініціює відповідальність інших співучасників через свої дії або бездіяльність, і ця відповідальність визначається ступенем відповідності правовій оцінці дій організатора, пособника чи підбурювача. Таким чином, принцип визначення меж відповідальності співучасників залишається незмінним, і вони не можуть нести більшу відповідальність, ніж виконавець за вчинене ним кримінальне правопорушення. Цей принцип застосовується як до ситуацій, коли кримінальна діяльність була в стадії готування, так і до спроби чи завершення злочину [3, с.80].

Отже, співучасть у кримінальних правопорушеннях може набувати різні форми і включати різні ролі учасників, що робить її складною та різноманітною в юридичному контексті.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України : Загальна частина: підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.
2. Кримінальне процесуальне право України : навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 774 с.
3. Кримінальне право. Загальна частина (у таблицях і схемах) : навчальний посібник / О. С. Бондаренко, М. О. Думчиков. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 114 с.

Шендрик Ю.В.

викладач кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах ефективно розслідування кримінальних правопорушень в сфері економіки має вирішальне значення для забезпечення економічної стабільності держави. Останнім часом значно побільшало кримінальних проваджень про злочини, учинені службовими особами в сфері державних закупівель, що напряму впливає на обороноздатність країни.

При розслідуванні таких кримінальних проваджень необхідною умовою, відповідно до п.6 ч.2 ст. 242 КПК України, є визначення розміру завданих кримінальними правопорушеннями матеріальних збитків [1]. Зазвичай з цією метою під час досудового розслідування призначається судова економічна експертиза, однак при призначенні та проведенні вказаної експертизи виникають деякі проблемні питання.

Аналізуючи судову практику, можна зробити висновок, що останнім часом зросла кількість вироків, у яких визнано недопустимими доказами висновки судової економічної експертизи. Так, наприклад, вироком Дарницького районного суду м. Києва від 04 травня 2023 року у справі № 753/18878/18 осіб визнано невинуватими у скоєнні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 366, ч. 5 ст. 191 КК України [2]. Також вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 28 березня 2023 року у справі № 761/19455/22 осіб визнано невинуватими у скоєнні злочинів, передбачених ч.3 ст. 191, ч.1 ст.366 КК України [3].

При цьому однією з підстав ухвалення вказаних вироків було визнання недопустимими доказами висновків судової економічної експертизи, оскільки вони ґрунтуються на довідках Держаудитслужби, отриманих на підставі звернення правоохоронних органів. На думку суду, довідки, отримані на підставі таких звернень, не є доказами у кримінальному провадженні у розумінні ст. 84 КПК України, оскільки вони отримані у непередбаченому КПК України порядку.

Проблема полягає у тому, що у кримінальних провадженнях про злочини в сфері економіки залучення спеціалістів Держаудитслужби є необхідним, разом з тим, як правильно зазначено у вирокі суду, КПК не передбачено право або обов'язок спеціаліста встановлювати дотримання або порушення окремих питань фінансово-господарської діяльності шляхом проведення перевірки з питань, які відповідно до ч. 1, п. 1 ч.5 ст. 69 КПК

можуть бути предметом експертного дослідження [2].

Однак призначення судової економічної експертизи, яка за своєю специфікою є досить складною та довготривалою, потребує ретельної підготовки: вилучення великої кількості документів та їх систематизація, проведення судової почеркознавчої або будівельно-технічної експертизи тощо.

Вирішенням проблеми могла б бути можливість попереднього призначення документальної ревізії з метою встановлення механізму вчинення кримінального правопорушення та осіб, які до нього можуть бути причетні.

Також слід зазначити, що проведення ревізії іноді є єдиним засобом виявлення та документування кримінального правопорушення, без якого в подальшому неможливе проведення судової будівельної, судової економічної та інших видів експертиз. Справа у тому, що методика проведення ревізії значно відрізняється від методики проведення тієї ж судової економічної експертизи, а також суттєво відрізняються повноваження експертів та службових осіб органів державного фінансового контролю [4].

Однак процесуального порядку призначення документальної ревізії під час досудового розслідування КПК України не передбачено.

Таким чином, виникає «замкнене коло», оскільки і призначення документальної ревізії в порядку, передбаченому ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», і отримання правоохоронними органами довідок від Держаудитслужби із посиланням на ч. 2 ст. 93 КПК України фактично призводить до визнання їх недопустимими доказами та з урахуванням доктрини «плодів отруйного дерева» в подальшому тягне за собою і визнання недопустимим доказами висновків судової економічної експертизи. Фактично це призводить до неефективного витрачання бюджетних коштів правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування, оскільки вартість проведення експертиз є досить високою. Через існуючі умови заздалегідь можна зробити висновок, що вона не буде державі відшкодована, і це є неприпустимим в умовах воєнного стану.

На нашу думку, з метою вирішення зазначених проблемних питань необхідно внести зміни до КПК України щодо визначення процесуального статусу ревізії, а також підстав і процесуального порядку її призначення на стадії досудового розслідування. Вказані зміни дозволять уникнути в подальшому питань щодо допустимості отриманих доказів, у тому числі висновків судової економічної експертизи, та підвищити ефективність розслідування злочинів економічної спрямованості.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.11.2023).
2. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 04 травня 2023 року у справі №

3. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 28 березня 2023 року у справі № 761/19455/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109844310>.

4. Шендрик Ю.В. Деякі проблемні питання призначення ревізії та використання її висновків у кримінальному провадженні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ № 2, 2023. с. 337-344.

5. https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/08/2/NV_2-2023-349-356.pdf

Шепеленко Д. К.

курсант

Бідняк Г. С.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТАМИ-КРИМІНАЛІСТАМИ У ВІДДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку криміналістики у сфері правопорядку є ключовим фактором в боротьбі зі злочинністю, яка постійно мінлива та завжди вимагає адаптації правоохоронних органів. У цьому контексті виникає актуальна проблема кадрового забезпечення експертів криміналістів у відділах поліції, що потребує ретельного системного аналізу та невідкладного вирішення. Така проблема викликає серйозне занепокоєння, загрожуючи ефективності кримінальних розслідувань та впливаючи на судовий процес, особливо у воєнні часи в нашій країні. В умовах сучасного криміногенного середовища, де технології та методи злочинів стають все складнішими, великої важливості набуває кваліфікована фахова підтримка в роботі правоохоронних органів. Проблема недостатності спеціалістів-криміналістів у відділках не лише гальмує процес розслідування, але й може поставити під сумнів надійність судових вироків та систему правосуддя в цілому і у випадках засудження невинних у скоєнні злочинів осіб.

За останні роки спостерігається динамічне зростання обсягів злочинності та розширення спектра кримінальних порушень, що необхідно враховувати при формуванні кадрового складу. Стратегічне збільшення кількості криміналістів стає критичною необхідністю для забезпечення ефективного розслідування і виходу на новий рівень протидії злочинності. Рівень злочинності підвищується разом зі складністю розслідування злочинів.

Злочинці використовують більш потужні засоби та методи для вчинення протиправних дій, а також для приховання їх від правоохоронних органів. Вони також вдосконалюють методи протидії розслідуванню. Це відбувається не тільки через стрімкий потік злочинності сьогодні, а й через розвиток криміналістичної науки та повільне її фактичне відображення та можливість застосування її розробок на практиці. Окреслене становище вимагає від криміналістичної науки більш дієвих зусиль, спрямованих на своєчасне забезпечення практики досудового розслідування криміналістичною “продукцією”, озброєння слідчих, наділених новими процесуальними повноваженнями, такими криміналістичними засобами, методами та технологіями, які дозволили б реально підвищити ефективність їх діяльності [1, с. 272].

У випадках відсутності спеціаліста-криміналіста на перших етапах розкриття злочинів, знання та навички слідчого у сфері криміналістичної науки та практики можуть значно прискорити розслідування. Хоча деякі науковці зводять криміналістичне забезпечення лише до знань і вмінь, оминаючи увагою низку важливих обставин: те, що самі собою криміналістичні знання й уміння не виникають, вони формуються в процесі певної наукової чи навчальної діяльності; такі знання й уміння реалізуються в діяльності розкриття та розслідування злочинів; такі знання та вміння можна застосовувати, коли вони вже були втілені та застосовані на практиці [1, с. 274]. На відміну від випадку, коли слідчий такими знаннями та навичками не володіє достатньо добре на практиці для правильного застосування криміналістичних засобів і методів.

Криміналістична наука є основою розслідування злочинів. Вона є базою для встановлення слідчим обставин злочину, ідентифікації злочинця та речових доказів. Для ефективного виконання своїх обов'язків слідчі повинні мати глибокі знання основ криміналістики, не беручи до уваги більш спеціалізовані питання цього напрямку. Однак у практиці часто спостерігається недостатня підготовка слідчих до застосування своїх криміналістичних знань і вмінь. Це може призвести до негативних наслідків, таких як уповільнення розслідування, зниження якості розслідування та зменшення ефективності діяльності органів внутрішніх справ в цілому. Адже знання та вміння прямо впливають на можливість слідчих правильно та своєчасно застосовувати та використовувати криміналістичні методи та засоби при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Основними причинами недостатньої підготовки слідчих до самостійного застосування криміналістичної науки на практиці є недосконалість та складність системи підготовки та навчання слідчих, а також нестача фінансування та невисока престижність професії слідчого. Система підготовки слідчих в Україні є досить складною й, так би мовити, сумбурною. Швидкісні темпи вивчення багатьох дисциплін дають мало можливостей майбутнім слідчим більш поглиблено вивчити ті, які у більшості випадків

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
знадобляться на практиці при виконанні професійних обов'язків.

Наразі вчені пропонують механізми розв'язання проблемних питань, що існують у відділах криміналістичного забезпечення та впливають на якість проведення слідчих (розшукових) дій, які полягають у: 1) нормативно-правовому регулюванні діяльності спеціаліста; 2) матеріально-технічному забезпеченні на належному рівні; 3) узгодженості дій спеціаліста з представниками інших служб; 4) розширенні штату інспекторів-криміналістів у територіальних відділеннях поліції, враховуючи обсяг та специфіку реальних завдань; 5) дотриманні нормованого робочого часу, що впливає на рівень зосередженості уваги під час збирання доказів; 6) виконанні службових завдань, що відповідають безпосереднім функціональним обов'язкам тощо [3, с. 18]. Також доцільно буде приділити більше уваги безпосередньо системі підготовки слідчих для підрозділів Національної поліції, переглянути та внести відповідні зміни, які посприяють розв'язанню даної проблеми.

З урахуванням вищезазначених аспектів розв'язання проблеми кадрового забезпечення експертів криміналістики визначається як важливе та невідкладне завдання. Активізація заходів повинна бути комплексною, з фокусом не лише на збільшенні кількості фахівців, але й на їхній кваліфікаційній підготовці, матеріальному забезпеченні та використанні передових технологій. Доцільним буде й підвищення якості знань та вмінь слідчими, що, безумовно, трохи зменшить критичну необхідність залучення більшої кількості експертів в найкоротший час та надасть можливість підготувати кваліфікованих спеціалістів. Лише такий підхід забезпечить не тільки високий стандарт криміналістичної роботи, але й підвищить ефективність правоохоронних органів у розкритті та запобіганні злочинам.

Список використаних джерел:

1. Берназ П. В. Проблема поняття і змісту криміналістичного забезпечення слідчої діяльності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / головний редактор В.В.Середа. –Львів: ЛьвДУВС, 2015. Вип. №4. – С. 408.
2. Бідняк Г. С. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств: монограф. / Г. С. Бідняк. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 152 с. URL: 1. Монографія Бідняк.pdf(dduvs.in.ua) (дата звернення: 06.12.2023).
3. Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств: автореф. дис. ... канд. юридичних наук: 12.00.09. Дніпро, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2018. 20 с.

Шестопалов Р.М.

прокурор відділу нагляду
за додержанням законів регіональним
органом безпеки Дніпропетровської
обласної прокуратури,
кандидат юридичних наук, доцент

Мурчич Д.М.

начальник відділу нагляду
за додержанням законів
регіональним органом безпеки
Дніпропетровської обласної
прокуратури

**ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ПЕРЕГЛЯДУ ОКРЕМИХ
ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 436-2 КК УКРАЇНИ**

У відповідності до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» № 2110-ІХ від 03.03.2022 мало місце внесення змін до КК України, у т.ч. шляхом запровадження нової статті 436-2 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за широкий спектр дій, які становлять об'єктивну сторону нового виду кримінального правопорушення: виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників [1].

Як зазначено в пояснювальній записці до цього законопроект змін до КК України запропоновано додатково криміналізувати діяння, пов'язані із: виправдовуванням, визнанням правомірною, запереченням збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацією її учасників (нова стаття 436-2 КК України) [2].

І хоча появи цієї статті передувало жваве обговорення самого проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції)», яке протягом 2020 – початку 2022 рр. не знайшло належної правової та моральної підтримки в політичних, дипломатичних і культурних колах [3, 4], запроваджений в Україні на підставі Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» №64/2022 воєнний стан та необхідність прийняття відповідних з цього приводу нормативно-правових актів, все ж таки сприяли швидкій криміналізації окремого світогляду людини. Як наслідок, при наявності усіх ознак «політичної доцільності» 16 березня 2022 року через свідоме

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
ігнорування зауважень профільних міністерств (Міністерства культури та Міністерства закордонних справ) КК України доповнено новою «емоційною» нормою, подальше застосування якої на практиці викрило усі її недоліки, прорахунки та спричинило суперечності.

За даними Офісу Генерального прокурора з 24 лютого 2022 року до суду скерований 1191 обвинувальний акт за ст. 436-2 КК України (виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікація її учасників) [5].

З 429 осіб, притягнутих українськими судами до кримінальної відповідальності за цією статтею, 366 – звільнено від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України та 63 засуджено до реальної міри покарання, зокрема 43 – до реального позбавлення волі, 1 – до обмеження волі, 8 – до арешту, 9 – до штрафу та 2 – до виправних робіт. З 260 особами укладено угоди про визнання винуватості. Найбільше обвинувальних вироків за ст. 436-2 КК України ухвалено за участю прокурорів Одеської (61), Сумської (47), Миколаївської (33), Полтавської (30) та Кіровоградської (27) областей. Через недоведеність винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 436-2 КК України, судом Полтавської області виправдано одну особу (справа № 539/2476/22). Зазначене рішення прокурором оскаржено в апеляційному порядку. Також двоє осіб звільнено від кримінальної відповідальності за вчинення цього діяння у зв'язку зі зміною обстановки на підставі ст. 48 КК України (справа № 210/49/23 (Дніпропетровська (13.02.2023), справа № 292/1118/23 (Житомирська (25.04.2023) області) [6].

Із власного досвіду констатуємо, що застосування статті 436-2 КК України на практиці вже має свої суперечності та неоднозначності, що, своєю чергою, каталізує необхідність перегляду окремих її положень.

Вважаємо, що в першу чергу це стосується питань ідентифікації кваліфікуючих ознак об'єктивної сторони даного складу кримінального правопорушення як обставин, які впливають на призначення виду та міри покарання.

Зокрема, санкція за частиною 3 цієї статті передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від 5 до 8 років з конфіскацією майна або без такої за дії, передбачені частинами 1 і 2 цієї статті, вчинені службовою особою, або вчинені повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації [7].

На наш погляд, навряд чи співмірним можна вважати призначення такого вагомого покарання за діяння, наприклад, вчинене повторно пересічним громадянином та таке ж саме діяння, але вчинене службовою особою або організованою групою. Виникає логічне, але риторичне запитання: а чи не буде таке покарання явно несправедливим і занадто суворим для громадянина, який двічі (в проміжок часу, достатній для кваліфікації його діянь як таких, що вчинені повторно) в соціальних мережах на своїй сторінці

(з кількістю фоловерів, що обмежується дружнім чи навіть родинним колом) виклав заборонений контент, а також покарання за такі ж самі дії, але вчинені вже керівником державного підприємства, установи, організації чи депутатом під час декількох виступів на телевізійних ток-шоу чи радіо?!

Вважаємо, що наявність в частині 3 статті 436-2 КК України санкції, яка передбачає найсуворіше покарання, такої кваліфікуючої ознаки як «повторність вчинення злочину» не відповідає принципам законності, справедливості, співмірності та індивідуалізації покарання, тому пропонуємо виключити її з диспозиції даної норми закону про кримінальну відповідальність.

Інші питання наявних недоліків і прогалин в даній нормі закону про кримінальну відповідальність (проблематика юридичної техніки, закріплення окремих детермінант кримінального правопорушення, визначення її суб'єктно-об'єктного складу тощо) має стати предметом наших подальших наукових досліджень і практичних розробок.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» № 2110-IX від 03.03.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#n20> (дата звернення 05.12.2023).

2. Пояснювальна записка до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/555691> (дата звернення 05.12.2023).

3. Пропозиції Міністерства культури та інформаційної політики України до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за публічне заперечення факту збройної агресії Російської Федерації і тимчасової окупації частини території України». URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-1942827.pdf (дата звернення 05.12.2023).

4. Пропозиції Міністерства закордонних справ України до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за публічне заперечення факту збройної агресії Російської Федерації і тимчасової окупації частини території України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-provnesennya-zmin-do-kriminalnogo-kodeksu-ukraini-shchodo-vstanovlennya-kriminalnoi-vidpovidalnosti-za-publichne-zaperechennya-faktu-zbroynoi-agresiirosiyskoi-fede> (дата звернення 05.12.2023).

5. Результати роботи Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.facebook.com/pgopro.gov.ua/videos/1590191918398898/> (дата звернення 05.12.2023).

6. Витяг із Доповідної записки Офісу Генерального прокурора «Щодо вивчення практики розгляду судами кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом».

7. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 05.12.2023).

Шиян А. Г.

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРИСУТНОСТІ ОБВИНУВАЧЕНОГО ПІД ЧАС ПРОГОЛОШЕННЯ ВИРОКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) судові рішення, в якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку. До постановлення цього важливого акта правосуддя суд повинен підходити з максимальною відповідальністю, суворо дотримуючись усіх законодавчих положень щодо його форми, змісту, порядку проголошення тощо. В залежності від встановлених обставин кримінального провадження вирок може носити обвинувальний або виправдувальний характер. Але і в першому, і в другому випадках це судові рішення повинно відповідати вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості.

Суд ухвалює вирок іменем України в нарадчій кімнаті безпосередньо після закінчення судового розгляду тим складом суду, який здійснював цей розгляд, після чого він проголошується в залі судового засідання. Проголошення вироку є обов'язковою складовою судового провадження і виконується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Прилюдність означає, що повний текст вироку зачитується зазвичай головуючим у присутності учасників судового провадження, а також інших осіб, які перебувають у залі судового засідання на момент проголошення вироку.

Після проголошення вироку головуючий повинен роз'яснити обвинуваченому, захиснику, його законному представнику, потерпілому, його представнику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, право подати клопотання про помилування, право ознайомитися із журналом судового засідання і подати на нього письмові зауваження. Обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, роз'яснюється право заявляти клопотання про доставку в судове засідання суду апеляційної інстанції. Окрім цього, учасники судового провадження набувають ще й інших прав, передбачених, зокрема ч.ч. 4, 6 ст. 376, ст.ст. 379, 380 КПК України [1].

Останнім часом у професійному середовищі набуло актуальності питання щодо безпосередньої присутності обвинуваченого в судовому засіданні під час проголошення вироку. Це стосується як обвинувачених, що перебувають під вартою, так і тих, кому обрано більш м'який запобіжний

захід. Дискусії з цього питання відбуваються давно, а висловлювані позиції кардинально відрізняються одна від іншої. Гострота цих дискусій ще більше посилилась у зв'язку з введенням у 2022 році на території нашої країни воєнного стану.

Як видається, основоположним для прибічників обов'язкової присутності обвинуваченого під час проголошення вироку є приписи ч. 1 ст. 323, а також пункту 3 ч. 2 ст. 412 КПК України, згідно з якими здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 323 чи ст. 381 КПК, визнається істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та підставою для скасування судового рішення. Як зазначає Громова М.Є., вимога закону про обов'язкову участь обвинуваченого у судовому розгляді є додатковою гарантією захисту його прав, оскільки надає йому можливість самому захищати свої права і законні інтереси в суді. Ця вимога дає можливість суду безпосередньо заслухати обвинуваченого, вислухати його доводи, спрямовані на спростування обвинувачення чи на пом'якшення покарання, перевірити й оцінити їх у сукупності з іншими наявними у справі доказами та винести законне і обґрунтоване рішення [2, с. 680].

Суперечливі рішення з цього питання приймаються й судовими інстанціями. Так, 26 жовтня 2023 року Дніпровським апеляційним судом постановлено ухвалу у справі № 184/1020/21 (провадження № 11-кп/803/3018/23) про скасування вироку Орджонікідзевського міського суду Дніпропетровської області від 30.06.2023 року, яким ОСОБА _ 1 визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 ст. 115 КК України, та призначення нового судового розгляду у суді першої інстанції. Однією з підстав для прийняття такого судового рішення слугувало те, що судом 1-ї інстанції в порушення вимог ст.ст. 376, 615 КПК України не було проголошено вирок суду за участю сторін та не забезпечено право обвинуваченої, яка перебувала під вартою, та інших учасників судового розгляду щодо участі в судовому засіданні при проголошенні вироку.

Зовсім по-іншому трактується згадана вище ситуація в постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 125/163/17 від 29 вересня 2020 року, якою він залишив без задоволення касаційну скаргу засудженого, який наполягав, що було порушено його право на захист, оскільки вирок проголошено без його участі. Як зазначив суд, відсутність засудженого в залі судового засідання, який не з'явився на проголошення вироку, жодним чином не вплинуло на законність і обґрунтованість ухваленого рішення, не перешкодило обвинуваченому реалізувати свої права, в тому числі й право на оскарження вироку в апеляційному порядку, а тому не може бути підставою для скасування судового рішення [3].

Такої ж позиції дотримується Друга Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя у своєму рішенні № 3123/2дп/15-19 від 25.11.2019 року.

Вирішуючи питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності деяких суддів за те, що вони допустили проголошення вироку у відсутності обвинувачених, яких доставили з СІЗО в залу судового засідання із запізненням, зазначена палата відмовилася це робити, оскільки вважає, що умови щодо проголошення вироку за обов'язкової участі обвинувачених законодавець не встановив, а їх право на захист не було порушено [4].

Як відомо, Законом України від 27 липня 2022 року № 2462-ІХ, що набув чинності 25.08.2022 року, ст. 615 КПК доповнено новою частиною 15, якою визначено, що в умовах дії воєнного стану після складання та підписання повного тексту вироку суд має право обмежитися проголошенням його резолютивної частини з обов'язковим врученням учасникам судового провадження повного тексту вироку в день його проголошення [5]. У цьому взаємозв'язку слід зазначити, що до прийняття Закону від 27 липня 2022 року № 2462-ІХ проголошення повного тексту вироку було обов'язковим правилом; складання й проголошення резолютивної частини цього судового рішення законодавством не передбачалося.

Аналіз цієї законодавчої новели дає можливість визначити такі її важливі положення:

1) до проголошення резолютивної частини вирок, як і раніше, має бути в повному обсязі складений та підписаний судьями, які розглядали кримінальне провадження;

2) відкладення строку складання повного тексту вироку або встановлення в його резолютивній частині строку проголошення повного тексту не передбачається;

3) головуючим зачитується лише резолютивна частина вироку;

4) після проголошення резолютивної частини вироку головуючий зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому та іншим заінтересованим особам їх права на: ознайомлення із журналом судового засідання і подання на нього письмових зауважень; в разі визнання особи винуватою – подати клопотання про помилування; обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, заявити клопотання про доставку в судові засідання суду апеляційної інстанції та ін.;

5) якщо обвинувачений не володіє державною мовою, до проголошення резолютивної частини вироку перекладач повинен здійснити переклад повного тексту вироку і засвідчити його. Одразу після проголошення резолютивної частини вироку перекладач має роз'яснити обвинуваченому її зміст. Копія повного тексту вироку рідною мовою обвинуваченого або іншою мовою, якою він володіє, у перекладі, що засвідчений перекладачем, вручається обвинуваченому;

6) в день проголошення резолютивної частини вироку, до реєстру судових рішень вноситься повний текст вироку; внесення до реєстру окремого документа під назвою «Резолютивна частина вироку» не передбачено;

7) учасникам судового провадження в день проголошення

резолютивної частини вироку негайно вручається його повний текст; вручення їм резолютивної частини вироку не передбачено;

8) копія повного тексту вироку не пізніше наступного дня після його ухвалення надсилається учаснику судового провадження, який не був присутнім у судовому засіданні при проголошенні резолютивної частини вироку;

9) законодавчі зміни торкнулися лише самої процедури проголошення вироку; що стосується обов'язкової присутності обвинуваченого під час проголошення резолютивної частини вироку, то це вони не визначають.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що обвинувачений, який не перебуває під вартою, має бути присутнім під час проголошення вироку у разі, якщо його відсутність впливає чи могла впливати на ефективну реалізацію ним своїх прав; що стосується обвинуваченого, який перебуває під вартою, то доцільно, щоб його присутність під час проголошення вироку забезпечувалася або безпосередньою доставкою на судові засідання, або за допомогою відеоконференцз'язку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1328 с.
3. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 125/163/17 від 29 вересня 2020 року. URL: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/vidsutnist-zasudzhenogo-pid-chas-progoloshennya-vyroku-ne-ye-pidstavoyu-dlya-vyznannya-vyroku-nezakonnym-yakshho-tse-ne-zavadylo-realizatsiyi-jogo-prav/>
4. Рішення Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 25.11.2019 року № 3123/2дп/15-19 «Про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності суддів.... і припинення дисциплінарного провадження». URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/3904>
5. Закон України від 27 липня 2022 року № 2462-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>

Юрчук М. І.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності

Науковий керівник:

Чорна А. Г.

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Інститут співучасті у кримінальному праві представлений комплексом кримінально-правових норм, ідей та утворень, які структурно об'єднані та мають на меті регулювання аспектів кримінально-правових відносин, зокрема випадків умисного та спільного вчинення кримінальних правопорушень декількома суб'єктами, як це визначено у ст. 26 Кримінального кодексу [1].

Поняття співучасті, закріплене у ст. 26 КК, виступає системоутворюючим чинником інституту співучасті у кримінальному правопорушенні. Об'єднання норм цього інституту базується на комплексному виконанні ними спільної функції, яка полягає в обґрунтуванні, визначенні меж і особливостей кримінальної відповідальності для осіб, які умисно та узгоджено вчиняють дії, що ставлять об'єкт кримінально-правової охорони у небезпеку, але не можуть самотійно заподіяти шкоду.

Інститут співучасті взаємодіє з галуззю кримінального права, зберігаючи при цьому відносну автономію. Співучасть ґрунтується на загальних принципах кримінального права, таких як відповідальність лише за суспільно небезпечні дії, визначені у Кримінальному кодексі України. Цей принцип розширюється через ст. 27 КК, яка деталізує дії співучасників. Також важливі аспекти включають особистий та винний характер відповідальності, який регламентується у ст. 29 КК, а також економію кримінальної репресії, диференціацію та індивідуалізацію кримінальної відповідальності у положеннях ст. 53 та ст. 68 КК [1].

З іншого боку, інститут співучасті має відносну самотійність, яка полягає в тому, що відсутність його регулювання призводить до втрати ефективності кримінального права як системи. Інститут співучасті визначає загальні заборони та регулює певні форми суспільно небезпечної поведінки, які можуть виявлятися при вчиненні будь-якого умисного кримінального правопорушення, що підтверджує його позицію як інституту Загальної частини кримінального права.

Норми інституту співучасті становлять важливий елемент у системі кримінального права, який визначає різновиди співучасників, форми співучасті та особливості їхньої кримінальної відповідальності у різнооб'єктних кримінальних правопорушеннях. Ці норми не лише уніфікують правову базу для криміналізації, але й встановлюють особливості відповідальності за вчинення конкретних кримінальних правопорушень, незалежно від суспільних відносин, що підлягають захисту кримінальним законом.

Інститут співучасті охоплює не лише правові норми, що регулюють форми та види співучасників, покарання за співучасть та особливості добровільної відмови співучасників, але і визначає поняття співучасті в кримінальному правопорушенні, загальні умови кримінальної відповідальності співучасників та положення про визнання факту вчинення правопорушення у складі групи осіб. Це поняття, виражене в статті 26 Кримінального кодексу, вже є частиною кримінально-правової норми про співучасть, представляючи собою узагальнену умову застосування всіх правил цього інституту [1].

Функціональне значення інституту співучасті у кримінальному праві виявляється у декількох аспектах, які визначають його роль у формуванні диспозиції та санкції логічної кримінально-правової норми.

По-перше, інститут співучасті визначає коло осіб, які несуть кримінальну відповідальність за спільно вчинені правопорушення, забезпечуючи чітку ідентифікацію тих, хто несе відповідальність за злочин, та відокремлюючи їх від інших учасників спільної діяльності.

По-друге, інститут визначає правові підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників, зокрема тих, хто не є безпосередніми виконавцями правопорушення. Це сприяє узгодженню і конкретизації норм кримінального права.

По-третє, інститут створює основу для формулювання правопорушень, в яких різні форми співучасті є обов'язковими ознаками складу, визначаючи конститутивні елементи злочину.

По-четверте, він є підґрунтям для визнання обставин, які ускладнюють покарання за вчинення кримінального правопорушення, визначаючи певні форми співучасті як обтяжуючі обставини.

По-п'яте, інститут створює фундамент для формулювання кваліфікуючих ознак у складах кримінального правопорушення, що відображає більш високий рівень суспільної небезпечності вчиненого групою кримінального правопорушення [3, с. 112].

Таким чином, функціональне призначення інституту співучасті визначає його роль у формуванні як диспозиції, так і санкції кримінально-правової норми. З одного боку він визначає зміст заборони, а з іншого – впливає на призначення покарання, надаючи нормі логічної завершеності та повноти.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення і за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua>
3. Проблеми державотворення в Україні – 2021. Антикорупційна діяльність : матеріали доповідей Наукового семінару до дня спеціаліста-правника (м. Львів, 8 жовтня 2021 р.). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021. 381 с.

Юсупов В. В.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОДОРОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах вимагає використання нових підходів до дослідження різноманітних джерел слідової інформації. Сьогодні в Україні сліди запаху використовуються для розкриття, розслідування та запобігання різних видів кримінальних правопорушень. Вирішенню вказаних завдань сприяє використання знань та практичних навичок у такій галузі криміналістичної техніки як одорологія, а особи, які є спеціалістами в криміналістичній одорології, відповідно є носіями спеціальних одорологічних знань.

З одорологічними слідами під час розслідування кримінальних правопорушень працюють: *спеціалісти* – інспектори кінологічної служби та спеціалісти-криміналісти Національної поліції України (*далі – НПУ*), які залучаються до вирішення завдань збирання запахової слідової інформації; *слідчі*, які здійснюють кримінальне провадження; *судові експерти* Експертної служби МВС України, які проводять судово-odoroлогічну експертизу й надають висновок експерта.

Кінологічна служба успішно функціонує в підрозділах ЗСУ, Національної гвардії, ДСНС, Національної поліції, прикордонної служби.

Станом на 2023 рік у кінологічній службі Національної поліції утримується близько 900 службових собак. Штат поліцейських-кінологів – понад 600. Службових собак утримують у кінологічних центрах, які є в кожному територіальному органі поліції, також вони допомагають вибухотехнікам, патрульним, працівникам КОРД і поліції охорони.

Від початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України, з 24

лютого 2022 року, на блокпостах 12 200 разів кінологи виконували службово-бойові завдання зі службовими собаками для забезпечення публічного порядку й безпеки, патрулювання, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, а також для надання допомоги в евакуації громадян. За допомогою службових собак поліції виявлено та вилучено 7400 одиниць зброї та боєприпасів, 127 400 набоїв і 157 кг вибухівки.

Кінологи кінологічних підрозділів поліції здійснили 300 виїздів на місця подій, ефективно застосування розшукових собак за «гарячими слідами» допомогло в розкритті 18 640 кримінальних правопорушень.

В умовах воєнного стану в Україні кінологи зі службовими собаками залучаються до виконання службово-бойових завдань національної безпеки й оборони задля пошуку та виявлення вибухонебезпечних предметів (працюють на блокпостах або в складі зведених загонів), а саме:

– оглядають транспортні засоби та багаж щодо виявлення вибухонебезпечних та заборонених предметів і речовин;

– проводять огляд деокупованих територій держави на предмет виявлення вибухонебезпечних та заборонених предметів і речовин;

– проводять огляд споруд, будівель, квартир на деокупованих територіях, де ймовірно перебували російські загарбники, з метою пошуку та виявлення вибухонебезпечних та заборонених предметів і речовин;

– беруть участь в оперативно-профілактичних заходах спільно з працівниками відповідних служб НПУ для виявлення вибухонебезпечних та заборонених предметів і речовин, необхідності дотримання комендантської години, перевірки порушників за їх запаховими слідами щодо їх причетності до вчинених кримінальних правопорушень.

Виявлені предмети, заборонені до обігу, стають об'єктами судових експертиз у межах кримінальних проваджень.

Інспектори-кінологи як спеціалісти залучаються для надання допомоги під час проведення слідчих (розшукових) дій, передусім огляду місця події.

На місці кримінального правопорушення фіксує обставини вчиненого слідчо-оперативна група (*далі – СОГ*). До її складу можуть входити кінологи та інші спеціалісти, які спроможні здійснювати збір запахових слідів.

Відповідно до Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України, що затверджена наказом МВС України від 01.11.2016 № 1145, у проведенні оглядів місць подій беруть участь кінологи зі службовими собаками, які входять у склад СОГ. Службові собаки поділяються на розшукових, патрульно-розшукових, вартових, конвойних та спеціальних (з пошуку вибухових речовин, вогнепальної зброї, наркотичних засобів, трупів, для проведення одорологічної вибірки (собаки-детектори)) (п. 1.14 Інструкції). Отже для допомоги у збиранні запахових слідів з метою проведення подальшої одорологічної вибірки мають використовуватися спеціальні собаки (собаки-детектори).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Службові собаки, як правило розшукові, для пошуку підозрюваних осіб за їх запаховими слідами та виявлення речових доказів застосовуються на місцях вчинення вбивств, згвалтувань, розбоїв, грабежів, тілесних ушкоджень, різних крадіжок, підпалів, інших неочевидних злочинів для їх розкриття. Рішення про застосування службового собаки (собак) на місці події приймає старший слідчо-оперативної групи (старший операції) на основі інформації (пропозицій) кінолога щодо доцільності такого застосування.

Для збереження запахової інформації важливим є п. 4.18 Інструкції, у якому зазначено, що збір запахових слідів і предметів для використання розшукових собак чи собак-детекторів на місці вчинення кримінального правопорушення здійснюється з дозволу керівника (старшого) групи під час огляду місця події після його фотографування.

Отже, кінолог із спеціальним собакою (собакою-детектором) оглядає місце вчинення кримінального правопорушення, доповідає слідчому – керівнику СОГ про можливість збору запахових слідів та після отримання його дозволу здійснює відповідні маніпуляції щодо збирання запахових слідів. При їх вилученні і пакуванні собака-детектор не використовується, всі процедури із слідами запаху кінолог може здійснювати самостійно.

Участь в огляді місця події може брати судовий експерт, якого залучають як спеціаліста відповідно до Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події (наказ МВС України від 03.11.2015 № 1139). Для збору слідів запаху доцільно залучати експерта-одоролога або іншого спеціаліста з ветеринарною освітою. Такі фахівці працюють на місці події без спеціальних собак. Вони володіють спеціальними знаннями у галузі криміналістичної одорології та мають практичні навички збирання запахових слідів людини з певного місця. Залучений спеціаліст має першим з-поміж інших спеціалістів оглянути місце події і повідомити керівнику групи про наявність запахових слідів на місці події і можливість їх вилучення. Експерт-одоролог робить свої припущення про наявність запахових слідів на основі уявлень про ймовірні місця скупчення запахових слідів злочинця.

Експерти-одорологи не можуть використовувати своїх спеціальних собак для виявлення запахових слідів, оскільки у подальшому ці ж біодетектори будуть брати участь в одорологічній експертизі. А це буде суперечити принципам кримінального провадження (наприклад, робота спеціальної собаки на місці події і подальше її використання під час судово-одорологічної експертизи є обставиною, яка викликає обґрунтовані сумніви в неупередженості учасників і засобів експертного дослідження).

Водночас пропонується більш ефективна організація роботи СОГ на місці події в аспекті збирання одорологічної інформації. Кінолог з використанням собаки-детектора виявляє запахові сліди, потім він з дозволу старшого СОГ може здійснити пошук, переслідування і затримання злочинця,

який залишив місце кримінального правопорушення. Спеціаліст-одоролог на місці події фіксує, вилучає та пакує виявлені запахові сліди, які у подальшому будуть надані для проведення судово-одорологічної експертизи.

Яровий П. С.

головний судовий експерт сектору
дактилоскопічних досліджень відділу
криміналістичних видів досліджень
Запорізького НДЕКЦ МВС

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СУДОВИХ
ЕКСПЕРТИЗ НОВИХ РОДІВ І ВИДІВ**

Слід зазначити, що розвиток науково-технічного прогресу дає можливість залучати на допомогу судочинству все нові наукові і технологічні досягнення. Поява нових об'єктів, сучасних засобів фіксування доказової інформації сприяє виникненню нових родів і видів судових експертиз.

Звичайно, що за таких обставин кількість проведених судових експертиз неухильно зростає, разом з цим зростає і проведення експертиз за новими родами та видами.

Генезис нових родів і видів судових експертиз вивчався в науковій літературі з кінця 1970-х років. Дослідженнями в цій області займалися такі вчені, як Г. Авдєєва, Т. Авер'янова, А. Вінберг, Н. Клименко, Н. Малаховська, Ю. Корухов, О. Росинська, Е. Сімакова-Єфремян, М. Щербаковський та інші.

Оцінка сучасного стану досліджень закономірностей формування нових родів і видів судових експертиз дозволяє дійти такого висновку: їх розробка є сьогодні загальноновизнаним самостійним напрямом наукового пошуку, що відповідає потребам експертної практики.

Одночасно із правоохоронними органами змінюється система судово-експертних установ України, яка потребує впровадження в практичну діяльність нових ідей, інновацій, наукових розробок і сучасних методик експертних досліджень [1, с. 149].

Поява нових видів судових експертиз відбувається на різних рівнях. Так, на місцях дослідники намагаються самостійно пізнати тонкощі застосування нових технологій і методів, а науковці в головних експертних установах країни займаються розробкою та апробацією методик дослідження.

Обґрунтованою вбачається думка Н. Клименко, яка серед окремих (спеціальних) завдань загальної теорії судової експертизи визначає формування наукових основ нових видів і родів судових експертиз у зв'язку з появою нових об'єктів (комп'ютерна, мистецтвознавча тощо) [2, с. 53].

Разом з тим слід звернути увагу на наявність правових, організаційних

та методичних проблем формування нових родів і видів судових експертиз. До причин їх появи можна віднести, зокрема, відсутність обміну інформацією та досвідом між представниками експертних установ різної відомчої приналежності; недостатньо якісна технічна оснащеність експертних підрозділів тощо.

Саме через це Наказом Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 7 травня 2018 року № 125 було створено технічний комітет стандартизації «Судова експертиза», метою якого є стандартизація судово-експертної діяльності в Україні, подальше удосконалення нормативного, організаційного та методичного забезпечення у сфері судової експертизи, запровадження сучасних міжнародних стандартів та усунення міжвідомчих бар'єрів між суб'єктами судово-експертної діяльності (далі – СЕД) [3].

Законом України «Про судову експертизу» (ст. 7) визначено суб'єктів СЕД, які структурно й організаційно підпорядковані різним державним установам і відомствам [4].

Усі суб'єкти СЕД, за винятком державних законодавчих актів, діють на підставі відомчих нормативних актів (наказів, інструкцій, методик тощо), що значно ускладнює уніфікацію СЕД, її гармонізацію з міжнародними стандартами та вимогами (політиками) Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) тощо.

Від діяльності технічного комітету (далі – ТК) «Судова експертиза» очікується створення національних стандартів за напрямом СЕД, що сприятиме єдиному підходу при роботі з речовими доказами, створення методик експертних досліджень, проведення судових експертиз та експертних досліджень, результати яких у подальшому мають бути представлені як джерела доказів у суді тощо. Склад індивідуальних і колективних членів ТК «Судова експертиза» має інтелектуальні і технічні можливості щодо діяльності у сфері стандартизації судово-експертної діяльності в Україні, гармонізації наукової діяльності з сучасними міжнародними і європейськими стандартами.

Так, новизною в діяльності створеного ТК «Судова експертиза» є розроблення власних національних стандартів та гармонізація міжнародних стандартів у сфері СЕД [5].

Одними з останніх затверджених національних стандартів є ДСТУ ISO/IEC 17025:2017. Вимоги цих стандартів носять загальний характер і можуть застосовуватися будь-якими експертами акредитованих експертних установ.

Технічний комітет на сьогодні продовжує активну роботу по розробці нових і вдосконаленню вже наявних національних стандартів, у тому числі й в областях, суміжних з судово-експертною діяльністю. Застосування сучасних методів і технологій у судово-експертній діяльності стає невід'ємною складовою її організаційно-методичного забезпечення. Постачальниками

сучасних експертних методів і технологій в останні роки стають і незалежні експертні установи, які створюються на базі вищих навчальних закладів.

Розвиток науки і техніки впливає на появу нових методів у рамках уже традиційних видів досліджень.

Як приклад, можна навести термічний метод для виявлення слідів рук на чековій стрічці. На ній наявний особливий резистивний термоактивний шар-покриття. Наявність цього шару надає чековому папері деякі особливі властивості, що впливають на механізм слідоутворення і, відповідно, на особливості виявлення потожирового сліду.

Розробники методу пропонують протягом певного часу рівномірно нагрівати термохімічну стрічку. Також рекомендована певна температура нагріву; вона може варіюватися від 60 до 100°C. Технічно метод реалізується шляхом прямого термічного впливу на досліджуваний об'єкт протягом 5-10 сек. Оскільки даний метод з'явився порівняно недавно, він ще не апробований остаточно, таким чином його практична ефективність або неефективність стане зрозуміла в найближчому майбутньому.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що в основі єдиного розуміння науково-теоретичних і прикладних аспектів формування нових напрямів судово-експертних досліджень лежить співробітництво між експертними підрозділами не тільки на внутрішньодержавному, а й на міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Пілюков Ю. О. Сучасна система державних судово-експертних установ в Україні. Окремі напрями удосконалення їх діяльності. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 1 (13). 2018 р. С. 149–154.
2. Клименко Н.І. Поняття та завдання загальної теорії судової експертології в системі юридичних наук. Криміналістика і судова експертиза. Вип.64. С. 48-57.
3. Наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 7 травня 2018 року № 125 «Про створення технічного комітету стандартизації «Судова експертиза» URL : <https://ips.ligazakon.net/document/FN042150>. (дата звернення: 15.07.2021).
4. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змінами та доповненнями) URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. (дата звернення: 15.07.2021).
5. Повідомлення щодо створення Технічного комітету стандартизації «Судова експертиза» URL: <http://uas.org.ua/ua/messages/povidomlennya-shhodo-stvorennnya-tehnichnogo-komitetu-standartizatsiyi-sudova-ekspertiza/>. (дата звернення: 15.07.2021).

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО,
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

*Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції*

(м. Дніпро, 8 грудня 2023 р.)

Редактори, оригінал-макет –
Є. В. Коваленко-Марченкова, А. В. Самотуга

Коректор *М. С. Касян*

Підп. до друку 20.04.2024. Формат 60x84/16. Друк – цифровий. Папір офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 21,39. Обл.-вид. арк. 23,00. Зам. № 03/24-зб

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018